5 వ సంపుటములోని వ్యాసముల పత్రికాప్రచురణలు

పేజీ	పేరు	పత్రిక	నెల	సం॥రం
3	అపవాదలు	ప్రౌఢభారతి	నవం	193
16	మతాకఅపవాద	కృష్ణ	మే	193
19	కీర్తి - అపకీర్తి	ఉదయలక్ష్మి	నవం	1935
26	కవికన్న విమర్శ....	ప్రజామిత్ర	ఫిబ్ర	1936
32	వెక్కిరింపబోయి....	భారతి	నవం	1935
41	డిటో	డిటో	జన	1936
47	డిటో	డిటో	మార్చి	1936
60	యింకోఅపవాద	కృష్ణ	మే	1936
67	క్షంతవ్యుడుగారు	భారతి	మే	1936
70	బ్రతికించారు....	భారతి	జూన్	1936
93	నన్నయ్యభట్టు	కృష్ణ	మే	1939
122	" శుభస్యశీఘ్రమ్ "	త్రిలింగ	డిసెం	1939
200	వైకర్తనశబ్దవిచారము	కృష్ణ	ఫిబ్ర	1923
211	అమవసనిసి	కృష్ణ	జన	1937

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

కథలు - గాథలు

అయిదవ సంపుటము,

చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి - శతావధాని

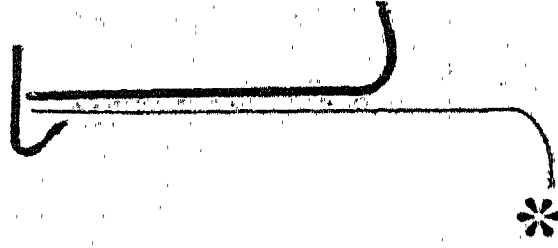
మొదటి కూర్పు
వెయ్యి ప్రతులు,

1955

వెల :
2-8-0

హెచ్చరిక

సంకలనకర్త :

'విద్వాన్' చెళ్లపిళ్ల దుర్గేశ్వరశాస్త్రి

ముద్రణ :

వేంకటేశ్వర ప్రింటింగు ప్రెస్
ఆలమూరు, తూర్పు గోదావరిజిల్లా.

అపవాదము

అనఁగా నెవరిమీఁదనేని లేనినిందను మోపుటయని సామాన్య జనుల వాడుక. కాని బాగుగ విమర్శించినచో నిందను మాత్రమేకాక లేని సుగుణము నాపాదించుటకూడ అపవాదమే యగునని పరిశీలకులకు తోఁచకమానదు. ప్రస్తుత మీవిషయమై వ్రాయుటకుఁ గల బీజము నుదాహరించి పిమ్మట దీనింగూర్చి ప్రస్తావించెదను.

విశాఖపట్టణం డి॥ భీమునిపట్నమునుండి. బ్ర॥ శ్రీ॥ గర్డం ఆదినారాయణశర్మ ఉపాధ్యాయుఁడుగారు 31–3–35 తేదీని నాపేర నిట్లు వ్రాసినారు —

"తమరు శతావధానము చేయునపుడు, ఏవిషయమైన స్ఫురణకు రానిసమయమున 'అంబా' యని అనుకొనుటయు, ఆయమ అనుగ్రహము వెంటనే కలుగుచుండుటయు, కలదని తెలిసిన పెద్దలవలన వింటిని. ఇది నిజమా ?"

జవాబు

అయ్యా ! ఇది నిజముకాదు, కేవలమసత్యము. స్ఫురణకురాక పోవుట కల్గినప్పుడు ఊర్ధ్వదృష్టిమీఁదఁగొంతొకసేపు యోచించుట మాకే కాదు ప్రతిమనుష్యునకును స్వభావమే. అట్టి సమయములో, ఆస్తికుఁడగు ప్రతిమనుజునకును. ఇష్టదేవతను స్మరించుటకూడ సహజగుణమే కనుక మేముగూడ నెప్పుడేని మనస్సులో నట్లు ఇష్టదేవతయగు కాళికను స్మరించియుందుమేమో, దానింబట్టి ప్రపంచమునందలి పెద్దలలో మాయందు విశేషాభిమానముగల వారట్లనుకొనియుందురు. అదియుంగాక మేము అవధానమారంభించుటకుముందు —

శ్లో॥ నాశీకజాద్యదితిజాశీశిరఃకలిత ॥

లోనగు నస్మత్కృత శ్లోకములు పఠించుటగూడ వారియూహను బలపరచి యుండును. ఈశ్లోకపఠనమేకాక, ఆయాయవధానములయందు తత్తత్కాలోచితముగా మేము —

" ఉ॥ ధారణనిల్చునా ? నిలువదా ? "

ఇత్యాది పద్యములు దేవియనుగ్రహము నభ్యర్థించుటను దెల్పునవి రచించుట కలదు — దీనివలననేమి. ఆత్మకూరు రాజుగారిచ్చిన గ్రంధమును తెలుఁగుచేయు సందర్భములో —

" మాకునెట్టి దుష్కరమగు కార్యమేని కొనసాఁగఁగఁజేసెడి తల్లి
కాళియున్ । బరమకృపారసంబు పయిపై వెదఁజల్లి యనుగ్రహింపదే "

అని నొడువుటంబట్టియేమి మఱికొన్ని పద్యములవలననేమి మీఁకు జెప్పిన పెద్దలకు —

" తిరుపతివేంకటకవులకు శ్రీకాళీమహాదేవితోడఁబల్కును "

అను నపోహ జనించియుండును — అహంకార నిరాసార్థము మనలో ననేకులు పెద్దలట్లు స్వకీయప్రజ్ఞా విశేషములను భగవంతునియం దాపాదించుట కలదు — శ్రీపోతరాజుగారు —

" క. పలికెడిది భాగవతమఁట । పలికించెడువాఁడు రామభద్రుండఁట । "

అన్నారు. ఇట్లే పలువురు పలికిరి. మేమును అట్లే అనునది ముఖ్యాంశము. ఇంతమాత్రముచే మేము భగవద్భక్తిలేనివార మని కాని నాస్తికులమని కాని మీరుగాని లోకులుగాని భావింపకుందురుగాక. మనుష్యుడు నిమిత్తమాత్రుఁడనియు సర్వమునకు భగవంతుఁడే కర్తయనియుఁ జెప్పెడి సిద్ధాంతమును మేము శిరసావహించువారిలోఁ జేరినవారమే. కాని మాకు శ్రీకాళీమహాదేవి ప్రత్యక్షమను నపవాదమును మాత్రము మేము మోయఁజాలము. అసత్యమైనను మంచిదేకదాయని సంతసించి మిన్నకుందు

మేని పిమ్మటఁ గొన్నిచిక్కులు కలుగవచ్చును. మొదటినుండి మము మంత్రోపదేశమునకుఁగా నాశ్రయించి పీడించువారితో—ఒట్లు, సత్యములు పెట్టుకొని, మేము మంత్రశాస్త్రవేత్తలము కామని యెంత మొత్తుకొని చెప్పి నను వారు విశ్వసింపక యీప్రవాదమును వ్యాపింపఁజేయుచు నుండెడివారు. ఒకపరి శ్రీఆత్మకూరు సంస్థానపు వివాదల సందర్భములో, ఆగ్రామమున చలిజ్వరబాధ విశేషించి యున్నది, దానిబారిని రాజుగారుమొదలెల్లరును బడియేయుండిరి. మాకు, ప్రీతికక్షియగు శ్రీశ్రీనివాసాచార్యులుగారును దానిబారిఁబడి యంతంబోక రక్తగ్రహణిచేఁ బీడితులగుసమయమున ఆయన కే తోఁచినదో? లేక యెవరేని బోధించిరో? నిజము భగవంతున కెఱుక ఈరక్తస్రావమునకు కారకులు. శతావధానులని యొక పుకారుపుట్టించి దాని నివారణకుఁగా నెక్కడనుండియో శాబరతంత్రజ్ఞులంబిలిపించి యేమే మో చేయించుసందర్భ మెట్లో శ్రీరాజావారికిఁ దెలిసి వారిట్లుమందలించిరి. "మీరు వ్యాధినివారణ కౌషధసేవచేయుటకు బదులు నిరుపయోగమగు పని చేయుచున్నారు. శతావధానులకు మీ రనుకొన్న ప్రజ్ఞ లేకపోలేదు. ఏప్రజ్ఞయు లేకున్నచో, ఇంతదూరమువచ్చి ఇక్కడవారికన్న నెక్కుడుగా సంస్థానపండితులతో డీకొని పోట్లాడగలరా? అగుచో "మామీఁద వారి శక్తి నెందుకు ప్రయోగించలే" దందురేని, ఇక్కడ మాకు గ్రంథము కృతి యిచ్చి మావల్ల వృత్తి (అగ్రహారము) కూడ స్వీకరించి మాకు ముఖ్యులైన మీపట్ల దాని నుపయోగించునెడల మామీఁదగూడ నుపయో గింపవలసినదే."

ఇట్లు శ్రీరాజావారు మందలించినమీఁద వారాయుద్యమమునుండి విరమించిరి, కాని మాకుమాత్రము కలిగిన అపవాదను రాజుగారుకూడ విశ్వసించినట్లేకదా, ఒకపరి గద్వాలలోఁగూడ నిట్టిదే జరిగినది. దానిఁ గూడ నుదాహరించుట అప్రస్తుతము కాదు. మాశతావధానము జరిగిన మఱుచటివత్సర మొకకవివర్యుఁడవధానమునకుఁ బూనుకొనెను. ఆయన

శాస్త్రవేత్త, కవి, అవధానమెన్నఁడును జేసినవాఁడుగాఁడు సరికదా చూచిన వాఁడుగూఁడఁగాఁడని నేను అప్పటికి గతమైన వత్సరమే గ్రహించితిని. ఎట్లనగా ఈయనశతావధానము, గఁటలేక రెండుగంటలకాలములోఁ జేయవచ్చునని నాతో సిష్కర్షగా నుడివెను. ఈమాట విన్నదిమొదలు ఈయన వట్టి యమాయకుఁ డనియు, కవిత్వముచెప్పినఁ జెప్ప వచ్చునేమో కాని అవధానము మాత్రము చేయనేరఁ డనియు గ్రహించితిని. తుదకట్లే జరిగినది. ఎంతోమందికిఁగాదు. 25 గురుమాత్రమే పృచ్ఛకులు. శ్రీ గద్వాలరాజావారికి మా అవధానము చూడనిపూర్వము అవ ధానమనినచో నిష్టమేలేదు. చూచినపిమ్మట నేతాకరికి చేయఁగల రని నమ్మ కము లేదు. అందుచేత 25 గురినిమాత్రమే యేర్పఱచినారు. శ్రీ రాజావారి హృదయమునఁగూడ మాకు దేవి ప్రత్యక్షమనియే దృఢనిశ్చయము. ఈ కవి 25 గురకే పూర్తిచేయలేక తప్పినతోడనే మేము ప్రస్తావవశమున—

"శతావధానకవితా సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకముఁ బొందంగను మాకు, దక్కెఁగలదే గద్వాలభూపాలకా!" (నానారాజసందర్శనము చూ.)

అను పద్యమును జదివితిమి. ఈమాట శ్రీ రాజావారి యుద్దేశమును మఱింత బలపఱచి యుండనోపు. అది యటులుండె. గంటకో, లేక రెండు గంటలకో, శతావధానము చేయఁగలమన్న వారింగూర్చి వ్రాసినమాలిక—

"బళి బళి యెంతవింతయొ"

అన్నది నానారాజసందర్శనములో నచ్చయి యున్నది. అది యీకవినిగూర్చి నదియే, సందర్శనములోని పద్యములలో ననేకముల కిట్టి యుపోద్ఘాతము వ్రాయవలసినది కలదు. అది తజ్ఞులవలన నెఱుఁగుదురని యందందుదా హరింప మైతిమి. ఉదాహరించినచో నెంతపెరుఁగునో చెప్పఁజాలము. ఇది యిటులుండె. మఱి యెనిమిదేండ్లకు కర్నూలుప్రాంతముననుండి యేలూరికి నేత్రావధానమున కని వచ్చిన వేదవేత్తలవలన, ఆ గద్వాలలో నాఁటియవ ధానమున, ఆకవి తప్పినది. మాప్రయోగతంత్రమువలననే, అని తేలినది.

ఆయేలూరిలో వారి నేత్రావధానము కూడ నట్లగునేమోయని [illegible] వచ్చి నన్ను మిక్కిలిగాఁ బ్రార్థింపఁదొడఁగిరి. నాకు మిక్కిలి [illegible] నేమి. యథార్థము చెప్పినవారు పిందురా? వినరు, ఇట్టివనేకము [illegible] సారపీఠికలో నుదాహరించియే యున్నాము. అదిగో దావరీ [illegible] కు సంబంధించినది. ఈ భ్రాంతిపడినవారు అపాయకాంత దీక్ష [illegible] భట్ల రామమూర్తిశాస్త్రులవారు. "అపాయకాంత" [illegible] నది. నన్నేమో? ఇట్టి మహానుభావులందఱును మంత్రశాస్త్ర [illegible] అంతమాత్రమే కాదు, మంత్రసిద్ధిని పొందినవానిని గాఁ [illegible] నా ప్రజ్ఞ [illegible] యో? ఈ విషయమున నీక్రిందిసంగతివలన [illegible] గాక! నేను ఇప్పటికి 5, 6 సంవత్సరములకు పూర్వము [illegible]

అపాదుకాంతదీక్ష"

అనఁగా పావుకోళ్ళు తొడిగికొని సర్వదా నడమునంత [illegible] మంత్రశాస్త్రజ్ఞులకు సంబంధించిన దని యనుకొనుచుం[illegible] దాయర్థ మెటులున్నను. సామాన్యముగా, అపవమునను. [illegible] కూడ నిదియే. ఇటీవల నా కావదమునకుఁ గల యదార్థ మొక [illegible] చెప్పఁగాఁ దెలిసినది. ఆ [illegible]జ్ఞుని [illegible]రిపుడు జ్ఞాపకము లేదు. [illegible] తిరుపతిశాస్త్రిగారికి మంత్రశాస్త్రగురువు. మీరు మంత్రశాస్త్ర[illegible] చెప్పుచున్నారే? స్వవచో వ్యాఘాతముగా మరల, తి॥ శా॥ గారి [illegible] శాస్త్రగురువున్నట్లు వ్రాయుమంట కర్థ మేమందురా? తి॥ శా॥ [illegible] సానకాలమునకు నాలుగేండ్లకు ముందు మంత్రశాస్త్రము[illegible] బరిశ్రమ చేసిరి. అందువలన నతనికి గురు వేర్పడియెను. [illegible] ములో నొకపరికన్పట్టి నన్నుఁగూడ నుపదేశము పొం[illegible] వించెను. నేను తపశ్శక్తిలోపమువలన నిరాకరించితిని. [illegible] పరిస్థావనలో ఈ తిరుపతిశాస్త్రిగారి గురువువలన —"[illegible]" అనఁగా నేమొ తెలిసికొంటిని. తెలినసారము: [illegible]

లాదులు వెళ్ళునప్పటికి మంత్రశాస్త్రప్రవేశము సుంతయులేదనియు తి॥శా॥ గారికిమాత్రము అవసానకాలమున కించుకపూర్వము తచ్ఛాస్త్రప్రవిష్టతకల్గినది కాని నాకిప్పటికిని లేనేలేదనియు తేలినని. కాశీసహస్రములో—

"అమంత్రోపాసకౌసంతౌ"

అని వ్రాసితిని. ఇట్లు కంఠోక్తిగా నచ్చటచ్చట నేను వ్రాసినను లోకము దీని యెడల నిశ్చయము లేకయేయున్నది. ఉపదేశమునకై వచ్చి యాశ్రయించు పలువురతో నే నీవిషయమును జెప్పుచునేయున్నాను, వారుమాత్రము విశ్వసించినట్లులేదు ఇట్లుచెప్పుట మా తిరుపతిశాస్త్రిగారి కిష్టముగా నుండెడిది కాదు. అయినను నేను జెప్పుట మానలేదు. నాకుఁ దెలిసినదెంతో అంతే యొప్పుకొనుట సమ్మతము. కాని చాలమంది తెలియని విషయము తెలిసినట్లి తరులకు నెక్కింపవలయునని మిక్కిలిగాఁ బ్రయత్నింతురు. కొందఱు కావ్యసాహిత్యముమాత్రమే సంపాదించుకొని కవిత్వరచన చేయుచుఁ బేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించికూడ, అన్నా ! మనకు శాస్త్రప్రవేశము లేదను నప వాదము తొలఁగు టెట్లని దానికై బ్రహ్మాండమైన ప్రయత్నము చేయుచుందురు. అంతమాత్రమున ప్రాజ్ఞలోకము వారిని శాస్త్రజ్ఞులనుగాఁ గైకొనదు. కైకొనకున్నను వారు ప్రయత్నము మానరు. లేనిప్రజ్ఞను, ఉన్నట్లు మేమును నొప్పికొంటిమే యనుకొందము. పనివడినప్పుడు ఆప్రజ్ఞను చూపఁగలమా? లేము. మేము గురుసన్నిధి నభ్యసించినది వ్యాకరణముమాత్రమే.లోకులు కొందఱు మమ్మును, తదిరతశాస్త్రములనుగూడ వచ్చినవారినిగా వ్రాయుచుందురు. ఈవ్రాఁతకూడ దేవీప్రత్యక్షపుకథవలెనే అపవాదమని లోకు లరయుదురుగాక, మేముమాత్రము—

"శబ్దశాస్త్రప్రశస్తప్రభావం జాతపత్రమ్ము దివ్యచారిత్ర మాకు" అనియు

"గురుపాదసేవనాదరలబ్ధ మగువిద్య నాగరాజముఖోదితాగమంబు" అనియు

"అ ఇ ఉ ణ్ మొదలుగాఁగ" అనియు, అక్కడక్కడ [illegible] మనుమాత్రమే నేర్చితి మనునంశమునే ప్రకటించుచు వచ్చితిమి. [illegible] నొకటి. మేము చదివిన దింతమాత్రమేయైనను మాయుక్క [illegible] బ్రహ్మశ్రీ చర్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారి పాండిత్యముమాత్రము [illegible] ముఖమైనది, వారు వ్యాకరణపాఠము చెప్పుచున్నపుడు [illegible] శాస్త్రములయందలి విశేషాంశములు తఱచు దొరలుచుండెడివి. [illegible] గ్రహణధారణములు భగవద్దత్తములయి చిన్నప్పటినుండి [illegible] వారునొడివిన విశేషములన్నియుఁ గాకున్నను గొన్నియేని [illegible] డెడివి. అందుచేతనేమి. ఇటీవల దేవీభాగవతాంధ్రీకరణమునందు [illegible] యేస్వల్పమో మఱియితరశాస్త్రపరిసక్తియాత్మ కుపకరించుచునంట [illegible] అది ఇతరులకు గురుత్వమొనర్చుటపాదిగాదు. మా [illegible] శాస్త్రవేత్త. వారివద్ద మే మభ్యసించినదిమాత్రము వ్యాకరణ శాస్త్రము. స్వబుద్ధిచే నార్జించికొన్నవి చాల విషయములు గలవు. [illegible] ను బలపఱచునేకాని శాస్త్రమును బలపఱుపనేరవు. [illegible] యింతో మాకు.

"శబ్దశాస్త్రమువచ్చునుగాని తక్కుశాస్త్రములురావు" అనుట [illegible] పెద్దలెన్నినేర్చినను —

"నహి సర్వ స్సర్వం విజానాతి"

అని యూరక యనలేదు. సర్వజ్ఞత్వ మనఁగా? [illegible] సంభవింపదు. కావుననే,

"సర్వజ్ఞనామధేయము శర్వునకే"

ఏవిషయమేని స్వబుద్ధిచే సాధింపనగునుగాని శాస్త్రము [illegible] కావు,

"అనభ్యాసే విషం శాస్త్రమ్"

అని పరంపరగా వచ్చుచున్నది. శాస్త్రములనఁగా నన్నియు శాస్త్రములు గావు. తర్క, వ్యాకరణ, పూర్వోత్తరమీమాంసలే శాస్త్రములు. ఇందు మొదటిరెండును గురుశుశ్రూషచేసి సంపాదించినచోఁదక్క రెండును గొంత సులభసాధ్యము లనుటకు సందియములేదు. ప్రసక్తాను ప్రసక్తముగా శాస్త్రప్రస్తావనలోనికి విషయము కాలిడుచున్నది. మాకు అమ్మవారు తోడఁబల్కుననునది ప్రవాదమాత్రముగాని నిక్కముగాదను నది ప్రధానాంశము. మాకాపెయందు భక్తిమాత్రము విశేషించి కలదు. దైవవశమున మాయిరువుర కుటుంబములును శ్రీకామేశ్వరి యిలువేల్పుగా గలవియేయైనవి. అయినను మాతిరుపతిశాస్త్రిగా రవధానములలోఁదక్క దేవీవిషయమున నంతగా భక్తిందెలుపు కవనము రచింపలేదు. నాకు అవసరము గలుగుటచే —

1. కామేశ్వరీ శతకము. 2. ఆరోగ్యకామేశ్వరి,

లోనైనవి వ్రాయవలసి వచ్చినది. అందలి సంగతులన్నియు ఫలించిన వనిగూడ వ్రాయుచున్నాను. ఇంతమాత్రమేకాదు. నాకు, ఈ 65 వత్స రముల కాలమునందును జాలసార్లు స్వప్నప్రత్యక్షముకూడ జరిగినది. ఈస్వాప్నిక ప్రత్యక్షము లనేకులకుఁ గలుగ వచ్చును. అవి వారి వారి భావనల ననుసరించియుండును. అంతమాత్రమున వారికాదేవత ప్రత్యక్ష మని వారుగాని లోకులుగాని తలఁచుట యుక్తిసహము కాదని నేనను కొందును. ఆయీ భావనలుగూడ భిన్నభిన్నములు. శైవులకొకమాదిరి. వైష్ణవుల కొకరీతి. శాక్తేయుల కొకతీరు, మహమ్మదీయులకొకఫక్కి. క్రైస్తవుల కొకతేప, అంతమాత్రమున దేవతలు ప్రత్యక్షమైనట్లువారు కాని ఇతరులుగాని నిశ్చయించుకోరాదనియే నేననుకొందును. స్వప్నమనఁగా సామాన్యముగాదు. మనుజుఁడు నిజముగా సుఖమునుగాని దుఃఖమును గాని యనుభవింపలసినచో స్వప్నమందే యనుభవింపవలయునుగాని

జాగ్రదవస్థలో నేమున్నది. పుట్టమట్టి, వేదాంతశాస్త్రమంతయు స్వప్న మునే యాలంబించియున్నది. అదియటులుండె. నాకొకప్పుడు నూజివీటి లోనుండఁగా స్వప్నమున శ్రీకాళికావిగ్రహము పొడకట్టినది. అప్పుడా కాళ్ళు పెద్దతాటియంత ప్రమాణముగనున్నవన్నచో శిరస్సెంతపఱకునుండెనో వ్రాయనక్కఱలేదుగదా! ప్రత్యక్షమైనచో నొక మహారణ్యము సముయము తెల్లతెల్లవారుతఱి నేను భయసంభ్రమములతో గద్గదస్వరమునఁగొన్ని పద్య ములుకూడ నప్పుడు చెప్పుచు నామహాదేవి పాదములపైఁబడి నుతించితిని. కాని యీ పద్యములు మేల్కొన్నపిమ్మట జ్ఞప్తికి దగులవయ్యె. మోకాళ్ళ మునుఁగువఱకును పూజకుసంబంధించిన పుష్పములును, కుంకుమమును రాశిపడియున్నది. అట్లుపద్యములతో నుతించునావీఁపుమీఁద. నాదేవి తన చేతితో నిమిరి——

“ వాఁ డేఁ డి రా ”

అని, తిరుపతిశాస్త్రినిగూర్చి యడిగినది. ఈ మాటకేమి బదులు చెప్పితినో యిపుడుజ్ఞాపకములేదు. ఇంతవిలక్షణముగాఁగానున్నను. చాల సారులిట్లే జరిగినది. ఇంతమాత్రమున దీనింబట్టి ప్రత్యక్షమైనదని యెవ రను కొందురు? కాని యొకటిమాత్రమున్నది. ఇట్టి సంగతి జరిగిన కొలఁది కాలమున కేదో మంచికలుగుట మాత్రము కలదు. ఇందులకు స్వప్నశాస్త్రజ్ఞు లంగీకరింతురు. ఈ నూజివీటి ప్రత్యక్షగాధ జరిగిన మఱు నాఁడే నేను బందరు హైస్కూలు పండితుఁడనుగా నాహ్వానముఁదనై వెళ్ళ వలసివచ్చినది. అక్కడనే గ్రంథరచనాదులవలన నాకు విశేషించి మంచి కలిగినది. ఇంత మాత్రమున నాకు శ్రీకాళికాదేవి ప్రత్యక్షమని లోకుల ప్రవాదముతో బాటు నేనుగూడఁ జెప్పికొనన మొదలిడినచో నెందఱికో యెన్నో చిక్కులు దీర్చవలసివచ్చును. అది చేతఁగాదుగదా? చదువని శాస్త్రము చదివినట్లు ప్రచురించుకొన్నవారు పాఠముచెప్పలేక పరాభూతులైన నట్లే నేనును గావలసివచ్చును. కాన లోకులభిమానాతిశయముచే నాయం

దాపాదించు మహత్త్వమును నేనపవాదమునుగాఁ బరిగణించి యిందుమూల మునఁ దొలగించుకొనుచున్నాఁడను. నేటికి సుమారు 16 యేండ్లనాఁడొక బ్రాహ్మణుఁడు నాయొద్దకువచ్చి, దాను కొన్నివత్సరములనుండి దేవినుపా సించుచున్నట్లును, ఆయుపాసనకు సంబంధించిన సంతర్పణలకిందఁదనకు గల భూవసతి యావత్తును గడతేఱినట్లు, చెప్పి ప్రస్తుతము మిగిలినది కడుస్వల్పమనియు, ఇంత పఱకు నేమాత్రమును లాభము కలుగలేదనియు ఈమధ్యమాత్రము స్వప్నములో దర్శనమిచ్చి మీవిగ్రహమును జూపి: —

"నీకు వీరివలనఁ గృతార్థత కల్గును"

అని చెప్పినదనియుఁ జెప్పి నన్నుఁబీడింపఁజొచ్చెను. నాకేమియుఁ దెలియదని యాయనకెంత చెప్పినను నామాటలు చెవికెక్కలేదు. తుదకాయనకు దేవీ భాగవతములోని కుమార్యర్చనా విధానమునుజెప్పి దీనివలన నీవు కృతార్థుఁడ వగుదువని గంభీరముగ దీవించి పంపితిని. పిదప నేమిజరిగినదో కాని ఆయన మరలనాయొద్దకింతవఱకురాలేదు. ఆయనగ్రామము మాగ్రామమునకు నాతి దూరముననున్న రామచంద్రపురమునకుసమీపమునందలిదనిజ్ఞాపకము. నాజీవి తములో నన్నిట్లుపీడించి మోమోటపెట్టిన వారుపలువురుగలరు. వారిలో నేను పలువురపేళ్ళుగూడ నెఱుఁగుదును. వారిప్పుడు కవులై అక్కడక్కడ నెల్లెట్లో అవధానములుకూడఁ జేసి కొంత గౌరవమును సంపాదించుకొని యున్నవారగుటచే వారిపేళ్ళిం దుదాహరించుట యుక్తముకాదని మిన్న కుంటిని. ఏదోపూర్వజన్మమున నంతో యింతో దేవీపూజ చేసితిమేమో? లేనిచో ఈనాలుగక్షరములును చిన్ననాట నప్రయత్నముగ రావేమో? మీవంటి వారిలోఁ బలువురాదరింపరేమో? అని మేమును అప్పుడప్పుడు మాలో ననుకొనుచుండువారము. ఇట్లనుమాన ప్రమాణము తప్ప మాకుఁ బ్రత్యక్ష ప్రమాణము లేశమును లేదని లోకులకు మనవిచేయుచున్నాను— ఈయంశము మాహాత్త్యములఁలో జాలచోట్ల నుపలబ్ధమగును, అయినను దిఙ్మాత మదాహరింతును—

శా. ఈజన్మమ్మునఁ గొంచెమేయనుము మున్నేజన్మమందేని నీ
పూజన్ బూర్తిగఁజేసె వీఁడదికమ్ముంజేసి యేలోరపుల్ పూజించెన్।
(ఆరోగ్యకామేశ్వరి)

ఇంతయెందులకు మనపెద్ద లిట్లువ్రాసిరి,

శ్లో॥ యద్వారేమత్త మాతంగా । వాయువేగాస్తురంగమాః
పూర్ణేందువద నానార్య । శ్శివపూజావిధేఃఫలమ్''

దీనిననుసరించియే యీమధ్య మొన్నమొన్న వ్రాసినమృత్యుంజయ స్తవములో నేనీపద్యమును వ్రాసితిని....

శా. ద్వారంబేరిది మత్తదంతి తురగ స్థానంబొ? యెవ్వారి సం
సారం బాత్మజ సత్కళత్ర సకలైశ్వర్యాన్వితంబో?, భవ
చ్ఛ్రీరమ్యాంఘ్రిసరోజ భక్తులని వారిన్నిర్ణయింపంజనున్
వేరెచ్చో ఘటియించు నిట్టి మహిమల్ విశ్వేశః మృత్యుంజయా?॥

విష్ణుభక్తులలో విశేషించి యైశ్వర్యవంతులు లేకపోలేదు గాని శివభక్తులలో మిక్కిలి మనకుఁ గన్పట్టుదురు. ఇందుల కుదాహరణము నైజాములోని పలువురు శైవులగు కోమట్లు, దక్షిణదేశమునందలి నాఁటకోట్లును అని యెఱుఁగఁదగు. దీనిమీఁదఁ బూర్వపక్షము లేకపోలేదు. కాని మనశాస్త్రము లను నమ్మువారినిగూర్చియే యీ నాలిఖించుట. తక్కినవారు నాకు దేవీప్రత్యక్షవిషయమయి యడుగువారిలోఁ జేరరుగదా? మనవారు యజ్ఞములవలన వర్షములు గుఱియునని వేదమున నుండుటను విశ్వసింతురు. అగుచో యూరపుఖండమున. అమంత్రిగోమేధములు తప్ప సమంత్రకములు లేశమును లేవుగదా, అచ్చట వర్షము లేల గుఱియుచున్నవి యనుటకు సమాధానము దుర్లభము. ఇతరులు విశ్వసింపకున్నను. పైశంకరకుఁగూడ మన వారు మనకు సమాధానము చెప్పఁగలరు. మే మొకఖండము నుద్దేశించి యజ్ఞము చేయలేదు. కనుక మాయజ్ఞములే ఆయాఖండములకుఁగూడ వర్ష

మును గల్గించుచున్నవని రహస్యముగా సంతసించుచుందురు. ఏకదేశమాత్ర మున నెగ్గఁదగు జవాబుగల విషయములందుఁ జిన్ననాఁటనుండి నాకు విశ్వాసము లేదు. ఏవిషయము మనకుఁ దెలియునని యొప్పుకొందుమో? అందొకనికి జంకనియంతశక్తియేని యుండవలెను. ఏమిడిమిడి జ్ఞానమో పనికిరాదు, అని నేను తలఁతును. ఈయంశముకూడ నేనిప్పటికి నలువది యేండ్లనాఁడు వ్రాసిన కామేశ్వరీశతకములో వ్రాయుచ్చియున్నాఁడను.

మ. పరగేహమ్మున భుక్తి, యన్యసతితో భాషించు బల్రక్తి, య
క్కఱకున్ గానివ్రసక్తి, వేతొకనికిన్ గంపించుధీశక్తి, నీ
చరణమ్ముల్ గనలేనిభక్తియును నిస్సారమ్ము లీయైదిటిన్
మఱుఁగన్నీకుము మన్మనం బిదియెనిన్ బ్రార్థింతుఁ గామేశ్వరీ.

ఈపద్యరచనకు ముఖ్యకారణము మొదటియంశమే కాని తక్కినవి కావు. తక్కినవి ప్రసక్తానుప్రసక్తములు. అంత్యప్రాసమును బురస్కరించుకొని చేరినవి. అయినను—

"ప్రాసకోసమన్నానే కూసుముండా"

వంటివిమాత్రము కావు. సార్థకమైనవియే మొదటిదానికిఁగల ప్రసక్తి యెట్టిదో తెల్పుట అంతయప్రస్తుతము కాదనుకొందును. నేను మందసా సంస్థానము నకు వెళ్ళినపుడు వెళ్ళిననాఁడు మొదలుకొనియే నాకు గ్రహణీరోగ మారం భమై మిగులబాధించినది. సంస్థానపు దివాన్‌గారు నన్ను మిక్కిలిగా నాద రించి భోజనాదిసదుపాయములు వారియింటనే జరిగించినారు. ఆయన శ్రీవిజ యనగరసంస్థానమునుండి అయ్యెడ కుద్యోగమునకు వెళ్ళినవారు. శ్రీమదా నందగజపతిమహారాజులుంగారి తండ్రిగారి రోజులలో శ్రీవారిప్రయత్నము మీఁద విజయనగరము కేవలము ననేకసంవత్సరములలోఁ గాశీక్షేత్రముగా మార్చఁబడినది. ఆమార్పువలనఁ గాశీక్షేత్రములోని భంగుపానము విజయ నగరమునకు సంపూర్తిగాఁ గాకున్నను జాలవఱకు కలవడినది. అది మన ప్రస్తుతపుదివాన్ జీవారికిని ముఖ్యమగుటచే, ఆయన సాయంకాలము సుమారు

5½ గంటలవేళ దానిని పుచ్చుకొని షికారుకు బయలువెడలి రాత్రి సుమారు 11 గంటలప్రాంతమునఁగాని భోజనమునకు వచ్చువారు కారు. నేను గ్రహణీరోగపీడితుఁడనై యంతవఱకు భోజనమున కాగుట యెంతచిక్కో? ఆలోచింపుడు. అట్టిసంకటస్థితిలో వ్రాసిన యీ పద్యము మొట్టమొదటి యంశమునే పురస్కరించికొని పుట్టినదనుట యుక్తమగుటచే నట్లుయథార్థమును తెలిపితినేకాని, యిందలి యంశములన్నియు నుపాదేయములే. ఆ యీ చిక్కులన్నియును గాకున్నఁగొన్నియేనియు నప్పుడప్పుడు పడియున్న కతముననే "పడవలె బడరాని పాటులెల్ల" అని నేను వ్రాయవలసి వచ్చినది. ఆ యీచిక్కులన్నియు కవిత్వమున కుపకరించునవియే యని లాక్షణికులు వక్కాణించియే యున్నారు.

"అహోభారో గురుః కవేః"

దీనిని విస్తరించుట కిది చోటుగాదు. చిక్కులుపడి కవియైనవాఁడు పిదపఁ గొంతకాలము మిగులవలెను. అది యెక్కడనోగాని ఘటింపదు. ఘటించినచో నతని రచనకుఁ బై చిక్కులు చక్కని పనిచేయును. అది యటులుండె. మాకుఁ గాళిక ప్రత్యక్షమగుటగాని, తోడఁ బల్కుటగాని లేదనునది వక్తవ్యాంశము. హృదయమందుండి ఆయాపద్యములనో శ్లోకములనో అవధానములలో పలికించునందురా? అగుచో నెల్లరి హృదయమునందును భగవంతుఁడుండి పల్కించుచునే యున్నాఁడు. ఇప్పుడనే యననేల? అందులో విశేషములేదుగదా?

శ్లో॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దే శేఽర్జునతిష్ఠతి॥

(భగవద్గీత)

ఉపాధ్యాయుడుఁగారి మొదటిప్రశ్నమునకు నాయెఱిఁగినంతలో, ఆత్మవంచన లేకుండ నుత్తరమిచ్చితిని. వారే ఇంకొకప్రశ్నమునుగూడ నడిగిరి. అది భగవద్గీతలోని యంశము. అర్జునుఁడు మొట్టో నేను

యుద్ధముచేయనని వెనుదీయుచుండఁగా శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చేయకతప్ప దని పురికొల్పవచ్చునా ? అది దేవుఁడు చేయఁదగిన పనియేనా అనునది ఇదివారికి స్వయముగా దోఁచిన శంకకాదనియు మతాంతరులు చేసిన ప్రశ్న మనియు వారేవ్రాసిరి. ఆమతాంతరులు భీమునిపట్నంలో నెవరైయుందు రో ? చెప్పకయే తెలిసెడిని. వారిలో నీప్రాంతములలో విశేషించి ప్రాజ్ఞులుండరు. "హోవూపేడామీరుహల్కికొంటారు" తెగలోవారుందురు. వారిప్రశ్నలకు జవాబక్కఱలేదని యుపాధ్యాయులవారికి విన్నవించుకొనుచు నింతటితో ముగించుచున్నాడను.

మతౌక అపవాద

అంటే యిదివఱలో. తి॥ వెం॥ కవులకు సాక్షాత్తుగా దేవీప్రత్యక్షం వుంది అనే అపవాదనుగూర్చి "ప్రౌఢభారతి" లో కొంత వ్రాసివున్నాను. యిప్పుడు వ్రాసేది మతౌఅపవాదునుగూర్చి కనుక, శీర్షిక అలా పెట్టవలసి వచ్చింది.

మొల్ల అనే కవయిత్రి పేరెఱుఁగనివారంటూ తెలుఁగు దేశంలో లేరుకదా. ఏమూర్ఖుఁడుగాని యేపండితుఁడుగాని ఆపె కవయిత్రి కాదనిన్నీ, ఆపె తండ్రో సోదరులో లేక భర్తో కవిత్వం చెప్పిఆపెపేరు పెట్టి ప్రకటించి వుందురనిన్నీ చెప్పినట్లెక్కడనూ విన్నవారున్నట్లున్నూ లేదు. యీ అపవాద దైవవశాత్తు నాకేవచ్చింది. యేలావచ్చిందంటే. యిప్పుడు నాకు శనిమహాదశ జరుగుతూవుంది. వాఁడు చేసేకార్యాలుచాలావున్నాయి.అందులో మొదటిది— "మిధ్యాపవాద" అన్నది. ప్రస్తుతం నాకు సంభవించినదిన్నీ అదేకనక, గ్రహచారంవల్లనే యీఅపవాద వచ్చిందంటే యుక్తిసహంగా

వుంటుంది. మొల్ల తండ్రిగాని సోదరులుగాని భర్తగాని కవులుగావుంటే. వెం॥శా॥ అట్టి వుద్దేశం పడ్డాఁడనడానికేనా వీలుగావుండేది. అట్టిప్రతీతి యెక్కడనూ లేదుగదా! అట్టిస్థితిలో వెం ॥శా॥ అలా వుపన్యసించేఁడెక్కడో అనే లోకులఉద్దేశం యెట్టిదై వుండునో! యీ మొల్లసంగతే నిలిచేటట్టులేదు కదా? యిక దీన్ని వుపజీవకంగా చేసికొని ధ్వనింపచేశాఁడన్న అంశాన్ని గుఱించి విచారించడమెందుకు? "నిమిత్తాపాయేనైమిత్తికస్యాప్యపాయః" కదా! కాఁబట్టి దాన్నిగుఱించి వ్రాసి కథ పెంచేదిలేదు.

మొల్లనుగూర్చి నాకుఁగల వుద్దేశాన్ని బందరు హిందూహైస్కూలులో నేను తెలుగుపండితుడుగా వుండేరోజుల్లో చదువుకున్న విద్యార్థులు పలువురెఱుఁగుదురు. నేనుపండితుఁడుగావున్న పదమూఁడేండ్లలోరెండుసార్లు కాబోలును మొల్లరామాయణం స్కూలుఫైనల్కు టెక్స్టుగా పడ్డది. అప్పుడు సీత రావణాసురునితో గడ్డిపరక మధ్యగాపెట్టుకుని మాట్లాడే పద్యాలు పాఠం చెప్పేటప్పుడు నాకు వొళ్ళు తెలిసేదేకాదు. మొల్ల సాక్షాత్తుగా తానే సీతాదేవి ననుకోవడంచేత అలాటి కవిత్వం చెప్పగలిగిందని విద్యార్థులతో అనేవాణ్ణి. సాటిఆఁడుదానికిఁగల్గిన పరాభవాన్ని గుఱించి ఆడుది చెప్పిన కవిత్వంకనుకనే కవిత్వం అంతపాకంగా వుంది అనేవాణ్ణి. వాల్మీకంలోగాని భాస్కరాదుల కవిత్వంలోగాని యీ పాకం లేనేలేదు అనేవాణ్ణి. నేను స్కూలులో వున్నాననే సంగతి మఱచిపోయి స్వేచ్ఛగా కంఠంవిప్పి చదివేవాణ్ణి కూడాను. యిట్టిస్థితిలో మొల్లవిషయంలో వెం॥ శా॥ దురభిప్రాయంకలవాడనేఅపవాదు గ్రహచారవశం కాక యెట్టిదనుకోవాలి?

ఈగ్రహచారాన్ని నేను మిక్కిలిగా నమ్మడంవల్ల యితరులకంటె ఆ యీగ్రహాలు నామీద యెక్కువ అధికారాన్ని చూపి చెలాయిస్తున్నట్లు నాకు తోస్తూవుంది. దేవుఁడుగాని గ్రహాలుగాని నమ్మితేనేకాని యేమీ లేదు లేవంటారు పెద్దలు. త్యాగరాయలువారేమన్నారు— "కద్దన్నవారికి కద్దు, కద్దని మొఱలిడిన, పెద్దలబుద్ధులు, నేఁడబద్ధ మగునె" అన్నారు. [illegible]

సందర్భంలో గ్రిహాలు నన్ను లోఁకువచేశాయంటే చేయవు? చేయుఁగాక, నేను నమ్ముతూనే వుంటాను. నమ్మి, నామీదఁవచ్చిన "అపవాద" ను, మిధ్యాపవాదనుగా ఆగ్రిహస్థితినిబట్టే సమర్థించాను గనుక నా నమ్మకం కూడా నాకు వుపకారమే అయిందని సంతోషిస్తూ దీన్ని ముగిస్తాను. ముగిస్తూ నేనే పద్యాలు మొల్లరామాయణంలో పాఠం చెప్పేటప్పుడు మొల్లకు సీతతో ఐక్యంచెప్పేవాణ్ణో ఆపద్యాలు మాత్రిం వుదాహరిస్తాను—

కం. పతిదైవముగా నెప్పుడుమతిఁదలచుచు నుండునట్టిమగువలఁజెఱుపన్
బ్రితిన గలయట్టి నీతోఁ బ్రితివచనము లాడుకంటెఁ బాపముగలదే.

ఉ. సంగరరంగమందు నతిశౌర్యమునన్ రఘురాముతోడ మా
తంగతురంగ సద్భట. శతాంగబలంబులఁ గూడి నీవు పో
రంగను నోప కిప్పుడు విరాధ ఖరాదులపాటు జూచియున్
దొంగిలి నన్ను దెచ్చితివి తుచ్ఛపుఁ బల్కులు పల్కఁ జాడియే.

సీ. కాకటిముడికినై కురులు గూడనినాఁడె
బెదరక తాటకఁ బీచమడఁచె
గాధేయుఁ డొనరించు క్రితువును రక్షింపఁ
బెక్కండ్రు దైత్యుల నుక్కడంచె
నవనిపై విలసిల్లు నఖిలరాజన్యులు
వ్రేలఁజూపఁగలేని విల్లు విఱిచె
ఘోరాటవులలోనఁ గ్రుమ్మరునప్పుడు
ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ జంపెఁ

తే. బాదిరజమున నౌకరాయిఁ బడఁతిఁజేసె
లీల మాయామృగంబును గూలనేసె
రాజమాతుర్హిండె మేదినీ రక్షకుండు
రామభూపాలుఁ డాదినారాయణుండు.

తే. అట్టి రామున కీయబ్ధి యనఁగ నెంత
లంక యననెంత, దనుజులపొంక మెంత
నీవనఁగ నెంత, నీలావుచేవ యెంత
చెప్పనేటికి నీవ చూచెదవుగాక.

శా. వీరాలాపము లాడనేల వినుమీ విశ్వప్రకాశంబుగాఁ
బారావారము గట్టి రాఘవుఁడు కోపస్ఫూర్తి దీపింపఁగా
ఘోరాజిన్ నిను డాసి లావుకలిమిన్ గోటీరయుక్తంబుగాఁ
గ్రూరాస్త్రంబుల మస్తముల్ దునిమి భక్ష్యల్ వెట్టు భూతాళికిన్.

శా. ఆరూఢప్రతిమాన విక్రమకళా హంకార తేజోనిధిన్
శ్రీరామున్ సుగుణాభిరాముఁ దెగడన్ జేకొన్న ని న్నాజిలో
దారన్ దొంగిలితంచు నిష్ఠురగతిన్ దండించి ఖండింప ము
న్నీ రెట్లైనను దాఁటివచ్చు నలుకన్ నేఁడెల్లి శాంతింపుమా!

కీర్తి — అపకీర్తి

" పుణ్యైర్యశోలభ్యతే "

అని యభియుక్తులు వచించినను అంతకన్న కీర్తిసంపాదనము ఋజువర్తనమే ముఖ్యమని నేననుకొందును. పుణ్యముపరంపరా కారణమైనఁ గావచ్చును గాని సాక్షాత్కారణము మాత్రము కాజాలదు. ఇందుల కెన్నియో యుదాహరణములు సుప్రసిద్ధములు కలవు. రావణుఁడెంత తపశ్శాలియైనను, పరాక్రమసంపన్నుఁడైనను ఋజువర్తనగల రామునికి వచ్చినకీర్తి వానికిరాలేదు. ఇట్లే సుయోధనునికిని. ఇఁక ప్రస్తుతము యువ సం॥ ఆషాడమాస చంద్రికలో శ్రీయుత దుప్పూరి జగన్నాథశర్మ గారు శ్రీవిజయనగర ప్రభువుల చరిత్రము వ్రాయుచు —

బొబ్బిలియుద్ధ సందర్భమున

అప్పటి శ్రీవిజయనగర ప్రభువానర్చిన కార్యమును సమర్థింప వలయునని కొంత ప్రయత్నించిరి. బొబ్బిలివారు వీరికాగ్రహమురాఁదగు చెడ్డపను లంతకుమున్నెన్నో చేసినట్లుదాహరించిరి. శ్రీ కు గాండ్రి పాపయ్యగారు మహారాజును వధించుటను గూడ నుదాహరించి, అదియొక పౌరుషముగాదని వక్కాణించిరి. శ్రీశర్మగారు వ్రాసిన ప్రతివాక్యమును నేను శిరసావహించువాఁడనేయైనను ఈక్రింది మాటలు వ్రాయుచున్నాఁడను శ్రీమహారాజావారికిని బొబ్బిలివారికిని ఎస్టేటు విషయముననేమి యితర విషయములయందేమి హస్తిమశకాంతరమన్నను కాదనువారుండరు. కాని యీహెచ్చుతగ్గువల్లనే బొబ్బిలివారి కీర్తికి వన్నెయు మహారాజావారి కీర్తికి కళంకమును విస్తరించుచున్నవి. ఎక్కుడు సేనయు రాజ్యమును గల శ్రీమహారాజులుంగారు, ఫ్రెంచి సైన్యమును, పైగా తురుష్కసైన్యమునుసాయముగాఁగొనుట, పిరికితనమునకు స్ఫోరకము. సమయము కాని సమయమున దండెత్తివచ్చుట కూడ డిటో, బొబ్బిలివారెన్ని విధముల సామోపాయము నవలంబించినను దానికి నంగీకరింపమి కూడ డిటో. బుస్సీరక్షింపనెంచిన పసిబాలుని వధింపవలయునని నిర్ణయించుటయు డిటో. ఇంకను ఇట్టిహేతువులు బోలెడుకలవు, అన్నియు జగత్ప్రసిద్ధములే. కాన విస్తరింపనక్కరలేదు, బొబ్బిలికథ వ్రాసిన యతఁడు బొబ్బిలివారివలన ధనముగొని వ్రాసియుండఁడు. మరల బొబ్బిలికి నామరూపములు చాల వత్సరములకు పిమ్మటఁగాని రాలేదనుట చరిత్రప్రసిద్ధమే. ఈకథయోః యుద్ధముజరిగినకాలఁదినాళ్లలోనే అనగాః అవేఁడిచల్లారకపూర్వమే రచింపఁబడి యుండుననుట యుక్తియుక్తము. కావున నిది యొకరి ప్రేరణముననఁగాని ధనముగొనిగాని రచింపఁబడియుండదు, కొందఱు కవులట్లు రచించిన చరిత్రములు లేకపోలేదు. గాని కొందఱు తమంతటఁదాము స్వతంత్రించి వ్రాసిన కవులు లేకపోలేదు. "ఘనమతు

ఎల్లవారికి నకారణబంధులుగారె! సత్కవుల్", భారతరామాయణాదులట్టి రచనలే, ఆయాచరిత్రలలో నచ్చటచ్చట నతిశయోక్తి వర్ణనలున్నట్లే ప్రకృతకథయందును అయ్యవి లేకపోలేదు. కాని ప్రధానాంశమునందట్టి దిలేదని యెల్లరును విశ్వసించిరి.

ప్రధానాంశమనఁగా ?

బొబ్బిలికిని విజయనగరమునకును యుద్ధముజరిగినది. ఇందులకు కారణము తమకన్న మిన్నయు అప్పటి కాలములో మహారాష్ట్ర తమవంటివారి ననేకులను సామంతులుగాఁ జేసుకొని యేలుచున్న విజయనగర ప్రభువును బొబ్బిలి లక్ష్యపెట్టకుంటయే. సదరు యుద్ధములో బొబ్బిలి నాశనమైనది. విజయనగరము గెల్చినది, కాని

"అత్యుత్కటైః పుణ్యపాపైః"

అనురీతిని మహారాజు తాండ్రపాపయ్యగారిచే మడియుటచే విజయనగరపు విజయముకన్న బొబ్బిలి పరాజయమే కవిగేయమైనది. అను నది; ప్రస్తుత నాటకములుగాని వెనుకటి ప్రబంధములుగాని యీప్రధానాంశమును బురస్కరించుకొనియే బయలుదేరినవి. శ్రీశర్మగారికింబలె విజయనగరమునెడల నాకు మిక్కిలి యభిమానము, ఈ విషయము—

"అల పతంజలి కృతంబైన భాష్యమునకే
పరిఢవిల్లును మహాభాష్యపదము"

అను సీసములోని యంశముల వలననే లోకము గుర్తించును. పైఁగా నిన్నమొన్నఁ ప్రకటింపఁబడిన నాజాతకచర్యలో —

"రాజనఁగ నాతఁడే, మంత్రిరాట్టనంగ నాతఁడే"

అనుపద్యమును గూడ శ్రీశర్మగారు తిలకింతురుగాక. [illegible] గల నాపాటనే ఆమధ్య బొబ్బిలికి వెళ్ళినపుడు చరిత్రను [illegible] విషయమును బురస్కరించుకొని—

మ॥ వెలమల్ రాజులకన్న మిన్నలను నవ్విఖ్యాతి కిం చావుగా
వెలసెన్ బొబ్బిలి "

అని నుడువవలసి వచ్చినది. శర్మగారీ వ్రాతయెడల నెట్టి యభిప్రాయమిత్తురో ! చూడవలెను. ఈ యుద్ధకాలము వఱకును వెలమవారు శూరులలో నొకరుగానున్నను, అగ్రేసరులని అందులో క్షత్రియులకన్న మిన్నలనిపించుకొనుచున్నట్లు లేదు. ఈ విజయనగర ప్రభువే వారి కీర్తికి వన్నెవెట్టినట్లు నాకుఁదోచినది. నేను బొబ్బిలివారిచే సమ్మానింపబడవలయునను కోరికతో నట్లువ్రాయలేదు. విజయనగరము వారును నన్ను సమ్మానించిరి. కావున చరిత్రమునుబట్టి నాకు స్ఫురించినట్లు వ్రాసితినేకాని ప్రయోజనాపేక్షచేఁగాదని మనవి చేయుచున్నాను. మఱియు బొబ్బిలి పట్టాభిషేకము వ్రాయుచు. అందీయుద్ధప్రస క్తిరాఁగా —

ఉ. ....రాతికంబమొకఁ డెత్తెయినట్టిది చూడనయ్యెడిన్"

చ॥ అది గనుఁగొన్నమాత్ర విజయాపనిపాలుని దుర్నయంబు దు
ర్మదులు పరాసుసైన్యములరాయిడి, దుష్టతురుష్క సైన్యరా
డదయత. వెల్మశూరులనయాంచిత బాహుపరాక్రమస్ఫుర
త్కదనము నొక్కపెట్టునను కన్నులఁగట్టినయట్లు వేప్రెలెడిన్"

అని నుడివితిని.

ఈవ్రాఁత నాకు ఆస్థలము చూచుటవలనఁ గల్గిన యభిప్రాయమును బట్టి వ్రాసినదేకాని యొకరిని సంతోషపెట్టుటకుఁగాదు నాకొక నియమము గలదు,

ఉ. ఆవల నెవ్వఁడేని కవి యల్లిన పద్యములం బఠించుచో
నీవిధమెల్ల నిశ్చయము: యీ నుతికిన్ దగు నీతఁడంచు సం
భావనగల్గఁగావలయు భావమటుల్ పొడగట్టకున్న నా
దేవురుగొట్టు పద్దెముల దీవనలేమిటి కప్పరాట్ప్రభూ ॥

నానియమము పైపద్యమువలనఁ దెలియఁగలదని యుదాహరించితిని ఏకొంచెమో ఆధారములేని వ్రాఁతను వ్రాయుటకు, కవులెవ్వరును ఇష్ట పడరు. అందులో చరిత్రవిషయమున బొత్తిగా నిష్టపడరు, ఏదో కొంచెమున్నచోఁ గొందఱు మిక్కిలి పెంచివ్రాయుదురు. కొందఱు సామాన్యముగా పెంచివ్రాయుదురు. బొబ్బిలి కథపరెనే పేటోరయు విజయ నగరపుకథ అనుపేరుతో నేలవ్రాయలేదో మనమాలోచించుకోవలెను. పేరేదిపెట్టినను బొబ్బిలివారినే పైకెక్కింపవలయుననియే నేననుకొందును. అనేకాగ్రహారములిచ్చి కవుల్ను, పండితులను పోషించిన మహారాజు చరిత్రమును విజయనగరాస్థానము వారెవరేని వ్రాయకుందురా? వ్రాయు దురు గాక. లోకులకది విశ్వాసపాత్రముగ నుండవలదా? లోకుల యాదరము నపేక్షించుచో యథార్థము వ్రాయ వలెను. అట్లు వ్రాసినచో పోషకుఁడగు ప్రభువునకుఁ గళంకము రాక తప్పదు. అందుచే వారుపే క్షించిరని నేననుకొందును. కొన్నిలోపములున్నను తరువాతి కవులకు జంగముకథలోని యంశములే మార్గప్రదర్శకము లైనవనుకొందును. ఈ రెండుసంస్థానములకును గలపూర్వవైర కారణములను గూడ నేఁటినాటికి గ్రంథకర్తలుదాహరించినను తుదకు బొబ్బిలివారి యుత్కర్షమును పేటోరి కపకర్షమును వ్రాయకతప్పదు. కావున శ్రీశర్మగారి యీక్రింది వాక్య మునకు సమంజసమైన యర్థము నాకు స్ఫురింపదయ్యె — ఆవాక్యమిదియే

"పైనుదాహరించిన శాత్రవ బీజములను వినాయించి ఉత్తరపక్షను కేవల వధాపూర్వకమైన దానిని నాటకముగారచించి ప్రదర్శించుట చారిత్రక సత్యము లేనిపనియనియు, నాటకలక్షణము తెలిసిన విబుధులాక్షేపింపఁదగిన పనియనియుఁగాఁజెప్పవలెను."

మఱియునాటక కర్తలకు —"అన్యథావాప్రకల్పయేత్"

అనునొక యాచారముకలదు. అది నాయకునియందేదేని లోప మున్నచో బహుసుగుణములుగల నాయకునియందలి యాస్వల్పలోపమును

అన్యథాగామార్పుచేసి సవరించుట కుపకరించును. ప్రస్తుతమీ బొబ్బిలి కథను నాటకమునకుఁగైకొన్నకవి విజయనగర ప్రభువును ప్రధాననాయకుని గాఁగైకొనుటయే తటస్థింపదుగాన మార్పున కవకాశమేలేదు. కావున నాటకకర్తల క్రియాక్షేపణ తగులదు. శర్మగారింకొక వాక్యము నీసందర్భములో వ్రాసియున్నారు. అదియిది—

.... తాండ్ర పాపయ్య యను వెలమసేవకుఁడొకఁడు దొంగపోటున పొడిచిన ఖూనీకథను మహావీరలక్షణముగల నాటకముగా బ్రదర్శింప బూనుట .... ఆంధ్రదేశమందలి నాటకరంగ మరణవార్తగా విబుధులు తలంపవలసియుండును."

ఈవాక్యము కూడ నాకునచ్చలేదు. వెలమసేవకుఁడు, అని వ్రాయటకూడ సమంజసముగా లేదు. కర్మధారయసమాసమో? తత్పురుషమో? అను సందియము కల్గునట్లు వ్రాయుటయుక్తముగాదు. తాండ్ర పాపయ్యగారి నింతకన్న గౌరవముగా వ్రాయుట యొప్పని నేననుకొందును శూరుఁడను పేరు వంశప్రతిష్ఠనుబట్టి వచ్చెడిదికాదు. ఇఁక దొంగపోటును గూర్చి యతని నిందింప వలెను. కాని అప్పుడంతకన్న నయ్యనఘున కవకాశములేదు.

" అశ్వత్థామవలె "

పాపయ్యగారును కొంతవఱకు సమ్మాన్యార్హులే. ఒకటిమాత్రమున్నది. విజయనగర ప్రభువు సల్పిన యుద్ధము సర్వవిధముల నిర్దుష్టమైన్యాయబద్ధమై యున్నచో, అట్టి ధర్మవీరు నిట్లువధించిన పాపయ్యగారు నింద్యులైన నగుదురు గాని అన్యథాగా, పాపయ్యగారు నింద్యులుగారు. ఆయనకు నాయకత్వమును కల్పించిన నాటకకర్తలును నింద్యులుకారని నేననుకొందును. నేనీ బొబ్బిలి చరిత్రను నాటకముగాఁగాని, ప్రబంధముగాఁగాని వ్రాసిన నేఁటికవులలోఁ జేరినవాఁడను. గాకున్నను, శర్మగారువ్రాసిన —

"విబుధులా క్షేపింపవలసినపని" "నాటకరంగ మరణవార్తగా విబుధులు తలంపవలసియుండును."

అనెడి వాక్యద్వయము ప్రేరేచుటచే నించుకనాకుఁ దోఁచినది వ్రాసితిని, ఇఁక నొకటి, నేను బొబ్బిలి పట్టాభిషేకమును వ్రాసియుండుటచే నీవ్రాఁతకు నది నిమిత్తము కావచ్చునని చదువరు లూహింతురేమో? నేవ్రాసిన చరిత్రకును ప్రస్తుత యుద్ధమునకును సంబంధములేదు. అందు బ్రసక్తాను ప్రసక్తముగా దొరలిన పద్యములలో నొకటి యుదాహరించియే యుంటిని. ఆఘట్టములోని మఱికొన్ని పద్యములు గూడ నుదాహరించి దీనిని ముగించు చున్నాఁడను.

ఉ. ఇప్పటి బొబ్బిలిం గుఱించియే యిపుడింమక చర్చఁజేసి నేఁ
జెప్పితివెన్క బొబ్బిలి విశేషములన్ దిలకింప నొక్కనాఁ
డప్పురి తూర్పునందు నొకయర్ధ పుఁగ్రోశముఁ బోయినార మం
దిప్పుడు రాతికంబ మొకఁడెత్తయినట్టిది చూడనయ్యెడిన్॥

క. వెనుకటి యుద్ధమునకుఁ జెం
దిన ముఖ్యాంశములుదానఁ దేట తెనుఁగుబా
సను వ్రాయబడినవున్నవి.
మొనమొన్న నెజ్ఞాపకార్థము నిలిపిరిదియున్

తే. గీ. దాని నిల్పినయట్టిభూజాని నేఁటి
తేనికిఁ బితామహుండు విజ్ఞానఘనుఁడు
అంతటి ప్రయోజకుండు ధరాధిపతుల
యందు నెందులేడని చెప్పవిందుమెందు

ఉ. బొబ్బిలివారికిన్ మిగులఁ బొంపిరి వోవు యశమ్మునిచ్చి, పే
రబ్బురమున్ ఘటించు నలయబ్లిడి యుద్ధము కారణమ్ముగాఁ
బ్రబ్బినకత్తినన్నగరి పాడఱి జాడఱి కాడువారియున్
దిబ్బగమాఱియున్ బ్రథిత దృశ్యములందొక దృశ్యమై తగెన్.

శా. వీరక్షేత్రమటన్న పేరుగనుటన్ విశ్వస్తుతిం బొల్చుటన్
శూరశ్రేష్ఠుల సచ్చరిత్రములచే స్తుత్యర్హ మౌటన్ సమి.
ద్ధీరాగ్రేసరులైన వెల్మల యసృక్తేజంబుచే నౌనటన్
శ్రీరంజిల్లని శత్రుదేశ మఖిలప్రేమాస్పదం బయ్యెడిన్."

ఆయా పద్యములవలన నా హృదయము చదువరులకు గోచరింపక మానదు. ఇంక నొకటి. తండ్రి పాపయ్యగారిచేతకును అశ్వత్థామచేతకును గొంతపోలిక కలదుగాని బాగుగ బరిశీలించినచో ధర్మాత్ములగు పాండవుల వధింపనేగి యెఱిగియో యెఱుగకో తానను కొన్నపనిని నిర్వర్తింపనేరక తత్పుత్రుల వధించిన యశ్వత్థామతో, తానను కొన్నపని ననుకొన్నట్లే నిర్వర్తించిన పాపయ్యగారిని బోల్చుట కొంత తప్పేయగునేమో! యని కొంకుచు —" గుణాఃపూజాస్థానమ్ "

అను నభియుక్తోక్తిని స్మరించుచు దీనిని ముగించెదను.

కవి కన్న విమర్శకుడికి జాగరూకత ఎక్కువగా ఉండాలి

కవి, విమర్శకుడు—యీ యిద్దఱికి చాలాసంబంధం అనాదిగా వస్తూవుంది. ఇప్పటిరోజుల్లో పడమటిగాలి తగలడంవల్ల యీ సంబంధం మఱీ కనబడుతూవుంది. విమర్శకుడికీ, వ్యాఖ్యాతకీ జాస్తె భేదం కనపడదు. గాని యిటీవల పడమటిగాలి సోఁకేక మాత్రం విశేషభేదం కనపడుతూనే వుంది. వ్యాఖ్యాత శాయశక్తులా తంటాలుపడి కవిని సమర్థించడం ఆచారం పూర్వకాలపు విమర్శకులుకూడా యించుమించు అలాగే వుండేవారు.

అయితే యేదేనా వ్యక్తిగతమైన దురుద్దేశం వుండి విమర్శించేటప్పుడు మాత్రం పైరీతికి కొంత వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించడం వుండేది. దీని కుదాహరణంగా పండితరాయలు అప్పయ్య దీక్షితులవారి గ్రంథాలని, భట్టోజీ దీక్షితుల గ్రంథాలనీ విమర్శించిన ఫక్కీని చూపవచ్చును.

యిప్పటి విమర్శకులలో ప్రాజ్ఞులైన వారివిధానంచూస్తే వ్యక్తి గతంగా దూషణ లేశమున్నా కనపడదుగాని అసలు కవియుద్దేశాన్ని కని పెట్టకుండా తోచినట్లల్లా విమర్శించి మహాకవుల పోకడల్ని యీసడించడం విస్తారంగా కనపడుతుంది. యిందులకు కళాపూర్ణోదయపు విమర్శనం వగయిరా ఉదాహరణం. కళాపూర్ణోదయం కవి నేటివాడుకాదు కాబట్టి విమర్శకునకున్నూ, ఆయనకున్నూ వ్యక్తిగతమైన మైత్రినిగాని, ద్వేషాన్ని గాన్ని ఆరోపించడానికి లేశమున్నూ అవకాశంవుండదు. కేవలం కవితా నిష్ఠమైన గుణాలూ, అవగుణాలుమాత్రమే యీవిమర్శకులకు ఆధారం. అయితే వెనుకటి విమర్శకులకేమి, వ్యాఖ్యాతలకేమి, చట్టన పూర్వమహా కవులను కాదనడానికి సాహసంవుండేదికాదు. యిప్పటివారికట్లా కాదు. యెంతటి మహాకవినైనా సరే తోటకూరలోపురుగులాగా తీసిపారేయడానికి సాహసం కలిగి వుంటూవుంది. యిది యుక్తమైనా, అయుక్తమైనా యిప్పటి వారిలో బాగా వ్యాపించిఉన్నవిశేషం.

యిక అధునాతనుల కవిత్వాన్ని అధునాతనులు విమర్శించవలసివస్తే వారికీ, వారికీ యేదో వ్యక్తిగతమైన విరోధం వున్నదన్నమాటే చూడండి. పాపము. యెంత అన్యాయమోను: ఒకాయన ఒకరి ప్రేరేపణమీద ఒక పెద్ద మహాపండితుణ్ణి విమర్శిస్తూ, ఆ విమర్శించే పుస్తకం ఏనాడు పెంట మీదకాబోలును దొరికిందని వ్రాశారు. దానివల్లకూడా కొంత వైదుష్యం కలగాలనే ఆయన ఉద్దేశం అంతతోకూడా తృప్తిపొందక గ్రంథకర్త దిద్దుకున్న దిద్దుబాటు నొకదాన్నెత్తికొని, ఆ దిద్దుబాటు [illegible]

తోచి చేసినది కాదనిన్నీ, అది యెవరో చెప్పినమీదట తోచిందనిన్నీ కూడా వ్రాశారు. యేమనుకోవాలో ఆయన వుదారత్వాన్ని !

సహజగుణం

యింకొక విషయం మనం గమనించాలి. కవికి దేవుడిచ్చివున్నంత తెల్వితేటలతో మంచో, చెడ్డో, రసమో, అరసమో, గిలకడం తప్పనిసరి. యెందుచేతనంటారా, వాడి కది సహజగుణం కనక. "సహజగుణమేరికేని దుస్త్యజము" కదా! అందుచేత కవిని "నీవెందుకు కవిత్వం చెబుతావు నీకు ? అది తెలియదు, ఇది తెలియదు" అని మందలించడానికి వల్లకాదు. వ్రాయగా వ్రాయగా యెక్కడో కొద్దో గొప్పో గుణంఉంటే వుండవచ్చు. లేకపోతే లేకేపోతుంది. "యెవడిపిచ్చి వాడి కానందం" గదా ? అందుచేత యేదో రాసుకోవడం వారికితప్పదు. అయితే వాడికేలారాసుకోవడం తప్పదో పీడికల్లాగే విమర్శించడమున్నూ తప్పదనడానికి వీలులేదు. వీడికిది సహజగుణంకాదు. తెచ్చిపెట్టుకొన్నది "కవులుపుట్టుదురుగాని చేయబడరు" అన్నట్లు విమర్శకులనుగూర్చి అభియుక్తోక్తిలేదు. అందుచేత వాడికీ, వీడికీ యీవిషయంలో పోలిక సహృదయసమ్మతంకాదు. చెప్పేమాటేమిటంటే, కవికన్న విమర్శకుడికి జాగరూకతయెక్కువగా ఉండాలనే. సహజమైనకవిత్వధారవుండి యితరసామగ్రిలేకపోతే కవికి చాలాదోషాలు తటస్థిస్తాయి. విమర్శకుడి విమర్శనలోకూడా అలావుండకూడదు. యెక్కడో, వకటీ అటావుంటే యేమోకాని అంతకంటే అధికంగావుంటే విమర్శకుణ్ణి పాఠక లోకం క్షమించదనుకుంటాను యెందుచేతనంటే "తీరి కూర్చున్నమంగలి పిల్లితలగొఱిగే" దన్నట్టుయితనికీ పరిశ్రమ యెందుకంటూ లోకులు గర్హిస్తారని నావూహ. కారణం యిదివఱకే వ్రాశాను, అయినా ఏకర్వావ్రాస్తాను.

కవికి కవిత్వంచెప్పుకోవడం తప్పదు. చెప్పడ మనక చెప్పుకోవడ మన్నాను. చూచారా కేవలం తనకుమాత్రమే వుపయోగించినాఅతని రచనకు వైయర్థ్యంలేదని వాడు సంతోషపడవచ్చును. విమర్శకుడి విషయమట్టిది

కాదు. లోకం చూచికూడా వప్పుకోవాలి. విమర్శనం అలావుండకపోతే "వాణ్ణి వెక్కిరించబోయినందుకు మంచిపని జరిగిం" దని లోకులు విమర్శ కుడికి జరిగిన పరాభవానికి సంతోషిస్తారు. కవితప్పులని విమర్శకుడెన్ని చూపిస్తాడో, అవతలివాడు తిరగబడ్డప్పుడు అన్నింటినీ నిలుపుకోవాలి. వకటి నిల్పుకోలేకపోయినా విమర్శకుడికి అది మహాపరాభవమే అవుతుంది. నన్నడిగితిరా, వకమాటచెప్తాను. వెక్కిరించగూడదు

తనంతటవాడై వకణ్ణి వెక్కిరించడానికి యెవడున్నూ తలపెట్టనే కూడదు. తనమీద కెవడేనావస్తే అప్పుడు వా డాక్షేపించిన ఆక్షేపణలకు సమాధానాలు వ్రాయడాని కెవరున్నూ గర్హించరు, యీచెప్పేసమాధానాలు నిలుస్తాయా పరమసంతోషం; నిలవకపోతాయా, అప్పుడుకూడా [illegible] లోకులు నిందించరు. వీలైనంతలో ఆత్మరక్షణానికి ప్రయత్నించడం ప్రతివానికిన్నీ విధి. దానిలో కృతార్థత్వం కలిగితే కలుగుతుంది. లేకపోతే లేదు. దానికెవ్వరున్నూ ఆక్షేపించరు. పనిలేనిపాటగా వకరిని వెక్కిరించ డానికి మొదలెట్టి బోల్తాపడితేమాత్రం "చచ్చినచా" వన్నట్లను[illegible]. కాబట్టి నిజమైన విమర్శకులను గూర్చికాదు. గాని విమర్శ [illegible] వాళ్ళనుగూర్చి "వెట్టినాయనలారా: మీరెవళ్ళని వెక్కిరించినా [illegible] వెక్కిరించండి [illegible] వెక్కిరించాంకదా. అందులో [illegible] అని మాత్రం పెట్టుకోకండి. మీ వెక్కిరింపులలో యేవకటి గాని, [illegible] గాని, పాతికగాని, పేలిపోయినా అది మీకు పూర్తిగా అవమానాన్ని [illegible] చేదే అని తెలుసుకోండి" అని [illegible] గాఢంగా [illegible]. యింతమాత్రానికి వాళ్ళు వెనక తగ్గుతారా అంటారా అదివేరు. మనకర్తవ్యం మనం చేసుకుంటే తరవాత యేమైనా మనకు చింతవుండదు.

"కర్మణ్యేవాధికారస్తే మాఫలేషు కదాచన" [illegible] సారం, కవిని వారించడానికి వల్లకాదు గాని [illegible]

అవకాశంవుందన్నది. ముఖ్యాంశం యిదే అయినా యేదో కొంత దీనికి సంబంధించిన ఉత్తరాంశం రాయడంచేత గ్రంథం పెరిగింది.

అయితే యేలాంటి చేతకానివాడైనా విమర్శకుడంటూ వకడుండటం వల్ల చాలాలోకానికి ప్రయోజనంఉంటుందని కొందఱంటారు. కొంతవఱకు యిదిన్నీ సత్యమే. యేమంటారా? “నాపృష్టః కస్యచిద్బ్రూయాత్” కనుక యేపిచ్చి ప్రశ్నో బయలుదేరితేనేకాని సమాధానం చెప్పవలసి రానేరాదుగా? అవును, అయినప్పటికీ “ప్రతి చిగిలింత మొక్కా- చింతచెట్టుతో ఢీకొందన్నట్లుండరాదా విమర్శనాలు యిప్పుడల్లాటి విమర్శనలె” న్నోకనబడతాయి. యిందులో కొందరు యెలాగయితేనేం, మనపేరు పేపరెక్కి- ప్రకాశిస్తుంది గదా అని సంతోషించే తరగతివాళ్ళే. యేవకళ్ళిద్దరోతప్ప యిప్పుడందఱూ యీతెగలోకే చేరతారని నానిశ్చితాభిప్రాయం.

కవిత్వం పిచ్చివంటిది

విస్తారంగా వ్రాయడ మెందుకుగాని, కవిత్వం చెప్పకపోతే చెప్పేవాణ్ణి అది బాధిస్తుందిగాని విమర్శనమాత్రం అట్టిదిగాదు. బాగా ఆలోచిస్తే కవిత్వం వకపిచ్చివంటిదనుకొంటాను. పిచ్చివంటిదీకాదు, యేలాంటిదో చెప్పడానికి నాకు బాగాతోచడంలేదు. భవభూతి వకసందర్భంలో యేమీచెప్పడానికి పాలుపోకే కాబోలు, ఆత్మైక గోచరమైన విషయం అనడానికిబదులు “జ్వరోవా మూర్ఛావా కిము విషవిసర్పః కిముమదః” అని వూరుకున్నాడు. అలాగే కవిత్వాన్ని దేనితో పోల్చాలో నాకు నిష్కర్షగా తేలడంలేదు.

ప్రయత్న పూర్వకంగా వ్రాసేకవిత్వాన్ని గూర్చి నేను వ్రాయలేనుగాని దానంతటది తోచేదాన్నిగూర్చి కొంచెం వ్రాస్తాను. అది తోచినప్పుడు దాన్ని కాగితంమీదెక్కించేదాకా చాలబాధగా వుంటుంది. యీ విషయాన్ని గుఱించి నేచదివి చూచినంతలో యేకవీ నిర్వచనంచేసినట్టులేదు గాని

కుట్టికవి కొంచెం సూచించాడు. "అర్థాశ్శబ్దచయా స్వహా మహామి శ్యగ్రే స్ఫురంతి" అన్నాడు. అని వూరుకొన్నాడా. మళ్ళా యిల్లాఅన్నాడు: "స్వీకు ర్యాంకమివత్యజామికమివ శ్రీమన్ ఉలూయ ప్రభో" అంటేయేమిటంటే ఆగ్రంథకర్తకు దున్నపోతుమీద కవిత్వంచెప్పవలసిన అవసరం కలిగింది. ఆపట్లాన్ని మొదలెట్టేడు. ఆకల్పనలకు మితే కనబడకపోయింది కావలె లును, దానిమీద పైసందర్భాన్ని ఆవాక్యాలతో ప్రకటించాడు. వూరికే తండోపతండాలుగా, సముద్రపుతరంగాలుగా, అర్థాలూ, శబ్దాలువచ్చి మెదడులో నాట్యంచేస్తూండేటప్పటికి వాట్లల్లో దేన్ని స్వీకరించేది, దేన్ని వదలిపెట్టేది అంటాడు పాపం ఆకుట్టికవి. ఆసమయంలో ఆ మహాకవికేలా వుందో యెవరికితెలుస్తుంది: అతనికే తెలియాలి.

అందుచేతనేకాబోలు మాముత్తాత నరసన్నగారు "కవితాచమత్కార గౌరవంబు మనసెరుంగునుగాక నెవ్వనితరంబు" అన్నారు. అవును, వక బంగారుగనో, వజ్రాలగనో వకపేదకు దొరికిందనుకోండి. ఆపదార్థాలని త్వరలో యింటికి అసహాయంగా తెచ్చుకోవాలంటే యేలావుంటుందో ఆలోచించండి. ప్రస్తుత శబ్దార్థవిషయంకూడా అలాంటిదే అనుకుంటాను. కుట్టికవిగారి అనుభవానికిన్నీ, నాఅనుభవానికిన్నీ పోలికవున్నట్టు తోచడం చేత ఆయన వాక్యాలుదాహరించి యింతవ్యాఖ్యానంచేశాను. అందరిదిన్నీ యిల్లే ఉంటుందని నేను నిశ్చయింపజాలను, నాఅనుభవములో కవిత్వం అనేది తోచకనేపోవాలి గాని తోచినతర్వాత దాన్ని కాగితంమీదకెక్కించక పోతే అది వ్యాధినికూడా కలిగించి శరీరానికి అపాటవం తెస్తుందనే నష్టకం అందుచేతనే దీన్ని నేను "ఫారిన్‌మేటరు"గా చూపిస్తూ వచ్చాను.

బాధిస్తూంటుంది. తోచినకవిత్వాన్ని వ్రాయకపోతే అన్నమాటమీద జ్ఞాపకంవచ్చింది. వక జ్యోతిష్కుడున్నాడు మా ప్రాంతంలో. ఆయన జాతకభావంలో కొంత ప్రవేశం కలవాడు. ఆయనకి జాతకం చేతికిస్తే

చూచి యేవేనా అరిష్టాలు కనబడితే వాట్లకి శాంతిచేసుకొమ్మని చెప్పడం కలదు. చెప్పినప్రకారం అవతలివాళ్ళు శాంతిచేసుకుంటే సరేసరి అలా చేసుకోకపోయినట్లయితే ఆ అరిష్టకారక గ్రహాలు తనమీదకొచ్చి, తన్నేమో బాధిస్తాయంటూచెప్పగా నేను స్వయంగా విని ఆయన్ని వేదద్రష్టాబ్రహ్మ డనుకున్నాను. అల్లే నేనువ్రాసిన ప్రస్తుతపు వ్రాతనుబట్టి నన్నుకూడా కొందఱు చదువరులనుకుంటారేమో? అనుకున్నాసరే, నా అనుభవాన్ని నేను వ్రాశాను.

కవికిన్నీ విమర్శకుడికిన్నీ వుండే భేదాన్ని నాకు తెలిసినంతలో నిరూపించాను. యెంతవ్రాసినా యింతే. కవికి కవిత్వంసహజం కనుక లోకులేమనుకొన్నా యేదో గిలకడం వానికి తప్పనిసరి. విమర్శకుడికో, పనిలేనిపాటగా కల్పించుకొనేపని గనుక సహజమైన ఆవేశంలోకి చేరదు. అందుచేత వాణ్ణి క్షమించినట్లు వీణ్ణి క్షమించకూడదన్నది ముఖ్యాంశం.

"వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడుట"

పైసామెతను అసంగతముగా నుదాహరించును నన్ను మిక్కిలిగావెక్కిరించుచు, పిలువనిపేరంటముగా, పనలేనిపాటగా, ఓలేటి—కాదు, వోలేటి—సుబ్బారాయశాస్త్రులవారు గతమాసపు భారతీసంచికలో—"ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము" అనుశీర్షికతో నొకవ్యాసమును ప్రకటించినారఁట! ఇదివఱలో భారతి నాకును వచ్చెడిది కాని నేనెన్నఁడుగాని యేవ్యాసమును పంపలేని కారణమునఁ గాఁబోలును సుమారువత్సరమునుండి యదివచ్చుటలేదు. అందుచేదానిని నేను జూడలేను. ఏమి తోఁచినదో, ప్రస్తుతము మద్రాసునివాసి, పురాణంసూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు నాకు సంబంధించిన వ్యాసభాగమును పంపిరి. పత్రిక

వారికం దోఁచలేదు గాని, తక్కినవి పంపకున్నను తఃసంచికనేని వారే పంప వలసినది. అది యటులుండె. ఎట్లయిన నేమి? వ్యాసము చేరినదిగదా! చేరుఁ గాక. చదివికొనుశక్తియుండ వలయునుగదా! రెండుసంవత్సరముల నుండి నేను మిక్కిలి యనారోగ్యముగ నున్నసంగతి యెఱుఁగనివా రెవరు? అట్లగు టచే చదివించివిని, అవగాహన చేసికోవలసి వచ్చినది. తేలిన సారాంశము—

"పూర్వోత్తర విరోధముగా గ్రంథము వ్రాసి పాడుచేసినా రనునదియే" ఆదిప్రధానము. వెక్కిరింపులు, టక్కులు టమారాలు, ఇవితోవాసములు. ముసలి వాళ్లనుకుఱ్ఱలు వెక్కిరించుటలో తప్పేమి? అదియటులుండె. విమర్శకులు తమరెత్తుకొన్న యంశమును స్థిరపఱుచుటకై—గ్రంథకర్త. వజ్రనాభుని మనుమలు ముగ్గురనియొకట, నల్వురని వేఱొకట వ్రాసి. తిథ్యాదుల పట్టికలో సవరణను చూపెను గాని ఆసవరణ వచనములలో లగించును గాని పద్యము లలో లగింపదని కొంతగ్రంథము వ్రాసి తుదకాపద్యములతో సవరింప వీలగు నని మూడునాల్గుగా స్వయముగా సవరించికొని పిమ్మట,

"ఈమూఁగురు జామాతల
కామూఁగురు పుత్రకులు మహాబలశాలుల్."

అనుపద్యము నుదాహరించి యిందు మూఁగురు నలుగురుగా సవరింప వల నుబడదని మిక్కిలి చింతించిరి శాస్త్రులవారు. తుదకు పూర్వోత్తర గ్రంథ విరోధమును జూపించినట్లు దృఢనిశ్చయులై శాస్త్రులవారు—

"పూర్వోత్తరవిరోధ మొదవకుండఁ
బలుక నేర్చుట బహుతపః ఫలముగాదె?" అని యుదాహరించి అట్టి తపఃఫలము లేని వేంకటశాస్త్రిగారు ఇట్టి గ్రంథరచనకు దిగరాదని తమ యాశయ మన్నట్లు తేల్చినారు. ఇట్లు తేల్చి—

శాస్త్రులుగారు "ఈమూగురు జామాతల" అను [illegible] ఆపాంతమందలి వచనములను పరిశీలింపలేదేమో?" అని [illegible]

వ్రాసి, "ద్వితీయ ముద్రణమునందైనను జూడకపోవుట చాలయాశ్చర్యము" అని మిక్కిలిగా ఆక్కజపడినారు. అక్కజపడి యంతతోఁగూడ విరమింపనేలేదు; ఇంకను గొంతగ్రంథము పెంచి యీ పూర్వోత్తరవిరోధము కుదురదని తేల్చిరి. ఒకటిరెండు మాటలలోఁ దేల్పవలసిన యంశమున కింత గ్రంథము పెంచుటేలొకో యని నే నక్కజ పడుచున్నాను. విమర్శకులగు వోలేటి శాస్త్రులవారో? "ద్వితీయ ముద్రణమునందైనను జూడక పోవుట చాల యాశ్చర్యము," అని ముక్కుపై వ్రేలిడికొనుచున్నారు.

ఇది యిటులుండె, ఈనాటకము మొదట శ్రీచెలికాని లచ్చారావుగారు తమ యాజమాన్యమునఁ బ్రకటించు పత్రికయందు ప్రకటించుట కారంభించినారు. ప్రథమాంకము ముగియకుండఁగనే, తిరుపతిశాస్త్రిగారు స్వర్గతులైనారు. పిమ్మట లచ్చారావుగారు నన్ను సప్రయత్నముగ రప్పించి నాకు నెలకు 25 రు. చొ. గౌరవవేతన మేర్పఱచి బహూకరించి పిమ్మట దీనిని పూర్తిచేసి యీవలసినదని కోరిరి. నా కప్పటికిఁ జిరకాలమునాఁడే దేహమున —ముఖ్యముగా శిరస్సునందు—భ్రమణ మేర్పడియుంటచే కవిత్వరచనమన్న భీతి యుదయించినది. కాని శ్రీ లచ్చారావుగారి సమ్మానము నన్ను వశీకృతుఁగాఁ జేసినది. "అర్థస్య పురుషోదాసః"

ప్రసక్తానుప్రసక్తముగా నింత వ్రాసితినేకాని యిది ప్రస్తుతవిరోధ సమర్థన కుపకరింపఁజేయు తలంపుతోఁ గాదు. సుబ్బారాయశాస్త్రులవారికి మాయందు దయలేకపోయినది గాని అదియే యున్నచో ఆయన కంత వ్యాసము వ్రాయవలసియే యుండదు: మేమిన్ని వాక్యములు వ్రాయవలసి యునుండదు. దయ యనఁగా నెట్టి దందురా? ఇట్టిది. కష్టపడి రెండుముద్రణములు సుబ్బారాయశాస్త్రులవారు చిత్తగించియేయున్నారుకదా! ఇటీవల షష్టిపూర్తిసందర్భములో మరల గ్రంథము లన్నియు ముద్రింపఁబడిన వనికూడ శ్రీ సుబ్బరాయశాస్త్రులవారు వినియుండక పోరుగదా! అగుచో - బందరు మినర్వాప్రెస్సునందు ముద్రింపఁబడిన 1934 సంవత్సరపు ప్రతిని

గూడ శాస్త్రిలవారు చిత్తగించి యుండినచో, ఆ యీ బాధవారికి లేకయుం డునుగదా! ఆప్రతిలో 66 వ పుటలో నిటులు దిద్దఁబడియున్నది.—

"ఈమూఁగురు జామాతల
కామూఁగురు నౌకరు పుత్రి లాహవ ధీరుల్."

ఈవిరోధమునుమాత్రము నేను దెల్పితినే కాని దిద్దుబాటు తెలుపనే లేదు. దానిపై ప్రచురణకార్యకర్త యగు కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు సవరించెను. నే నాసవరణ నిందనుక చూడనే లేదు. సుబ్బరాయ శాస్త్రిలవారు దయచేసి నిన్నమొన్న విమర్శించి వెక్కిరించునప్పటి కిది వెలువడి వత్సరముకావచ్చినను వా రిది చూడకుండుట మామువిస్పష్ట మనుకొనుటకన్న నన్యమేమున్నది? ఈయనపాండిత్యము మా మాపాండి త్యములవలె లాకలూకాయి పాండిత్యములలోఁ జేరినది కాదు. ఇప్పుడు క్రొత్తగా బయలుదేరిన ఫక్కిని నూటికి ముప్పదియైదు మార్కులు సంపా దించి డిగ్రీని పొందినది. అందుచే విమర్శనజ్ఞానము కడుంగడు మెండు. అందుచేతనే తామేపొత్తమును విమర్శింపఁబూనినారో, ఆ పొత్త మెన్ని ముద్రణములైనదో కూడ పరిశీలింపకుండుట యని చదువరు లరయుదురు గాక. ఇంత సులువుగా సవరింపఁదగిన విషయమును దమబుద్ధికి స[illegible] కాని యంతమాత్రమున— "తనకల్మి యింద్రభోగము" మగా నెన్ని యించుకొని శ్రీశాస్త్రిలవారు— "అను పద్యమును దిద్దుబెట్లు? శాస్త్రు గారే దానిని సవరింపవలయును." అని వ్రాయ సాహసించినారు. ఈవ్రాఁత కర్థ మేమో చదువరు లెఱుఁగకుందురా? గ్రంథకర్త శుద్ధపత్రి కలో సవరించుకొమ్మని సూచించెను. నిశ్చయమే. ఆ సూచనప్రకారము సవరణచేయుట కిది చదువరులకే కాదు. గ్రంథకర్తకుఁగూడ వీలగునది కాదనియేకదా! కవిత యన నెట్టిదో యెఱిఁగిన వేంకటేశ్వరరావుగా రెట్లు సవరణయయ్యెనో! విమర్శకున కట్లే కాలే దనుకోవలయును కాఁబోలును. ఈపొత్తము నేను పరేచ్ఛా ప్రారబ్ధవశమున వ్రాయ మొదలిడితినేకాని

స్వేచ్ఛచేఁ గానని గ్రంథకర్త తెల్పినట్లును, శుద్ధపత్రికలో సవరణను సూచించినట్లును విమర్శకుఁ డంగీకరించికూడా దీని కింత గ్రంథము పెంచుట కర్థమే లేదు. పైఁగా ఈయన లోకముతోపాటు గ్రంథమును విమర్శింపక వ్యక్తిపరముగా వాడినసామెత యెంత— "కుర్వీత బుధ శోమయోః" అన్నట్లున్నదో చదువరులు తిలకింపుఁడు.

"అని చెప్పుటచే నీపాత్రలో వేంకటశాస్త్రిగారు ప్రతిఫలింపఁ జూచినారని చెప్పవలయును. కాఁబట్టి శుచిముఖిపాత్ర అసందర్భస్థితిలో నున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినది — వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడినట్లు ప్రతి ఫలింపఁబోయి ప్రత్యక్షవిరోధమును పరిశీలింపలేదు."

ప్రతిఫలింపఁబోయిన దెవరు? వేంకటశాస్త్రిగారు, ప్రత్యక్షవిరోధమును పరిశీలింపని దెవరు? ఆయనయేకదా! వేంకటశాస్త్రిగారు చేసిన యపరాధము శుచిముఖిపాత్రలో ప్రతిఫలింపఁబోవుటయేకదా? అగుచో నది వెక్కిరింపఁబోవుటవంటిదేయగునా? కానిచో ఆలోకోక్తిని వాడుట కర్థములేమి స్పష్టమేకదా! అగుచో ఈవిమర్శకునకు చక్కఁగా నాలుగు వాక్యములు వ్రాయుటకూడ నేర్చికోఁదగిన యవస్థయేకదా! అగుచో నెక్కడనో ఉపాధ్యాయులుగా నెటులుండి రని శంక రావచ్చును. ఇపుడు న్యాయమైన పాండిత్యముల నధఃకరించుటయు, నూటికి మూఁడవవంతు పాండిత్యములను మన్నించుటయు, ననఁగా నూటికి ముప్పదియైన మార్కుల పాండిత్యములను మన్నించుటయు సర్వత్ర అనుభూతమే కావున నాశంక కవకాశములేదు. లేదా విద్యార్థుల యదృష్టమనియేని యనుకోవలయు, అది యటుండె. ఈ సామెతవలన విమర్శకుఁడేదో తనపితృపితామహులను ఉద్ధరించుతలఁపుతో నీవిమర్శనకు దిగెననికాని, లేదా, పేరుతెచ్చుకొనుటకై ఈ "ఘటం భింద్యాత్తు" లోనికి దిగెనని కాని యూహింపవలసియున్నది— అగుచో—

" పలుకి నేర్చుట బహూత ఫఃఫలపుగాదె " అనుఘట్టములో మన్ము ను లేదా, నన్నును లాకలూకాయిగాళ్ళలో చేర్చిన యీవిమర్శకుఁడుగారి పూనిక కార్యకారిగాదు. ఇందులకై యెవరినో గొప్పవారిని విమర్శించి పేరుతెచ్చుకొ వలయు నని సుబ్బరాయశాస్త్రులవారు వయస్సుచేఁ జిన్నలైనను. "అన్యో న్యం గురవోవిప్రాః" అనునభియుక్తోక్తి ననుసరించి ప్రార్థింపబడుచున్నారు. ఇంతియకాక యిపుడేని మమ్మనుగ్రహించి షష్టిపూర్తిమహోత్సవమును జరిగింపవలయు ననికూడఁ బ్రార్థింపఁ బడుచున్నారు. మఱియును మీవంటి విమర్శకాగ్రిగణ్యులకు మావంటి లాకలూకాయిలను విమర్శించుట

" మొనగాఁ డొక్కరుఁ డాఱు మాసములు సాము జేసి మార్మూలఁ బం. బిన భీపెంపున డాఁగియున్న మునలాపెం బోరికిం జీరులాగున "

అనుపద్యార్థమున కుదాహరణము కాఁగలదనికూడ మనవి చేయుచున్నాను.

చదువరులారా! ఇక్కడకీయనచూపిన వివోధమెట్టిదో మీకు విశదమేకదా? ఇంకను ఈయన యింతతో విరమింపలేదు.

" వేంకటశాస్త్రిగారీ చిక్కులను పరిశీలింపక శుచిముఖిపాత్రకు జంట తగిల్చి. చిలవలు పలవలు పెంచినారు " అని యెత్తికొని యేమో కొంత నిస్సారపు ప్రసంగము వెళ్ళఁబోసినారు.

ఈయన వాడిన " వెక్కిరింపబోయి " అను సామెతనుబట్టి యీయన కౌచిత్యజ్ఞాన మెంతయుండునో, ఇంతటి యౌచిత్యజ్ఞుఁడు ప్రాత్రౌ చిత్యవిమర్శన కేమాత్రము తగియుండునో చదువరులు పూర్తిగ గ్రహిం యే యుందురుగాన శాస్త్రులవారి — చెట్టుకిందిప్లీడరు కబుర్లకు ఇప్పటి కింతతో సమాధానము వ్రాయఁపూనికనుండి విరమింతును.

"ఈగండం గడచి పిండం బయలఁబడితే" అప్పుడు తక్కినది పూర్తిచేయుదును. ఏమైనను, ఇట్టి " తథాదాధానాల "తో వాదము

సమంజసముకాదని లోకులు ముఖ్యముగా నన్ను నిందింతు రని యెఱుఁగుదును. ఎఱిఁగికూడా, నా కీదెబ్బదవ పదిలోనయిత మావ్యసనము బాధించుచునే యున్నది. భర్తృహరి యేమన్నాఁడు ?

" విద్యాయాం వ్యసనమ్ " అన్నాఁడు. ఈయన సాహిత్యశిరోమణి గారు. ఇంకొకాయన యొకపుస్తకము తెలుఁగులోనికి పరివర్తన చేసినారు. ఆయన తర్కశిరోమణి అని జ్ఞాపకము. ఆయన ఆపొత్తములో, పనిలేని పాటగా మావ్రాఁత నెత్తికొని కొంత తెలిసీ తెలియని వ్రాఁత వెళ్ళఁబోసినారు. ఆవ్రాఁతనుగూర్చి కూడ ఈ సందర్భములో ఒక కారుణ్యము" వేయుట మంచి దనుకొందును. కావున ఆయన వ్రాఁతను రంగాన కవతరింపఁజేయుదును—

" పూర్వమహాకవిప్రయోగము లున్నను నిట్టివి పనికిరావు "

ఇది ఆయనవాక్యము. దీనివల్లనే ఆయనవ్రాఁత యంతయు బయటఁబడును. ఇట్టివనఁగా నెట్టివి ? అని ఆ కాంక్షించుకొందము—

" పృథ్వీభరం బొక్కటా? " వంటివి. ఇందు " బొక్క " అని యశ్లీలార్థము స్ఫురించుచున్నదఁట ! ముం దీశిరోమణిగారి హృదయము నాక్రమించిన యశ్లీలార్థము నైఘంటికులు వ్రాయనేలేదు; వ్రాసిరేయనుకొందము. ఏపూర్వమహాకవిగాని పాటింపని యపు డీలక్షణము నెవరు మన్నింతురు ? కాళిదాసంతవాఁడు దీనిని లక్షింపనియపుడు తక్కువారిగణన యేల ? ఈ " పృథ్వీభరంబొక్క " యెట్టిదనగా ? " చకాశే పనసప్రాయైః పురీషండమహాద్రుమైః " వంటిది. అనగా పైశ్లోకములో, శకాశే అను క్రియలో చివరఁగల 'శే' అనువర్ణమునకు "పనస" శబ్దాదియందున్న పకారమును ముడివెట్టి "చచ్చిచెడిచాయంగలవిన్నపములుగా " " శేప " శబ్దమునుసృష్టించి, ఇంతతోఁగూడ తన కిష్టసిద్ధి కాక, ఈశబ్దము శేపశ్శబ్దమునకు స్మారక మగునని చెప్పి దోషనిరూపణము చేసినాఁడు. ఇట్లు కష్టించి పాడుసృష్టి సేయుట చాల గర్హ్యము. అగుచో లాక్షణిక

హృదయ మబ్లేల ప్రవర్తించె నందురా ? లక్షణమనఁగా కట్టుబాఁటు. దానిని జేయునపుడు తత్కర్త యెన్ని నియమము లేర్పఱుప వలయునో అన్నియు నేర్పఱచితీఱవలసినదేకాని ఇటీవల లక్ష్యలక్షణవేత్త లానియమ ములలో మహాకవులెంతవఱకు గౌరవించినారో. యెంతవఱ కీసడించినారో యనునంశము తత్తత్ప్రవృత్తిం బట్టి తెలిసికొని తా నేది యేని వ్రాసికో నగును. అంతియ కాని "గుడ్డెద్దు చేలో బడ్డట్టు" వ్రాయుట తెల్వికి లక్షణము గాదు. లక్షణ మున్నను, అయ్యాది మహాకవిమాన్యము గానిచో దానికి విలువ యుండదు. ఈవిశేషాంశములు చెట్టుకిరింది ప్లీడరు తెగలోని విమర్శకులకు గోచరింపవు. కవిత్వముమా టటు లుంతము. ధర్మశాస్త్ర విషయ మింతకన్న గరీయము కదా ! ధర్మజ్ఞు లేమన్నారో చూడుఁడు :

"యద్యపి శుద్ధం లోకవిరుద్ధం నాఽఽచరణీయం నాకలనీయమ్"

దీనివలన శాస్త్రమునకన్న ఆచారమునకు గౌరవ మిచ్చిన ట్లయినది. ప్రస్తుతము లక్ష్యమాచారస్థానాపన్నము. కావున శిరోమణిగారు "పూర్వ మహాకవి ప్రయోగములున్నను" అని వ్రాయుట మహాపరాధము. ఈ త్రోవను తప్ప శ్రీ కాళిదాసు గారి "ఉచ్చైః కులం చాత్మనః" లోనగు నవి నిలువవు. శేషమునకు శేషశబ్దము స్ఫోరకమైనట్లే "ఉచ్చైః" "ఉచ్చ"కు స్ఫోరక మగును. ఇది యిటు లుండె. ఆలంకారికవామనుఁడు 'అవతార' శబ్దము కుదురదని వ్రాసినవ్రాఁత, దాని నాంధ్రీకరించిన శిరోమణిగా రెఱిఁగినదేకదా ! అగుచో నీయనకు "మా భూత్పరీ వాదనవావతారః" అను కాళిదాస ప్రయోగము కుదురునా ? ఇదియు నిటు లుండఁగా నీయన విశిష్టాద్వైతికదా ! తఱచు శ్రీమహావిష్ణువునవతారములకు సంబంధించిన స్తోత్రములఁ బఠింపవలసి యుండునుగదా : అందు : "మత్స్యావతార. గోవింద" అనునో లేక "మత్స్యావతర" అనునో చదువరుల తిలకిం పుఁడు. లేక అవతరపదమే ఉచ్చరింపనిండు. అది హృదయంగమమగునో కాదో పరిశీలింపుఁడు. ఆ యీ విషయములు మాకొఱకే వ్రాయఁబడినవి

కావు. ఇట్టి వెట్టిమొట్టి వ్రాతలు వ్రాయు జ్ఞానలవ దుర్విదగ్ధుల జ్ఞానము మిగుల శోచ్యము!

"విలువగలకవుల లక్ష్యమ్ములెటు తామిభార మెల్ల మోయఁగ వలయుఁ"

"వ్యాకరణ మొక్కతోవ మహాకవు లొకతోవ"

ఇత్యాదులు పైసందర్భములను బోధించుచున్నను జ్ఞాలవదుర్విదగ్ధు లేదో మాకు వృథగా పని కల్పించుట మానకున్నారు. ఇదిగాక ఈ శిరోమణిగారికి మాచరించినవి పెక్కుగ్రంథము లుండఁగా

ఈ బొక్కమాత్రమే యుదాహరించుటకు దొరకెనా? దీనివలన నీయన కేవల రంధ్రాన్వేషణతత్పరుఁ డనియును, అందుచే "బొక్క" దొరికియుండుననియు ప్రాజ్ఞులనుకొని దీనికి సంబంధించిన శ్లోకమును పఠింతురు కాఁబోలును! శాంతం! పాపం, ఇంత స్తనశల్యపరీక్ష చేయు నీశిరోమణి ఆంధ్రీకరణమున నిలువఁదగినది, హృదయంగమమైనది యొకఘట్టముకూడ లేదే? వ్రాఁత యంతయు తప్పుల తడక. ఉదాహరించిన పద్యములలోఁ గొన్నిచోట్ల గణములే సరిపడవు. ఈయన వ్రాసెడివి లక్షణగ్రంథము. దానిలో—"అయితే. యోచించు" లోనగు నవప్రయోగములకు మితిలేదు. ఇట్టి తెల్విలేటలతో నొరులపైకి ధాడి వెడలుట. ఇదియే కాఁబోలును "ఉట్టి కెగురలేనమ్మ స్వర్గాని కెగిరిందనుకొనుట."

ఇం దొకరు సాహిత్య శిరోమణులు, వేఱొకరు తర్కశిరోమణులు; వీరివ్రాతలయందలి సారాసారములను జర్చింపఁ దగువారు సహృదయులు. వారే మందలింపఁదగువారును అని ఇప్పటికింతతో ముగించు చున్నాఁడను.

"వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తా పడుటయే"

౨

దీనిని గూర్చి డిసెంబరు భారతీ సంచికలో సంగ్రహముగ నా వ్రాసిన వ్యాసమును చదివిన నా శిష్యులు పలువురు నన్నుఁగూర్చి "ఈ వయస్సులో, ఈ అనారోగ్యస్థితిలో మీకేల యీ పరిశ్రమము ? అదిగాక మీరు సమాధానము వ్రాయఁదగిన యంశము లందేమియున్నవి ? ఏమేని యున్నచో వ్రాయుటకు మే మెందఱ మున్నారము కాము" అనుచు నన్ను మందలించుచు నుత్తరములు వ్రాయుచున్నారు. కొందఱు తమ తమ నేర్పు కొలఁదియు ఖండనములు వ్రాసి నాకడకంపి యున్నారు. అందొక ప్రశిష్యుని ఖండనము నందలి పద్యములలోని యొక పద్యమిట నుదాహరించుచున్నాఁడను ——

ఉ. "చాలును జాలు నీ వెఱుక చాలక దూఁకితి చింతనిప్పులో
లోలత, దోమయుంబలె విలోలుఁడ వైతివి, దారితప్పి. తో
యోలెటివార్ధి శీతకర ! ఓపుదె ? యోర్వఁగ వేంకటేశ్వరుల్
మాలిమి వీడు వేఁడుము క్షమాపణ, వారిని వారి శిష్యులన్"

ఇతఁడు ప్రశిష్యుఁ డెట్లయ్యెనో యీ క్రింది యితని వాక్యముల వలన నవగత మయ్యెడిని.

" అయ్యా ! నేను మీ శిష్యులగు మల్లికార్జున శాస్త్రులవారి తృతీయ పుత్త్రుఁడను. చిట్టిగూడూరి పాఠశాలలో విద్వాన్ ౨ వ క్లాసు చదువుచున్నాను. మీ పొత్తముపై వ్రాసిన విమర్శనకు నాకుఁ దోఁచిన భంగిఁ బైరీతి నుత్తరం బిచ్చితి .... " (చేవ్రాలు.)

ఈ ప్రశిష్యుని పేరు. వీరేశ్వరశర్మ. ఇంటిపేరు మల్లంపల్లెవారు. ఇతఁడు చాల పూపప్రాయము వాఁడనుకొందును. ఈతని తండ్రి మంచి

విద్వత్కవి. కొమరులందఱును విద్వాంసులై పయికి వచ్చినారు. తండ్రిగారి యదృష్ట మభినందనీయము. ఈ ప్రశిష్యుని జూచిన జ్ఞాపకము లేదు గాని యితని యన్నలంజూచినట్లు జ్ఞప్తియున్నది. వారల విద్యకన్నను వినయము మిగుల నభినందనీయము, "విద్యవలనను వినయంబు" అను నభియుక్తోక్తికి నిజమైన యుదాహరణ మాబాలురే! ఇతఁడుగూడ నట్టి వినయముగలవాఁడే అని నా యూహ. అగుచో మన "విమర్శకబుధులు" శ్రీ సుబ్బారాయశాస్త్రిలవారిపై నిట్లు కాలు దువ్వవచ్చునా అనియు సంశయింతును. కాని "సుబ్బరాయ శాస్త్రిలవారేమంత తారతమ్యమును గమనించిరి నే గమనించుట" కని యితఁడనుకొని యుండునని సమాధానము చెప్పికొంటిని. అయినను ప్రశిష్యుని మందలించెదను. "అబ్బాయీ! సుబ్బారాయశాస్త్రిలవారుపాధ్యాయులు. నీ వింకను విద్యార్థివి. వయస్సులోఁగూడ నీకన్న వారు చాల పెద్దలు, తెల్వితేటలు దైవాధీనములు గదా! మనకు వయస్సే ప్రధానము. వారు వారి తప్పును గ్రహించి క్షమాపణ చెప్పికొన్నను చెప్పికొనకున్నను నీవు వారిపై కాలు దువ్వినందులకు క్షమాపణ చెప్పుట యుక్తమనుకొందును. కావున నటులొనర్తువుగాక"

చదువరులారా! ఇదివఱలో దీనిని గుఱించి నేను వ్రాయునప్పటికన్న నిపుడు కొంచె మెక్కుఁడు దేహారోగ్యము కల్గియున్నాను. లోకులు నా వ్రాయుట కంగీకరింపకున్నను "విమర్శకబుధుఁడు" గారి యింకొక వాక్యమును రంగమున కవతరింపఁజేసి రెండు పంక్తులు వ్రాసి విరమింతును. క్షమింపుఁడు —

"వరుఁడు నళినాసన వాహన హంసములలో నొకఁడు, వధువు నళినాసన రథవాహన హంస పతివంశ సంభవ. అట్లయినచో, నేకగోత్రజనితులకు వివాహ మంగీకరింపవలయునా?"

చూచితిరా? విమర్శకబుధుఁడు గారి ధర్మశాస్త్రపరిశీలనము, హంసములకు వివాహమొనరించుచుట్టునఁ గూడ —

"చాతుర్థీం" అను శ్లోకార్థమునే కాక "కూటస్థగణనాయాం తస్యపా రం మాతరం వినా, ఊనద్వాదశవార్షికీం" లోనగు శ్లోక తాత్పర్యములను గూడ విచారించి కాని చేయఁగూడ దన్నంతలో నున్నది. ఒకటి మనిమా లోచించుకోవలెనేమో ? సర్వసామాన్యమైన పక్షులవిషయమే యగుచో "విమర్శకబుధుఁడు" గా రింత విచారింపరు. ఈ పక్షులకు మనుష్యభాషణా దులే కాక చాల విద్యలు వచ్చినట్లున్నది కావున వీని వివాహ విషయము మనుష్యులతోపాటుకూడ కాక అంతో యింతో బ్రాహ్మసంబంధముకూడ నుంటచే బ్రాహ్మణులతోపాటు చేయింపవలె నని వారి తాత్పర్యమేమో ? మహత్కార్యములగు సంభాషణాదులు వీనియం దుండుటచేతనే మహద్వి వక్షచేసి—"ఏకగోత్రజనితులు" అని ప్రయోగించియున్నా రనుకొందమా? ఆ యీ సందర్భములనుబట్టి యీ వివాహమునకు పంచకరహితమైన లగ్న ముకూడ బలవత్తరమైనది యున్నంగాని విమర్శకుఁడుగా రొప్పరు కాఁబో లును! ఇంతేకాక రజస్వలా వివాహమునకుఁగూడ నొప్పరనుకోవలెను. పక్షుల విషయమున రజోదర్శన వయోనిర్ణయము వగయిరా లీయనకు తెలిసియే యుండు ననుకోవలెను. మఱచితి నింకొక పెద్దచిక్కున్నదిగదా! "శారదా" బిల్లుబాధ కూడ గమనింపక యీలోఁగానే యీపక్షుల వివా హము జరుపవలె నని నిర్బంధింతురు కాఁబోలును! ఇతరుల కెట్లైనను మాకును, ఈయనకును ఫ్రెంచిటవును యీనాము పరిచయము పూర్తిగా నుంటచే బిల్లుబాధకు మేము భయపడము, అయ్యో! విమర్శనమా! నీ కెన్ని పాట్లువచ్చినవి! నీకర్మ మెట్లు కాలుచున్నదో చూచితివా? "కాదు, ఇది హూణభాషావేత్తల సంప్రదాయపు వాసనతో మిశితమైన విమర్శన" మందువా? అఘోరించినట్లే యున్నది నీ సమాధానము. చెప్పెద నాలిం పుము. కాళిదాసు నెఱుఁగుదువా? రఘువంశ మెఱుఁగుదు వనుకొందును. అగుచో నందినీధేనువు నెఱుఁగకుందువా? ఎఱుఁగుదువు. దానియందున్న మహత్కార్యములనుమాత్ర మేల యెఱుఁగకుందువు? అగుచో, ఆనందినీ

ధేనువునకు పంచభక్ష్య పరమాన్నములను పెట్టింపక కాళిదాసు దిలీపమహా రాజువంటి చక్రవర్తిచేత గడ్డినే పెట్టించినాఁ డేలొకో ? తెలిసికొంటివా ?

"శ్లో. ఆస్వాదవద్భిః కబళై స్తృణానామ్"
(రఘువంశము. 2 వ సర్గము)

ఎంత మహద్వివక్షకు తగినదానికేని జాతిధర్మ మనివార్య మనియే కద ! ఆనందినీధేను సంతానమునకు దాంపత్యవిషయమున వరుసవావు లుండునా ? లోకమున నున్న పశువులలో నెక్కడనేని యీ విషయము నెఱుఁగనివారు మనుష్యమాత్రులలో నేజాతిలోనేని గలరా ? భవతు. అది పశువిషయము. ఈ దృష్టాంతము పశువిషయ మందువేమో. పక్షులకు మాత్రము వరుసవావు లున్నవా ? హంసముల నెఱుఁగవుగాని పావురముల నేని యెఱుఁగవా ? ఏకగోత్ర జనితులకఁట ! వివాహమఁట ! అంగీకరింప వలయునఁట ! మేలు ! మేలు ! మాటలాడనేర్చిన మాత్రాన జాతిధర్మము లకు స్వస్తి చెప్పునెడల శ్రీహర్షాదుల కీజ్ఞాన మేల లేకపోయినదో ? "మృణాళాగ్ర భుక్కులనుగా శ్రీహర్షుఁ డాహంసముల నేల చిత్రించెనో కదా ? చిత్రించుఁగాక. దానినాంధ్రీకరించిన శ్రీనాథునకుఁ గూడ సవరించు తెల్వి లేదాయెనే ! "రసంబు పోషించియు అనుచితంబు త్యజించియు" ఇత్యాదికము లెన్నోమాటలుపోద్ఘాతములో వ్రాసికొని కదా శ్రీనాథుఁ డాంధ్రీకరింప మొదలిడినాఁడు ?

"చదలేటి బంగారుజలరుహంబుల తూండ్లు
భోజనంబులు మాకుఁ బూవుఁబోఁడి"

అని యేల యాంధ్రీకరించెనో ? మనుష్య భక్షణ యోగ్యమైన వస్తువులనే భక్షించెదమని హంసచేఁ జెప్పించినచో "విమర్శక బుధుఁడు" గారి వంటివా రానందింతురుగదా ! స్థాలీపులాకన్యాయమున — "వెక్కిరింపఁ బోయి" అనుసామెతను వాడినస్థలమునుబట్టియే "విమర్శకబుధుఁడు" గారి

తెల్విలేటలు స్పష్టమయినవిగదా? పిమ్మట విమర్శించు పౌత్త్రమునంగల సవరణను గుఱుతింపక వృథాసోదెను పెంచి విలువగల భారతీపత్రికకు వ్యర్థపుఁబని గల్పించి. "చావల్ ఖరాబు" సామెతను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుట వలన మఱింత స్పష్టపడియుండును. ఇఁక నీ "ఏకగోత్రజనిత" వివాహ విచారమువలననో? "సర్వం సంపన్నం. సుసంపన్నం" అయిన దనుకొని వారుండ రనుకొందును. ఈ వివాహసందర్భము ప్రథమాంకములోనిదే. ఇది నూటఁ దొంబది వంతులు పూర్తి యగుపఱకు తిరుపతిశాస్త్రిగారు జీవించి యేయున్నారు. ఇది మనమందుఁ బెట్టికొని యీక్రింది గ్రంథమును దిలకింపుఁడు.

"తిరుపతిశాస్త్రిగా రొక్కరే సంపూర్ణముగ నీ నాటకమును రచించిన నిట్టి పూర్వోత్తరవిరోధము లుండకుండునో? లేక యింతకన్న నెక్కుడుగా నుండునో?"

"విమర్శకబుధుఁడు" గారి తాత్పర్యము కాదు గాని పైకిమాత్ర మీ వాక్యమున కర్థము, "అయ్యవారిని జేయఁబోయిన" అను సామెతకు స్ఫోరక మగుచున్నది కావున నిదిగూడ "బోల్తాపడు" అన్నవానితో జమకట్టుకొని, అతని తాత్పర్యమునుబట్టియే పైవాక్యమున కర్థము చెప్పికొందము. తాను తెల్విలోపముచే మానాటకమునఁ జూపిన లోపములకు ముఖ్య కారణము, వేంకటశాస్త్రులుగారి రచనముగూడ నిందుఁజేరుటయే యన్నది "విమర్శక బుధుఁడు" గారి తాత్పర్యమైయున్నది. అగుచో, ప్రథమాంకస్థ మగు— "ఏకగోత్రజనిత వివాహము" వెం. శా. రచనకు సంబంధించినది కాదుగద! ఇది స్వవచో వ్యాఘాతమా. కాదా? బ్రిమకంతయు స్వవచో వ్యాఘాతముగా నున్నప్పుడు—ఇది అని విడఁదీసి చూపరా దని ప్రాజ్ఞులందురు కాఁబోలును! అగుచో, నీక్రిందిమాటలు వ్రాసి ముగింతునుగాక—బాగుగ నాలోచించినచో నీనాటకము రచించుటకు, తి. శా. గారును అర్హులు గారు, వేం. శా. గా రంతకుమున్నే కారుగదా! ఈ కథా

నాయిక ప్రభావతిగాని, నాయకుఁడు ప్రద్యుమ్నుఁడు గాని. లేక యిరువు రుంగాని యేకొంచెమైనను అదృష్టవంతులే యైనచో నెన్నఁటికేని యిద్దాని రచనకు మా వోలేటి వెంకటసుబ్బరాయశాస్త్రులవారే పూనుకోవలయు నను కొందును. అది యటులుండె. సంశయమున్నచో, విమర్శక బుధుఁడుగారు వ్రాసినచొప్పున— "జీవతః కవేః ప్రష్టవ్యమ్" కనుక జీవించియున్న నాకొక కార్డు వ్రాసి కనుఁగోవచ్చునే! లేదా తనకన్నఁ గొన్ని రెట్లధికుఁడు తారతమ్యజ్ఞానశాలి, మాయింటి యల్లుఁడు, విశేషించి తనకన్నయునైన సూర్యనారాయణశాస్త్రి నడుగవచ్చునే! లేదా? అతనిద్వారమున నాకు కబురు చేసి తెలిసికోవచ్చునే! పత్రికలో వ్రాసియే కనుఁగోవలెనోటు? కావున నీప్రయత్నము సర్వథా యశస్సంపాదనార్థ మనుకోకతప్పదు. దానికిని మంచిమార్గము లనేకము లున్నవి. ఈయన వాని నన్నింటిని విడచి యీముళ్ళకంచెలోఁ బడినాఁడు. పాపము! గ్రంథకర్తచే క్షమాపణ చెప్పించి సంతోషింపవలయు నని యీయన కుతూహలము చూడుఁడు.

"పరిశీలించి సవరింప నక్కఱలేదనిన సంతసము"

పైవాక్యమువలన "విమర్శకబుధుఁడు" గారి కుతూహలము వెల్లడి యగుచున్నదిగదా? ఈయనను తఱచుగా మీరు విమర్శకబుధుఁ డనివ్రాయు చుంటిరే, కారణ మేమని చదువరు లడుగుదురేమో? ఆవిరుద మాయన వాక్యములయందలిదే!

"శ్లో. గుణదోషౌ....నియచ్ఛతి" అను విషయము విమర్శకాన్య బుధవిషయమని చెప్పవలయును."

ఈయన కేవలబుధుఁడు కాక "విమర్శకబుధుఁ" డఁట! అక్కఱత మున "గుణమును గ్రహించుట మాని దోషమునే గ్రహించు" నఁట: అందులకై వెదకి వెదకి— "వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడెను" కాఁబోలు! నాకు శీర్షికను వెదకికొను పరిశ్రమలేకుండఁ జేసిపెట్టినందులకు "విమర్శక బుధుఁడు" గారిని మిక్కిలి యభినందించుచు, నిప్పటికి దీనిని ముగింతును.

ఇంకొకపరి "ప్రతిఫలన" మునుగూర్చి యోపిక తెచ్చికొని కొంచెక వ్రాయుదును. వ్రాయుట కేమిగాని యీవిమర్శకబుధుని పోలోనేని శ్రీ సూర్యనారాయణశాస్త్రి మందలించుట యావశ్యక మని నాతలంపు. ఇది యుక్తమే యని తోఁచినచో నతఁ డట్లొనరించుగాక లేదా, "కాదగ్గపని గంధర్వులే తీర్తురు!!"

"వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడుటయే"

3

ఇదివఱలో రెండువ్యాసములు దీనింగూర్చి కొంత సంగ్రహముగా వ్రాసియుంటిని. ఇంకొక శంకనుగూర్చి యిప్పుడు వ్రాయుచున్నాను. ఆయన వాక్యమ్ములనే వ్రాసినచో గ్రంథము పెరుఁగును. కావున నా వాక్య తాత్పర్యమిట నుదాహరించి పిమ్మట నేను వ్రాయఁదలఁచినది వ్రాయుదును. ఆయనశంకయిది "ఒక్కొకచిముఖిపాత్రలో తి. వేం. కవులలో నెవరో యొక్కరే ప్రతిఫలింప వీలగును గాని యిరువురును నెట్లు ప్రతిఫలింప వీలగును" అని శంకించువారి ముఖ్యతాత్పర్య మిది మాత్రమే యైనను దీనిని బలపఱుపఁదగిన వాక్యములు చాల నున్నవి. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము తి. శా. గా రొకరే రచింపమొదలిడినారు గాన ప్రథమాంకము నందలి ప్రతిఫలనము యుక్తమేకాని, ద్వితీయాంకమునందలి వేం. శా. గారి ప్రతిఫలనము మాత్రము యుక్తము కాదని తేల్చినట్లగుపడెడిని. వ్యంగ్యముగాఁగన్పట్టు విషయముగదా ఇది? అట్టి సందర్భమున నిట్టి స్తనశల్యపరీక్షతో నావశ్యకతయే యుండదు. మాటవరుసకు, పోతన్న గారికి నేపాత్రమునందు భాగవతమున ప్రతిఫలనము కలదో విచారించిన, విశేషించి వామనునియందని తేలును. అది సంస్కృతమున కనువాద

మని తోసిసివేయరాదు. ఆ ఘట్టమున పోతన్నగారి స్వకపోలకల్పితము చాలనున్నది. అగుచో నాయా లక్షణములన్నియుఁ బట్టింపవలె నన్నఁ బట్టునా? "ఒంటివాఁడఁ జుట్టు మొకఁడులేఁడు" అని వామనుఁ డనియె. పెండ్లమును, బిడ్డలను గల పోతన్నగారియెడల నిది సమన్వయించునా? కావున వలనైనంతవఱకును సమన్వయమును గమనింపవలెను. ఇరువు రొక పాత్రమున ప్రతిఫలించుట యొకచేయద్దమున నేకకాలమునఁగాని, లేక పర్యాయముగాఁ గాని పలువురు ప్రతిబింబించుటవంటిది యనుకొన్నచో సుళువుగాఁ దేలుచున్నను విమర్శకులు మిక్కిలి పెంచి కోలాహల మొనర్చిరి. ఇయ్యెడ విమర్శకుఁడుగా రొనర్చికొన్న శంకా సమాధానములు, "తుమ్మికొని దీర్ఘాయుష్య" మనుకొనుతరగతిలోనివి. విమర్శకుఁడు వసుదేవునియాగమున ననధాన మొనర్చిన దొక్క-శుచిముఖియే యనుకొని కొంతచెత్త పెంచెను. తోవాసముగా వేఱొకహంసమున్నది. నన్ను-నాకు-నేను అను నేకవచనములు బాధింపవు. అపుడు మాటలాడుచున్న దెవరు? పరికింపుఁడు. ఒక్క-శుచిముఖిపాత్రముమాత్రమే కావున, తత్తదేకవచన ప్రయోగములు లేశమును బాధింపవు.

రాజ—"నేనుగొంత పరివారముతో,

క. విద్వాంసు లనేకులుగలతద్ద్వారక కేగ శతావధానముచే...... ....."

పైగ్రంథమువలన శుచిముఖి యొంటరిగా వెళ్ళలేదనుట స్పష్టము. ఆ పరివారములో శుచిముఖితో నాఁడవధాన మొనర్చినపుడు తోడుగా నున్నహంస మంతిగ్రతము. కావుననే, ద్వితీయాంకమున శ్రీకృష్ణుఁడు, "మీ రిరువురను కన్నులకుఁ గట్టిన ట్లగపట్టిన ట్లయ్యెడిని" అనియు, పరిచారికుఁడు "మీరిరువురు గాదూ?" అనియు నడుగుట సంభవించిన దని బాలునకుఁ గూడ సుగమమే. అయినను విమర్శకబుధుఁడుగారి కీయంశము గోచరించినట్లు లేదు. ఈవిమర్శకుఁడు తుట్టతుద కేదో చేదస్తపు వ్రాఁత వ్రాసివ్రాసి తిరుపతి

శాస్త్రిగారి ప్రతిఫలనము నంగీకరించిన ట్లీయక్కరములు తెల్పెడిని. "తిరుపతి శాస్త్రిగారు ప్రతిఫలించుట గమనింపక కాఁబోలు వేంకటశాస్త్రిగారు....నాటక మును వ్రాయుటకు ప్రారంభించిన తిరుపతిశాస్త్రిగారు స్వవిషయమును తెలియఁబఱచుటలో లోపమేదియును గానరాదు." పైయక్కరములు తి. శా. గారి ప్రతిఫలనమంగీకరించిన ట్లగుపడెడిని, కాని యీవిమర్శకునకు ప్రథమాంకప్రారంభమునందలి తి. శా. గారి యీవాక్య మేల విరోధింపదో చదువరులు పరికింతురుగాక.

"శతావధానులు తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు రచించిన ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్ననాటకమే నేఁడు ప్రదర్శింపఁబోవునది" ఉభయకర్తృకత్వ మున్నపుడు ప్రతిఫలన ముభయులకును వివక్షితమై తీరవలసినదే కదా: అట్లయ్యేనేని విమర్శకుఁ డొక్కరికిఁ బ్రతిఫలన మెట్లు సమంజస మనుకొనెనో? మఱియు. "నాకవిత్వంబునకు మెచ్చి సరస్వతియే బాలసరస్వతియను బిరుదొసంగి యీ గండ పెండేరంబు కాలికిం దొడిగె." బాలసరస్వతీబిరుదము నటుంచి ఈ 'గండపెండేరము' అనుదానిని సమన్వయ మెట్లు చేసికొనెనో? ఇది బందరునుండి యుపాధ్యాయత్వము విరమించుకొని వచ్చునపుడుగదా యిచ్చినది. అగుచో నా యుపాధ్యాయులు తి. శా. గారే యనుకొనెఁ గాఁబోలు! పోలు!! పోలు!!! కాకినాడలో నున్నది యెవరో, బందరులో నున్నది యెవరో తెలిసికొనుపాటి వివేచనము తెలియనితాను ఆయనప్రతిఫలనము యుక్తము, ఈయన ప్రతిఫలన మయుక్తము అని చేటభారతము వ్రాసెనే! ఔరా! సాహసము! పోనీక్షణకాలము తి. శా. గారు, కాదు వేం. శా. గారొక్కరే ప్రతిఫలించినట్లు వ్రాయవలె ననుకొని విమర్శకుఁడుగారు—"టెంకాయిపిచ్చికొండ" చేసి రనుకొని పరిశీలింతమా? అప్పుడీయక్కరములు కుదురవు. "మఱియు రాజరాజేశ్వరీ షోడశీ మహావిద్య నభ్యసించితి" వేం. శా. గారి ప్రతిఫలనమున కీ "రాజ రాజేశ్వరి" వ్యతిరేకించును. ఇది ప్రత్యేకించి తి. శా. గారికే సంబంధించినది. ఈయంశము కొఱఁదిమాసములనా

దొక వ్యాసమున వ్రాసియున్నాను, చూడుఁడు. తి. శా. గారు అవసాన కాలమునకు నాలుగేండ్లకు ముందు మంత్రశాస్త్రమున మిక్కిలిగాఁ బరిశ్రమ చేసిరి."

(నవంబరునెల ప్రౌఢభారతిలో " అపవాదము " చూ.)

తేలినసారమేమనఁ శుచిముఖిపాత్రలో విమర్శకునితాత్రివ ననుసరించి మాయిరుపురలో నెవరి ప్రతిఫలనముగూడ లగింపదు. అగుచో తి. శా. గారిదిపాత్రము సమంజసమని విమర్శకుఁడుగారు వ్రాయుట కర్థములేదని తేలినది. ఈ ప్రభా. శ్రీప్రద్యుమ్న నాటకము సీటు లుంతిమునాకి. "భూదేవ శాగారగోదావరీతీరకంకణగ్రామంబు కాపురంబు" కంకణగ్రామ మనఁగాఁ కడియ మని యేకదాః ఆగ్రామ పిరుపురకును నివాస గ్రామ మని చదు వరులు విశ్వసింతురా? ఇది విమర్శకుఁడుగారి కెట్లు సమన్వయించినదో? కాదు, వేం. శా. గారికి మాత్రమే అని సమన్వయించుకొని రందురా? అగుచో, ఆసీసగీతిలోని "తగు నుపాస్యంబు కాశీపదంబు మాకు" అనునది బాధించునే? విమర్శకునిత్రి వనుబట్టి మా కివసమునఁగుదురని యెన్నియో కలవు. వానినన్నిటిని జూపుచో గ్రంథము బళ్ళను దోలవలయును కావున నిఁక నొకటిమాత్రముచూపి విమర్శింతును. "చ. తిరుపతి వేంకటేశు లని ధీరులు పిల్తురు మమ్ము ....ఈకవిత్వ మనఁగాఁ నది పిన్నఁటినాఁడెప్పటి నెబ్బరిముగఁ బెంచికొంటిమి" ఇయ్యది విజయనగరపుమహారాజావారి పద్యములలోనిది. పిన్ననాఁటినుండి కవిత్వము చెప్పినదెవరు? "గోచిపెట్టక మున్నె కోపలకవిత చెప్పినవాఁడు సహపాఠి వేంకటకవి" (దేవీభాగవతము ద స్కం.) "ఉ. గోణము పెట్టుటాది బుధకోటి నుతింపఁ గవిత్వమై దుష్టి వేణియయాడఁ జేర్పడిన వేంకటశాస్త్రికి"

(గీరత ప్రథమ భాగము)

తిరుపతిశాస్త్రిగారు వ్రాసిన పయినందర్భమునుబట్టి బాల్యమందే కవి త్వముపుట్టుట వేం.శా. గారికనితేలినను తి. శా, గారికెప్పుడు కవిత్వమారంభ

మైనవియుఁ దేలను (కాశీసహస్రమునుండి) "శ్లో. సాహిత్యాం గురుపాదే సీయజనితా, పౌరాణ సంవర్ధితా. వేశాలోకన పుష్పితాచ కవితాకన్యామయి ప్రత్యయాత్, వ ప్రేమాం స్వయమేవ".

పై శ్లోకార్థము ప్రౌఢావివాహమును ధ్వనింపఁ జేయుచున్నది. ఇది తి. శా. గారి శ్లోకము. అతఁడు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారి సన్నిధికి వచ్చునప్పటికి ౧౭ వత్సరములు దాఁటినవి. పిమ్మట నొకటిరెండేండ్లకుఁగాని కవిత్వరచనను తి. శా. దిగలేదు. కావున నట్లు వ్రాసికొనెను. పై శ్లోకములో "మయి" మొదలు అనునేకవచనములను గూడా గమనింపవలయును. విమర్శకుఁడుగారి ధోరణికి యేకవచనములుగూడ ప్రస్తుతనాటకమునందలి ప్రతిఫలనమువలె సమస్త, వ్యస్తములే కావలయును. అది యటులుండనిమ్ము. తి. శా. గారి జీవిత కాలములో నేనుమాత్రమే రచించిన కామేశ్వరీశతకములో, "సహాధ్యాయింగా నల తిర్పతిశా సలిపి" అని యొకపద్యమున వ్రాసియున్నాను. కాని ఆశతకముకూడ "తిరుపతి వేంకటీయము" అనియే ప్రకటింపఁబడినది. ఇదిమాత్రము విమర్శకుఁడుగారికి సమన్వితమగునా? ఆయన ప్రత్యేకించి వ్రాసినవియుం గలవు. మచ్చునకొకటి చూపుదును. "తిరుపతిశాస్త్రి తెలుంగుఁజేసె" అని బాలరామాయణ ప్రస్తావనలో నున్నది. ఆ బాలరామాయణముకూడ—"తిరుపతి వేంకటీయమే" ఇదిమాత్రము విమర్శకుఁడుగారి కెట్లు సమన్వయించును? పైఁగా ఆవాక్యమే సీసపద్యమునందున్నదో ఆసీసపద్యములో తి. వేం. కవు లిద్దరును శ్రీపోలవరపు జమీన్‌దారుగారి యాస్థానమున నున్నట్లే తెలుపు వాక్యముగూడ నున్నది. ప్రత్యేకించి తి. శా. గారికిఁగల పైసంబంధము వేం. శా. గారికి విమర్శకుఁడుగా రెట్లు లగింపఁ జేతురో? ఈ సీసములోనివాక్యము నెట్లో విడఁదీసి, తి. శా. గారికి మాత్రమే సమన్వయించి సమాధానము చెప్పికొందమన్నను బుద్ధచరిత్ర పీఠికలోని యీక్రిందివాక్యమట్లు చెప్పుకో నీయదే? "అని కోరికొని నాటఁగోలె నాప్రభువుచేఁ బోషింపఁబడుచు

దదాస్థానమంద యుంటిమి" ఎక్కడో వంగ్యమర్యాదచే స్ఫురించెడి ప్రతి ఫలనమునకై బోలెఁడు వెక్కిరింపుమాటలను వ్యయమొనర్చిన విమర్శకుఁడు గారికి వాచ్యముగానున్న పైవిషయము మఱియు నసంగతము కావలయును గదా? లేక నేనుగూడ శ్రీ పోలవరపు జమీన్‌దారుగారి యాస్థానమందుండి పోషింపఁబడిన శ్లేషేని యాధారములు చూపఁగలరా? దీనినిగుఱించి దివాకరాస్తమయములో విస్తరించి కలదు గాన వలయువారందఱు దిలకింప గలరు, ఇట్టి బుద్ధిమంతులు బయలుదేరుదు రని నే నించుక గుఱితించియే దానియందొకింత ప్రస్తుతవిషయము నుట్టంకించితిని, అట్లుచేసినను, "భక్షితేఽపి లశునే న రోగశాంతిః" అను న్యాయముకతన, ప్రయోజ నము కనుపట్టనే లేదు. "ఏదో తోఁచినట్లు వెక్కిరించెనేకాని విమర్శకుఁ డిన్నిచూడలే" దని కొందఱనవచ్చును. సమ్మతమేకాని దేనిని విమర్శింప మొదలిడెనో దానింగూడఁ దిన్నగాఁ జూడలే దని ఋజువుచేసితినిగదా? "అవును సత్యమే. ఆయన నేమిచేయమందు"? రనియెదరా? యేమియును జేయవలదు. తరువాయి నరయుఁడు—ఇంతవఱకు, తి. శా. గారి జీవిత కాలమున జరిగినరచన లుదాహరింపఁబడినవి. తి. శా. గారి స్వర్గతికిఁ బిమ్మటివి కూడ, "ఆరోగ్యకామేశ్వరి", "ఆరోగ్యభాస్కరము", "మృత్యుంజయస్తవము" లోనైన పద్యములును. కొన్నివచనములును వేం. శా. గారి వున్నవి. వానినన్నిటిని ఉభయకర్తృకములుగనే షష్టిపూర్తి కమిటీవారు ప్రచురించుచున్నారుగదా! అందలి పద్యముల కుభయకర్తృత్వ మెట్లు పునవిమర్శకబుధుఁడుగారికి సంగతమయ్యెడిని? 'బొబ్బిలిపట్టాభిషేకము' గూడఁ దిరుపతి వేంకటీయమే. ఇవియన్నియు విమర్శకునకు నసంగత ములే యని తేలినది, ఇట్టి ప్రాజ్ఞులకొఱకే కాఁబోలును కాటూరి వేంక టేశ్వరరావు జాతకచర్య పీఠికలో నీక్రింది యక్కరములు లిఖించినాఁడు. "ఈగ్రంథము వేంకటశాస్త్రులవారి పృథగ్రచనమే యైనను— "ఒక్కరు రచియించిరేనియును గాఁదఁగు దిర్పతి వేంకటీయమై" అనువారి సమయము

చొప్పున నుభయకర్తృకముగానే ప్రకటించితిమి." పైరీతి నంగీకరించి ప్రకటించినవారికి మన విమర్శకుఁడుగారికిఁ గల్గిన సందేహము కలుగలే దనుకోవలయునా? ఈసమయము ప్రస్తుతవిమర్శకుఁడుగా తెలియఁగ దనుకో వలయునా? లేక యెఱిఁగికూడ దీనివిషయమున విమర్శకుఁడు తనయనంగీ కారమును లోకమునకుఁ దెల్పుటకే యీవ్రాఁత వ్రాసియుండుననుకో వలయునేమో? తుది యభిప్రాయము కూడ నిలువదు. ఏమందురా? అట్లై యైనచో తి. వేం. కవుల సమయము నుదాహరించి పిదపఁ దన యసమ్మ తిని దెలుపవలసి యుండును. అట్లొనర్పలేదుకదా? అదియునుగాక తి. వేం. కవుల సమయమును కాదనుట కీవ్యక్తి కేమి యధికారము? ఇంతవఱ కెవ్వరును దీని నంగీకరింపనివారు లేరే? పైఁగా వీరి కీమైత్రి యెట్లింత కాలము నిలచినదని యక్కజపడుచు సంతసించుట జగత్ప్రసిద్ధమే కావున విస్తరింపను. తి. శా. గారి స్వర్గతికిఁ బిమ్మట నొకపుష్కరపరిమిత మగు కాలమునకు జరిగిన నా షష్టిపూర్తిసందర్భములో నొకరు తిరుపతిశాస్త్రిగారు కూడ వచ్చి యాసభ నలంకరించినట్లే భావించినారు, చూడుఁడు. "తిరుపతి దివ్యరూప మరుదేరెను మీదగు షష్టిపూర్తికిన్" కవికి ముఖ్యమైనది భావనాశక్తి, అట్టిశక్తిని పైపద్యములో తత్పద్యకర్త ప్రదర్శించినాఁడు. ఇఁక తి. శా. గారి కొమారుని భావశక్తి నుపపాదించి విషయాం తర ముపక్రమింతును. "వేంకటేశ్వరరూపమ్మున నున్న తండ్రికి నమో వాకమ్ము లర్పించెదన్." అయీభావనలవలన లోకులు విద్యాసందర్భమున వా రొనర్చుకొన్న సమయము నేమాత్రమోకాక పూర్తిగా నామోదించు చున్నట్లు స్పష్టము, ఈ విషయమున నుదాహరింపవలసినచో నెన్నియో కలవు. విస్తరభీతిచే సూచించి విడచితిని. విమర్శకుఁడుగా రిట్టిలోకులలో నొకరుకదా? వీ రీమార్గమును వదలి "నేల విడిచిన సాము నకు దిగు" టెట్టిదో? బందరులో కారణాంతరమున నొక రేకైకొన్న గండపెండేరము వేఱొకరికిఁ గూడ నున్నట్లే సమన్వయించుకొన్నట్లును, కాకినాడలో నిం

దొకరుమాత్రమే జపించిన రాజరాజేశ్వరీవిద్య యుభయులకును గలిగినట్లే సమన్వయించుకొన్నట్లును ప్రథమాంకమునందలి శుచిముఖి వాక్యములవలన సుళువుగా దెలియుచున్నను విమర్శకులగువారు "ముంజేతి కంకణమున కద్దము" సు గోరినట్లు "జీవతః కవేః ప్రష్టవ్యమ్" అని యీ వృథా వ్యాపారమునకు దిగినకారణమేమో? మఱియు జాతకచర్యలో "ఆ. యయ లకు లేమ భేద మరయుంగ గుటుంబములందుఁ దక్కినన్," అని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పఁబడియున్నదే! మాకు జరిగిన విద్యావిషయపుసమ్మాన ములు నూటఁ దొంబది తొమ్మిదిన్నఱవఱకు జంటగానే జరిగినవి. తక్కిన యఱయు ప్రత్యేకించి జరిగినను అయ్యదికూడ నిరుపరము జమకట్టుకొను వారము. ధనవిషయమునఁ గూడ నిట్లేయని యెఱుఁగఁదగు-నని చదువరు లకు నాయొనర్చు విజ్ఞప్తి. సుమారు నలువదియేండ్ల నాఁడు నేను జీవిత సంశయావస్థలో నున్నపుడు శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులవారు నరసరావు పేటలో డిప్యూటీకలెక్టరుగా నుండి యష్టావధానార్థ మాహ్వానించిరి. అపుడు తి. శా. గారుమాత్రమే వెళ్ళిరి కాని, అట జరిగిన సమ్మానము తి. శా గా రింటనేయున్న నాకును బంచిపెట్టిరి. బందరు నేను ప్రవేశించుటకు మున్నొకటిరెండు సంవత్సరములుమాత్రము మాలో మా కీవిషయమున గొంత చర్చజరిగి పృథక్త్వము తటస్థించినది. అప్పటిదే శ్రీకాకుళము మందసా, నూజివీఁడు లోనగు కొన్నిసభలలోని సమ్మానము, అదితప్పపృథ క్కరణము మా కెన్నడును ద్రవ్యవిషయమున లేనేలేమ. రచనలో నపుడును లేమ.అంత నేను బందరు ప్రవేశించితిని. వెంటనే శ్రీవనమాలస్వామివారి యాహ్వానము సంఘటించినది. కలిసియే వెళ్ళితిమి. పిమ్మట బందరులో నన్ను సమ్మానించుటకై పౌరులు చేసినసభ బొత్తిగా కవిత్వమునకు సంబం ధించినది కాకపోఁబట్టి ఆసభలో తి. శా. గారి ప్రసక్తి యేమియు లేని కారణమున దాని కతఁడు నల్వురు పండితులతో పాటుగ నాహ్వానింపఁ బడియు రాలేదు. పదపడి యతని జీవితాంతమువఱకును కలిసియే అన్నవ

రోత్సవాదుల కరుగుచుండుట ప్రసిద్ధమే. అతని స్వర్గతి యనంతరమునఁ గూడ నేను అన్నవరపు వార్షికమును గొన్ని సంవత్సరములవఱకు నాని కుటుంబమునకు సరిగా పంచిపెట్టుట ఆ జమీన్‌దారు లెఱిఁగినదియే। పిమ్మట జమీన్‌దారులే పంచిపెట్టకుండ నాఁపుచేసి, తి. శా. గారి కొమరునకు వేఱుగా వార్షికము నేర్పఱచిరి. మఱియు నేలూరిలో తి. శా. గారి స్వర్గతిక్ఁ జాల నిటీవల శ్రీ మోతే నారాయణరావుగారు మా మృచ్ఛకటికమును బ్రిద ర్శించుచు నన్నాహ్వానించి నూటపదాఱులు సమ్మానించిరి. అది సైతము నేను పంచియిచ్చితిని. ఇంతయెందులకు వ్రాయవలసివచ్చిన దనఁగా, మాకుఁగల కవితాసంబంధ మిట్టిదని తెల్పుటకే. అతనిబంధుగు లెల్లరు నన్నుతనింబలెఁ బ్రేమించి వరుసవావులతో గౌరవింతురు. నాబంధువు లతనింగూడ నట్లే. ఈవిషయము ప్రస్తుత విమర్శకిబుధుఁడుగారి తండ్రి గారును, పెద్దతండ్రిగారును గూడ నెఱిఁగినదే. జీవిత కాలమునందలి యవినాభావమును గూర్చి కొంతయు, తి. శా. గారి జీవితముతరువాతి యవినాభావమును గూర్చి కొంతయు సంగ్రహముగా వివరించితిని. భవిష్యద్విషయమున నాయభిప్రాయ మెటులున్నదో తెలకంపుఁడు. ఇటీవలి చర్యనుండి.

"తే. గీ. కొడుకు నామేనగోడలికొడుకుఁగూడ
శతావధానంబు నాఁ జను స్యందనంబు,
నడపుటకు నాకు మిగుల నానంద మయ్యు
మనములో నున్న కోరిక మఱపురాదు"

"చ. తిరుపతి నేనునుంబలెనె తిర్పతిపుత్రుఁడు మత్సుతుండు ని
ర్వురు గనగూడి సత్సభలఁ బొంపిరివోయెడిపొందితిరా బర
స్పర మవధానమున్ సలిపి పండితులం గరఁగించుచో యశ
స్కర మగు మాకు నిర్వురకు సర్వవిధమ్ముల నంచు నెంచెదా.

" తే. గీ. ఇందులకుఁ దగ్గ సామగ్రి యేఱుపడియుఁ,
బట్టవయ్యె నీదృశమహాభాగ్యగరిమ.
వచ్చుతరముననేని తిర్పితిమనుమలు,
నామనుమలు తీర్తురుగాక నాదుకోర్కి."

విస్తర మెందులకు? తి. వేం. కవుల యవినాభావ మెఱుఁగని వారెవరు? "రోళ్ళా రోకళ్ళం బాడినకూరుము లెప్పుడింతచాఁచికొన్న నణఁగునే" అయ్యది దేవీభాగవతమునందలి శివశక్తుల యభేదమువంటిది.

" ఆ. వె. అతఁడ యేను నేన యాతఁడు భేదం బొ
కింతయేని యుండ దిరువురకును,
బుద్ధిమంతులైన పురుషు లెఱుంగుదు
రెఱుఁగలేరు బుద్ధిహీనజనులు."

—దేవీభాగవతము, ౩ స్కంధము.

తి. శా. గారి బిరుదములు. వేం. శా. గారికి, వేం. శా. గారి బిరుదములు తి. శా. గారికి సమన్వయించినట్లే, ఆయన ప్రతిఫలన మీయనకును, ఈయన ప్రతిఫలన మాయనకును కడు సుఖవుగా సమన్వయించునని మున్ముందే నిరూపింపఁబడినది. వాస్తవమునకు హంసములు రెండుగాని యొక్కటిమాత్రమే కాదనుట నిర్వివాదము. విమర్శకుఁడుగారు హంస మొక్కటిమాత్రమే వసుదేవుని యాగమునకు వెళ్ళియుండలే దనునంశమును బోధింపఁగల యక్కరముల నొక్కచోటమాత్రమేకాక రెండుచోట్ల నుదాహరించియు నీయంశము స్ఫురింపక కాఁబోలు లేనిపోని వికల్పములకుఁ గడంగెను. హంసములు రెండైనను దేనియం దెవరు ప్రతిఫలించిరో యనునంశము విడఁదీయవలసిన యావశ్యకత లేదు, నాటక మొక్కరే మొదలిడినను నిరువురు మొదలిడినట్లే తి. వేం. కవులసమయమని వ్రాసి, అందులకుఁ గల యాధారమును ప్రస్తావననుండి యుదాహరించి

యున్నాను. వసుదేవునిజన్నము నప్పుడు శుచిముఖియు వేఱొక హంసమును జంటగా నుండి శతవధానము చేసినట్లు స్పష్టముగాఁ దెలియు నక్షరములు నాటకమునఁ గలవు. శుచిముఖితో జంటగానున్న హంసముపేరు వ్రాయ వలసిన యావశ్యకత లేమింజేసి వ్రాయలేదు. ఆ ప్రశ్నము జనకమహా రాజు భార్యపే రెవరనుటవంటిది. ఇది యిటు లుండె. తి. వేం. కవులకు దేవీభాగవతములోని శివశక్తుల యవినాభావ ముదాహరణ మీఁబడినదిగదా ! వీరిలో నెవరికిఁ బ్రాధాన్యము అను చొప్పదంటుశంకకూడా రావచ్చును. కావునఁ గొన్ని యక్కఱము లప్రస్తుతములే యైనను వ్రాయుదును. ద్వంద్వసమాసమును బుచ్చికొందము, "శివకేశవులు." ఇట నిరువురకును ప్రాధాన్యము తుల్యమే యైనను నొకరి కొకపరియును, వేఱొకరికి వేఱొక పరియును పర్యాయముగా ప్రాధాన్యము వివక్షింపవలసివచ్చును. కారణ మేమన ? సమాసమెట వచ్చునో అచట నేకార్థీభావరూపసామర్థ్య ముండి తీరవలెను. ఆ సామర్థ్యములోని ముఖ్యాంశము విశేష్యవిశేషణభావము. అయ్యది ద్వంద్వము నందలి పదముల కితరసమాసమునందలి పదములకుం బలె సులభముగా లగింపదు, అక్కఱత మున నెటులో కల్పించుకోవలసివ చ్చును, దాని స్వరూప మిట్టిది, 'శివసహితః కేశవః' అని యొకపరియు. "కేశవసహితశ్శివః" అని యొకపరియు వారివారి యిచ్ఛ ననుసరించి చెప్పి కొందు రనుకొందము. అప్పు డొకరి కొకప్పుడును. వేఱొకరి కింకొకపరి యును ప్రాధాన్యాప్రాధాన్యములు వచ్చినట్లే. తి. వేం. కవులలోఁగూడ వివ క్షించుకోవలెను. జంటకవులు గదా యని సభలలో మాటలాడునపుడు గాని. యింటఁగూర్చుండి కవిత రచించునపుడుగాని కంఠస్వరములు కల్పియే యా యా వాక్యము లుచ్చరింతు రనుకొనువారుందరు. ఎప్పు డెవరు మాటలాడు దురో వారు ప్రధానులు, రెండవవా రప్రధానులు. ఆయీవిషయ మాబాల గోపాలముగా నెఱిఁగినదే యయ్యును దీనినిగూడ నవగతము చేసికోనేరని విమర్శకుఁడు మాకర్మముకాలి మాకుఁ దటస్థించుటచే నింత చెత్తప్రసం గము వ్రాయవలసివచ్చినది. ఇందుల కుదాహరణముగూడ నిత్తును.

" ఒకచరణం బతండు మఱియొక్కటి నేను మఱొక్క టాఁత డుఙా. " ఈ పద్యము గద్వాలరాజుగారినిగూర్చి మాటలాడుసందర్భము లోనిది. పేరులేనందున తి. శా. గా రుచ్చరించినదో, వేం. శా. గా రుచ్చ రించినదో నిర్ణయము చేయవలనుగాదు గాని యిరువురును కంఠస్వరములు కల్పి యుచ్చరించిన దని మాత్రి మెవ్వరును చెప్పరు. మఱియొకటి,

" తిరుపతి యతండు వేంకటేశ్వరుఁడ నేను, వెరసి తిరుపతి వేంక టేశ్వరుల మేము " ఈపద్య ముచ్చరించినది వేంకటశాస్త్రియని స్పష్టము. అపుడు తి. శా. గా రూరక యుందు రనుట సుగమము, ఇట్లే తి. శా. గారు చదువుచున్నప్పుడు వేం. శా. గా రూరక యుందురు. అవధానసమ యముననో ? చెరియొక చరణముగా నొడువుదురు, కాని అపుడుగూడఁ బ్రత్యేకరచన కొంతయుండును. ఇది పలువురు ప్రేక్షకు లెఱిఁగినదే. ఇఁక ప్రస్తుత ముపక్రమింతము. ప్రథమాంకములో శుచిముఖి మాటలాడుచు న్నది. అందు తి. వేం. కవులకుఁగల ప్రజ్ఞలు వ్యంగ్యమర్యాదచే నగపట్టు చున్నవి. అట్టిచో నయ్యవి తి. శా. గారిప్రజ్ఞలా? వేం. శా. గారిప్రజ్ఞలా? యని శంకించుకోవలసి యేమివచ్చెను ? ఇరువుర ప్రజ్ఞలును గూడఁ గావచ్చునే? రచనకు మొదలిడినవారిరువురా, యొకరా యని శంకింపనేల ? ఒకరు మొద లిడినను ఇరువురు మొదలిడినట్లే వ్రాసికొనుట తి. వేం. కవుల యాచార మైనట్లుప్రస్తావనలోని వాక్యము ఘోషించుచున్నది కదా ! వారు మొదలిడిరి, వీరు మొదలిడిరి అని వ్రాయుటకు మా యితరపుస్తకములలో నెక్కడోకాని యాధారములే దొరకవు. మధ్యకాలమున. తి. శా. గారు స్వర్గతులగుటచే స్వయముగా నీవిషయ ముపోద్ఘాతములో వ్రాయుటవలన విమర్శకుఁడు దానింబట్టి వ్రేలాడఁదొడఁగెను. అంతమాత్రమున తి. వేం. కవులసమయ మేమగును ? సమయము నెఱిఁగియో యెఱుగకో యేవో కొన్నిపుటలు భారతిలో వ్యర్థముగా పమ్మొనర్చినను, ఈవిమర్శకుని విషయమున నింతగాఁ గలుగఁజేసికోఁదలఁపను గాని యితని హృదయమునఁ గొంత దురభిప్రాయ

మున్నట్లు కనుపట్టుచున్నది. అది యెట్టిదన ? ఇరువుర జీవితకాల మైనచో మాయిరువురకును, ప్రస్తుతము మా యిరువుర కుటుంబములకును విరోధము కల్పింపవలయు ననునట్టిదియే. ఈవిషయ మీయన విమర్శనావ్యాసము లోని యక్కరములను సవిమర్శముగాఁ జదివిన బుద్ధిమంతులు గ్రహింపఁ గలరు గాన విస్తరింపను. ముఖ్యాంశము, వసుదేవునియాగమున శలిపథాన మొనర్చినది శుచిముఖి మాత్రమె కాదు; వేఱొక హంసము కూడ నున్నది. ఇది వాచ్యవృత్తిచేఁ దెలియుచునే యున్నది. శుచిముఖిమాత్రమే మాటలాడి నపుడు వ్యంగ్యమర్యాదచే స్ఫురించుచున్న విద్యావిశేషములు తి. వేం. కవులిరువురకును సమన్వయించుకొనుట కేవిధమైన యభ్యంతరమును నుండదు. ఇట్టిస్థితిలోఁ విమర్శకుఁ డంత వ్రాఁత వ్రాయుటయు నాచే నింత వ్రాయించుటయు "జలతాడనము", వంటిది. అయినను వ్రాసినందులకుఁ జదువరులు నన్ను క్షమింతురుగాక—

"ముంజేతి కంకణమ్మున కద్దమేల ?" అన్నటు లున్న మా యీప్రతిభల నమే యీవిమర్శకునికిఁ గుదురలేదుకదా, మహాభారతమునందలి యీక్రింది పద్యము సమన్వితమెట్లగునో చూతమని యుదాహరించి యిప్పటి కిద్దానిని ముగింతును.

"చ. పరమగురూపదేశమునఁ బార్థుఁడు పార్థివరత్న శేఖరం
డరిదిబలమ్మునన్ భుజబలాతిశయమ్మున నీకుఁ బన్నగా
భరణుఁ బ్రసన్నుఁ జేసి దయఁ బాశుపతాదికదివ్యబాణముల్
హరసుర రాజదేవనివహమ్ములచేఁ బడసెన్ గ్రమమ్మునన్."

ఇట్టి చొప్పదంటుశంకలు నేఁడే మాకుఁ బుట్టింపలేదు: విద్యార్థిదశ నాఁటినుండియు నెవరో చేయుటయు, నుత్తరమిచ్చుటయుఁ గలదని చదువరు లెఱుఁగనిది కాదు. విద్యార్థిదశలో మాతోఁ జదివికొనునొకరు.

"శ్లో. పశుపతిదయితాత్మతీయపుత్రౌ । తిరుపతివేంకటశాస్త్రిణౌ.... "

అను ధాతురత్నాకరశ్లోకములో మీ కిరువురకును తృతీయపుత్రత్వ మెట్లు సిద్ధించునని శంకింపఁదొడగిరి. దానిం గూర్చి చెప్పినసమాధాన మిపుడు ప్రస్తుతము గామింజేసి యిట నుదాహరింపక ప్రస్తుతపుశంకకును దానికిని గొండొక పోలిక యుంటచే స్పృశించి విడుచుచున్నాను.

" సీ. ఏమహాత్ములు గల్గ భూమీశసభలలోఁ

గవులకు బహుళవిఖ్యాతి గల్గె

అది యటు లుంతము. ఇఁక నొకటి మఱచితి. ఈనావ్రాసిన వ్రాతఁగూడ తిరుపతి వేంకటీయ మనియే ముందు సంపుటములలోఁ బ్రికటిత మగును. అది విమర్శకునకు సమయము ననుసరింపనిచో నెట్లు సమన్వయించునో? " శాంతం పాపమ్. "

యింకో అపవాద

వక అపవాదనిగూర్చి ప్రౌఢభారతిలో వ్రాసివున్నాను. మఱో అపవాదనుగూర్చి కృష్ణకే పంపివున్నాను. యింతట్లో భారతిలో వకాయన యింకో అపవాదను ఆరోపించాడు. యీ అపవాదకున్నూ ఇదివఱలో మొల్లకు సంబంధించిన అపవాదకున్నూ, ఆరోపించినవారికి స్వార్థపరత్వం యెక్కువగా వున్నట్లు తోస్తుంది. గతం దానికి వ్రాసేవున్నాను. దీనికి కూడ వ్రాస్తాను.

వకాయన మానాటకాన్ని ఆక్షేపిస్తూ యేవో కొన్నిమాటలు వ్రాస్తూ అందులో ప్రసక్తానుప్రసక్తంగా, వెం॥ శా॥ గారు " వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడ్డా " రని వ్రాశారు. ఆవ్రాఁత చూచి నేను జవాబువ్రాస్తూ, యీ లోకోక్తి వాడడానికి లేశమున్నూ అవకాశం లేదు. యిది " కుర్వీత బుధ

సోమయోః ” అన్నరీతిగా వుందంటూ వ్రాసి విమర్శకుఁడుగారి స్థితి చాలా “ లోయర్ ” క్లాసులో వుంది అనే అర్థమిచ్చేమాటలు వ్రాసివున్నాను. అది చూచుకునేటప్పటికి ఆయనకూడా తాను చేసిన ప్రమాదం గోచరించి- తక్కినవ్రాతంతా వకవంతున్నా పనిలేనిపాటగా వయోమాత్రం చేతనేనా పెద్దవాఁడైన వెం॥ శా॥ ని వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడ్డాడనడం వకవంతుగా వుండడంచేత, దీన్ని మనం సమర్థించడం యెట్లాగా అని ఆయనకు ఆందోళన కలిగింది పాపం! దానిమీఁద వకపెద్దయెత్తు యెత్తేరాయన. మొట్టమొదట “ బోల్తాపడ్డారన్నది వెం॥ శా॥ ని మాత్రమే ఆతప్పును సవరించుకోవడానికి యిప్పు డెత్తిన యెత్తులో స్వర్గతుడైన తి. శా. గారినికూడ కలిపారు. మొదట వెం. శా. గారిని మాత్రమే అలా అనడమేమి? యిప్పుడీలా అనడమేమి? అనేశంక వారికితోఁచివుండదనుకుంటాను. లేదా? తి. వెం. కవులకుఁ గల అభేదాన్ని వెం. శా. గారిమధ్య ప్రకటించిన వ్యాసంలో చదివినతర్వాత వ్రాసే వ్రాఁత కనక, ఆరీతిచే సమర్థించుకుందామనే అనుకున్నారో! దానికేమి? ప్రాజ్ఞలోకం కొఱకు ఆయీ అపవాదస్వరూపాన్ని తెలపడం ఆవశ్యక మవడంచేత. ఆయనవ్రాసిన యితరసందేహాల జాపితాను స్పృశింపక, యిది మహాకవి పింగళి సూరన్న గారికి సంబంధించినదవడంచేత, వోపిక లేకపోయినా కొన్నిమాటలు వ్రాయడం తప్పక వ్రాస్తూవున్నాను.

“ తి. వేం. కవులు ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంలో పింగళి సూరన్నగారిని వెక్కిరింపఁబోయినారు ” అని నిన్న నేడు భారతిలో మొదటిదాన్ని సమర్థించకోవడానికి లిఖించారు. అయితే మొట్టమొదట యేలావ్రాశారు— ఆవ్రాఁతలో వున్న లోటేమిటి— యిప్పుడీలావ్రాయడం యెందుకు— అవసరమయింది అని చదువరులకు శంక కలుగకమానదు. కాఁబట్టి పూర్వాపర సందర్భంగా వాటివాటిని వుదాహరిస్తాను.

" అని చెప్పుటచే నీపాత్రలో వేంకటశాస్త్రిగారు ప్రతిఫలింపఁజూచి నారని చెప్పవలయును— కాఁబట్టి శుచిముఖిపాత్ర అసందర్భస్థితిలో నున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినది. వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడినట్లు ప్రతిఫలింపఁబోయి ప్రత్యక్షవిరోధమును పరిశీలింపలేదు "

అని విమర్శకుఁడుగారు మొదట వ్రాసివున్నారు. దానిని నేను చూచి వ్రాసినమాటలుకూడా వుదాహరిస్తాను——

" ప్రతిఫలింపబోయిన దెవరు ? వేంకటశాస్త్రిగారు. ప్రత్యక్షవిరోధమును పరిశీలింపని దెవరు ? ఆయనయే కదా ? వేంకటశాస్త్రిగారు చేసిన యపరాధము శుచిముఖీపాత్రలో ప్రతిఫలింపఁ బోవుటయేకదా ? అగుచో నది వెక్కిరింపబోవుటవంటిదే యగునా ? కానిచో ఆలోకోక్తిని వాడుట కర్థము లేమి స్పష్టమేకదా ? అగుచో యీ విమర్శకునకు చక్కఁగా నాలుగు వాక్యములు వ్రాయుట కూడ నేర్చికోఁదగిన యవస్థయేకదా ? అగుచో నెక్కడనో ఉపాధ్యాయులుగా నెటులుండిరని శంకరావచ్చును "

యిత్యాది వాక్యములతో ఆ లోకోక్తిని వాడడం బాగుందికాదని ఆయనకు తెల్పివున్నాను. దానిమీఁద దాన్నేలాగో సమర్థించడానిక్కాఁబోలు వకయెత్తు యెత్తేరు. దాన్ని చూపుతాను.

" వెక్కిరింపఁబోయి బోల్తాపడినట్లు " అను వాక్యమునకు నా యభిప్రాయమిది. తాను బ్రతిఫలింపఁదలఁచుకొనుటచేఁ బింగళి సూరనార్యుఁడు శుచిముఖిపాత్రను గవయిత్రిగాను, విదుషిగాను, మాత్రమే చూపియున్నాఁడు. అంతమాత్రమునఁ బ్రకృతమునకుఁ గల్గు ప్రయోజనముకంటె ధారణాసంపత్తితోఁ గూడి కొనినదని చెప్పుటచేఁ బ్రయోజన మెక్కువగా నుండు ననితలఁచి, పిం. సూ. కంటెఁ దమ కెక్కువశక్తి కలదని చూపుటకేకదా వీ రారీతిగా వ్రాసియున్నారు, దీనివలన పిం, సూ. కవియుఁ బండితుఁడును మాత్రమేకాని శతవధానాదికమును జేయఁగలవాఁడుకాఁడు—

మేమో ?— కవులము, పండితులము, శతవధానాదికమును జేయఁగలవా రము నని లోకులకుఁ దెలియబఱచుటకే కదా ఆవిషయమునుగూడఁ దఱచుగా వ్రాయుట. కాఁగా, ఇది పి. సూరన్నను "వెక్కిరించుటకాదా?" ఇట్టి యభిప్రాయముతో వ్రాసిన నావాక్య మేల పరిష్కృతమునకు సమన్వయింపకుండును ? నాయూహ తెలియక శ్రీ శాస్త్రులవారు......."

అని తాము మొదటచేసిన అవ్యక్తప్రసంగాన్ని సమర్థించారు విమర్శకులు. యిది "అబద్ధాలాడి దిద్దుకోవడం" వంటిది కాకపోయింది పైఁగా వకతప్పుచేసి దాని సమర్థనంకోసం అంతకంటే కూడా పెద్దతప్పుచేసినట్లవుతూవుంది. ఆయన తప్పులతో మన కవసరమేమిటి— అని వుపేక్షిద్దామంటే: లోకోత్తర కవీశ్వరుఁడైన పూర్వమహాకవిని తి. వెం. కవులు వెక్కిరించారంటూ వక తప్పుడుమాట దీనిలో కనబడుతూవుంది. మొదట వెం. శా. గారిని గూర్చి ఆ తప్పుడు సామెతను తారతమ్యజ్ఞానవైధుర్యం చేత "కుర్వీత బుధ సోమయోః" అన్నట్టుగా వాడి, ఆ విషయం వెం. శా. తెల్పితే తెలుసుకొని దాన్నే సమర్థించుకోవడానికి యీయన పడే బాధను చూస్తే యెవరికేనా చాలా విచారం కలుగుతుంది కాని— పైగా యిప్పుడు తొక్కే తప్పుడుతోవకు, అనఁగా "అబ్బాయీ! కొబ్బరిచెట్టెందుకు కెక్కేవంటే, దూడ గడ్డికి" అనేవాని మాదిరికి దిగి, పింగళి సూరన్నగారిని "వెక్కిరించారు కనుక తి. వెం. కవులు— వారిని నేను వెక్కిరించడానికి దిగేను కాని లేకపోతే నాకు వీరితో లేశమున్నా పనిలేదని వాదించడం చూస్తే కోపంకూడా వచ్చితీరుతుందనుకుంటాను. యీ వెక్కిరింపును యీ విమర్శకుఁడుగారు తి. వెం. కవుల తాలూకు యే మాటలవల్ల గ్రహించారో ఆ మాటలుకూడా వుదాహరించడం ప్రస్తుతం కాకపోదు. కావున వుదాహరిస్తాను,

"సంగీతసాహిత్యంబులు నేర్చితి. వ్యాకరణంబుఁ జదివితి. లక్ష్యలక్షణ చాకచక్యంబునం దద్వితీయ ననిపించుకొంటి.... ఆశుకవిత్వమల్లి

టభ్యసించితి.... కొన్నికావ్యంబులు నాటకమ్ములు వ్రాసితి.... సరస్వతియే బాలసరస్వతి యను బిరుదొసంగి యీ గండపెండేరంబు కాలికిం దొడిగె.... రాజరాజేశ్వరీషోడశీమహావిద్య నభ్యసించితి.... శతవధానముచే...... కలధౌత బిరుదమాన్యత గంటిఁ ".....

తి. వెం. కవులు శుచిముఖిపాత్రచే వారి నాటకమున జెప్పించిన మాటలు చిత్తగించండి. యీ మాటలలో వాచ్యంగాఁగాని వ్యంగ్యంగాగాని పింగళి సూరన్నగారిని వెక్కిరించడం యేలా వస్తుందో ఆలోచించండి. అయితే విమర్శకునకుమాత్రం యీ అంశం తెలియదా అంటారా ? అట్లనఁ గలమా ? మనుష్యమాత్రునకు తెలిసేవిషయంగదా యిది. పైఁగా ఆయన పండితుఁడాయె. తెలియదనుకోవడం యేలాగ? తెలుసునుపాపం! చిక్కులో పడివుండడంచేత వూఁపిరి తిరగక యిదోతోవ తొక్కినట్లు తోస్తుంది. పోనీ ఆయన ఆత్మసంరక్షణకు పడేపాట్లతో మనకేంపని అంటే, మనమీద అపవాద అంటగట్టటం వకటి వచ్చిపడిందిగా ! మన సంరక్షణ కొఱకు ఆయన చేసిన తప్పును బయటఁబెట్టవలసి వచ్చింది. అందుచే పెద్ద చిక్కు వుండిన ఆయననుగూర్చి యీ కాస్తా వ్రాసి లోకులకు సత్యం తెలిపినం దుకు ఆయన్ని క్షమాపణ వేడకితప్పదు.

ఆయనకేవో చాల సందేహాలు మానాటకంలో వున్నట్లు వ్రాశారా యన. వుండవచ్చు, అవి తీర్చడానికి నాకు వోపికలేదు. అక్కడకీ కొంత వోపికతెచ్చుకొని మూడు వ్యాసాలు కాఁబోలును విస్తరించే వ్రాసి తెలిపి వున్నాను. అవేవిన్నీ తన సందేహాన్ని పోఁగొట్ట నట్లే ఆయన వ్రాస్తూ వున్నారు, ఆయన శంకల మాదిరి యెట్టిదో యింతవఱకు నేను వ్రాసిన సమాధానాలవల్ల లోకులు తెలిసికొనివుంటారు. మళ్ళా మొదలెట్టిన శంకల వైఖరి చూపుతాను. మచ్చుకు మాత్రం వకటి రెండు, యెక్కడో మానాటకంలో "నలుగురు" అనడానికి "ముగ్గురు" అని పడిందను కోండి. దాన్ని శుద్ధపత్రంలో సూచించాము. అంతేకాక వేఱొక ముద్రి

ణంలో సవరించాము. అదిచూడక ఆయన వెక్కిరించారు. సమాధానంలో వేఱొక ముద్రిణం చూడవలసిందన్నాను. చూచారుకాని యింకా వకచోట "మూగురు" అనే వుందఁట. అదుగో విజయానికాధారం దొరికిందను కున్నారు. దీని కేముద్రిణం చూచుకోవాలో చెప్పుమంటారు. చిన్నతన మయితే చిన్నతనంగా వుండాలికాని యీ విమర్శనా లెందుకో గదా! శుద్ధ పత్రికలో చూడక వెక్కిరించడమా? వేఱొక ముద్రిణంలో వున్న సవ రణ గమనించక వెక్కిరించడమా? అందులో యింకొవకటి మిగిలిందంటూ మళ్ళా అడగడమా? వకచోట సవరణకనపడ్డప్పుడు సజాతీయ విషయ మైనప్పుడు మళ్ళా తెలపడమెందుకో గదా! "ముద్దముద్దకీ మిస్మిల్లా" కావాలి కాబోలు!

యింకొకశంక. యెక్కడో వ్యాకరణశాస్త్రమర్యాద మాటలు పడ్డాయి మా నాటకంలో. వాట్లనుగూర్చి కొంత సందేహించారు విమర్శ కులు. యేమనుకోను? మురారి మహాకవి తన నాటకంలో (1) "జనికర్తుః ప్రకృతితా" (2) "కథ మపత్యప్రత్యయా న్నిశ్చినోమి" (3) "బ్రాహ్మ ణాదేశోఽపిస్థానివద్భావేన" (4) ప్రకృష్టకర్త్రభిప్రాయక్రియాఫలవతః" యిత్యాదులు బోలెఁడు వాడివున్నాఁడు. అయినా యీయనకు ఆయీ వుదా హరణాలు, కవులపోకడలూ, చూపడంకన్న, నీవు మాపుస్తకాన్ని గౌర వించవద్దు. నీవద్దవున్న పుస్తకాన్ని చింపి పారవేయవలసింది. సొమ్ము పెట్టి కొనుక్కొని వున్నయెడల ఆనష్టం మామీద కడితే యిచ్చుకొం టాము. అని ప్రార్థించడం వుత్తమం అనితోఁచింది. యీఅంశం పాణిగృ హీతాపీఠికలో యిదివఱకే సూచించి యున్నాముగదా?

యీయనకు "గంధర్వలోకం" లోనుంచి లేఖలు వస్తూవున్నట్టు వ్రాశారు. దాని నంబరు ౧౪ అని అంకెనుకూడా తెల్పివున్నారు. నాకున్నూ ఆలేఖ వచ్చింది. నాకువచ్చినదాని నంబరు ౧౨ అని మనవి చేస్తూవున్నాను. దానితత్త్వం పూర్తిగా కనిపెట్టాను. దానితో విమర్శకుడుగారికి వున్న

బాంధవ్యం పూర్తిగా తెలుసుకున్నాను. "యుష్మద్గోత్రం వర్ధతామ్" అని ఆశీర్వదిస్తూవున్నాను, అది విమర్శకుఁడుగారు ప్రచురించడానికి సంశయించినా కాలాంతరమందు నేను ప్రచురింపడానికి సంసిద్ధంగా వున్నాను. దానితో మీయోగ్యతబాగా లోకులు తెలుసుకుంటారు. ప్రస్తుతం మీరు తి. వెం. కవులు పింగళివారిని వెక్కిరించారని వేసిన అపవాదాన్ని మాత్రమే స్థిరీకరించుకోవడానికి మాత్రమే ప్రయత్నించండి. మాకవిత్వం అస్వాద్యంగావుంటే దానివల్ల లోకం గోపగించదు మామీఁద. పింగళివారిని వెక్కిరించామంటే లోకం మండిపడి. వెనక "పూర్వకవుల అపరాధాలు" వ్రాసినవాళ్ళకు జరిగించిన సత్కారాన్ని జరిగిస్తుంది— కాఁబట్టి యీవ్యాసం వ్రాయకతప్పిందికాదు. యిప్పుడేనా వెక్కిరింపు విషయం తప్పనితోస్తే క్షమాపణను పత్రికమూలంగా ప్రకటించుకోవడం మంచిది. సమర్థించేయెడల నేనే క్షమాపణను ప్రచురిస్తాను. యింతే నా మనవి.

"గంధర్వలోకం" లోనుంచివచ్చిన పద్యాల ప్యాకట్టు అక్కడ పోస్టాఫీసు లేకపోవడంచేత కాఁబోలు పిఠాపురం పోస్టుద్వారా నాకు "బట్వాడా" అయింది. పోస్టుముద్ర యీ అంశాన్ని తెలిపింది. మీ కే పోస్టునుంచి వచ్చిందో తెలుపగోరతాను. "ఫోర్జరీ" వ్రాఁతలు వ్రాసే మిత్రులున్నారని మీరు మీ వ్యాసంలో యేకొంచెమో తెల్పకపోతే నేను మీకు అంటఁగట్టడం తటస్థించకపోయేదే, మీరే వ్రాసికొనివున్నారు గనుక నాకిప్పుడు సుఖవిచ్చింది. "అట్టి తిట్లు నేనిదివఱకు చాలా తినివున్నాను. మీ రా కుట్రలో చేరివున్నట్టు బాగా తెలిసింది. మీరు ఆలోచనాపరులేఅయితే ఆలేఖనుగూర్చి మీవ్యాసంలో యెత్తుకోగూడదు. అయితే మీకుఆమాత్రం ఆలోచనేవుంటే పింగళివారిని తి. వెం. కవులు వెక్కిరించారని డాబుడాబడం యెందుకువస్తుంది ? అంతా అనాలోచనే. యిదీ వకఅవాంతరానాలోచన. అనఁగా నాటకంలోఅంతర్నాటకంవంటి దన్నమాట. దానివిషయం ముందుచూచుకుందాం. ముందు తి. వెం., పిం. సూ. గారిని వెక్కిరించా

రన్న మీ వాక్యాన్ని సమర్థించుకోండి. త్వరపడకండి. సభకు రమ్మంటేకూడా యెట్లో వస్తాను.

"క్షంతవ్యుఁడుగారు"

క్రమంగా "విమర్శకబుధుఁడు" గారు "క్షంతవ్యుఁడు" గారు కిందికి వచ్చినందుకు కొంత సంతోషించ వలసివుందిగాని యింకా ఆమాట వ్రాయడంలో కొంత వెనకా ముందూ తొక్కులాడుతూవుందిగాని కలం చురుగ్గా నడిచినట్లుమాత్రం ఆ ఘట్టంలోమాటలు వక్కాణించడంలేదు. యింకా పింగళి సూరన్నగారిని తిరుపతి వేంకటకవులు ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకంలో వెక్కిరించారన్నమాట సమర్థనీయం అవుతుందనే ఆశ "క్షంతవ్యుఁడు" గారికి వుందే అనుకుందామా ? శివశివా ! సాహిత్యశిరోమణి ప్యాసై ఆమాత్రం జ్ఞానంకూడా వుండకుండా వుంటుందా ? తి. వేం. కవులు శుచిముఖి పాత్రద్వారా ప్రకటించిన ప్రజ్ఞలవల్ల "బుధుఁడు" గారు ఇటీవల "కొబ్బరిచెట్టూ — దూడగడ్డీ" సామెతగా అపలపించిన వ్రాఁత సమర్థింపఁబడ దని పూర్తిగా తెలుసు కున్నారు. దానిమీఁదే యీ "క్షంతవ్య" పదం బయటికి వచ్చింది. యిప్పుడున్న ఆపే క్షేమిటంటే ? దేనిలోనో వకదానిలో నెగ్గకపోతామా ? యేమాత్రం నెగ్గినా ఆత్మపక్షీయులు కొంతకాకపోతే కొంతేనా సంతోషిస్తారుగదా అని వుంది పాపం ! అయితే యీ "పిచ్చిసోమయాజులిని" యీ "క్షంతవ్యుఁడు" గారు బాగా యెఱుఁగరు, ముసలాఁడుగదా అను కున్నారు, సభలో పిం. సూ. గారిని తి. వేం. కవులు వెక్కిరించడాన్ని సమర్థించడం కృష్ణలో సూచించాటప్పటికి కొంత మట్టుకు పశ్చాత్తాపం కలిగింది. మళ్ళా కొన్నిశంకలు పుట్టుకువచ్చాయి. పుట్టుకురాక అంతతో శాంతిస్తాయా ? "మనోరథాః." ఆశంకలలో,

"వ్యాకరణవిశేషాలు నాటకాలలో వాడవచ్చునా!" అన్నదానికి లఘువుగా సమాధానం కృష్ణలో యివ్వఁబడ్డదే. అది అంతతో నివర్తించివుంటుం దనుకుంటాను. నివర్తిస్తేమాత్రం పిడివాదం తప్పుతుందా? తప్పదు యిఁక శుచిముఖిని పక్షిగానే నటింపఁజేయడం యెట్లాగ? అంటూ వక పెద్దశంక, ఆ శంకకి మళ్లా బాధ కలుగుతుందేమోనని, _ "ఆంజనేయులు, గరుత్మంతుఁడు" అంటూ యిద్దఱిని వుచ్చరించి వీరికి తప్ప యితరులకు అట్టిఅవకాశం లేదనడం వకటి. యీ వినాయింపెక్కడ వుందో కదా! పాపం కొంచెం యెదటిదెబ్బ కాసుకునే వుపాయం వుంది. కాని హృదయం మాత్రం మంచిస్థితిలో లేదు. వుంటే "చక్కని రాజమార్గం" లోనే ప్రవర్తించి సందేహనివృత్తి చేసుకోవచ్చునుగదా! అసందర్భంగా___ "వెక్కిరింపఁబోయి" అంటూ తారతమ్యజ్ఞానవిరహితంగా వుపక్రమించడం యెందుకు వస్తుంది? యీ వుపక్రమణానికి పూర్వగాథ చాలావుంది. ఆ వృత్తాంతము చిరకాలమునాఁడే అచ్చయి వుంది. పని పడ్డప్పుడు దానిపేరు తెలుపుతాను. యిటీవలి శంకలలో వకశంకని వుపపాదించాను గదా. యింకొకటి కృష్ణునికి ప్రద్యుమ్న సాంబులు కొమాళ్ళు కాఁబట్టి వారిద్దఱి కొడుకులున్నూ మనమ లవడం బాగుంది కాని, గదుఁడు సోదరుడుగదా! అతని కొడుకు మనుమఁడేలా అవుతాఁ డంటూ వకశంక. మొట్టమొదట మాతో పాటుగా తానున్నూ గదుణ్ణి ప్రద్యుమ్నాదులతోపాటుగా జమకట్టుకొని యిప్పుడిప్పుడు తప్పు దిద్దుకొన్నట్లు అభినయించడంకూడా జరిగింది. మేము మొదటినుండిన్నీ వీరు మూఁగురున్నూ సోదరులే అన్న అభిప్రాయాన్నే కనపఱిచివున్నాము. జంకుతూ జంకుతూ "క్షంతవ్యుఁడు" గారు శంకించడం ఆరంభించారు. మే మెందుకు సోదరుణ్ణి పుత్రుఁడని మార్చి వ్రాశామో సభాముఖాన్ని వుపన్యసించి మెప్పిస్తాము. దానికోసమేనా సభకు దయచేస్తారేమో అని మనవిచేసుకుంటూ వున్నాను. యివి ప్రధానశంకలు అప్రధానాలింకా కొన్నివున్నాయి. హృదయం చక్కగావుంటే యేప్రశ్న

అడిగినా అడగనుపచ్చు. తెలుసుకోనున్నూవచ్చు.అదిమంచిస్థితిలో లేనప్పుడు "హార్టువీకు"గా వుండడంచేత ఆపురుషుఁడు యేంచేసినా అవ్యక్తంగానే వుంటుంది. వాఁడు యీలోకం కాదని "గంధర్వలోకం" దాఁకా వెళ్ళినప్పటికిన్నీ అదిన్నీ తుట్టతుదకు తలవంపునే సంఘటిస్తుం దని నావిజ్ఞప్తి. వృథాగా పత్రికల గౌరవం చెడఁగొట్టడానికిఁ గాని యీపనికిమాలిన శంకలు యెందుకున్నూ పనికిరావు. కనక కాకినాడలో "విమర్శకాగ్రేసరాది" బిరుదులతో ప్రకాశిస్తూవున్న పెద్దలు వున్నారు. వా రేమంటారో ఈశంకలకు? వకపర్యాయం కనుక్కుంటే బాగుంటుం దని నే నిందుమూలంగా విన్నవిస్తూఉన్నాను. యెందుచేతంటే నాకు ప్రస్తుతం ఇంతకన్నా నీరసస్థితిలోనే అయినా గురువుగారిశంకలు ప్రధానంగా ఉత్తరింపవలసినపని అవశ్యమయిందిగా యేర్పడింది. ఆపెద్దపనిలో ఈ "పిల్లసమేరీ" నిమిత్తం కాలం కర్చుపెట్టి పత్రికలకు పనికల్పించడం మంచిదిగా తోఁచడంలేదు. అదీ గోళ్ళనితీరేపనే. ఇదిన్నీ అట్టిదే. అయినా వారు గురువులవడంచేత కొంతగౌరవం వారికి సంబంధించినదానికి యివ్వడం యుక్తం. దీనికో! "ప్రతి చిగిలింతమొక్కా చింతమొక్కతో" అంటూ వెనకవొకాయన సామెత వకటి వాడివున్నాడు. కాఁబట్టి సభలో తేల్చేస్తే తీరిపోతుందని తోఁచింది. పత్రికవారినికూడా ఈవాదం యీలాగే తీర్చుకోవలసిందిగా సలహా యివ్వవలసిం దని కోరుతాను. లేకపోతే మూల కూర్చునిగిలకడంగనక వాదిప్రతివాదులిద్దఱూ యేదో గిలుకుతూనే వుంటారు. యెంతచక్కనిసమాధానం వ్రాసినప్పటికీ అదియింకా నచ్చలేదనే యేదో దాన్ని గూర్చి అపలపిస్తూనేవుంటారు. వెనకాల తండ్రిగారో, లేక "గంధర్వలోక" స్వజాతివర్గమో "మావాఁడిప్రశ్నలకు జవాబులు రానేలేదని హుంగు చేస్తూనేవుంటారు. అందుచేత అర్థాంగీకారంగా "క్షంతవ్య" పదంతో వ్రాసిన విషయాన్ని గూర్చి యేమి. యిటీవల యివేనా నెగ్గపోతాయా అనుకున్న విషయాలకేమి వకమాటు సభకే పనిచెపితే వీలుగావుంటుం దను

కుంటాను. యీ అంశం యింతగా కొక పోయినా కొంత సూక్ష్మంగా "యింకో అపవాద" అన్నవ్యాసంలో కృష్ణాపత్రికాద్వారా తెల్పడమ యింది. యిప్పుడు మఱీస్పష్టంగా తెల్పుతూవున్నాను. వకసంగతి మఱి చాను. ఆసభలోకి "గంధర్వలోకం" చుట్టంగారినికూడా తీసుకురావలసిం దని మనవి. ఆయన పిఠాపురంలోనే వుంటా రనుకుంటాను. ఆయన "బహిరంగలేఖ" కూడా సభాముఖాన్ని వినికిచేస్తాను. మీవద్దకు వచ్చిం దంటూ తాము "భారతిలో" యిదివఱలో వ్యక్తీకరించిన "బహిరంగలేఖ" ని కూడా తీసుకువస్తే దాన్నీ దీన్నీ సరిచూచి సభాధిపతులు మీకు యేలాటి బంధుసముద్రిలు ప్రస్తుతవిషయంలో సహాయులుగానున్నారో ఆవిషయం కూడ పనిలోపని తేల్చివేస్తారు. దానితో "సర్వం సంపన్నం, సుసంపన్నం" గా సమస్తమూ చక్కపగడం అవుతుంది. యింతే నామనవి. అందు నిమిత్తం త్వరపడండి. వచ్చేఓపికవుంటే ఆసభకు నేనేవస్తాను. లేదా? నాతరపున మీఅన్న చి. సూర్యనారాయణశాస్త్రి రాంగలడు. లేదా! మఱి వక రెవరేనా వస్తారు. దాని కేమి? "నందో రాజా భవిష్యతి," యింతే ముమ్మాటికిన్నీ నామనవి.

"బ్రతికించారు ఆచార్యులుగారు"

యెందుచేతంటే? సూక్ష్మంలో మోక్షోపాయం చూపించారు వారి పుణ్యమాఅని, మొట్టమొదట అనుకున్నానుగదా? అమ్మయ్యో? యేమా త్రమో తక్కువగా పద్దాలుగుకాలాలు సంపూర్తిచేశారే! యీవార్థక్యంలో యీఅనారోగ్యంలో "తీరికూర్చున్న మంగలి" లాగు యీ పనికిమాలినపని యెక్కడ పెట్టుకొందునురా అనిభయపడ్డాను. ఉభయ వేదాంతప్రవర్తకులు

యేవో తారతమ్యజ్ఞాన బోధకపు వాక్యాలు వ్రాసివ్రాసి "కసిదీరనమ్మ" అనే సామెతను జ్ఞప్తికిఁ దెస్తూ శాస్త్రజ్ఞానం అంతా యింతా మాత్రమేకాక సంపూర్ణంగాకల శిరోమణులవడంవల్ల, ఆతరవాతవచ్చే అతి వ్యాప్త్యవ్యాప్తులను సవరించుకోవడానికి వేసికొనే "మాత్ర" పదాన్నియిప్పుడే లక్షణంలో తగులుకోఁబెట్టి— "వయోమాత్రవృద్ధులగు మీరు" అంటూ వకఅంకెవేసి, "మావిషయంలో యికముందేనా జాగ్రత్తగా సంచరించండి, లేకపోతే తగినట్లు బుద్ధిచెపుతాం" అనే అర్థమిచ్చే మాటలు కొన్ని వ్రాసి వ్యాసాన్ని ముగించారు. వయోమాత్ర వృద్ధత్వాన్ని వారు స్వయంగా వప్పుకుంటూ వుండడంచేత వారు "సభకు రావలసిం" దని నన్ను కోరడాన్ని నేను పాటింపలేకపోయినా యీమిష నాఅసమర్థత్వాన్ని సమర్థిస్తుందను కుంటాను. యిప్పటికి వారేదేశంలో యేజిల్లాలో వుండేవారో నాకు తపిసీలుగా తెలియదు. యేమైనా నేను వెళ్ళేవోపికలోవున్నాను గనుకనా "మీవూ రెక్కడ" అని వ్రాసికనుక్కోవడానికి. వకటిమాత్రం యిప్పటి నాస్థితికి తగుతుం దనుకుంటాను. వకపర్యాయం తమరే తమకు నచ్చినపండితకవిని (కేవలపండితుణ్ణిగాని, కేవల కవిమాత్రుణ్ణిగాని కాదు సుఁడీ) వెంటఁబెట్టుకొని మాగ్రామం కడియానికే దయచేస్తే మీవాదంలో విశృంఖలంగా నన్నుగూర్చి దూషించిన మాటలకేం గాని — సంప్రదాయం తెలియక వొప్పులను తప్పు లనడం యెట్టిదో, తప్పులను వొప్పు లనడం యెట్టిదో, యెంతోసే పక్కఅలేదు. కొద్దిసేపట్లోనే తేలుస్తాను. మీరేనా పత్రికలో రాయడం కనక యేదో కొంత పెంచివ్రాయఁగలిగారు గాని ప్రత్యక్షంలో జరిగే ముఖాముఖీవాదంలో ఆలా పెంచలే రనుకుంటాను. నేను అనారోగ్యంగా వుండి మీ రున్నచోటికి రాలేక నేనున్నచోటికే రప్పించ డంవల్ల మీకయ్యే రైలుకర్చులున్నూ, యిక్కడవున్న కాలంలో "తళిహా" ఖర్చు కరామతులున్నూ నేనే భరించుకుంటాను. "అవస్థా పూజ్యతే" అన్న సందర్భం తమ రెఱుంగనిది కాదు కాఁబట్టి యీ నావిజ్ఞప్తిని తోసి

పుచ్ఛ రనుకుంటాను. మునుపటిరోజులే అయితే తాము సభఅంటూ వుచ్ఛ రించాలా ? వుచ్ఛరింపనక్కఱేలేదు.

" లేడిపై దూఁకు సింగమ్మజాడ "

అన్న పద్యంకూడా తమరు చదివేవుంటారు. " కొంగల మల్లాయ గట్టు " అంటూ నైజాందేశ ప్రయాణంలో తగులుతుందట ? కొంగల మల్లాయ వృద్ధుఁడైన పిమ్మట ఆగట్టుశిఖరం అధిష్ఠించి కూర్చుండి. "లేస్తే మనిషినిగాను" అనేవాఁడట ! యిప్పుడు నేనున్నూ అట్టిమూడుకాళ్ళ ముసలిగానే వున్నాను. కాఁబట్టి, మీరు రప్పించేచోటుకు రాలేక యింతగా ప్రార్థించడం. యిదేమిన్నీ నాసిద్ధాంతాలని ఆమోదించడం కాదు కనక మీరు నిరాకరిస్తారని అనుకోను. మీపుస్తకం నేను యెవరోవిద్యార్థిదగ్గఱ యేకొంచెమో చూచాను. వెంటనే ఆవిద్యార్థి తత్పమేతంగా వెళ్ళిపో యాఁడు, మీకోపం వస్తే యేంచేతును ? " తప్పులతడక " గానే తోఁచింది. ఆకాస్తసేపట్లో " బొక్క " గా ఛేదించి చూపిన దోషమున్నూ " త్యక్ష " అనే అక్షరాలకుపడ్డ ప్రాసవిషయమై ఆక్షేపించినదిన్నీ నాకంటఁబడ్డాయి, ఇంకా మీలెక్క ప్రకారమైతే యెనిమిదుండాలి అవి చూచిన జ్ఞాపకం లేదు. తరువాత చాలారోజులు యీ ప్రసక్తి పెట్టుకోనేలేదు. అంతట్లో యితర శిరోమణులవల్ల ప్రసక్తికల్గింది. పనిలోపనిగదా అని " కారుణ్యం " వుపక్రమించాను. దోషాలతోపాటుగా యేస్వల్పం గానో గుణాలకూడా మీరు మాగ్రంథాల్లోనుంచి వుదాహరించివుంటేమాత్రం మిమ్మనుగూర్చి నేనువాడిన " జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధ " పదము వ్యర్థమై నేను తొందర పడ్డట్టు లోకులకు సాక్ష్యమిస్తుంది. లేనిపక్షాన్ని సార్థకమై " దేవుఁడికి సదృశమైన పత్తిరి " అనే లోకోక్తిగా వుండి క్షేమేంద్రాదులు చూపిన ఔచిత్యాన్ననుసరిస్తుందను కుంటాను. యీమాట బాగుంటేనే స్వీకరించండి. గుణాలకు మీరు మాగ్రంథాన్ని చూడనే లేదన్నందుకు మీ యీవాక్యం సాక్ష్య మిస్తూవుంది, చిత్తగించండి.

"రంధ్రాన్వేషణపరుఁడ నంటిరి,....మీగ్రంథములు మూఁడునాల్గు పరామృష్టములైనవి. సుమారు పదివఱకు నించు దోషోదాహరణములుగా మీ పద్యము లుదాహరింపఁబడినవి.

చాలును. మీతల్లికడుపుచల్లఁగా నూరేళ్ళు వర్థిల్లాలి. "అభణపు", "ఢిల్లికిఢిల్లే" లోకోక్తి యెత్తుకొని యెంతవుపకారంచేశారో, యీవాక్యం వ్రాసికూడా అంతవుపకారం చేశారు మీరు. అందుకోసమే మీకంటె ముందుగానే నేను సభాముఖమందు మీదర్శనాన్ని కోరా లనుకుంటూ వున్నాను. యింతలో దైవం ఆకాస్తమాటా మీచేతే పలికించాఁడు. "నీవయా నీవయా నివ్రియా" అనులోకోక్తి తామెఱుఁగనిది కాదు. "ద్వారాణి భవంతి సర్వత్ర" కదా! మీవుద్దేశ మెట్టిదో తెలియడమే నాకు కావలసింది. వేలకొలఁది పద్యాలు వ్రాసినవాళ్లకి యెక్కడో సంధి వశాన్ని "బొక్కా" రాక. యతిపోక, ప్రాసా చెడకవుంటుందని వాదించే శుంఠనని తా మనుకొనుచున్నట్టు మీవ్రాఁత ధోరణి తెల్పుతూవుంది. ఆ వాదం నాదికాదు. మీరుదోషాలకే మావి వుదాహరించుటలో మీహృదయం యెట్టిది అని తెలుసుకోవడమే నాకుకావలసింది. దానితో సకలమున్నూ తేలిపోతుంది. యీవాదం తేలడానికి నా "వయోమాత్రవృద్ధత్వమే" పర్యాప్తమవుతుంది. దీనిలో జయం పొందటానికి మీ "విద్యామాత్ర వృద్ధత్వం" లేశమున్నూపనికిరాదు. "అభణ" వగయిరాలు మీ "విద్యా మాత్ర వృద్ధత్వాన్ని" పూర్తిగా కుంకటి వేళ్ళతో పెకలించి తీరుతాయి, చూస్తువుగాని తి. వెం. కవుల రచన దోషాలకు మాత్రమే వుదాహరించు కోతగ్గదికాని, గుణాల కుదాహరించుకో తగ్గది లేశమున్నూ కాదు — అనే అంశాన్నే మొట్టమొదట మీరు సాధించఁదగ్గది. జ్ఞాపకముంచుకోండి. మీకు నేను వ్రాసిన యే అక్షరాలు కోపముకల్గించి వెట్టిమొట్టి వ్రసంగాన్ని పత్రికాముఖమున ప్రకటింపఁజేశాయో, ఆమాటలు మళ్ళా వుదాహరిస్తాను. కొంతశాంతించి దానియందుండే ప్రధానాంశాన్ని మనస్సుకు పట్టించుకోండి—

జ్ఞానలవదురిద్వగ్ధు లేదో మాకు వృథాగా పని కల్పించుట మానకున్నారు. ఇదికాక యీశిరోమణిగారికి మారచించినవి పెక్కు గ్రంథము లుండఁగా. ఈ "బొక్క" మాత్రమే యుదాహరించుటకు దొరకెనా? దీనివలన నీయన కేవలరంధ్రాన్వేషణతత్పరుఁడనియును, అందుచే 'బొక్క' దొరికియుండు ననియు ప్రాజ్ఞులనుకొని దీనికి సంబంధించిన శ్లోకమును పఠింతురు కాఁబోలును: శాంతం పాపం !! "

ఇవిగదా నామాటలు? మీకు కోపంవస్తే లాభమేమి? చేసినపని తప్పుపని, భారతి నాచేత తగినమాటలు పలికించింది. యిఁకనేనా సంతోషించి నన్నుఁగూర్చి పడ్డతొందరపాటుకు పశ్చాత్తాపపడండి స్వామీ! "సత్కవి వాక్యము రిత్తవోవునే" నేను—సత్కవిదాకా యెందుకు —కవి నేనా అయితే (మీ హృదయాన్నిబట్టి కాదనుఁడీ) మా విషయమున మీరు నడచిన నడతనుబట్టి నేను మీకొసఁగిన "జ్ఞానలవే" త్యాది బిరుదావళి మీరు కష్టించి గురుశుశ్రూషచేసి సంపాదించిన "శిరోమణి" బిరుదంకన్న మిన్నయై ప్రసిద్ధికి వస్తుందని నాపూర్ణవిశ్వాసం. యేవో నాలుగు పుస్తకాల్లో వాక్యాలు యేకరువుపెట్టి —

"యివి మీకు బొత్తిగా తెలియనివి, అసలేతెలియనివి" అనే అర్థమిచ్చే పేలవంమాటలు వ్రాసినంతతోనే తేలిపోతుందనుకున్నారా? స్వామీ? మీరొనర్చిన యసంగతపు పనివల్ల మీకున్నూ మాకు వయోముఖ్య సందర్భాల్లో దేనియందున్నూ లేశమున్నూ పోలిక లేకపోయినా యేదో యింతవఱకు నాకుమాత్రం గోచరింపని కారణంగల కోపం మాయందు మీహృదయంలో వున్నట్టు అనుమానింపవలసి వచ్చింది. లేకపోతే మీ ఒట్టి అసంగతప్పని చేసియుండరు యేం కర్మం కాలింది. చక్కఁగా గురుముఖతః చదువుకొని స్వామై యేదో పదవి సంపాదించుకొని సుఖజీవనం చేస్తూవున్న మీకు యెప్పుడో "మిడిసి రాలి పడ్డప్పటికీ" 'వృద్ధనారి' అన్నట్లు వకరికంట మేము పడేదిలేదు! మాకంట వకరున్నూ పడవద్ద

న్నట్టు కాలక్షేపం చేస్తూవున్న తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులను వెక్కిరించ దానికి యేదో ప్రబలకారణం వుండితీరాలి ! అది మీ ముఖతహానేవినాలి దయచేసి తెల్పుదురుగాక. ఆత్మవంచన లేకుండామాత్రం ప్రవర్తించండి యికనేనా ! "యోజించి తప్పు' యోచించి వొప్పు" అన్న మీ వ్రాఁత అబ్బో ! చాలా ఉత్పథంగా నడిచేటట్టువుంది. నడిపిస్తురుగాని, వంట్లో బలం తగ్గింది గాని యింకా కొంచెం బుద్ధిబలం భగవంతుఁడు నిల్పే వున్నాఁడు. మీవాదాన్ని తట్టుకోవటానికి యీకాస్తా చాలకపోదు. అది లోకవ్యవహారసిద్ధమే మండీ ? అట్లాగే వాదిస్తురుగాని సభలో " జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధేత్యాదులు " పెద్దతిట్లుగా మీకు తోఁచాయేమండి స్వామీ ? అస్మదాదుల మందఱమూ దానిలోనే చేరతాముగదా ? మీరింకా వయస్సులో మాకన్న చిన్నలవడంచేత అస్మదాద్యపేక్షయా అనుభవము తక్కువగా వుండడాని కంగీకరింపనివా రుంటారా ? ఆపక్షాన్ని ఆమాటవాడగూడదా?
తి. వెం. కవులు___

" చీమలో దోమలో నాఁగఁ తోఁచిరి. " కదా మీ బుద్ధికి, యెవరో కొంచఱచే గౌరవింపఁబడిన వాళ్లు మీకట్లు తోఁచినప్పుడు " కారుణ్యా" ది ప్రసంగం మీ విషయమున తగనిదెట్లగును? గుణమేమిన్నీ లేనేలేదండి మాకవిత్వంలోను ? యీ మాట మీ రే విద్యార్థులకు గురుత్వం చేస్తూ వున్నారో, జిజ్ఞాసాతాత్పర్యంతో వారే అడిగితే గతేమి ? మీ రేకాలక్షీరో వున్నారో ? తపిసీలుగా తెలియక సందిగ్ధంగా వుండి " ఫలానా" అని స్థిరపరచి వ్రాయలేదు, క్షమించండి, నేను మీ గ్రంథమంతా తపిసీలుగా చూడలేదు. యీ "బొక్క " ఘట్టమున్నూ 'త్య, క్ష' వర్ణాలకు ప్రాసాన్ని గూర్చిన ఘట్టమున్నూ మాత్రమే చూచి మీరు అమాయకులని మాత్రం అనుకున్నాను. యెందు చేత ? మొదటిదానికి భారతాదులలో సంధివశాన్ని వచ్చిన యీలాటివి లెక్కకుమించి వుండడం చేతనున్నూ రెండవ దానికి యిదికూడాతప్పే అను కోవడంగాని, లేక యింత మాత్రం

ప్రమాదంకూడా లేకుండా కవిత్వం చెప్పేవాళ్ళంటూ వుంటారను కోవడం గాని సహృదయు లనిపించుకొనేవారి విషయ- కాముకనుకనున్నా. యీయ నెవరో గ్రంథాలు చదివి ప్యాసైతే అయివుండునుగాని హృదయ నైర్మల్యం లేశమున్నా లేనివారై వుండటంతప్ప దనుకొన్నాను, అందు చేతనే సహృదయుల మందలింపున కాశపడింది నేను. ఆమందలింపునుగూడా మీహృదయం సమ్మతించిందికాదు. ఓహో! మీతాత్పర్యం నాకంటె ప్రపంచములో సహృదయుఁడంటూ వుంటాఁడా అని కాఁబోలును! అవును "అహమేవ పండితః. అహంచ పండితః, అహం న పండితః" అనే అవస్థాత్రయంలో మొదటిఅవస్థలోవున్నారుగదా స్వామివారు. మూఁడో అవస్థలోవున్నవారిమాటలు వెగటుగా వుంటాయను కొంటాను.యింతకూ స్వామి వారి తాత్పర్యం, అశ్లీలమంటే తి, వేం. కవులకు తెలియదు సరి కదా! యే అక్షరానికీ యే అక్షరానికీప్రాసమైత్రి వున్నదో అదికూడా తెలియదు— అని ధ్రువపరచడమే అనుకుంటాను. ఆపద్ధతిని తి. వెం. కవులకు తెలిసిందేమిటో? తెలకపింటి. అందుకే విద్యార్థిని గూర్చి వుపయోగపడుచే మాట ఉపయోగపడుచారు స్వామి.

(౧) ఇదొక్క- విషయమే కాదు మీరు గ్రహింపనిది యింకను చాల విషయము లున్నవి.

(౨) పురీషం.................ఇదియు మీరు గ్రహింపజాలక పోతిరి, (ఇయ్యెడ స్వామివారి హృదయం బొత్తిగా నీచమున కొడిగట్టినట్లు నాకుఁ దోఁచెడిని. నిజం వారే తెలుపవలెను.)

(౩) మీకుచ్చ స్ఫురించు నంటిరి (ఇటఁ గూడ స్వామి కేదో హృదయకాలుష్యం ధ్వనితం.)

(౪) మీరు సరిగా గ్రహింపఁజాలని దింకొకటి.

(౫) మఱొక విషయము మీకు తెలియనిది.

(౬) అంతులేని తప్పులువచ్చు మీరు!

(౭) మీరీవిషయములో నోరెత్తుట కేమాత్రమును అర్హులు కారు. (యీ మాట స్వామివారి గ్రంథం తప్పులతడక యన్నందు కిచ్చేజవాబు.)

(౮) కావున మీయోజన పూర్తిగా దుష్టము నాయోచించుట మిక్కిలి యుక్తము.

యింకను ఇట్టిపల్లిదములు పెక్కులు. ఒరులు దురుసుగా వ్రాసిరని చూపువారు కొంత వెనుకతగ్గి వ్రాయవలసింది. అట్టి తెల్విస్వామికి పెరు మాళ్ళను గ్రహించలేదు . పాపం! ఆచార్లవారికి మిక్కిలి కోపం వచ్చింది ... బట్టి విద్యార్థికి బోధించినట్టు శిక్షించి బోధించారు. "పురీష" పదఘటి ...మైన వాక్యంలో ప్రతివాదికి తత్స్వీకరణాన్ని స్ఫురింపచేశారు. శ్రీమంతుల వారితో వాదం పెట్టుకోవడం కంటె శ్రీమంతులవారు చెప్పినట్లే చేయుట యుక్తమేమో ? అంటారేమో ? చదువరులు. నాఅంతటనేను నాజన్మ మధ్యమందు వీరితోనే కాదు వాదం యెవ్వరితోనూ పెట్టుకోలేదు. పెట్టు కోను. అవతలివాళ్ళునన్ను కదిపితే చేతనైనంతలో ఆత్మసంరక్షణార్థం పెను గులాడతాను. జయాపజయాలు దైవాధీనాలన్నది నాకోసమే పుట్టలేదు. ఆచార్లుగారు మిమ్మేమేనా ముందు కదిపినారా అంటారా ? కదిపినట్టు యిదివఱకే ఋజువు చేశానుగదా! ఆకదిపినదేనా పెద్ద గొప్పతప్పిదం చూపి కాదుసుమండీ ?

"పృథ్వీభరం బొక్కటా" అన్నది. "పృథ్వీభర మ్మొక్కటా ?" అంటే వారన్న దోషం అక్కడ రాదు. ఆచార్లువారి గ్రంథమంతా తప్పులతడక కాకుండా వారు వ్రాసిన రక్షకవాక్యం వకటి వుంది. ఆవాక్యా న్నే తి. వెం. కవులకు వక అణునిముషం యెరవుగా యిస్తే అది సవరణ అవుతుంది. ఆ వాక్యం చూపుదునా ?

"నాగ్రంథము తప్పులతడక యనియు.... వ్రాసితిరి.... అచ్చు వేయిం చుటలో జరిగిన లోపమువలన నట్టి వ్యత్యాసము జరిగినది." యీ సంర

క్షణవాక్యం శుద్ధాబద్ధమైనా వారి గ్రంథాన్ని యావత్తూ రక్షించింది కాని మా "పృథ్వీభరం బొక్క" అన్నదాన్ని సంరక్షించలేక పోయింది. చూచారా ఆచార్లవారి సాహసం! యింతకూ ఆచార్లవారు ముందుమమ్మల్ని కదిపినారా. లేదా అన్నది ప్రస్తుతం గుణవిషయంలో వకటిన్నీ వుదాహరించక దోషవిషయంలోనే (నేను పకశే అన్నాను, కాదు పది అంటూవున్నారు శ్రీమంతులవారు. యీ వ్రాఁత నాకు మఱీవుపకారకం. ప్రియం నః ప్రియం నః) అన్నీ వుదాహరించడంవల్ల వారు నిద్రిస్తూవున్న నన్ను కదిపినట్లయిందా? అందుచేత నేను వారినిగూర్చి యెత్తుకోక తప్పింది కాదు. యిదివఱలో మాకువున్న ప్రతిజ్ఞాస్వరూప మెవరెఱుఁగరు?

"ఉ. కొండల నోరఁ జేసికొని కొంత వడిం బఱతెంచి యంతను
ద్దండత దారికడ్డమయి తాఁకి హళాహళిసేయు కొండలన్
బిండిగఁ జేసి రైలు కడువేగమునం బఱతెంచినట్లు భూ
మండలి మాకవిత్వమును "మంకుఘటమ్ములఁ" జెండిమీఱుతన్."

అనేది మాప్రతిజ్ఞ. అంతేనేకాని యెవరిమీఁదికిఁ గాని మా అంతట మేము పోలేదు, పోము. ముందవతలవారు మాట మిగలాలి. యిది చదువరులు బాగా విచారించవలసిన విషయం. తరువాతంటారా? 'ఆసీమాంతం' చేసిగాని విడిచేదిలేదు. సరే! యీ మాటల కేమి? యిదివరలో మీకు వాదోపవాదాలు యే "లాకలూకాయల" తోనో వచ్చాయి. కాఁబట్టి మీ ఆట సాగింది. యిప్పుడో "యినపగుగ్గిళ్ళుగాని మినప గుగ్గిళ్ళుకావు" అంటారా? సమ్మతమే. శ్రీమంతులవా రట్టివారే! యెట్టివారున్నూ కాకపోతే నిద్రపోతూవున్న వాణ్ణి పనిగట్టుకు లేపుతారా? వస్తే వోడేరానివ్వండి. పాములను పట్టుకొని ఆడించేవాడిగతి తుద కేమవుతుందంటారు? ఆలాగే చెప్పుకుందురుగాని తరువాత మీరు. యిప్పుడల్లా విచార్య మేమిటి? వారిగ్రంథంలో మాప్రయోగాలని దోషాలకే యెత్తుకొని యితరానికి లేశమున్నూ యెత్తుకోని ఆచార్యులుగారి హృదయం

యెట్టిది ? యిందుకు ఆచార్యులుగారు పెరుమాళ్ళ సాక్షిగా జవాబు వ్రాస్తే అది లోకానికి నచ్చినా నచ్చక పోయినా నేను వారికి దాసోహాలు చెపుతాను యింతవఱకు నేను వ్రాయఁ బోయేదానికి పుపోద్ఘాతం. ఆచార్లుగారు—

"అయితే. యోచించి, సాధు వనడాన్ని కూర్చియేమి ? వాట్లను ఆక్షేపించే విషయానికి —

"పత్రికా స్తి. అభణపు గాఁడ్లు. ఢిల్లికి ఢిల్లే పల్లెకు బల్లే" అనేవి ఆడ్డుతగులుతా యన్న వ్రాఁత కేమి ?

నిష్కట వ్రాస్తాము. కాని ఆప్రయోగాల యందున్న తప్పిదమును మాత్రం స్వామివారు ముందుగా విపులంగా వ్యాఖ్యానం చేయాలనుకుం టాను. యేదో టిప్పణి కొంచెం వ్రాశారు, అదిచాలదు విపులంగా తత్తన్నిష్ఠమైన దోషస్వరూపాన్ని వ్యాఖ్యానం చేయాలిగాని "సీశల్లో గేదెను బెట్టి బేరం" చెప్పఁగూడదు. కాఁబట్టి మిక్కిలి అవసరమైన యీ విషయాన్ని స్వామిగారు గమనించాలి. అక్కడక్కడ "ఓనమాలు కట్టాఁడికి బోధించినట్లు బోధిస్తూ వచ్చారే ? యిక్కడ మాత్రం "గురోస్తు మౌనం వ్యాఖ్యానం" గా వ్రాస్తే యెలాగ ? యీ వయస్సు లో అయాచితంగా నా కిలాటి గురువులు దొరకడం పురాకృతపుణ్య పరి పాకంగదా ! "గుణాః పూజాస్థానమ్". అది అట్లుండె. లక్షణ గ్రంథముల కఠిన నియమములకు నేను వప్పుకొంటూ లక్ష్యానికి - అనగా లాకలూకాయలదానికి కాదు — మహాకవుల లక్ష్యానికి యెక్కువ ప్రా ముఖ్యం యిచ్చితీరాలి అనికదా వ్రాశాను ? దాన్నిగుఱించి యేదోవ్రాస్తూ తిట్లకి రేఁగారు స్వాములు, అవి యౌచిత్యానికి దూరంగా వున్నాయి. వారికిజ్ఞానలవదుర్విదగ్ధత్వమే తిట్టుగా కనపడ్డది. 'సర్వజ్ఞత్వము సాంబ మూర్తిది' గదా ! అయితే సర్వజ్ఞులే అనుకుందాం స్వాములను. "అభణ" అర్థంకాక పోవడ మేమిటి ? "ఢిల్లికి ఢిల్లే" దోషజుష్ట మవడ మేమిటి ? నేనువ్రాసిన జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధత్వాన్ని సమర్థిస్తేనే ఆచార్లగారు

సమ్మతించవచ్చును. లేదా, బలవంతం లేదు. అన్నిటికిన్నీ మకుటం నిర్దుష్టహృదయంతో తమ గ్రంథంలో మా ప్రయోగాన్ని యెత్తుకున్నారా? దుష్ట హృదయంతో యెత్తుకున్నారా అన్నది. యిది స్థిరపడితేనేగాని తక్కిన చర్చకు దిగడం అవసరంకాదు. యింకొకటి. లక్షణ గ్రంథాల్లో వుదాహరణా లిచ్చేటప్పుడు సమకాలికుల పుస్తకాలనుండి యివ్వడం అంత గౌరవప్రదంకాదు. గుణాలకున్నూ దోషాలకున్నూ కూడా ప్రాచీనులవి యివ్వడమే యెక్కువవీలు. వాళ్ళు స్వర్గస్థు లవడంచేత లక్షణగ్రంథకర్త తెలివి తక్కువగా ప్రవర్తించినప్పటికీ తిరగబడి అడగడం తటస్థింపదు. అదిగ్రంథ కర్తకెక్కువ సుఖంగదా? ప్రతిప్రాచీన గ్రంథకర్తనున్నూ ప్రతినవీన గ్రంథకర్తా కొద్దోగొప్పో ఆక్షేపిస్తూనేవుంటాడు. అడిగేదిక్కుమాత్రంవుండదు. మళ్లాయెవరో బయలుదేరి పూర్వగ్రంథాన్ని సమర్థించడమున్నూ వుంది గాని అది మిక్కిలి అరుదు. వక్తవ్యాంశం — సమకాలికుల ప్రయోగాలు పుచ్చుకోవడంలో కూడా స్వాములవారేదో గొప్పను సంపాదించుకోవడానికే అన్నది. యిదే నిశ్చయమైతే తమరు బెత్తంచేతపుచ్చుకొని ఓనమాలు బోధించడానికి తగ్గస్థితిలో వున్నమావం టివారి గ్రంథాలనుండి వుదాహరణలు పుచ్చుకోవడం గ్రంథానికి వుపకరింప దనుట నిక్కం, యింకెందుకు పనికి వస్తుందంటే, యేదో క్రౌర్యంతో అవమానించడానికి మాత్రమే పనికిరావలసి వుంటుంది. స్వామి యేమంటారో చూదాం. యే కవి వాడింది అశ్లీలంగా వుంటుందో ఆమాట ఆ కవికాలంనాటికి దురర్థాన్ని యిచ్చేదిగా వుండి వుండదంటూ తేల్చారు స్వాములు "సాని, అనుష్ఠించు" వీట్లనట్టివిగానే అభిప్రాయపడ్డారు. సందిగ్ధవిషయంలో వ్రాయడంలో మొదలిడితే వ్రాత మిక్కిలి పెరుగుతుంది. సందేహం లేనిదాన్నే చూపితే బాగుంటుంది. ఔచిత్యాది విషయములకు పింగళివారిని అగ్రగణ్యులుగా స్వాములు వప్పుతారేమో, లేక వారికిన్నీ వుపాధ్యాయత్వానికి సిద్ధపడతారా ?

"తగు చోట్లు గుద్దంటఁ ద్రివ్వి త్రివ్వి"

అని సూరన్నగారు ప్రయోగించారుకదా? ఆచార్యులవారు మావంటి "లాకలూకాయల" ప్రయోగాన్ని దోషాల కుదాహరణంగా చూపుకొని "గిల్లి కజ్జాకు" దిగి తోఁచీ తోఁచని వ్రాఁతలు వ్రాస్తూ మాకు పని గల్పించడంకన్న ఆ సూరన్నగారి వంటివారిని వుదాహరిస్తే లోకం "మెచ్చి మేకతోలు గప్పుతుం" దేమో? వీరిని నేను జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధపదభాజి నిగా చేసినందుకు మిక్కిలి కినిశారు వీరు. వీరు చేసినపని యెట్టిదో చూడండి. వీరెత్తుకొన్న చోటున మేము చిరకాలం నాఁడే వ్రాసిన అక్షరా లుదాహరిస్తాను—

(పాశుపతమునుండి)

"పృథ్వీభరం బొక్కటా?" ఇట బొక్క అని విడఁదీసి దోషము నాపాదించుట లాక్షణికుల మతమే గాని. ముం "దీ బొక్క" పదమునకేమి పాటు. ద్రొబ్బు, లోనగువానికేమి గ్రంథకర్తల మతమున దురర్థమున్న ట్లు తోఁచదు. కావుననే "బొక్కనీరు (మార్కం. ౩ ఆ)" అని సూరన్న ప్రయోగించినాఁడు. పాటు, ద్రొబ్బులకు సర్వత్ర చూడుఁడు. దురర్థము వచ్చినను నంగీకరించి సంధిస్థలముల నిట్లు భారతాదికము నిరాఘాటముగాఁ బ్రవర్తించుచున్నది. "చ. హారితా జయమొదఁగూర్పకున్న" (భార—ఉద్యో ౨ ఆ.) ఇట్టివి పెక్కులు శృంగార రసమున నించుక పరిశీలింప వలసి యుండునుగాని యందును బ్రాచీనులు గణింపరైరి. సీ........తగు చోట్లు గుద్దంటఁ ద్రివ్విత్రివ్వి" (కళాపూ—౪—ఆ)

యిట్లు చిరకాలంనాఁడు సమాధానంవ్రాసి ప్రచురించిన విషయాన్ని యెత్తుకోవడంలో శ్రీ ఆచార్యులవారి హృదయం యేలాటిదిగా కనబడుతూ వుందో ప్రాజ్ఞులు విచారించాలి. యీ విషయంలో నాకు తెలియని దేమిటో? వారు స్కూలు పిల్లాడికి బోధించినట్లు నాకు బోధించే దేమిటో? ప్రాజ్ఞ లోకమే నిర్ణయించాలి. "గుద్దపదం సూరన్నగారి కాలానికి సదర్థాపాదకమే"

అనేవారుంటారా ? ఆచార్లగారివాదం ఆతోవలో వుంది. వారిని నేను జ్ఞానల వదుర్విదగ్ధు లనడం స్వభావోక్తియైతేనే లోకం విశ్వసిస్తుంది యీ క్రింది సందర్భం చూడండి —

"అభణపుగాండ్లు" అనునది నిరర్థకపదము" అంటారు స్వాములు. జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధత్వాన్ని స్వామివారి యీ వక్కాణాచే స్థిరపఱుస్తుంది. దీనికోపమెందుకు? "నిజమాడితే నిష్ఠూరం" కిందికి యిది రాదు కాఁబోలు? యిది స్వభావోక్తిరసొచారు" అది నిరర్థకం కాదు. గిల్లికజ్జా తెచ్చుకొని; చేయాడినట్లల్లా వ్రాసేవారి సారం తేల్చడానికే "మూలనున్న ఆ పదాన్ని ముంగిటి కీడ్చడం తటస్థించింది. సంప్రదాయజ్ఞులైన శిష్యులున్నారు. అడిగితే వారు స్వాములకు అర్థాన్ని బోధిస్తారు. అది శిరోమణిత్వానికి భంజకమైతే మనవిచేయఁజాలను. వ్యాకరణంలో కొంచెం ప్రవేశ ముండాలి. అజాదిగాఁ గాకుండాకూడా ఒక త్రోవ వుంది అక్కడ. కాని ఆ పక్షంలో యింకా చిక్కులు కొన్ని వస్తాయి. సారం తేల్చడాని కేర్పడ్డ ప్రయోగ మయినప్పుడు ఆ తిరుమంత్ర రహస్యం యిప్పుడే అంతా తేలిస్తే యేలాగ? స్వామివారి తుందుడుకు వ్రాఁతకు—అనఁగా "దుష్ట్యజాహి ప్రకృతిః" వగైరా వ్రాఁతకు తగిన ఫలాన్ని యీ "నిరర్థకపు" పదమే కలిగిస్తుందని మనవిచేసుకుంటాను. యెన్ని గ్రంథాలో వుదాహరించారు ఆచార్లగారు గురుపాదాలవద్ద చదివితేగాని అవన్నీ నాబోట్లకు తెలియవన్నారు అంగీకారమే, ప్రస్తుత పదాని కర్థంకూడా గురుపాద సన్నిధానాన్నే తెలుసుకుంటారేమో? యెందుకింత కర్మం, అన్యబుద్ధి యప్రత్యక్షము కదా? వచ్చినవాదం, వారు "నిరర్థక" మన్న "ఈ యభణపుగాండ్లు" అన్నచోటకాదు, లక్ష్య లక్షణములలో దేనికి యెక్కువ ప్రాధాన్యం అన్నచోట. దానికోసం ముఖ్యమైన మాటలు వ్రాస్తే తీరిపోయేది. దానిలో దీన్నెత్తికోవడం యెందుకు? బోల్తాపడడానికే అని ఒజువవడానికే. యింతా యీఘట్టంలో "ఢిల్లికి ఢిల్లి" కూడా తప్పదన్నారు స్వామి. యేమి సాహసం ? యేమి సాహసం?

పిరికి సూరన్నగారి 'రోళ్లారోకళ్లం బాడినకూరుము' లేలా సాధవుతాయోగదా యింకా ప్రశ్నొ ఒకటివుంది—

తర్వాత చూదాం. శాంతం పాపం! లక్షణంకన్న లక్ష్యానికి ప్రాధాన్య మిచ్చి తీరాలి అన్నందుకు పాణిగృహీతపీఠికలో రేఫశకటరేఫలవిషయంలో కూడా కొంత వ్రాసియున్నాను. దానికి వీ రేమిచెపుతారో? అందుకే యిటకు దయ చేసేటప్పుడు కేవలకవినిగాక కేవలపండితుణ్ణిగాక మాధ్యస్థ్యానికి "పండిత కవి" సహితంగా దయచేయాలని మనవిచేసుకొన్నాను. లక్ష్యలక్షణ విషయం కన్నా వీ రెట్టిహృదయంతో జీవితకృవినైన నాకవిత్వాన్ని పరామర్శించడానికి దిగనారోతేలాలి సదుద్దేశమేఅయితే, రంధ్రాన్వేషణత్వము వీరికి తగులదు. అఘటంలో వుదాహరింపకుండానే స్ఫూర్తికివచ్చి స్వామివారిని యిప్పుడు "తందానా" లాడిస్తూవున్న శ్లోకవ్రిసక్తిన్నీ వుండదు. దురుద్దేశమే అయితే ఆస్ఫూర్తికి తగిలే శ్లోకాన్నే వకమంత్రంగా యేర్పటుచుకొని సపాదలక్ష జపం జరిపి తద్దశాంశం తర్పణమున్నూ, తద్దశాంశ హోమమున్నూ తద్ద శాంశం బ్రాహ్మణభోజనమున్నూ జరిగించాలా, వద్దా అని ఆచార్యులవారినే అడుగుతాను. చాలగ్రంథాలు యేకరువుపెట్టారు? వాట్లల్లోనుంచి కొంత గ్రంథాన్ని కూడా వుదాహరించారు. యివన్నీ నాకు తెలియవన్నారు. సమ్మ తమే. వారికి తెలిసిన లాభమేమి? తెలియనివాళ్ళు తప్పుతోవతొక్కటంకన్న తెలిసినవాళ్ళుతొక్కడమేతప్పుగాదా? ముఖ్యంగా ఆచార్యులవారు మమ్మల్ని కదపడం సదుద్దేశమా దురుద్దేశమా ? అన్నది తేలాలి. నాకు తెలియని అంశాన్ని వారి వ్యాసంతో బోధించే సందర్భంకూడా తేలాలి. లోపం తమది కనపడుతూంటేనే ఆచార్లగా రింత తొందరపడ్డారు. లేకపోతే యెంత తొందరపడతారో ? తమకే యింత యిబ్బందిగా వుంటే వారన్నట్లు వయోమాత్రవృద్ధత్వమేనా వున్న నాకు తమరు చేసిన యయుక్తకార్యంవల్ల యెంత యిబ్బందివుండాలో ? లేదా ? నాజోలికేరానట్టున్నూ, నేను వారిమీఁదకు వృథాగా వెళ్ళిదూషించినట్టున్నూ.

అపలపిస్తారే ఆచార్యులుగారు? యింతమాత్రింతోనే పోతుందా? నాప్రకృతే దుస్త్యజమో, లేక తమకే అది వర్తిస్తుందో తేలేకాలం వచ్చిం దనుకుం టాను. లేకపోతే వా రుదాహరించుకో తగ్గదోషాలకు కవిత్రియం మొదలైన వారి ప్రియోగా లుండఁగా మావంటి "కాకలూకాయలని" తడవడ మెందుకు వస్తుంది? "ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః" కదా! ఆ కాలంనాఁటికి ఆమాట లకు దురర్థంలేసంటూ వక అభాసవాదాన్ని లేవదీశారు స్వామి. యీవాదం నిలిస్తే చూస్తాను నేను సూరన్నగారి గుద్దలిలో "గుద్ద" పదం యెంత అప కారం చేయాలో అంతా యీవాదానికి చేసితీరుతుంది. యిది తెలుఁగులో వచ్చింది కనక వాదం తెలుఁగే వుదాహరించాను. సంస్కృతమ్మట్టుకు సంస్కృతానికిన్నీ వున్నాయి బోలెఁడు. భారవిలో కాఁబోలును-"శ్లో ఈశా ర్థం" అనిపడ్డది. "పంచాంగవినిర్ణయోనయః" అనిన్నీ పడ్డది. శేఫాలికా పుష్పశబ్దం వకటి మహాకవులు తఱుచు వాడుతూవుంటారు. ఇంకాయెన్నో వున్నాయి. యేమీ ఆధారాలు లేకుండా "కారుణ్యం" వేయడాని కుపక్రిమించ లేదు. చూపినవాట్లలో "శార్ధం" శార్ధానికిన్నీ, యింకొకటి గుహ్యావయ వానికిన్నీ, వేఱొకటి పురుషగుహ్యావయవానికిన్నీ స్ఫోరకత్వవాచకత్వాలకు పనిచేస్తాయి. అయితే ఆకవులందఱూ అప్రాజ్ఞులే అంటూ వాదిస్తారని స్వామివారిధోరణి సూచిస్తూవుంది. అందుకే. అది తేలడానికే యీ వయో మాత్రివృద్ధుఁడిపరిశ్రమ. లేకపోతే-"లక్షణమున్నను" అని వ్రాస్తూకూడా "కారుణ్యాని" కుపక్రిమిస్తానా? కాళిదాసాదుల కాలానికిన్నీ, అలంకారిక వామనుని కాలానికిన్నీ కల భేదమే నాకు తెలియదనిన్నీ, కాళిదాసుకవిత్వాని కిన్నీ ఆంధ్రిదేశవ్యవహారానికిన్నీ యెట్టి సంబంధమో తెలియదనిన్నీ నాకు (బెత్తంమాత్రిం చేతఁబట్టలేదేమో?) వుపాధ్యాయత్వాన్ని చేయడానికి మొద లెట్టిన శ్రీమానులవారి సాహసంవర్ణనీయం, నేను నూటికి ముప్పైయయిదో, లేక నలభైయో మార్కులు తెచ్చుకోలేమగాని యీ తెచ్చుకున్నవారికి పాఠం చెప్పే శిష్యులున్నూ, వీరందఱిమీఁదా సర్వాధికారం వహించేశిష్యులున్నూ,

నాకు పలువు రున్నారనియేనా స్వామి సంశయించ లేదు. నేనొకవేళ వృద్ధుఁడ నవడంచేత యీవాదం తేలేలోఁగా పరమపదిస్తానని ధైర్యమేమో స్వామి వారికి? జాతకరీత్యా యింకా ఆయువుంది. రెండోపక్షంలో సమర్థులైన శిష్యప్రశిష్యులున్నారు. స్వామివారిని నిరోధించి అడుగుతారు. యేమని? మీప్రవృత్తినిబట్టి వాడఁదగ్గమాటలే గురువుగారు వాడినారు. "అవసపతితా వాణీగుణగణరహితాపి శోభతే పుంసామ్" అని. అవసరానికి తగ్గమాటలు వాడవలసివచ్చింది, వాడినాను. ఔచిత్య విచారచర్చ చేసిచూస్తే స్వామికి కోపం రాకపోయేదే. కాని నాపరిక్రృతిలో అలా సహించేగుణంరాదు. "దుస్త్యజాహిప్రకృతిః" అని వారే వ్రాశారు. పత్రికనారు విసుక్కోకపోతే నాప్రకృతిని స్వామివారు రుచిచూస్తారు. స్పృశించి విడిచానేఁగాని ప్రధా నాంశం యింకా మొదలెట్టలేదు. "అభణ" నిరర్థకమన్నది స్వామిమఱు స్తారేమో? జ్ఞాపకంచేస్తే మంచిదిగదా! ప్రత్యుత్తరానికి నిరీక్షించే- వేం. శా శతావధాని.

అనుబంధము

(౧) ఆచార్లగారు తాము నిరపరాధులైనట్టు వకవాక్యం వుటంకిం చారు. అవాక్యమిది—"నేను మీగ్రంథమును విమర్శించునపుడు నా యాంధ్ర కావ్యాలంకారసూత్రవృత్తివివరణమునం దొక్క పరుషవాక్యమేని మీవిష యమై వాడినట్లు చూపఁగలరా?"

పరుషవాక్యాన్ని పిమ్మట చూపుదాం. ముందుగీటుంచినచోట మాకు ఆయన అపాదించిన "బొక్క" వంటి "తొక్క" కనపడుతూవుందా? లోకంలో "తొక్క" పదం బూతులాటలో గ్రామ్యులు వాడేదేనా? "తొక్కన్న తోలన్న" ఇత్యాదులు స్వాములున్నూ వినేఉంటారు కాఁబట్టి విస్తరించేదిలేదు. వారి సిద్ధాంతప్రకారం యిది గ్రామ్యదోషంకదా! పిమ్మట యింకా యిట్టివి మరి కొన్ని చూపుతాను. ప్రస్తుతం యిది "వెక్కిరింపబోయిబోల్తాపడడం" కిందకు దేఁకుతుందిగదా! యిఁక పరుషవాక్యం చూపుతాను.

'ఈచివర సమాసము.....బ్రాహ్మణ పరిషత్తులో చండాలునివలెనున్నది.' మాకవిత్వమును తెలిసో తెలియకో తోచినరీతిని విమర్శిస్తూ లేదనితోస్తే బాగు లేదనడం యుక్తంగాని యీ "చండాల" పదప్రసంగ మెందుకు? దీనింబట్టి వీరి కిన్నీమాకున్నూ యేవిధమైన ముఖపరిచయముకూడ లేకున్నను, యేదోవైర కారణ ముండితీరవలెను. మఱియే యితర లక్షణగ్రంథకర్తగాని యీ "చండాల" పద ప్రసంగముతో కవి కవిత్వాన్ని యీసడించినట్లు స్వాములు చూపఁగలరా? అయితే యిందు వ్యక్తిదూషణ లేదంటూ సమాధానం చెప్ప వస్తారేమో? నేను "కారుణ్యం" వేసిందిమాత్రం వ్యక్తికా, వ్రాఁతకా? చూడండి——

"ఆవ్రాతనుగూర్చికూడ, ఈసందర్భములో ఒకకారుణ్యము వేయుట మంచిదనుకొందును" అందుచేత "బొక్క" కి "తొక్క" లాగేయిదిన్నీ సరిపో తుంది "జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధత్వం" వగయిరాలు వారిరచనవల్లనేమి వారుతిరిగీ ఆక్షేపించిన "పత్రికా స్తి—అభణ" వగయిరాలవల్ల నేమి సుళువుగా సమర్ధిం పఁబడతాయి. యిఁక ఆచార్లగారు "వయోమాత్రవృద్ధ"త్వా న్నేనిగణించక చేసిన తూలు ప్రసంగంమిగిలిపోతుంది. స్వామివారి గ్రంథంలోవున్న యిత రతప్పులువుపేక్షించి గ్రామ్యదోషానికి వారిసిద్ధాంత ప్రకారం బాధించేవి దిఙ్మాత్రముదాహరిస్తాను.

(1) పంచమాధికరణము. (2) లింగము. (3) కావున నాతీరుగల. (4) మదింగా. (5) కమలము. (6) కాటయవేమన. (7) ఈనర్హుఁడవ గుదని. (8) నెచ్చెలికాడు. (9) సహజన్యచూడనొప్పెఁ జారుదోహదలక్షణ సహితి. (10) తియ్యఁబోఁడి. (11) రామలింగకవి (12) కూర్పుకూర్చె దన్. (13) భగదత్తు. (14) అప్పరోమయము. (15) అతిమాత్ర. (16) బిరుదోత్సవములకు (17) సంకటముల (18) దహన (19) వెండిగుండన (20) మేళగింపుకాలేదు (21) మొత్తపుకూర్పు (22) ఎలుఁగుటచే (23) భీముఁడనుకుంభత్కుంభి. (24) కెంపుకడాని (25) ముగుద (26) మానము (27) లక్ష్యముండవలయు (28) ముట్టంగ.

యింకను ఆచార్లవారి పొత్తమునుండి యిట్టివెన్నో చూపవచ్చువీటిలో కొన్నిటికి అసకృదావృత్తికలదు. వారి విమర్శనాఘోరణి ననుసరించినచో యీ చూపినచోట్ల అంతోయింతో గ్రామ్యదోషమును చూపవచ్చును. యీ చూపిన వాట్లలో వారు వుదాహరణంగా చూపిన మహాకవులకవనంలోవికొన్ని. కొన్ని వారి వివరణవాక్యాలలోవి. మా మతములో నివియన్నీ నిర్దుష్టములే వారి మాట వారికి వప్పగించేపక్షాన్ని యివిఅన్నీదోషదూషితములే. యేది యెందుకు దోషదూషితమయిందని స్వామి బహుశః ప్రశ్నింప రనుకొంటాను. ప్రశ్నిస్తే విపులంగా వివరణం వ్రాస్తాను యిప్పుడెందుకూ వృథాపరిశ్రమః మరీన్నీ వీరికి తెలుఁగువ్యాకరణ సంధులు తెలియ వనుటకు చాలా వుదాహరణాలు దొరుకుతాయి. చూడండి యీవాక్యాన్ని—

"సౌభాగ్యమునొదవెడలంకారైకదేశములు"

నావుడు, అనవుడు, యేమవుతారంటూ యెగతాళిచేయడం కలదు. వీరికి ఒదవెడుఁ అను తద్ధర్మ విశేషణం రాముఁడువంటిదై సంధిని సంపాదించుకుంది. పయిగా సాహస మెంతో వున్నట్టు—

అయితే, యోచించి

యివి "సిద్ధిర్లోకాద్దృశ్యా" వల్ల సాధువు లవుతాయని వ్రాయడం వల్ల కనపడుతుంది. పైసంధికూడా, యీ "దృశ్యా"లోకే చేయడం చను కుంటాను. యిట్టివి చూపవలసివస్తే మిక్కిలి పెరుఁగుతుంది వ్రాఁత. వారి మాట వారికి వప్పచెప్పడమే నాపనిగాని వారిని వెక్కిరించడంకాదుగదా వీరు యితరులపద్యాలు వుదాహరించడంలో అవి యెట్టివో, టొత్తిగా గమనించలేదు. పద్యమయితే సరి వుదాహరిస్తూవచ్చారు. వుదాహరణకి వకటి చూపుతాను—

క. ముసలాపెవేశ్రిలుఁజన్నుల పసవంటిది లోభివానిబ్రదుకు ధరిత్రిన్

అంటూ, స్తుతినిందల కుదాహరణంగా యిచ్చారు స్వామి. మళ్ళా దేశకాల పాత్రలు బాగా తెలిసినట్లు వ్రాఁతలో మాటలు కనపడుస్తారు. యీకాలంలో

యీ పద్యం. అందులో ప్రస్తుతం వుదాహరించిన పూర్వార్థాన్ని అసహ్యించు కోని నాగరికు లుంటారా? వామనుఁ డీలాటివుదాహరణాన్నే యిచ్చాఁడా? లోకంలో దీని వుదాహరణకు యీమాత్రం మంచిపద్యమే లేకపోయిందా? దీన్నిబట్టి వీరికి ఛందోబద్ధమాత్రత్వమే పద్యానికి లక్షణంగా కనబడుతుం దనుకోకతప్పదు. వ్యాకరణదోష దూషితమైనా పద్యమైతేసరి, వీరికి ఉదాహ రించడంలో సంశయం లేశమున్నూ లేదు. చూడండి—

"శా...............యెపుడేనా? యెందుకైనా? యిదేనా? వారందఱీ తెల్వితేటలు సరేనా? గోపికావల్లభా!" వీరికి "ఉదహరించు" "ఉదాహరించు" ప్రయోగములభేదమే తెలియదు.

దిఙ్మాత్రం ఆంధ్రవ్యాకరణపాండిత్యానికి వుదాహరించాను. న్యాయ శిరోమణిగారు కనుక వీట్లతో అంతగా పని లేకపోవచ్చును. యిఁక యితర కవిత్వాలు ఓద్దేఖోరణి కొంచెం వుదాహరించి ముగిస్తాను—

ఉ. అంచితులైన బంధుగులయందఱ ముందఱఁ జెప్పినిన్నుమె,
చ్చించెదఁ గుంతిచేతరవిచేత నిజంబని నీకుసాక్ష్య మి,
ప్పించెద ఫల్గునప్రముఖవీరులు గొల్వఁగ నెల్ల భూమి యే,
లించెద నచ్చకీర్తివిమలీకృత సర్వదిగంత రంబుగన్.

యీ పద్యవిమర్శనా ప్రసక్తిలోనే వీరు "చండాల" పద ప్రసంగం చేసింది. యేదో దోషంవచ్చిందన్నారు, దిద్దుఁబాటుశాసించారు. చూడండి- ఆదిద్దుఁబాటు—"నిన్ను నెల్లెడ సరే యనిపించెద మందలించెదన్, లేక యెల్లవారును సరే యనునట్లుగ మందలించెదన్" యీదిద్దుఁబా టెట్లున్నదో సహృదయులనిర్ణయానికి వదులుతాను. యించుగాగమయతిగాని, రలాభేదయ తిగాని అంగీకరిస్తేనేకాని విశ్రమం చెడుతుందికూడాను పైదిద్దుఁబాటులో. తి. వేం. కవులు యే ఆశుధారాకవిత్వంలోనోతప్ప ఆరెండుయతులనూ. సుతరామున్నూ అంగీకరింప రని స్వామి యెఱుఁగ రనుకుంటాను. ఆ శుధారలోకూడా యేవకటిరెండో తప్ప దొరకకూడదు పోనిండు యతిమాట

కేమి? ఆయతులనుకూడా యెక్కడో బుద్ధిపూర్వకంగాకాక పోయినా ప్రమా దంవల్లనేనా తి. వేం. కవులు నాశేవున్నా రనుకుందాం, దిద్దు(బాటు హృద యంగమమేనా? అని నేను సహృదయులనడుగుతున్నాను. ఆ వాళ్లగారినికాను. వీరిపోకడ కింకొకటి, చూపి ముగిస్తాను. యీఘట్టంలోనే —

ఉ. కామముచేత(గాని భయకంపితచిత్తముచేత(గాని'' అనేపద్యాన్ని యెత్తుకొని-"భయముచేత(గాని'' అంటే బాగా అతుకుతుందని సవరణ నుపపాదించినారు. పద్యమన్న సంగతి మఱచారేమో? అంటే, మఱచినట్లున్న లేదు. కాదనడానికి —

"శా. కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునం గంసుండు" అనేపద్యాన్ని వుదాహరించారు. మళ్ళాను వారితల్లికడుపుచల్ల(గాను. దానివల్ల మన కేం లాభమంటే, భయమునన్ అన్నట్టే, కామమునన్ అంటే బాగా అతుకు తుందని స్వామి కెందుకు తో(చిందికాదో: అనేవాళ్ళకు అవకాశం కలిగింది కదా! యీలాటి వుపకారాలు చాలావున్నాయి స్వాములవారు చేసినవి. యేదో సందర్భం కలిపించుకొని తెనాలి రామలింగకవిగారి

"చ. తెలియని వన్ని తప్పులని దిట్టతనాన సభాంతరమ్ములన్'' అనేపద్యాన్నికూడా వుదాహరించారు. యిది వెనక దొంగ పాఱిపోతూవుంటే కాళ్ళట్టుకు వేళ్ళాడుచున్న గేస్తురాల్ని మగ(డు, "వాసేయి వా(డు వేళ్ళ కొ(ఱుకుతా(డే'' అన్నకథను జ్ఞప్తికి(దెస్తూవుంది. దీనికేంగాని స్వామియీ పుస్తకం రచించడంలో చేసినలోపా లెన్నో వున్నాయి. అవన్నీ చూపడానికి నాకు వోపికకాదు. వయోమాత్రవృద్ధులైనగదా! లక్షణభంగాలంటే ఛందోవ్యా కరణభంగాలకంటూ అనవసరంగా వారివీ వీరివీ వుదాహరించారుగాని స్వాము వుదాహరించకుండానే వారిస్వంతకవిత్వంతోనే అవి యెత్తుకుపోయేవి. శుద్ధ పత్రికలో శ్రద్ధగా దిద్దినప్పటికీ అజ్ఞానప్రయుక్తదోషా లింకనూ శతసహస్రం పరగా వున్నాయి. వ్యావహారికభాష అనుకుందామా? స్వాములవారివ్రా(త అదిన్నీకాదు, గ్రాంథిక భాషందామా అదిన్నీకాదు, స్వాములవారిభాష్యలావుంది.

దీన్ని ఋజువు చేయుమని స్వామివారి ఆజ్ఞయితే చేస్తాను. యిట్టి పుస్తకాన్ని యేదో పరీక్షకు పఠనీయంగా యేర్పఱచిన యూనివర్సిటీబోర్డువారు బుద్ధిపూర్వకంగా కాకపోయినా విధిలేక వ్యావహారికభాషను సమ్మతించినట్లయింది. కనుక ఆ పక్షంవారికి వంద్యులనుకోకతప్పదు. స్వామివారి విమర్శనాధోరణి మా అపూర్వకవితా వివేచనంలో చాలాకాలంనాఁడే చూపఁబడింది. యిప్పుడు మళ్ళా చూపనక్కఱలేదు. "కంటికి నిద్రవచ్చునె? సుఖం బగునే? రతికేళి జిహ్వకున్" అనే శ్రీనాధునిపద్యాన్ని పిమర్శించమంటే? స్వామి మొదట షష్ఠ్యంతంతో అన్వయంఉంది కనక రెండోవాక్యములోకూడ షష్ఠ్యంతంతో అన్వయం వుంటేనేకాని ప్రక్రమం చెడుతుందనక మానరనుకుంటాను. యిప్పు డేమంటేయేంలాభంగాని శ్రీనాథుడి కాలంలో అంటే బాగాసమ్మానం జరిగేది "ప్రధ్వంసాభావము ప్రాగభాగ మనుచున్" అన్నపద్యం శ్రీనాథుఁ డెందుకుఁ జెప్పాఁడో అనుకుంటే యిప్పటికి బాగా బోధపడింది. "అభణపు" "ప్రికాస్తి" "ఢిల్లీకి" అనేవాట్లని మఱవవద్దని స్వామికి హెచ్చరిక!

(షరా) వ్యాసం వ్రాసి పోస్టుచేసినతరువాత వారిగ్రంథం అందింది. అందుచే అనుబంధం వ్రాయవలసి వచ్చింది అని చదువరులకు విజ్ఞప్తి చేసుకుంటున్నాను.

నన్నయ్యభట్టు

1

ఈయన్నిగూర్చి యెప్పుడో సుమారు యిప్పటికి 45 ఏళ్ళనాఁడు దేవీభాగవతప్పీఠికలో యేవో కొన్నిమాటలు వ్రాయవలసి వ్రాయడం తటస్థించింది. దాన్నిగుఱించి నేఁటివఱకున్నూ యెవరున్నూయేమీ వ్యతిరేకంగా వ్రాసినట్టులేదు. అఁదులో నేను వ్రాసిందేనా మఱేమీలేదు—

"నన్నయ సమున్నతుఁడై కడు లక్షణంపుఁ బ్రోవై గుది గూర్పు నేర్పుగలఁడై తగు" అని మాత్రమే. ఆయన్ని ప్రయోగవిషయంలో కవిత్రయంలో యెక్కువ నియమనిష్ఠలు కలవాఁడని కవులందఱూ అనాదిగా పొగుడుతూనేవున్నారు. అహోబల పండితుఁడుకవిత్రయంవారిలో నన్నయ్య ప్రయోగాన్ని శిరసావహిస్తాఁడు కాని తక్కిన యిద్దఱివీ తఱుచు తోసేస్తూనే వుంటాఁడని విజ్ఞులందఱూ యెఱిఁగిన విషయమే. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి నన్నయ్య రచించినట్టే పలువు రభిప్రాయపడతారు. నేనుకూడా యీతెగలో వాఁడనే. నన్నయ్యప్రయోగాలు కొన్ని చింతామణిసూత్రాలకు వ్యతిరేకించినవి కనపడతాయి. దాన్నిఁబట్టి—

"తానొక కట్టుచేసి యది తప్పెను నన్నయ కొన్నిచోట్ల" అని వ్రాశాను. యిది స్థూలదృష్టినిచూస్తే నన్నయ్యకు న్యూనతాపాదకమే గాని గౌరవాపాదకం గాదుగదా? అయితే సామాన్యులదృష్టిలో తప్పవిజ్ఞులదృష్టిలో యీలాటిసందర్భాలు న్యూనతాపాదకాలు కావు. యెందుచేత నంటే, పాణిన్యాచార్యులంతమహానుభావుఁడుకూడా తనశాసనానికి భిన్నంగా సూత్రాలలో ప్రయోగిస్తూ వస్తే ఆప్రయోగాలుకూడా సూత్రప్రాయంగా పండితలోకానికి ప్రవృత్తినివృత్తులను శాసించడం అందఱూ యెఱిఁగిందే యీమర్యాదను అహోబలుఁడు వొక్కనన్నయ్యగారికే యిచ్చాఁడు. యితరలాక్షణికులో కవిత్రయంవారిప్రయోగాలు యావత్తుకూ యిస్తూ వచ్చారు. ఆత్మకూరు పండితులతో మాకు కల్గిన విద్యావిషయికవాదంలో నన్నయ్యప్రయోగా లిస్తేనే తప్ప వారు వొప్పుకొనేవారు కారు—

"దేవతలు ధర్మవర్తులు"

అనేది నన్నయ్యగారిది కావడంచేతనే వారు తోసేయడానికి వల్లకాక "ధర్మవృత్తులు" అని దిద్దడానికి వుపక్రమించారు. భవతు. మేము నన్నయ్యను గూర్చి వ్రాసినది బహుకవిసమ్మతమైనమాటగాని మాస్వంతాభిప్రాయము లేశమున్నూ కాదు. నన్నయ్య వైదికశాఖకనక తి॥ వెం॥ కవులు వైదికశాఖకు

చెందినవారు కావడంచేత అతణ్ణి గొప్పచేశా ఒనేవారున్నూ వున్నారు. వారికి వొకనమస్కారం. యెవరికీ నచ్చనిమాట మేము వ్రాస్తేమాత్రం పని చేస్తుందా? చేయదు.

"ఇంచుకకేమి యజ్వయుక్తా లోఁగక యాతనిన్ జెనయు" అని ఆపద్యంలోనే వ్రాశాము. దీన్నిబట్టి నియమాలలో సోమయాజులుగారు నన్నయ్యకన్న నలుసంత లొక్కుతారని వ్రాసినట్లుస్పష్టపడుతుంది. యిదిన్నీ మాస్వంతకల్పన కాదు. నన్నయ్యగారి సీసాలు యతితోప్రారంభిస్తేయతి తోటే, ప్రాసతోటి ప్రారంభిస్తే ప్రాసతోటే. ఒకదళంలో దానితోటిన్నీ వేరొకదళంలో దీనితోటిన్నీ ప్రారంభిస్తే ఆప్రకారమే, ముగింపఁబడతాయ నిన్నీ తక్కిన భారతకవిద్వయంవారి సీసాలు యీ నియమాన్ని అంతగా పాటించినట్లు లేదనిన్నీ విమర్శకులు ఇదివఱ వ్రాసివున్నారు. అయితే నన్నయ్యగారుకూడా యెక్కడో స్వల్పంగా యీనియమాన్ని పాటించక అభ్యనుజ్ఞ యిచ్చివున్నారనికూడా వారేవ్రాశారు. అర్థానుస్వారగల హ్రస్వ పూర్వక ప్రాసకు అది లేనివర్ణాన్ని నన్నయ్యగా రెక్కడా ప్రాస పెట్టలేదు. తిక్కన్నగారున్నూ పెట్టలేదుగాని —

క॥ నగములు....యె। నఁగుపూర్వస్థితిన॥ అని శాంతిపర్వంలో కాఁ బోలును వొకచోట సార్ధబిందు నిరర్ధబిందువులకు ప్రాస పెట్టినట్లు కనపడు తుంది. యింకా యీలాటివేసీహారలేశాలు కొన్ని శ్రీగిడుగుపంతులవారు చూపివున్నారు. (జ్ఞకార కకారాలకు యతి పెట్టడం వగయిరాలుకూడా కొందఱు చూపుతారు) "వ్యయము" అనుటకు బదులు "వ్రియము" అని సోమయాజులుగారు ఒద్దరానిచోట వాడినారు. అది వ్యావహారికం గాని గ్రాంథి కంగాదు. యేవో యిట్టులేతమమయము వగయిరాలు చూపుతారు కొందఱు తిక్కన్నగారికి. యీమాటలు మనస్సులో పెట్టుకొనియ్యేవే—

"ఎన్నియో దోసముల్ పొసఁగు నన్నయకన్నఁ దిక్కనకు నబ్బెం డౌనె? తన్మాత్రలోన్"

అని వారివారి వాదమును ఖండించు తాత్పర్యంతో పకవాక్యం "అభ్యుపగమ్యవాద" పురస్కారంగా వ్రాసి వున్నాము. దానిని శాఖాద్వేషంగా అపవదించేవారికి మేము చెప్పఁదగ్గ జవాబు లేశమున్నూలేదు. "సహస్రదయాః ప్రమాణమ్" అని మాత్రమే మనవి చేయుదుము. నన్నయ్యగారు ప్రయోగించినదే అయితే అది ఒకవేళ శాస్త్రవిరుద్ధమే అయినా దాన్ని అనుకరించిన తిక్కనాదులను యెవరూ యేమీ అనడానికి అవకాశం లేనట్లు కవిరాక్షసుఁడు సిద్ధాంతీకరించి వున్నాఁడు.

ఉ॥ ఆదిని శబ్దశాసనమహాకవి చెప్పిన భారతంబులో" అనే పద్యార్థం యెఱిఁగినవా రందఱూ పైసంవర్భాన్ని అంగీకరిస్తారు. దుష్టయశబ్దగతణత్వం నన్నయ్య గారినాఁటికి నిర్దుష్టమే అయినా తిక్కన్నగారినాఁటికి దుష్టమనే వాదం బయలుదేరి వున్నట్టయితే తిక్కన్నగారు వదులుకోవలసివుండేది. కాని అలా వదులుకొన్నట్టులేదు. యీసిద్ధాంతము శేఖరకారకుని దవడంచేత తిక్కన్న గారు శేఖరకారకునికంటె (యీ పూర్వాపరవిచారం బొత్తిగా తెలియక ఒకరు కాశికావృత్తికంటె కౌముదే పూర్వమెందుకు కాకూడదంటూ వ్రాశారు) పూర్వులు కావడంచేత ఆయనికి గోచరించవలసిన ఆవశ్యకత లేదనుకున్నా అనుకోవచ్చును. కాని తిక్కన్నగారు వొకచోట—అక్షోహిణిశబ్దాన్ని ప్రతిస్థానంలో ప్రయోగించి వున్నారు. "అక్షౌహిణ్యాం" అనే వార్తికంవల్ల అక్షౌహిణీశబ్దం ఔకార ఘటితమేకాని ఓకారఘటితంగా కూడా వుండడానికి అవకాశం లేదు. కాని ఓకారఘటితంకూడా వుండవచ్చునని తత్త్వబోధినిలో సమర్థనం కనపడుతుంది—తత్త్వబోధినిగాని కౌముదిగాని తిక్కన్నగారి నాఁటికి పుట్టినగ్రంథాలుకావు. అయితే ఆయన కీవిషయం యెట్లు గోచరించిందంటే పరుచదివిన యితరగ్రంథంలో యెక్కడో వుందని సమర్థనం చెప్పుకోవలసి వుంటుంది. విషయం విషయాంతరంలోకి దిగుతూ వుంది. మనకు ప్రధానం నన్నయ్యభట్టు ఆంధ్రానికి ప్రప్రథమలాక్షణిక కవి అవడంచేత అతనిప్రయోగ మెట్టిదైనా అది తిక్కనాదిమహాకవులకు ఆదరణీ

యం కావలసివచ్చిందన్నదే. యేకొందఱు చేదస్తులో తప్ప తిక్కనమహా కవులందఱూ ఒక్కనన్నయ్యనేకాక కవిత్రియాన్ని ప్రథమాచార్యులుగా సమ్మానించి వున్నట్టు లక్షణగ్రంథాలవల్ల స్పష్టపడుతుంది. మేము యీతుది మతాన్ని అవలంబించడమే కాకుండా యింకా ప్రసిద్ధులైన పోతనాది మహా కవులనుకూడా ప్రయోగాలవిషయంలో ఆదర్శప్రాయులుగా పెట్టుకొని కవిత్వాన్ని సాగిస్తూవచ్చాము. యీ అంశాన్ని—

సీ॥ నన్నయకవి పెట్టినాఁడుక నా? తిక్కనాది కవీంద్రుల కాదిభిక్ష....
వీరలును వీరిమార్గమ్ము గోరి యాంధ్ర కృతుల నొనరించి బహుబహూకృ
తుల నలరు వారలను మాకుఁ బూజ్యులు—

అనే మాశ్రవణానందపద్యం వ్యాఖ్యానిస్తూనే వుంది. తిక్కన్నగారు, అర్ధబిందు రహితమైన నగము అనేదానికి సార్ధబిందుకమైన ఎనఁగు అనే దాన్ని ప్రాసలో నిల్పడాన్ని బట్టియ్యేవే మేము అట్టిప్రాసమును వాడియుంటిమి. యిది యేమో మేము స్వతంత్రించి చేసినసాహసమని వొకానొకరు యీ మధ్య గుంటూరుడిస్ట్రిక్టులోని శాస్త్రజ్ఞులుకాని విమర్శకులు వ్రాసి వున్నారు. బహుశః వారు తిక్కన్నగారి ప్రయోగాన్నైనా చూచివుండ రనుకుంటాను. భారతంలోవున్న విశేషాలు యెందఱెంత శోధించినా యింకా మిగులుతూనే వుంటాయి. ఆ కారణంచేతనే—

"సముద్రమున కెవ్వఁడు పారము నిర్ణయించెడిన్" అని దేవీభాగవతంలో వ్రాయవలసి వచ్చింది. దీన్నిగుఱించి గుంటూరు డి॥ విమర్శకులు పూర్వులు భారతమహాసముద్రాన్నుంచి ముత్యాలూ రత్నాలూతీస్తే వీరు నత్తగుల్లలు కాఁబోలు తీశారంటూవ్రాశారు. వెనుకటి వారికి అవి దొరికితే మాకివి దొరికాయని ఆయనకు తోఁచడాని కేదో కారణం వుంటుంది. ఆకారణం క్రమంగా ముందుముందుగోచరిస్తుంది. కనక విస్తరించేదిలేదు. రచనా విషయాన్ని అనుకరించడంలో మాకునన్నయగారికంటె తిక్కన్నగారియందే యెక్కువ గౌరవ మనేసంగతి మాభారతనాటకాదులు చదివినవారికి గోచరమే

కనక విస్తరించేదిలేదు. దేవీభాగవతరచనలో కూడా మేము తిక్కన్నగారి శైలినే వరవడిగాఁ బెట్టుకున్నాము. యెంతవఱకు కృతార్థులమైనామో అది లోకం తేల్చవలసినవిషయం గాని మావిషయం గాదు. శ్రీనివాసవిలాససేవధి కలో—

"విరచించినారు దేవీభాగవతమును దిక్కన్నశైలిగాఁ దెల్గుబాస"

అనియ్యేవే వ్రాసియున్నాము. తి॥ వెం॥ కవులెక్కడ? తిక్కన్నగా రెక్కడ? నక్కెక్కడ? దేవలోక మెక్కడ? అనేవారికి మేము జవాబు చెప్పవలసివుండదు. యెవరినో వరవడిగా పెట్టుకోక యేలాగా తప్పదుకదా? అప్పుడుమాత్రం యీ ఆక్షేపణకు గుఱికాక తప్పుతుందా? అందుచేత కవి బ్రహ్మగారినే వరవడిగా పెట్టుకున్నామని మామనవి. పోనీ ఆదికవిగదా? నన్నయ్యభట్టునే వరవడిగా పెట్టుకోరాదా? అలా పెట్టుకుంటే కొంత శాఖని గౌరవించినట్టుకూడా అవుతుందని యెవరేనా శంకిస్తారేమో? వినండి యథార్థాన్ని. ఆంధ్రకవులలో యింతవఱకు నన్నయ్యధారాశుద్ధిని అనుసరించి కృతార్థులైనవా రెవరున్నూ నాబుద్ధికి కనుపించడంలేదు, ఆయనకవిత్వంలో తక్కినగుణగణాలాలావుండఁగా సమాసశైలి బహు అసాధ్యస్థితిలో వుంటుంది. దాన్ని అనుసరిద్దామంటే బొత్తిగా కొఱకఁబడదు. కొన్నిపద్యాలు వుదాహరించి చూపితేనేబాగుంటుందిగాని గ్రంథవిస్తరభయం బాధిస్తూవుంది,

(1) కురువృద్ధుల్ గురువృద్ధబాంధవు లనేకుల్

(2) మదమాతంగతురంగ కాంచనలసన్మాణిక్యగాణిక్య

లోనైనపద్యాలు యెన్నో వున్నాయి. చదువరులే పరిశీలించుకోవాలి. కొద్ది గొప్ప యీ సమాసధోరణి పెద్దన్నగారికవిత్వంలో కనపడుతుందని అన్యత్ర వ్రాసివున్నాను. కాఁబట్టి యిక్కడస్పృశించివిడుస్తూన్నాను. నా అభిప్రాయాన్నిబట్టి ధారాశుద్ధికి నన్నయ్యకు నన్నయ్యేకాని యితరులు దీటుకారనియ్యేవే. యితర గుణాలలో యితరులకవిత్వం నన్నయ్యగారిని మించుతుందంటే అది యథార్థమైనా కాకపోయినా నేను వివదించేవాణ్ణికాను. నా యీ

అభిప్రాయం లోకానికి యెంతవఱకు నచ్చుతుందో నాకు తెలియదు. యీ అభిప్రాయం నిన్న నేఁడు పుట్టిందికాదు. చాలా బాల్యంలోనే పుట్టింది. డెబ్బయో పదిపూ ర్తి కావచ్చినా యిది మాఱినట్టులేదు. యిఁకముందున్నూ మాఱుతుందని తోఁచదు. కొన్ని అభిప్రాయాలు వెనుక వకలాగు వుండేవి. యిటీవల మఱివకలాగు మాఱిపోయాయి. అందులో మచ్చుకు వకటి వుదాహరిస్తాను. మనువసుచరిత్రలలో వసుచరిత్ర అగ్రస్థానానికి వస్తుందని కొంత కాలం అనుకొనేవాణ్ణి యిటీవల ఆ అభిప్రాయం మాఱింది. యేలా మాఱిందో వ్రాయవలసివస్తే చాలా వ్రాయాలి. కనక ప్రధానాంశాన్ని వుపక్రమిస్తాను. శాఖాభిమానాలనేవి నిన్న నేఁడు పుట్టినట్టు తోఁచదు. అనాదిగా వున్నట్టే తేలుతుంది, కాని వైద్యవిషయంలోనున్నూ కోర్టువిషయంలోనున్నూ దీన్ని పాటిస్తూన్నట్టు కనపడదు, చూడండీ; యెవరివైద్యం బాగా నచ్చుతుందో, యెవరిహస్తం అమృతహస్తమని పేరుపడుతుందో, వారు తమశాఖవారు కాకపోయినా వారివగ్గిఱకే రోగులు వెడతారు. ఆలాగే కోర్టువిషయంలో ప్లీడర్లదగ్గిఱికిన్నీ. కవిత్వం కూడా శాఖాభిమానాన్నిపట్టి మెచ్చుకొనేవారు ప్రాజ్ఞులలో వుండరనే నాతలంపు. అలా యెవరేనా వున్నావారిఅభిప్రాయాన్ని లోకం బొత్తిగా ఆదరించదు. లోకం ఆదరించనప్పుడు మనలో మనం యేమనుకుంటే యేంలాభం? యింతవఱకు వ్రాసినవ్రాఁతవల్ల మాకు భారతకవులలో యెవరియెడల యేయేవిషయంలోవున్న అభిప్రాయం యేలాటిదో గోచరిస్తుంది. కనక యిఁక విస్తరించేది లేదు. దేవీభాగవతపీఠికలో——

క॥ ఎన్ని పురాణమ్ములు తామన్నిటి నాంధ్రీకరించి యనుకంపన్గా
కున్నఁ దీనిఁ విడుతురె; నన్నయభట్టాది కవిజనంబులు మాకున్॥

అని వకపద్యం వ్రాసివున్నాము. యీపద్యమే యీవ్యాసం వ్రాయడానికి తగ్గప్రసక్తి కల్పించింది. కనక దీన్ని బాగా గమనించవలెనని హెచ్చరిక. మేమాంధ్రీకరించడానికి ఆరంభించేటప్పటికి యీపురాణం ఆంధ్రంలోకి యెవరూ అనువదించలేదని తాత్పర్యంతోటే మేము ఆరంభించాం

గాని లేకపోతే ఆరంభించేవాళ్ళంకాము. గ్రంధరచన పూర్తిఅయి సాపు వ్రాస్తూ వుండఁగా తూర్పున త్రిపురాన తమ్మన్న దొరగారున్నూ, పడమట ములుగు పాపయారాధ్యులవారున్నూ పూర్వమే తెలిఁగించినట్టు ఆప్తులు చెప్పఁగావిన్నాము. శ్రీదాసు శ్రీరామకవిగారు కూడా తాము ఆంధ్రీకరిస్తున్నామని స్వయంగానే చెప్పినారు. ఆ చెప్పేటప్పుడు మీరాంధ్రీకరిస్తూన్నారని విన్నాననికూడా వారే సెలవిచ్చారు. ఆయీవిషయం ద్వితీయముద్రణపీఠికలో శ్రీ దాసువారి భాగవతపీఠికలో సుమారు యిప్పటికి పదహారేళ్ళనాఁడు నేను వ్రాసేవున్నట్టు జ్ఞాపకం. సంగతి సందర్భాలు యీలా వుండగా గుంటూరు డి॥ విమర్శకుఁడుగారు మామీఁద యేలాటి అపవాద వేస్తున్నారో : చూడండి....

తే॥ గీ॥ దేవిభాగవతంబు నాంధ్రీకరణము
నందుఁ బ్రసిద్ధములుగఁ బేరందఁగోరి
వ్రాసితిరె? యిట్లు దాసు శ్రీరామకవి తె
నుంగు చేసినయది మున్నెటింగి యుండి॥

చ॥ క్రమమది లేని యీనుడుల గౌరవమందెదవయ్య?
....నీవచించువాక్యములవియెల్ల వేదములుగా గ్రహి
యింతురె! పండితోత్తముల్॥

మాయం దీమహనీయుఁడి కింతకోపం యెందుకో! యెవరు ముందు తెలిఁగిస్తే వచ్చేఆధిక్యం యేమిటో! వొకరిది వొకరు చూచి తెలిఁగించారని బుజువుచేసి నిందిస్తే యింకా కొంత బాగుండేదేమో? మాలోమాకేమేనా వైషమ్యాలున్నాయా? వుంటే శ్రీరామకవిగా రీక్రిందివిధంగా యెందుకురాస్తారో ఆలోచించండి ప్రాజ్ఞులారా?

చ॥ తిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీమణులన్ గొనియాడి మొక్కెదన్
సరసులు నాకు మిత్రులును సర్వజనస్తవనీయ పాండితీ

భరితయశుల్, తెనుంగుసను భాగవతంబురచింపఁబూనిరం
చెటిఁగితి వారివల్ల. గణియింపరు నాయపరాధపుంజముల్॥

ఆయీ పద్యతాత్పర్యాన్ని విమర్శకుఁడుగా రేలాచేసుకొని మమ్మల్ని అపవదింప మొదలుపెట్టారో నాకు లేశమున్నూ బోధ కావడంలేదు. "అన్య బుద్ధి అప్రత్యక్ష" మంటారు యిదే కాఁబోలు. దిక్కనూలినప్రప్రథమ త్వం దీనికోసం యింత తగువెందుకు? ఉత్తరరామాయణాన్ని సోమయాజి గారు ఆంధ్రీకరించారు. తరవాత చాలా కాలానికి దాన్నే పాపరాజుగా రాంధ్రీకరించారు. ప్రప్రథములు తిక్కన్నగా రవడంచేత పాపరాజుగారి కవిత్వానికేమేనా గౌరవం తగ్గిందా? అందుచేత విమర్శకుఁడుగా రేదో కోపం మనస్సులో పెట్టుకొని యేవిధమైనవైషమ్యాలున్నూ యెన్నఁడున్నూ లేని మామామధ్య పొరపొచ్చెములు కల్పించి మమ్మ దూషిస్తూన్నారేకాని అన్యం కాదని మనుష్యమాత్రులకు గోచరించే విషయమే కనక విస్తరించేదిలేదు—

నన్నయ్యభట్టు

2

బ్రతికివున్న నామీదేకాదు యెన్నఁడో చచ్చి స్వర్గమలంకరించిన నన్నయ్యమీఁదకూడా విమర్శకుఁడు గారికి విపరీతమైన కోపమే వుంది. యీపద్యాలు చూడండి—

"చ. మొదలిడి భారతంబు తుది ముట్టకముందె యరణ్యమందుఁ గ్రొం
కిదివియలంకరించుపనికిం జనునన్నయ మీకుఁ దా దయ
న్వదలిన దెట్టులయ్యెనది వాకొనె దాతనిపేరు గుర్తిచ్చి, నీ
మది కిది తోఁచెనొ దురభిమానికి యుక్తము లెట్లుదోఁచెడిన్"

చూచారా ? మేము నన్నయాది మహాకవులు మాకు తెలిఁగించుకొన డానికి యీ దేవీభాగవతాన్ని దయచేత వదలిపెట్టారనడం విమర్శకుఁడుగారికి యెంత అపరాధంగా తోఁచిందో! యీ కారణంచేత నేను "దురభిమానిని" గా వారికి తోఁచి చివాట్లు పెడుతూవున్నారు. యిక్కడ నాకు కర్తవ్య మేమిటి? యేమీలేదు, శిరసావహించి వూరుకోవడమే. ఆ పద్యం తరవాయి పద్యంకూడా చూడండి! ప్రాజ్ఞులారా!

క. దయచేఁ దెనిఁగింపక న
న్నయభట్టిది మాకు నిచ్చినాఁడనుకన్నఁ గా
బ్రియమెక్కువ గనఁబడు ని
శ్చయమగు మామీఁదికరుణఁ జచ్చెనటన్నన్॥

అబ్బా! విమర్శకుఁడుగారి ఆగ్రహానికి పట్టపగ్గాలే కన్పడడం లేదు. యెందుకో! నన్నయ్యగారిమీఁద యీ అకారణకోపం. మమ్మల్ని విమర్శకుఁడుగారు దిద్దుకొమ్మన్నట్టు దిద్దుకోవలసివస్తే నన్నయ్యభట్టును మాత్రమే "దయచేత చచ్చినట్టు" వుటంకిస్తే యేలాసమన్వయిస్తుంది. తిక్కన్న, యెఱ్ఱన్న, పోతన్న, సోమన్న, ఇంకా యెందఱో ప్రాచీన కవులు మాయందు దయచేత చచ్చివున్నారని వ్రాయవలసివస్తుందిగదా? అప్పుడు ఆ విషయం వైదికశాఖవాఁడైన నన్నయ్యకే ఘటింపక విమర్శకుఁడుగారుప్రేమించే వారికికూడా తగిలితే అది వారి ఉపదేశానుసారం మేము చేసిన అపరాధమైనా మామీఁద మఱింత కోపం హెచ్చి మమ్మల్ని యింకా నిందిస్తారేమో? అసలు పద్యంలోవున్న— "నన్నయభట్టాది కవిజనంబులు" అనే పదంలో యెంత పరిశీలించినా యేవిధమైన దుర్ధ్వనిన్నీ లేకపోయినా విమర్శకుఁడుగారు నన్నయభట్టుకు ఆంధ్రకవీశ్వరులలో ప్రప్రథమత్వం యెందుకురావాలి అనేవుక్రోశంతో యీ మందలింపు వుపక్రమించినట్టు పసులకాపరులకుకూడా గోచరించే విషయంలో యింత కన్న పెంచి వ్రాయడం అనవసరమని విరమిస్తూన్నాను. యిది వొకచిత్ర

మైనకాలం. యీకాలంలో విమర్శనాలుమాత్రమే కాదు. యింకా యెన్నో సందర్భాలు యీలాటివే కినపడతాయి. "కాలాయనమః కలవికరిణాయ నమః" నన్నయ్యభట్టుకంటె పూర్వం తెలుఁగుకవిత్వం చెప్పేవారు లేక పోరు గాని యీలాటి సలక్షణకవిత్వం చెప్పేవారు లేకపోవడంచేత యిత నికి ప్రప్రథమశ్వభాగ్యం తటస్థించిందని చెప్పవలసివస్తుంది. పైఁగా విమర్శ కుఁడుగారు నన్నయ్యకు యింకోదోషాన్ని ఆపాదించివున్నారు—

తే. గీ. పరుఁడు తోడయి నిర్వహింపంగ భార
తము తెనింగింపఁ గలుగుట తానె చెప్పె,
నట్టినన్నయ్యభట్టు లర్థుఁడయ్యె
హెచ్చు గలిగించి నీయిచ్చు మెచ్చు గొనఁగ.

నారాయణభట్టు సహాయమంటూ లేకపోతే నన్నయభట్టు భారతాన్ని ఆంధ్రీకరించనేలేఁడని వీరి తాత్పర్యమనుకోవాలి. భారతం నన్నయ్యగారి కన్వయించదనికూడా యీయన వ్రాయ సాహసింతురు, యీసాహసాని కేంగాని పయిపద్యధోరణిచూడండి, నన్నయ్యపేరు విన(బడేటప్పటికి విమర్శకుఁడుగారి కెంతఆగ్రహమో !, యేమికాలకర్మదోషమో ? యీమధ్య కొన్నివ్రాఁత లీలాటివే చదవడం తటస్థిస్తూవుంది. కొందఱు—

"నన్నయ్యగారి ద్రౌపది" అనిన్నీ "తిక్కన్నగారి ద్రౌపది" అనిన్నీ విడఁదీసి వారి వారి వాగ్వైశద్యాలు చూపడం మొదలుపెట్టడం చూచి వెగటుగా దోఁచి కాఁజోలు మా సతీర్థులు శ్రీకాశీభొట్ల సుబ్బయ్య శాస్త్రుల్లుగారు గాఢంగా మందలించి వున్నారు. అది కొంతవఱకు అభినంద నీయంగానే వుంది గాని ఆ సందర్భంలో తిక్కన్నగారిరచనకు ప్రత్యక్ష రానికిన్నీ బొత్తిగా అనౌచిత్యాన్ని ఆపాదించడ మనేది కొంతశోచ్యంగా నాకు తోఁచింది. అట్టిసందర్భంలో నీవెందుకు సుబ్బయ్యశాస్త్రుల్లుగారి పూర్వ పక్షాలను ఖండించకూరుకున్నావని యెవరేనా నన్ను ప్రశ్నిస్తారనుకుంటాను. సుబ్బయశాస్త్రిలవారు మంచి శాస్త్రజన్యజ్ఞానంతో మిళితమైన యుక్తినై

పుణ్యం కలవారుగా వుండడంచేత ఆయన ఆక్షేపణలు ఖండించడానికి పూను కుంటే సుఖసుఖాల తేలేటట్టు కనపడక అనారోగ్యంచేత బొత్తిగా అసమర్థతా స్థితిలో వున్న నేను దానిజోలికి పోలేదు. నిజానికి సుబ్బయ్యశాస్త్రుల్లుగారు యెవరో నన్నయ్యనుగూర్చి అనుచితపువ్రాంత వ్రాయడంచేత వారికి వాగ్బంధం కలిగించడానికే అట్టిపూనిక పూనిపున్నారుగాని తిక్కన్నగారి యందు శాఖాద్వేషం వుండి కాదని నేననుకున్నాను. అదేమాదిరిగా విమర్శించవలసివస్తే నన్నయ్యతిక్కన్నగార్ల లెక్కయేము ? వ్యాసవాల్మీకు లాగుతారా ? కాళిదాస భవభూతు లాగుతారా ? కాఁబట్టి అది విమర్శనమే కాదు. అందుచేత సుబ్బయ్యశాస్త్రుల్లుగారు ఆపనికి పూనుకోవడం యింతా విచారణీయమేను—

“మయి జల్పతి కల్పనాధినాథే రఘునాదే మనుతాం తదన్యథైవ ”

అన్నట్టు సమర్థులైనవారు పూనితే మంచి చెడ్డగానూ చెడ్డ మంచి గానూ కావడానికి యేమాత్రమూ అభ్యంతరం వుండదు. “ జ్ఞానలవదుర్వి దగ్ధుల ” వ్రాంతలు తాటాకుదళ్ళవలె క్షణంలో యెగిరిపోతాయి. కాళిదాసు గారు—

“ అధరస్య మధురిమాణం కుచకాఠిన్యం దృశోశ్చ తైక్ష్ణ్యంచ ”

అంటూ వకశ్లోకం లోకోత్తరమయినది చెప్పివున్నారు. సహృదయత్వం వదలి దీన్ని నేను బగ్గంపాడుగా విమర్శించి పాడుచేయడం మొదలుపెడితే యెవరుగాని సమర్థించనే లేరని సప్రతిజ్ఞంగా చెప్పగలిగి వచ్చి చెపుతూవున్నందుకు లజ్జిస్తూవున్నాను. వూరికే మచ్చుకు వకశ్లోకం యెత్తి చూపివున్నాను గాని యేకవిదేనా సరే యేశ్లోకమేనా సరే సహృదయత్వాన్ని వదులుకొని విమర్శించడానికి దిగితే సమర్థించడం కష్టసాధ్యమే అవుతుంది. యీశ్లోకంపేరెందు కెత్తవలసి వచ్చిందంటే గుంటూరు డి॥ విమర్శకులు దీని సజాతీయమయిందే మాపద్యం వకటి లక్షణావిరుద్ధ ణయం లోది యెత్తి యేమేమో వ్రాసివున్నారు. ఆయనకు దీనిద్వారా

తెల్పడానికే, చాలా ఉదాహరణలు చూపవలసివున్ననూ. అందుకోసం యీ వ్యాసం వ్రాయడంలేదు గనక ఆ విధానం యిక్కడ కొంతప్రస్తుత మైనప్పటికీ వుదాహరించి చూపలేదు శ్లో॥ అస్మాకం సాధు విచింత్య" అన్నశ్లోకంమీద సుమారు 16 యేండ్లనాఁడు నా వికటవిమర్శన చాక చక్యాన్ని ఒకరికిచూపిఉన్నాను. కావలసినవారుదాన్ని చూడండి, పూర్వకాలంలో కూడా యీశాఖాభిమానదప్రయుక్తపక్షపాతాలున్నూ ద్వేషాలున్నూ వున్నట్టు అడిదం సూరకవిగారికిన్నీ సోమకవిగారికిన్నీ జరిగిన యుక్తిప్రయుక్తి ప్రసంగంలో సోమకవిగారుచెప్పిన—

కం॥ పలుకుల చిలుకల కొలికీ

అనేపద్యం సాక్షమిస్తుంది. కాని అంతకుమించిన సాక్ష్యం మరేదీ కనబడకపోవడంచేత యీ శతాబ్దంలో వున్నంత శాఖాభిమానాలు, లేక, ద్వేషాలు అప్పుడు లేవనియ్యేవే మనం అనుకోవచ్చును. నన్నయ్యయందు తిక్కన్నగారికి యెంతగౌరవమో వుండడానికి ఆయన తెనిగించినంత మట్టుకు భారతం అలాగే వుంచి తరువాయి అందుకొని ఆంధ్రీకరించడమే సహస్రముఖాల వ్యక్తం చేస్తుంది. పదిహేను పర్వాలు అవలీలగా తెలిఁ గించిన తిక్కన్నగారికి ఆమూఁడుపర్వాలున్నూ మూఁడునెలలలో తెనిఁ గించడానికి చేతకాకపోతుందా? అంతేకాదు, ఆపర్వత్రయమున్నూ తిక్కన్నగారు మళ్ళాతెలిఁగించేయెడల రసవంతంగా వుండడానికి అభ్యం తరం వుండకపోవచ్చునుగాని నన్నయగారిశైలి అనితరసాధ్యమవడంచేత ఆ విషయంలో ఇటీవలి కవులు యెక్కువగా వాదోపవాదాలకు దిగవలసి వచ్చేదనుటకు సందేహంలేదు. వొకరు ముందుగాచేసిన పనినే వేఱొకరు చేసేయెడల యేవో కొన్ని భాగాలు ముందువారివి అదివఱకే శ్లాఘ్యతరంగా వుండే పక్షంలో యిటీవలి వారి రచన అక్కడ తీసిపోక తప్పదు. సోమ యాజులుగారు యీమాట మనస్సులో పెట్టుకొని ఆపర్వత్రితయంజోలికి పోలేదని యింతవఱకెవ్వరున్నూ వ్రాసినట్లు లేదు. నేనున్నూవ్రాయను.

తిక్కన్నగారికి నన్నయ్యగారియెడల అపారమైన గౌరవమేగాని ఈర్ష్యాద్వేషాదులేవిన్నీ లేవు, అనియ్యేపే వ్రాస్తాను. ఆగౌరవం—

"అందాది దొడంగి మూఁడుకృతు లాంధ్రకవిత్వ విశారదుండు విద్యాదయితుం డొనర్చె మహితాత్ముఁడు నన్నయభట్టు దక్షతన్"

అనే వాక్యంవల్లనే గోచరిస్తుంది. అరణ్యపర్వశేషం జోలికి పోక పోవడానికి లోకంలో వున్నప్రవాదమే కారణ మనుకుంటాను. నన్నయ్య గారి కవిత్వం సంస్కృతపదభూయిష్ఠంగా వుండడానికిన్నీ తిక్కన్నగారిది ఆంధ్రపదభూయిష్టంగా ఉండడానికిన్నీ పలువురు పలు విధాల అభిప్రాయపడుతూన్నారు. నేను తెలుఁగు కనక "టీకా౽పి సంస్కృతమేవ" అన్నట్లుకాక తెలుఁగుపదాలతో రచించడమే యుక్తమని తిక్కన్నగా రభిప్రాయపడివుందురనిన్నీ నన్నయ్య గారికూడా ఆంధ్రీకరణ విషయములో పైసందర్భం గోచరించవలసే వున్నను అప్పటిపండితమండలి యీసడిస్తారేమోనని తత్సమపదభూయిష్ఠంగా రచించి వుందురనిన్నీ అభిప్రాయపడతాను. దీన్ని గురించి యింతమాత్రమే వ్రాస్తే చాలదు. యింకా వ్రాయాలి. వీరి కవిత్వాలలో నాకు గోచరించిన దింకొక విశేషము. యెంత సంస్కృతపద జటిలంగా నన్నయ్యగారి ధారనడిచినా ముఖ్య తాత్పర్యం మాత్రం తిక్కన్నగారి రచనకన్న సుళువుగానే కలిగిస్తుందనిన్నీ తిక్కన్నగారిది కొంచెం ప్రయత్నంమీఁదగాని అవగతం కాదనిన్నీ అభిప్రాయపడతాను. ఈసందర్భం విరాటోద్యోగాల వఱకే. యుద్ధపంచకంలో యీ చిక్కులేదు. తరువాత పర్వాలు శాంతివగయిరాలు ధర్మశాస్త్రంవంటివి. వాట్లలో అసలు సంస్కృతంలోనే అంతగా కవిత్వనైపుణికి అవకాశం లేనప్పుడు అనువాదకులకుమాత్రం యెక్కడనుంచి వస్తుంది? ధర్మశాస్త్రంగాని వైద్యజ్యోతిషములుగాని ఛందోబద్ధాలుగా రచించినా అవి కవిత్వాలనిపించుకోవని చాలాచోట్ల వ్రాసివున్నాను. కనుక యిక్కడ స్పృశించి విడిచాను. యితరవిషయాలు చాలాచాలా నడిచినా

ప్రధానంగా తెలుసుకో తగ్గది నన్నయ్యగారిశైలి సంస్కృతపదభూయిష్ఠమే అయినా అది సామాన్యులకు ప్రతిపదార్థం చెప్పవలసివస్తే కొంత అద్భుతగులుతుందేమోకాని తాత్పర్యార్థాన్ని చేసుకోవడానికి అంతగా బాధించదనేదే. నాకుతోఁచిన విషయం యిది. దీన్నిబట్టి యేమి, వ్యాకరణాది సంబంధమైన మరికొన్ని సందర్భాలనుబట్టి యేమి, ఆయన్నిగురించి, కొంత వ్రాస్తూ ప్రసక్తానుప్రసక్తంగా తిక్కన్న, యెఱ్ఱన్నగార్లనుకూడా "మంగళాదీని" అన్నభాష్యకారోక్తి ననుసరించి కొంచెం యెత్తుకున్నాను దేవీభాగవతపీఠికలో.— గుం॥డి॥ విమర్శకుఁడుగారు యీలా యెత్తుకోవడానిక్కూడా వొప్పుకున్నట్లు లేదు. చూడండి.

తే. గీ, కవుల చారిత్రములు వ్రాయఁగడఁగినావె ?
దేవిభాగవతమున నీ తెలివిఁ జూపి.
దురభిమానంబు నీలోన దొరలి కాక,
యాదికవిభేద మిం దేమియవసరంబు॥

దేవీభాగవతములో ఆదికవుల రచనాభేదాన్ని గూర్చి నేను వ్రాయడం కూడా దురభిమానప్రయుక్తమేనఁట ! అసలు నేను యీఆంధ్రదేశంలో పుట్టడానిక్కూడా విమర్శకుఁడుగారు సమ్మతించరనుకుంటాను. యీక్రింది మాటలు చూడండీ—

(1) "ఉ. తిక్కన్నకున్న పేరు తెగఁద్రెంచియె నన్నయ కీయఁజాలితీ,
పక్కటః యెంతకైనఁ దగుదైనను దిక్కనయేమి చేసెః నీ
కెక్కువ యేమితప్పి తలకెత్తెను నన్నయః"

(2) తే॥ గీ॥.... బ్రాహ్మణుండవ యింతదుర్మార్గమగునె

(3) క॥.... కవితాలలనమొగంబు బూడిదం బులిమెదవే ?"

(4) "మ॥.... ఎటోచాకుండఁబోకుండఁగా అవధానంబని నెత్తినెత్తికొని"

(5) తే॥ గీ॥.... నీవె కవివె ? సింగికూడఁ గవిత్వంబు చెప్పలేదె!

(6) శా॥, . .బుద్ధిలేదె ? యిది సత్యంబౌనె ?

(7) క॥—మీ కా కాకోపమానమే సార్థకమో ?
(8) చ॥ తెలివలుగా గణించితివె ? ధీరహితా
(బుద్ధిహీనుఁడా) వృథగా నియోగులన్
(9) ఆ॥ వె॥....వెట్టివెంకటాయ....
(10) ఉ॥ ఎక్కడనో విధాత లిఖియించిన యట్టియదృష్టరేఖచే
దక్కెను నీకుఁ బేరు కవితావిషయంబున నంతెకాని॥
(11) క॥ లాభంబబ్బినదానికి నీ భంగిన్ జబ్బిచెడఁగ—"
(12) క॥ మీరాశుకవిత చెప్పఁగ నేరక—
(13) క॥ మన వేంకటశాస్త్రి నీతిమాలిన వ్రాతన్॥
(14) తే॥ గీ॥ అయనమున కొక్కపద్యంబు నల్లనేర్చు
వాఁడు మీకంటె ఘనుఁడు—"
(15) శా॥ కైపుంజెందినవేళ వ్రాసితిరె ? మీకావ్యంబులన్
(16) తే॥ గీ॥ —నిన్నేమనందు ? నిట్టి
రోఁతలకు మెచ్చునట్టి సూరులను నిన్ను
ననియతాత్మఁజేసిన విధి నందుఁగాక॥
(17) తే॥ గీ॥ ఆశుకవితావధానంబులందు మీకు
శక్తిచాలమిఁ బన్నినసాకుఁగాదె ?—
(18) క॥ పతి నీవో ? లేకా తిరు
పతిశాస్త్రియె ? యెఱుఁగ మీవివాహమ్మునదం
పతు లూరేఁగెడు నపు డుప
పతియే ? అగ్రాసనాధిపతి పల్లకిలోన్॥
(అగ్రాసనాధిపతి, కా॥ కృ॥ ఆచార్యులు అంతుమగదా)
(19) క॥ ఇద్దఱు భోక్తల కెక్కువె ?
తద్దినమని యిదియె మీకుఁ దగునుపమ....॥

(20) తే॥ గీ॥ గంటకేఁ బది (౧౦) పద్దెముల్ గెంటలేని నీకొలఁదికి....॥

(21) ఉ॥....చచ్చి చెడంగలార లోక జామల తిర్పతివేంకటేశ్వరుల్॥

(22) తే॥ గీ॥ కొత్తవిశ్వ స్థలన మూలఁ గూరుచుండి....॥

(23) తే॥ గీ॥ అడియఁ బిడియవనాఁటిము త్తైదువలన—॥

(24) ఆ॥వె॥ సభకుఁబోయి చూడఁజాలనిమీరు—॥

(25) తే॥ గీ॥ బుట్టగొఱిగించి సున్నపుబొట్టుపెట్టి
తిరుపతిని వెంకటన్నను ద్రిప్పినాము

(ఇది సొంతతిట్టుకాదు, ఇతరానుకరణము)

(26) చ॥-- పదియపనాఁటి యైదువలభంగి నడంగరె ?"

(27) చ॥....నక్కవోతు నే। నని యుపమించుకొ
మ్మదియె యన్నివిధంబుల సార్థకంబగున్॥

(28) క॥....వెంగలితన మింకఁ గలదె! వేంకటశాస్త్రీ॥

(29) తే॥ గీ॥....పండవై పాఱుటది యొకబంటుతనమె ?

(30) క॥....నీవీ వెడవోకలఁ బోయితె ? ద్రావిడ యుక్తులన....॥

(31) చ॥ పయోధరములు చిమ్ముకొంచరుగు ద్రావిడభామలచందము.

(విమర్శనములో ద్రావిడస్త్రీల పయోధరాలజోలి యేటికో)

యెన్నని చూపుదును? యిదేరీతిని నూటపదహారు డెమ్మీసైజు పుటలు తి వెం. కవుల గ్రంథవిమర్శన మనే పేరుతో వాకరు పద్యాలతో పూరించినారు. వారు మమ్మిట్లు తిట్టుటకు ప్రధానహేతువు నన్నయ్యభట్టును మేము మా దేవీభాగవత పీఠికలో— "లక్షణంపుఁబ్రోవై" అని సంభావించినందుకున్నూ ప్రప్రథమకవిగా అతణ్ణి సమ్మానించినందుకున్నూ అనుకోవడానికి పయినచూపిన వాక్యాలలో యెన్నో ఆధారాలున్నాయి కదా? కాని మొట్టమొదటనే ఆవిషయం యెత్తుకొని కొన్ని తిట్లుతిట్టడంచేత స్థూలదృష్టికి అందుకోనమేమో అని మాత్రం తోస్తుంది.

అయితే యింకావున్న తిట్లకు ఫలితాన్ని "విచారించవద్దూ, వినండి, అసలు మా గ్రంధాలు విమర్శించడానికిన్నీ పూనుకున్నట్టులేదు. విమర్శకుఁడు గారికి మామీద వచ్చిన కోప మంతా "గుంటూరుసీమ" కు సంబంధించి వదే. అందులో సప్రమాణంగా మేము వ్రాసిన విషయమంతా కాక పోయినా యేకొంచెమో యెత్తుకొని ఖండిస్తూవచ్చారు. ఆ ఖండన యేలావుంటుందంటే "నన్నయభట్టాది కవిజనంబులుమాకున్" అనే వాక్యంలో మేము వ్రాసిన నన్నయభట్టాది అనే అక్షరాలకు చేసిన ఖండన మేలా వుంటుందో అచ్చంగా మూఁడుమూర్తులా అలాగే ఉంటుందని వేతే చెప్పనక్కఱలే దనుకుంటాను. విమర్శకుఁడుగారి పరిశ్రమకు ముఖ్య ఫలితం యేమిటంటే: మేము కొప్పరపు కవుల కవిత్వ పాండిత్యాలకు జంకి పాఱిపోయి అపరాభవాన్ని కప్పిపుచ్చడానికి యేమీ వుపాయంతోఁచక గుంటూరుసీమ అనే అబద్ధపుతడకను అల్లి లేనిజయాన్ని ప్రకటించుకొని సంతుష్టిపడ్డట్టు తేల్చడమే. యీలా తేల్చడంలో కొన్నిచోట్ల జడ్జిగానున్నూ కొన్నిచోట్ల లాయరుగానున్నూ కొన్నిచోట్ల సాక్షిగానున్నూ విమర్శకుఁడు గారు పనిచేసివున్నారు. యిలా మమ్మల్ని సమర్థించవలసిందని వీరిని కొప్పరపువారుగాని తత్పక్షీయులుగాని కోరివున్నట్లు నామనస్సాక్షికి తోఁచుట లేదు, "ప్రమాణ మంతఃకరణ ప్రవృత్తయః" గీరతవిషయాన్నికూడా కొంత అందుకొని వీరు సమర్థనానికి పనిచేసివున్నారు. అదికూడా స్వయంగా చేసిందే కాని దానికి సంబంధించినవారి ప్రేరణవల్ల జరిగినట్టు తోఁచదు, దానికిఁగాని దీనికిఁగాని వారివారి ప్రేరణ యేమాత్రం వున్నా గ్రంధం అంత అనుచితధోరణిలో నడిచివుండదని నా నమ్మకం. గుంటూరి సీమపుట్టి యిప్పటికి మూడుదశలు కావచ్చింది. అందులో అసత్యాలే వుంటే యిన్నాళ్ళవఱకున్నూ మాకొప్పరపుసోదరులు వుపేక్షించేవారుకారు. 'జల్లి సీమ', అనేపేరుతో గ్రంధం వ్రాస్తున్నామనో వ్రాశామనో వారు ఆకోటీ లలో దేనిలోనో వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకం. కాని ఆపుస్తకం బయటికి వచ్చినట్టు

మాత్రంలేదు. యీవిమర్శన పుస్తకాన్నిచూచి సోదరులు లోలోపల చాలా లజ్జిస్తారనికూడా నా అంతరాత్మకు తోస్తుంది.

ఈ విమర్శకుఁడు గారికి మాయందు అందులో విశేషించి నాయందు వుండే ఆగ్రహమే యీ వ్రాఁతకు కారణం. ఆగ్రహానికి కారణం నేను వైదికశాఖవాణ్ణిగా వుండడమే మరొక కారణం నన్నయ్యభట్టు ప్రథమ కవిగా వుండడమున్నూ అతణ్ణి నేను—

సీ॥ "నన్నయకవి పెట్టినాఁడుకదా తిక్కనాది కవీంద్రుల కాదిభిక్ష"

అని శ్రోత్రియానందంలో కవిత్వభిక్షాప్రదాతనుగా పేర్కొనడం అనుకోవాలి. అయితే వచ్చిన కోపమంతా వినియోగించారో లేదో యేలా తెలుస్తుంది? ఎలా వినియోగిస్తే యింక ఏ దురుపాకంలో తిట్టేవారేమో! అందుచేత కొంత దిగమింగి వ్రాసినట్లే భావించాలి. దూషించకుండా వ్రాయరాదా అంటే దూషించకుండానే వ్రాసివున్నట్టే ఆయన అనుకొనివుందురు. అందుచేత ఆప్రశ్న మన మడగడం అనవసరం.

విమర్శకుఁడుగారు నాతోపాటుగా వయోవృద్ధులే అని వారిపీఠికలో వక వాక్యం చెపుతూవుంది. నన్నువారు పద్యాలలోనేకాక వచనంలోకూడా, "వేంకటశాస్త్రి" అనియేకవచనం నే వాడుతూ వుంటారు. అది వారికి నాయందు వుండే నిరసనభావానికి ప్రేరకమే అయినా దానివల్ల వారి విమర్శనగ్రంథ తత్త్వం పూర్తిగా వెల్లడి కావడం సంభవించడంచేత నాయందలి ప్రేమగానే భావిస్తాను. లేకపోతే అయా విషయాలు అన్నీ కాకపోయినా కొన్నైనా నేను ఖండించి మచ్చు చూపవలసివచ్చేది. యిప్పుడు ఆ పరిశ్రమ లేకుండా పోయిందని వేతే వ్రాయవలసి వుండదు.

శా॥ కోపంబుల్ పనిసేయునే? ఒరుల కెగ్గుల్ చూపునో॥

ఒకటిమాత్రం నామీఁద పెద్దభారం దానంతట అదే వచ్చిపడింది. దూషించనివ్వండి భూషించనివ్వండి సుమారు నాల్గువందల పద్యాలకు యే

మాత్రమో తక్కువగా తలుచునన్ను (నికృష్టంగానే కానివ్వండి) సంబో ధిస్తూ గ్రంధకర్త వినుర్శనవ్యాజంతో రచించినప్పుడు యీ మూలంగా కృతి పతిత్వం అబ్బిన నేను ఆయన్ని సమ్మానించ వలసివుంటుందని వేఱే చెప్ప నక్కఱలేదు. తిట్లకుకూడా సమ్మానమా? అని శంకిస్తారేమో? మా ప్రాం తాన్నే నా బాల్యంలో జరిగిన యీ యితిహాసాన్ని వినండి. తహస్సీల్దారీ వుద్యోగాన్నో డిప్యూటీకలెక్టరీవుద్యోగాన్నో చేస్తూవున్న వొక బ్రాహ్మణ గృహస్థు తనకూతురివివాహంలో సంతర్పణసమయంలో నేతిజారీ పుచ్చు కొని నేయి వడ్డిస్తూ వుండఁగా వొకానొక బలశాలి బ్రాహ్మడు—"నీ అబ్బ సొమ్మేమేనా ఖర్చుపెడుతున్నావా? బాగా సమృద్ధిగా వడ్డించవేమి" అని యే మేమో అంటూ వొక చెంపకాయ కొట్టినట్టున్నూ దానితో దిమ్మతిరిగి ఆయన కొంత సొమ్మసిల్లి ఆజారీ అక్కడ వదిలిపెట్టి యింట్లోకి వెళ్ళి—ఆ బ్రాహ్మణ్ణి భోజనమైన తరువాత నావద్దకి తీసుకురావలిసిందని ఆర్డరిచ్చాడనిన్నీ. ఆలా ఆర్డరివ్వడంతోటట్టే అందఱున్నూ యేదో శిక్ష విధిస్తారని అనుకుంటూ వుం డఁగా, యేచేతితో ఆయన తన చెంపమీఁద కొట్టివున్నాఁడో ఆచేతికి వక మంచిబంగారు మురుగు బహుమతీ యిచ్చి ఆదరించి పంపేటప్పటికి అందఱూ ఆశ్చర్యపడ్డారనిన్నీ చెప్పుకోఁగా విన్నాను. ఆబ్రాహ్మఁడు ఆయన యెవరో లేశమూ యెఱుగడు పాపం. భవతు. ఆకాలపువాళ్ళ ఉదారతలు అలావుండేవి. రాయనభాస్కరుఁడు మొదలైనవారుఆలాటివుదారులే. యిపుడు నాకు ఆలాటి అవకాశమే తటస్థించింది. నేను సామాన్యగృహస్థును గాని జమీందారుణ్ణి కాను. దానంతట తటస్థించిన అవకాశాన్ని దాఁటఁబెట్టకూడదు గ్రంథకర్తకు నన్ను తిట్టడమే వుద్దేశమైనా గ్రంథాన్ని కృతియిచ్చి కృతిపతిని చేసినట్లు తుదకు పరిణమించింది. కవిత్వం బాగా సాఫుగా వుంది. అందుచేత నాశక్తికొలఁదిగా—"చంద్రుడికి కొక నూలుపోగు" అన్నట్టు యేదో మా గ్రామంలో చిన్న సభచేసి యేవో అభినందనపద్యాలుకొన్ని చెప్పి యిప్పటికి నావద్ద నిల్వవున్న సేలజోళ్ళలో వుత్తమతరగతి సేలుజోడును బహుమతీగా

యిచ్చి నోటితో లేదనడంకంటే చేతితో లేదన్నాఁడన్న లోకోక్తికి లక్ష్యంగా వుందామని తోఁచిం దని త్రికరణశుద్ధిగా యిందుమూలంగా వారికి నేను ఆహ్వానం పంపుతున్నాను. నాప్రార్థనను అచిరకాలంలోనే దయచేసి వారు సఫలీకరిస్తారని నమ్ముచున్నాను. వారు లేశమున్నూ సందేహించవలసినవిషయం యిందులో లేదు.—

"కబ్బమిచ్చినవానిఁ గన్నె నిచ్చినవాని" అనే వేణుగోపాలశతక చరణాన్ని వినేవుంటారాయన. అంతేనేకాని ఆయన నాశంకలకుతగిన జవాబు వ్రాయవలసిందని సవాలుచేసివున్నప్పటికీ ఆపనికి పూనుకొనేదిలేదు. పూనుకుంటే మళ్ళా తిట్టవలసివస్తుందాయె. తిట్లకు తిట్లేజవాబు. విషస్యవిషమౌషధం. ఆపని నాకేకాదు యెవరికీ యిష్టంవుండదుకదా! ఆయన యేవో తిట్లు వ్రాసివ్రాసి తుట్టతుదకు నాకు వుపదేశంగా వకపద్యాన్ని వ్రాసివున్నారు. దాన్ని వుదాహరించి యీ అవాంతర విషయాన్ని వదలి ప్రధానాంశంయెత్తుకొని నాల్గుమాటలువ్రాసి వ్యాసాన్ని ముగిస్తాను—

తే॥ గీ॥ పరువ మనియెడు చండభాస్కరుఁడు మింటఁ
నేగి తుది నపరాంబుధి నీడఁబడియె
జరయనెడి కాఱుచీఁకటి పొరసె నింక
జ్ఞానదీపికఁగొని యాత్మఁ గాంచుమయ్య.

యీ పద్యంకూడా సదుద్దేశంతో వ్రాసిందికాదు గాని మనం సదుద్దేశంకిందే భావిద్దాం.

"కొట్టితే కొట్టాఁడు కొత్తకోకెట్టాఁడు" అన్న మాదిరిగావున్న యీ పద్యం వ్రాసిన కవిని నేను అంతో యింతో కవినై వుండి తన్మూలాన్ని యెన్నో సమ్మానాలు పొంది వుండిన్ని శక్తివున్నంతలో సమ్మానించకుండా యేలా వుండగలనో చదువరులే చెప్పవలసివుంటుంది. యిందులో యేదో కపటం వుందని ఆయన ఆలోచించి రాకపోతే అదినాదురదృష్టమని విచారింపడం కంటె నాకు కర్తవ్యం కనపడదు. యిది నిష్కపటమైన ఆహ్వానమని

యే ప్రమాణం కోరితే ఆ ప్రమాణాన్ని చేస్తాను యీయన రెండేళ్ళనుంచి అనారోగ్యస్థితిలో వున్నట్టు మిత్రుని ద్వారా వ్రాయించి వున్నారు. యీ పుస్తకంలో కాక యేదో భారతసంశయవిచ్ఛేదమనే వీరితాలూకుపుస్తకంలో కొన్ని అపప్రయోగాలు కనపడి నేను వాట్లకు సమాధానం యీయవలసి-దని వీరిమిత్రుడుగారిద్వారా కబురంపితే వారితో పైసంగతినిచెప్పి మతికూడా స్థిరంగా వుండడం లేదనిచెప్పినట్లునాకు వ్రాశారు. యిందుకు నేను మిక్కిలిగా విచారిస్తూ ఉపాస్యదేవతను వీరికి త్వరలో నాతోపాటు ఆరోగ్యాన్ని కలిగించి చిరకాలమునుంచి తుల్యావస్థలోనే వున్న నాకు కృతిప్రదాతను సమ్మానించి నాఁడన్న యశస్సును సంపాదించి పెట్టవలసిందని ప్రార్థిస్తూన్నాను. ఆ సమ్మానసభలోనే వారికి అంగీకారమైతే వారిశంకలకుకూడా సరళంగా తోచిన సమాధానాలుకూడా చెప్తాను. నన్నయ్యను గూర్చిన శంకలవంటివే అయితే చెప్పనే అక్కఱలేదుకదా? ఆయీ సందర్భం వారి అంగీకారానంగీకారాలను బట్టి వుంటుంది. బలపెంతంలేదు. యీయన కవితాధారనేకాక శాఖాభిమానాన్నికూడా చదువరులు ప్రశంసింపవలసి వుంటుందని నాతలంపు. లిట్లకేమి అవి యీయనవి కావు కోపానివి. యిఁక యీలాటి సందర్భం వకటి నిమిత్తంగా పెట్టి యీ పిమర్శకుఁడుగారిచేత నన్ను కృతినాయకుణ్ణిగా చేసిన నన్నయ్యభట్టారకుని అనితరసాధ్యరచనకై కొన్ని పద్యాలు చవిచూపుతూ తోఁచినమాటలు కొన్ని వ్రాసి ఈవ్యాసం ఆఁపుతాను.

చ॥ బహువనపాదపాద్రికులపర్వతపూర్ణసరస్సరస్వతీ
సహితమహామహీభరమజస్రసహస్రఫణాళిఁదాల్చి దు
స్సహతరమూర్తికిన్ జలధిశాయికిఁ బాయక శయ్యయైన య
య్యహిపతి దుష్కృతాంతకుఁడనంతుఁడు మాకు బ్రసన్నుఁడయ్యెడున్

చ, అరిదితపోవిభూతి నసురాదుల బాధలు వొందకుండఁగా
సురగులనెల్లఁ గాచిన మహోరగనాయకుఁ డానమత్సురా

సురమకుటాగ్రరత్నరుచి శోభితపాదున కద్రినంద నే
శ్వరునకు భూషణంబయిన వాసుకి మాకుఁ బ్రసన్ను డయ్యెడున్.

ఉ. గోత్రమహామహీధరనికుంజములన్ విపినంబులన్ గురు
క్షేత్రములన్ బ్రకామగతి ఖేలన నొప్పి సహాశ్వసేనుఁడై
ధాత్రిఁ బరిభ్రమించు బలదక్షపరాక్రమదక్షుఁ డీక్షణ
శ్రోత్రవిభుండు తక్షకుఁడు శూరుఁడు మాకుఁబ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్

యిట్టిధారాశుద్ధికై నేను బాల్యమాదిగా ప్రయత్నించి చూచాను. అలవడింది కాదు. యీభట్టారకుఁడు స్వల్పంలో తేలేదాన్ని పెద్దచేసిన్నీ చెప్పగలఁడు. పెద్దలో చెప్పేవిషయాన్ని కోద్రీకరించిన్నీ చెప్పగలఁడు. కర్తుమకర్తు మన్యథాకర్తుం సమర్థుఁడు. దీనికి వుదాహరణాలుగా కొన్ని పద్యాలు భారత విశేషాలలో యెప్పుడో చాలానాళ్ళకిత్రమే చూపివున్నాను. "జలధివిలోలవీచివిలసత్కల కాంచి" లోనైనపద్యాలు చూచుకోవాలి. ఆయీశక్తులన్నిటిలోనున్నూ నాకు అనితరసాధ్యంగా తోచింది. యీతని సమాసగ్రథననైపుణ్యమే! అప్రయత్నంగా భట్టారకుని కవిత్వంలో శబ్దాలంకారాలు కుప్పతెప్పలుగా వచ్చిపడతాయి. అందు కిదివఱలో చూపిన ద్యాలే చాలును, మఱివకటికూడా యిస్తాను.

"ఉ. భారతిభారతీశుభగభస్తిచయంబులఁజేసి.... "

యమకకవిత్వం రసాన్ని చెడఁగొట్టుతుందని లాక్షణికులందఱున్నూ చెప్పుకొన్న విషయమే భట్టారకుని కవిత్వంలో వున్నయమకం రసాన్ని లేశమున్నూ భంగించదు. కారణ మేమంటే నిఘంటులసహాయంతో ప్రయత్నించి ప్రయత్నించి సమకూర్చిన యమకమయితే కాదూ ఆదోషానికి గుఱి కావడం. అసలు అతనిధారలోనే యిమిడివుంటుందాయె శబ్దాలంకారం. యింకొకటి తత్సమపదాలు విడివిడివి కూర్చడంలోకూడా భట్టారకుని నైపుణి అనితరసాధ్యంగా వుంటుంది.

క. దేవనములైన యనుజుల
తో విప్రులతో రథాళితో వచ్చి యర
ణ్యావాసము చేసెదు ధర
ణీవల్లభ నీవు ధర్మనిష్ఠితబుద్ధిన్.

పైపద్యంలో వున్నకూర్పుసొగసు అలా వుంచుదాం. వచ్చి. చేసెదు, నీవు. అనేమూఁడు మాటలుతప్ప అచ్చతెలుగుమాటలు లేని యీపద్యం యెంతసులువుగా కుఱ్ఱలకుకూడా అన్వయ మవుతుందో పరిశీలించండి. భక్తి అనేది సంస్కృతం. బత్తి అనేది తెలుఁగు, ఆశ్చర్యము సంస్కృతం అచ్చెరువు. తెలుఁగు, అయీ పదాలలో యేపదాలు సులువుగా అర్థమవు తాయో ఆలోచించండి. అయీ రహస్యం భట్టారకునికి తెలిసినట్టితరులకు తెలియదేమో అనుకుంటాను. యెక్కువగా యిమిడ్చి చెప్పడం సూత్ర గ్రంథాలకు అవసరం గాని పురాణాదులకు అవసరం కాదు. శ్రీ॥ కం॥ వీ॥ పంతులుగారు భట్టారకుని కవిత్వంకంటెను సోమయాజి కవిత్వంకంటెను కూడా నాచనసోముని కవిత్వం రసబంధుర మని అభిప్రాయ మిచ్చివున్నారు. కొన్నిపద్యాలు అతఁడు కేవల కావ్యపాకంలో నడిపించి వున్నాఁడు. అపద్య ములు రసవత్తరములనుటకు సందేహంలేదు. దరహంమీదచూస్తే భారత కవులను మించుననడానికి నాకు వొప్పుదల లేదు. ఆరీతినే పరిశీలించి చూచేయెడల తిక్కన్నగారిశైలిని కంకంటివారిశైలి అతిక్రమించిందని చెప్పవలసి వస్తుంది. పురాణశైలితో తిక్కన్నగారు ఉత్తరరామాయణాన్ని నడిపించారు. పూర్తిగా కావ్యశైలిలో పాపరాజుగారు నడిపించారు, వారివారి వుద్దేశాన్నిబట్టి విమర్శకులు విచారించ వలసివుంటుంది. కవిబ్రహ్మంతటి వాఁడు వ్రాసినదాన్నే పుచ్చుకొని అంధ్రీకరించడం మహాసాహసంకదా ? అట్టి సాహసానికి దిగినపాపరాజుగారు యెన్ని వన్నెచిన్నెలున్నా పెట్టని పోతే యేలా తుదనెగ్గుతుంది ? పయిగా పాపరాజుగారి వాణికూడా రసవంత మైనది కాని అల్లాటప్పా తరగతిలోనిదికాదు—కనుకనే అపహాస్యాస్పదుఁడు కాలేదు. యమకాలువగైరా అలావుంచండి—

సీ. తిలకంబు దిద్ది "దిద్దితిఁ జూడు" మను
రమాసుదతి చెక్కుల నీడ, జూచువాని"

యీపద్యం శ్రీమహావిష్ణువును వర్ణించినది. చరణాలన్నీ యీలాగే వుంటాయి. అందులోనున్నూ యీ మొదటిచరణం అత్యద్భుతమైన రసికత్వాన్ని వెల్లడిస్తూ వుంది. యెందుచేతంటారా? మీరే చూచుకోండి. నన్నెందుకు చెప్పమంటారు? ప్రసక్తానుప్రసక్తంగా పాపరాజుగారు వచ్చారు. ప్రస్తుతం నన్నయ్యగారు ఆయీ కవులనుగూర్చి వ్రాయవలసి వస్తే వొక్కొక్కరికి వొక్కొక్కవ్యాసం పెట్టుకోవలసిందే గాని వొకరిని గూర్చి వ్రాస్తూ వేఱొకరినిగూర్చి యెత్తుకోవడం మహాపరాధంగా పరిణమిస్తుందని నేను భయపడుతూవుంటాను. అలా యెత్తుకోవడంపేరే—

సీ. ఒకరిపెండిలిలోనతొక్కఁడాపల్లకీ నిరుక నుంకించుట—

వంటిది. వారు వారు కోరకపోయినా మనం వారిని యిఱికించినట్లవుతుంది. దీన్ని యెఱుఁగుదును. అయినా సంబంధం వుండడంచేత స్పృశించడం తప్పింది కాదు. భారతకవులను గూర్చి యెత్తుకుంటే యిటీవలవారిని యెత్తుకోవడం మానినా అసలుముగ్గురినేనా యెత్తుకోక వొక్కరినెత్తుకొని విరమించడానికి బుద్ధిపుట్టదు. యెఱ్ఱన్నగారు— "నాపెసరపప్పు కలిసినదంతా నాదే" అన్నమాదిరిని భారతకవు లైనారు. నన్నయ్యగారు అసలు ఆమహాకార్యాన్ని ప్రారంభించినవారవడంచేత భారతకవి అనేపేరు వహించారుకాని చాలా రచించికాదు. నిజంగా భారతకవి పట్టభద్రత్వం తిక్కన్నగారికే కట్టవలసి వస్తుంది.

చ॥ ....దుర్గమార్థజలగౌరవ భారతభారతీసముద్రము
దరియంగ నీఁదను విధాతృనకైనను నేర్వబోలునే

అని నన్నయ్యగారి దివ్యవాణి భావికాలమందలి యనర్థాన్ని సూచించింది. సంశయాత్మావినశ్యతి అన్నట్లు తుదకు ఆలాగే జరిగింది. సత్కవి

వాక్యము రిత్తవోవునే. యెన్నటికి రిత్తవోవదు. భవతు, అలా జరిగి కొన్నాళ్ళు అసంపూర్ణ స్థితిలోనే వున్న ఆ భారతాన్ని ఆంధ్రీకరించడానికి సాహసించినతిక్కనగారు "యేశోవాస్మృత్యుర్వాఅనే" అభియుక్తోక్తిని మనస్సుయందుంచుకొనియ్యేవే కర్తవ్యాంశమంచు ప్రవర్తించినారని తోస్తుంది. ఆయన నన్నయ్యవలె కవిమాత్రుఁడుకాక దండనాథుఁడు కూడా కదా! దండనాథునకు ప్రాణభీతి వుండదని వేఱే చెప్పనక్కఱలేదు. అదిగాక—

"న సాహస మనారుహ్య నరో భద్రాణిపశ్యతి"

అనే న్యాయాన్ని పాటించిన తిక్కన్నగారు భారత మనాయాసంగా రసవత్తరంగా పూరించి తద్ద్వారాగా తాను తరించడమేకాకుండా నన్నయ్యగారినికూడా తరింపచేశారనుటకు సందేహంలేదు. తిక్కన్నగారి విజ్ఞానం నన్నయ్యగారినికూడా కూడతీసుకురావడం లోనేవుంది. దీన్ని గుఱించి లోగడ వ్రాసేవున్నాను. అందఱు యెఱిగిందే అయినా తిక్కన్నగారిశైలి కూడా కొంతమచ్చుచూపి యీ వ్యాసాన్ని ముగిస్తాను—

ఉ. చిచ్చఱకన్ను మూసికొని చేతిత్రిశూలము డాఁచి లీనమై
వచ్చిన రుద్రుచందమున వ్రాలుదు వీవనిలోన నోర్వఁగా
వచ్చునెఁ నిన్ను నెట్టిమగవానికి నీకృప నాశ్రయింపఁగా
వచ్చితి మెవ్విధిం గెలువవచ్చు మహాత్మ యెఱుంగఁ జెప్పవే॥

క. సంజయ మురభంజనుని. ధ
నంజయునిం జీరికిం గొనడు కర్ణుం డిం
ద్రుంజెనఁకియైన గెల్తు న
నుం జచ్చెనె అట్టివాడునుం గయ్యమునన్.

క. పలపలనిముఁకలోఁ గా
ల్నిలువక గుజ్జమ్ముడిగ్గి నీకొడుకు గదా

కలితభుజుఁడగుచు నొక్కఁడు
తొలఁగి చనియె నేమిచెప్పుదున్ గురునాథా.

యిట్టివి విడివిడి పదాలకూర్పుతో ముద్దులుమూటగట్టేశైలిలో వున్న పద్యా లెన్నో వుదాహరించవలసి వుంటుంది. యీశైలికికూడా మార్గదర్శి నన్నయ్యగారే యేమో అని నే ననుమానిస్తాను.

క. మతిఁ బరికింపఁగ జీవిత
మతిచంచల మెండమావు లట్టులు సంప
త్ప్రతతు లతిక్షణికంబులు
గతకాలము మేలు వచ్చు కాలముకన్నన్.

క. కరుణానిరతులు ధర్మ
స్వరూపు లింతకు మదీయజనకులు చను దెం
తురు వారు వచ్చి నీ కి
చ్చిరేని పాణిగ్రహణము చేయుము నన్నున్.

తిక్కన్నగారి పద్యాలలో తెలుఁగెక్కువ సంస్కృతం తక్కువ, నన్నయ్యగారి పద్యాలలో సంస్కృత మెక్కువ తెలుఁగు తక్కువ, అని వ్రాయనక్కఱలేదు, కాని శైలి వుభయులదిన్నీ ప్రసాద గుణభూయిష్ఠమే. నెల్లూరుగుంటూరు బందరు ప్రాంతాలలో వున్నంత అచ్చతెలుఁగు గోదావరీ మండలంలో వాడకంలో లేదనే నాకు తోస్తుంది. కాని నన్నయ్యకెక్కడి నుండి వచ్చాయో మాఱుమూల తెలుఁగుపదాలుకూడా కవిత్వంలో దొర్లు తాయి. ఏడ్తెఱ, ఒగి. వెన, మొదలైన మాటలు వ్యావహారికంలో నేనెక్కడా మాప్రాంతాలలోఁగాని యితర ప్రాంతాలలోఁగాని వినలేదు. భారతకవుల కెక్కడనుండివచ్చాయి? గ్రాంధికంగా వున్నాయంటే నన్నయ్యగారి నాఁటికి వున్నగ్రంథాలపేళ్ళు చెప్పగలమా? యీశంకలకు సరియైనసమా ధానాలు కనపడవు. మొత్తం నన్నయ్యగారికిన్నీ కూడా యేదో ఆధారం వుండి తీరాలన్నది సిద్ధాంతం. శాసనాలకవిత్వం మాత్రమే నన్నయ్యగారికిపూర్వం

వుండేదంటూ కొందఱువ్రాస్తారు. అశాసనాల్లోకూడా యీమాటలు వున్నట్టు లేదు. నిఘంటులన్నీ నన్నయ్యగారి కీవలివేను. నన్నయ్యగారు వాడని పదాలు కొన్ని— ఉపతాయి మొదలైనవి స్వల్పంగా తిక్కన్నగారు వాడి వున్నారు. అవి వ్యావహారికాలో గ్రాంధికాలో తెలియదు. భాష ప్రపంచసృష్టితోపాటు అనాదిగా వుండితీరుతుందన్నదే తుదకు సర్వసమ్మతమైనమాట. భవతు. దీన్ని యీలావుంచి ప్రసక్తి కలిగింది కనక యెఱ్ఱన్నగారిని గూర్చి కూడా కొన్ని మాటలు వ్రాస్తాను. యీయన వ్రాసిన భారతారణ్యపర్వ శేషంకూడా ముద్దులుమూట కడుతూ జనరంజకంగానే వుంది. కనకనే మళ్ళా యెవరున్నూ కలిగించుకొని పునఃపాకాని కుపక్రమించలేదు. యావత్తుకూ వుపక్రమించినవారు పలువురున్నా ఆ పాకాన్ని అతిక్రమించినట్టున్నూ లేదు.

ఉ. ధనములు చాల గల్గి సతతంబును నింద్రియవాంఛ సల్పుచుఁ
మనమున నెన్నఁడున్ సుకృతమార్గము వొంతనుబోక లోభమో
హనిరతబద్ధులై తిరుగునట్టి జనుల్ పరలోక సౌఖ్యముఁ
గనుటకు నేర రిప్పటి సుఖంబులు మేలయి తోఁచు వారికిఁ.

క. ఈః లోకమ యగుఁగొందఱ
కాలోకము కొందఱకు సిహంబును బరముఁ
మేలగుఁ గొందఱ కధిపా!
యే లోకము లేదు సూవె యిలఁ గొందఱకున్.

యీలాటి పింకా యెన్నో పద్యాలు వుదాహరించతగ్గవి వున్నాయి. సమాసగ్రథన విషయంలో మొట్టమొదటనే నన్నయగారి "శారద రాత్రుల" పద్యాన్ని యీయన అనుకరించ వలసిన ఆవశ్యకత కలిగింది. అనుకరించి —"స్ఫురదరుణాంశురాగరుచి" మొదలైన పద్యాలను ఇంచుమించు అదేశైలితో ముగించి చాలవఱకు కృతార్థుఁడుకూడ కాగలిఁగాడు. వొక్కొక్కరి కవిత్వమందున్నూ వొక్కొక్కరి గానమందున్నూ ఒక్కొక్క

విశిష్ట గుణం సహజంగా వుంటూవుంటుంది—ఆగుణం అనుకర్తలకు యేకొంత భాగమో స్వాధీన మవుతుంది గాని పూర్తిగా స్వాధీనం కాదన్నది సర్వానుభవసిద్ధం. శ్రీనారాయణదాసుగారిని హరికథకు లెందఱు అనుకరించడం లేదు? కోడి రామమూర్తిగారిని మల్లవిద్యాప్రవిష్టు లెందఱు అనుకరించడం లేదు? వొక్కరైనా వారివారి పూర్తి విశేషాలు ప్రకటింపఁ గలుగుతున్నారా? పై విషయమున్నూ అలాటిదే. నిజంగా అనుకర్తలు కృతార్థులు కాఁగలిగినా ప్రిప్రధములయం దుండే గౌరవాతిశయంచేత అనుకర్తలను లోకం యేకొంచెమో తగ్గించడమే కనబడుతుంది —ఉపమాన స్థానంకన్న ఉపమేయ స్థానాన్ని మనం యెంత వుత్కృష్టంగా వర్ణించినా తత్తుల్యంగా వుంది అని చెప్పినట్టే అవుతుంది — ఆ యీభావాన్ని మనస్సులో పెట్టుకొనియ్యేవే దేవీభాగవతంలో మేమీ క్రింది పద్యం వ్రాశాము.

ఉ. మూగురయందు నన్నయ సమున్నతుఁడై కడులక్షణంపుఁబో
వై గుది గూర్చు నేర్పు గలఁడై తగు. నించుక కేమి? యజ్వయున్
లోఁగక అతనిన్ జెనయు, న్యూనుఁడనందగఁ డెఱ్ఱనార్యుఁడెం
తే గడుసుందనమ్ము గలఁడిర్వురకుఞా సరివచ్చు నన్నిటన్.

యెవరికో కోపంవచ్చిందని యిప్పుడు నేను నన్నయ్య స్థానాన్ని తిక్కన్నగారికి మార్పుచేసినా దాన్ని లోకం విశ్వసిస్తుందా? కొందఱు విశ్వసించినా మఱికొందఱు తిరగబడతారు.

"అందఱినిం దనియింప మమ్మునిర్మించిన బ్రహ్మకైన దరమే!
యిది పెద్ద లెఱుంగకుందురే!"

వాల్మీకికన్నా కూడా మిన్నాగా కవిత్వంచెప్పినట్టు కాళిదాసును సమర్థించ వచ్చును. కాని కాళిదాసుకు సమకాలికుడైన భోజరాజు —

"మధుమయిఫణితీనాం మార్గదర్శీ మహర్షిః"

అని ఆ గౌరవాన్ని వాల్మీకి యందే ఆపాదించాఁడు. సంస్కృత కవిత్వం వాల్మీకులతోనే ఆరంభంకాలేదు. వేదంలోకూడా కవిత్వపదార్థం గలవి కొన్నిభాగాలు కనపడతాయి. అయినా కావ్యరూపందాల్చింది వాల్మీకుల వాక్ప్రవాహమే. అందుచేత—

“ భువిఁ గవితాకన్యఁ బుట్టించె నెవ్వాఁడు ”

అన్న యశస్సు ఆయనకు దక్కింది. ఆదేవిధంగానే యేదో తెలుఁగు కవిత్వం నన్నయ్యనాఁటికి కొంత వున్నప్పటికి—

మ. మహిమున్ వాగనుశాసనుండు సృజియింపన్ ”

అన్న పేరు నన్నయ్యకు దక్కింది. దానికి యెవరెంత అసూయ పడ్డా ప్రయోజనంలేదు. నన్నయ తిక్కన యెఱ్ఱన పోతన మొదలైన మహనీయులందఱూ నిరుపమానులే, ధన్యులే. వీరిని గూర్చి ప్రత్యేకించి మాట్లాడుకోవలసిందే అని యిదివఱకే వ్రాశాను. దానికి సంబంధించిందే యీ మురారి శ్లోకానువాదం—

చ. ఒకరొక రుండ్రు వీరవరు లొక్కరికొక్కరు తీసిపోరు భూ
మికి యశమబ్బె రావణుని మెచ్చున నంచనుకొందుమేని వా
లికి నతడింత జంకె లవలేశము లొక్కట డించి వీనులుం
టకు విని కన్నులుంటకుఁ గనందగు నల్పుల మేమి చెప్పఁగన్॥ స్వస్తి

అనుబంధము

(షరా) ఈవ్యాసంవ్రాయడానికి ప్రసక్తి కల్పించిన విమర్శకుఁడు గారు రమారమి నావలెనే డెబ్బైయేళ్ళ వృద్ధ వయస్సులోనే వున్నట్టు వారు పీఠికలో వ్రాసిన — “వెంకటశాస్త్రియు నీవును వృద్ధులైరి.”

అనేవాక్యంవల్ల స్పష్టపడుతుంది, అయితే మేము గుంటూరు సీమలో విద్యావిషయకంగా సుమారు మూడుమాసాలకాలం వున్నరోజుల్లో యేప్రసక్తిలో గాని యీాయన పేరెన్నడును వినబడ్డట్టులేదు, పలువురు శాఖా

భిమానులు పద్యాలతో మమ్మల్ని గాఢంగా తిట్టి ప్రచురించేవారు. వారు వారు వారివారి పేళ్లను కూడా ప్రచురించడమే వుండేది. ఆపేళ్ల జాపితా అక్కడక్కడ గుంటూరు సీమలో ప్రచురించే వున్నాము. వీరిపేరు ఆ పేళ్లలో యెక్కినట్టు లేదు. మేము పొరఁబడి వున్నామా ? లేక యీ యన అప్పుడీ విషయంలో జోక్యం కలిగించుకోనే లేదా అని సందేహం కలుగుతూ వుంది. యేకొందఱో "యదార్థవాది" "సత్యవాది" అనే మాఱుపేళ్లతో మమ్ము దూషించి ప్రచురించే మహానుభావులును వుండేవారు. ఆపేళ్లలో వీరు వొకరై వుందురా ? ఇంత ఆవేశం కలవీరు వార్ధక్యం వచ్చేదాకా ఆయీ దూషణోక్తులను కడుపులో నెట్టుదాచుకో గలిగిరో ? అని కూడా సందేహం కలుగుతూ వుంది. అయితే వీరు వ్రాసిన —

"బహుకాలమునకు మరలి యీగోల యేలయని తలంతురేని ...."
"యిది బహుకాలము క్రిందటనే వ్రాయబడినను ...."

అనేవాక్యద్వయమువలన విమర్శకుఁడుగారు చాలాకాలం క్రితమే దీన్నివ్రాసి లోకులకు జంకియో లేక మఱేకారణం వల్లనో దీన్నిదాఁచి తుదకు వార్ధక్యం వచ్చాక వ్రాసిన గ్రంథం వృథా పోనేల ? అని ప్రతి ష్ఠార్థం దీన్ని ప్రకటించినట్లు తోస్తుంది. పూర్వవయస్సుకన్న వృద్ధ వయస్సు కొంత యుక్తాయుక్త విచక్షణత్వానికి తోడ్పడవలసి వుంటుంది. ఆపద్ధతిని తిట్లు తగ్గించుకొని శంకలుమాత్రం ప్రచురించుకుంటే అవి నిలచినా నిలువక పోయినా యుక్తంగా వుండేది. ద్రావిడ స్త్రీల కచకు చాల దగ్గఁనుంచి ప్రసక్తిగాని ప్రసక్తిగా యెత్తికొని వ్రాస్తే విమర్శనం యెక్కువ శృంగారంగా వుంటుందని ఆయనకు తోచడం ఆశ్చర్యంగా కనబడుతుంది. "రోళ్ళా రోకళ్ళా పాడిన" గుంటూరు సీమలోవున్న విషయాలు ఆసీమవారైన వీరికి యేకొంచెమున్నూ అవగతం కాలేదను కోవడానికి వీరిశంకలు కొన్నిసాక్ష్యమిస్తాయి. సోదర కవులు కాకినాడ నుంచి యెవరో వారి ఆప్తులకు వ్రాసిన వుత్తరం అసత్యవాక్య పూరితం

అని అసలు వారే వొప్పుకున్నట్లు నాఁటివారి తూష్ణీంభావమే వేనోళ్ళ సాక్ష్యమిస్తూ వుండగా ముప్పై యేండ్లకు వీరు అపుత్తరమంతా సమర్థించడానికి పూనుకోవడంకన్న ఆశ్చర్య మేముంటుంది. వీరి విమర్శనమంతా యిదే విధంగా ప్రవర్తించింది. దానికి నేను సమాధానం చెప్పడముకంటె ఆ సీమలో ఆకాలంలో వుండేవారిలో యిప్పటికి స్వర్గతులుకాగా మిగిలిన గ్రంథకర్తగారి బంధుగులే చెప్పఁగలరని వారికి బరాతం చెప్పడం యుక్తమని తోఁచింది — ఆగ్రంథాన్ని మెచ్చినవారిని వీరు — "స్తోత్రపాఠకులు కొందఱు ఒళ్లెఱుంగని సివమున్నయట్లు గుడ్డలూడ్చి గంతులు వైచిరి" "వీరేమి విశేషములు గాంచి యట్లయిరి. తి. వేం. కవులయందలి దురభిమానమువారి నట్లాడించినది...." అని నీచంగా దూషించి యున్నారు. కాబట్టి అట్టివారు వీరి కేమి బోధించినను అది దురభిమాన ప్రయుక్తమే కాబట్టి ఆపుత్తరపు తత్త్వం వగయిరాలకు మాకునాఁడు ప్రతిపక్షులైనను ఇటీవల మిత్రులే అయిన సోదర కవులనే సాక్షులుగాచూపుచున్నాను. 116 పుటలలో బోలెడు శంకలుండునుగదా ? అన్నిటికి యిదివఱలో నన్నయ్యను ఆదికవిగా పేర్కొన్నందుకు శంకించిన శంకకు వ్రాసినట్లే వ్రాస్తే చాలా పెరుగుతుంది. నిస్సారమైన ఆ యీశంకా సమాధానాలకు లోకం యేకొంచెమున్నూ సుముఖంగా వుండదు. అందుచేత యేపత్రికగాని పరిగ్రహించదు. యీకారణం చేతేగదా ? విమర్శకుఁడుగారు తమశంకలను పృథక్కుగా ద్రవ్యము వ్యయించి అచ్చొత్తించుకోవలసివచ్చింది. నేను కనక సరిపోయిందిగాని వీరుచేసిన అనుచిత ప్రసంగమునకు యితరులైతే యింతతో సరిపోదు. కాని యెన్ని అనుచితపు తిట్లుతిట్టినా విమర్శకుఁడుగారి వుద్దేశము తిట్టవలెననేదికాదనే నా అంతరాత్మకు తోస్తూవుంది. యేలాగో దేశానికి వచ్చిన కళంకాన్ని తొలఁగిద్దామనేదిమ్యేపే అందుచేత దీన్ని ప్రస్తుతం జర్మనీ లోనైన దేశాల్లోనేకాక మన దేశంలోకూడా సర్వత్రావ్యాప్తిపొందున్న దేశాభిమానంక్రింద జమ కట్టవలసి వుంటుంది. అన్నిటికి మూలం

కవిత్వం వకటి సాపుగా వుంది. యీగుణం నన్ను బాగా ఆకర్షించడం చేతనే యీ యన్ని నేను సేల్జోడు సమర్పించి బహూకరింప దలచినాను యితర విషయంలో పద్యం సాపుగావ్రాయడమే శ్లాఘ్యం అందులోపూర్వో త్తరపక్షాలు పద్యంలో సాపుగా వ్రాయడం మరీ శ్లాఘ్యం. అందుచే వీరు నాకు అభినందనీయులు పయిగా కృతిప్రదాతలు. నాసమ్మానము ననాదరింపక దయచేసి త్వరలో సభాముఖమున స్వీకరింతురని విశ్వసించుచున్నాను.

శుభస్య శీఘ్రమ్

అయ్యా! "సంధిమిచ్ఛంతి సాధవః"

అనే లోకోక్తి ననుసరించి మీరు నన్నెంతతూలనాడి దూషించి చెడతిట్టి వెగటుగా ప్రవర్తించి నప్పటికీ నాకది అపకారకం గాదనిన్నీ మీకే అది యెంత సవరించుకోవాలని ప్రయత్నించినా (భవతి హృదయదాహీ శల్యతుల్యో విపాకః) సవరణకాక బాధిస్తుందనిన్నీ ఆతొందర పాటును నేను లెక్కింపక మీతో సంధికిగా మనస్ఫా ప్రయత్నించి మీకు కవితా సామాగ్రి సరియైనది లేశమున్నూ లేదని యెఱిగిన్నీ గణయతి ప్రాసలకూర్పు కొంతసాపుగా వుండుటకే (బహుమానించడానికి యేదో మిష వుండాలికదా) నేను సంతోషించి మిమ్మల్నిసమ్మానించాలని త్రికరణ శుద్ధిగా యేర్పరచుకొని యెంతో గౌరవంగా నిష్కపటంగా ఆహ్వానిస్తే మీరుదాన్ని అవమానకరంగా భావించి కావలిస్తే నేనే మీకు సమ్మానం చేయడానికి సిద్ధంగా వున్నాను. మావూరే రావలసిందంటూ వ్రాస్తారే? మీవ్రాత యుక్తిసహంగా వుందా? లేకపోయినా మీ కోరిక ప్రకారం రావడానికైతే సిద్ధపడతానుగాని మీరేమనుకొన్నారో? నేను బొత్తిగా దుర్బలస్థితిలోవున్నాను. సుమారు యేడెనిమిదియేళ్ళనుండి నేను అతిమూత్రి

వ్యాధితో అతిమాత్రింగా నలుగుతూన్నాను. అందులో వకసంవత్స రాన్నుంచి మఱీన్నీ, అందులో గతించిన వేసవి మొదలుకొని మఱీమఱీ నిన్నీ. నేను వస్త్రధారణం కూడా బరువయి చేసికొనేశక్తి తగ్గి—

"కౌపీనవంతః ఖలు భాగ్యవంతః."

అనే కృపణస్థితికి వచ్చి సంవత్సరన్నఱకన్న యెక్కువ కాలమే అయినది. ఇట్టి నన్ను ఆహ్వానించడానికి మాయింటికివచ్చి కొందఱు మాటదక్కదేమో? అని భయపడి మోమోటపెట్టక తిరిగి వెళ్ళుచున్నారు. ఈస్థితిలోనే చెన్నపట్టణంవఱకున్ను నన్ను బలవంతపెట్టి శ్రీతిరుమల శ్రీనివాసత్రిలింగపీఠంవారు నిరుడీరోజుల్లో తీసుకువెళ్ళారు. భగవదను గ్రిహం తిన్నగావుండడంచేత వారికి అప్రతిష్ఠ లేకుండా మళ్ళా యిల్లు చేరఁగలిగానుగాని చాలావ్యయం రాకపోకలకు వారికి తగిలింది. నిరిటి కన్ననూ మిక్కిలి తక్కువస్థితిలోవున్ననన్ను యీమధ్య తెనాలిపైళ్ళలు ఆహ్వానించారు. బలవంతంమీద వెళ్ళడమూ రావడమూ జరిగింది. అంతే కాని సభలో నాలుగుమాటలు మాటాడేనో? లేదో? నాకు బాగా తెలియదు. యిప్పటి నాతూకం యేబైపౌనులకన్న కొంచెం తక్కువలోనేవుంటుంది. యిట్టినన్ను కృతిపతిపాత్రృత్వద్వారా మామగారున్నూ తద్ద్వారా గురుపంచ కంలోవారవడంచేత పరమపూజ్యులున్ను అయినమీరు—సుసుగుడుమ్మనకో అన్నట్లున్నూ—

"వీరభద్రిపళ్ళెమునకు హనుమత్పళ్ళె"

మన్నట్టున్నూ బలవంతంగా కాకపోయినా యేదో విధంగా ఓడు రాడు గదా? అనే పూర్ణవిశ్వాసంతో ఆహ్వానిస్తున్నారు. నాకు (కృతిపన్నాట భర్తృత్వద్వారా) అల్లునకు ప్రిస్తుతస్థితినిబట్టి యిచ్చేబహూమానం—

"చంద్రుిడికి నూలుపోగు"

సామెత వుండనేవుంది కనుక (తావన్మాత్రిమే) కౌపీనం యిచ్చినా నేను సంతోషిస్తాను. సందేహపడనక్కఱలేదు.

"శ్వశురాగారసమ్మానం సద్యో గృహ్ణాతి పండితః"

కనక మీసత్కారాన్ని పొందడానికి నేను ఉవ్విళ్ళూరుతున్నాను. నన్ను సత్కరించడానికి మీకు యెక్కువ వ్యయప్రయాసలు తగలవుగాని రాకపోకలకు అధమం నలభైయాభై రూపాయీలదాకా తగులుతాయనిన్నీ ఆహేతువుచేత అది సాధుబాధగా పరిణమిస్తుందేమో? అనిన్నీ సంశయిస్తూన్నాను. తమకు అంగీకారమయితే యేలాగో బయలుదేఱి తమ సమ్మానాన్ని పొంది మీగ్రామస్థులసందర్శనం చేదామని కుతూహలం యింతా అంతా కాదుసుమండీ! బోలెడువుంది. నాప్రస్తుతస్థితినిబట్టి నాకు చేయవలసిన సదుపాయం అంతగా వ్యయప్రయాసలకు గుఱి అయివుండదు. ఉదయం 8 గంటలకులోగా వేడినీళ్ళ స్నానం. అఱగిద్దెడు బియ్యపునన్న నూకల పలాచటిజావ. అఱసోలెడు మజ్జిగ (ఆవుదేనా సరే? గేదెదేనా సరే)— ఇంతే. మధ్యాహ్నం యేదో మీతోపాటు భోజనం, $3\frac{1}{2}$ గంటలకు సుమారున బార్లీగింజలజావ. రాత్రి మీతోపాటుగా కొంత ఆలస్యంగాకాక నల్లమందుకనక 7 గంటలకు భోజనం (ఇది ప్రధానం కాదు) నిమ్మకాయంత గోధుమపిండితో చేసిన చపాతీ, అఱసోలెడు ఆవుపాలు.: బస్. ఇంతే. యీసదుపాయం యెవరికిగాని అంతగా భారం కాదనే నేనుఅనుకుంటాను. కాని యింతకంటె అధికమైన సదుపాయం కొన్నిచోట్ల మిక్కిలి చిక్కుగా వుండేది వకటివుంది. అది ఆవలీవలికివెళ్ళేసదుపాయం. నాపడకగదికి పదిగజాలలో ఆసదుపాయం కుదరాలి. (అవసరమవుతుందేమో అని యిట్టుకోరడంగాని యిది యెల్లప్పుడూ అవసరంకాదు. కాని మనిషికివున్నది పుష్టికదా) నాకువున్నవ్యాధి మూత్రవ్యాధి అని లోగడనే వ్రాశానుగదా. అది అప్పుడప్పుడు ప్రకోపిస్తూ వుంటుంది. ఇది వార్ధక్యాతిశయంచేత యిప్పుడు మఱింత లోకువచేసి తఱుచు ప్రకోపాన్ని చూపిస్తూవుందిగాని అసలు నన్ను యిది ఆశ్రయించేమో నలభై అయిదేళ్ళు దాటవచ్చింది. యిది కల్పితమని తమరభిప్రాయపడి విమర్శ

నకు వుపకరిమిస్తారేమో ? గ్రంథస్థంగావున్న యీకిందిపద్యాలు చిత్తగించం డని ప్రార్థిస్తాను.

మ. "పదిగా దిర్వది గాద యీరుజ ననుఙ్ బాధింపఁగాఁ జొచ్చి న
ల్వదిపైనాలుగుదాఁటె వత్సరము; లీపాపిష్ఠరోగాన కే
నెద నొక్కించుక చోటొసంగియసుమా ? యెట్లెట్లొ వర్తింతు నేఁ
డిది నాకుఙ్ భరియింప రాద యిఁక నీవే దిక్కు కామేశ్వరీ"

యిక్కడ విమర్శించే వారికి కొంత అవకాశం వుంది. అదేమి టంటే ? మొదట నల్వదియైదేళ్ళంటూ వ్రాశావేమి ? పద్యంలో "నల్వది పైనాలుగు అని మాత్రమే వుందికదా ? పరస్పరవిభేదంగాలేదా ! అని శంకించేవారికి సమాధానం వినండి. యిప్పటికి సుమారు సంవత్సరం తొమ్మిదిమాసాల క్రితం యీవ్యాధినితట్టుకొనేశక్తి బొత్తిగాలేని దౌర్బల్యం యేర్పడింది, అప్పుడు చెప్పినది యీపద్యం. అందుచేత యిప్పటికీ అప్పటికీ మధ్యవున్నకాలం కొంత అందులో చేరవలసిరాక అవ్యత్యాసం కలిగిందని మనవిచేస్తాను. అయితే యిదిన్నీ వకశంకేనా ? దీనికి సమా ధానం యెందుకని తాము కాకపోయినా మతెవరేనా శంకిస్తారేమో, యెవరో అక్కఱలేదు. దేవరవారే యిట్టిశంకలు చేసేవారిలో అగ్రగణ్యులనేసంగతి యీవ్యాసంలోనే అవకాశంవుంటే కొంత లోకానికి ఋజువుచేస్తాను. అందుకే అనుకుంటాను నేను గతంలో కొన్నాళ్ళక్రితమే గతించవలసి వుండిన్నీ ఆగవలసి వచ్చిందని తోస్తూవుంది. తక్కినశంక లేలావున్నా "దాఁటెను" అన్నచోట మీశంక తప్పదుగదా ? "దాఁటెను నన్నయ" అన్నది, "తప్పెను నన్నయ" అని దిద్దుకున్నట్లు వ్రాసివున్నారు. అది పుస్తకంచూడకుండా వ్రాయడంచేత కలిగిన మార్పుగాని నాదిద్దుబాటు కాదని విజ్ఞప్తి. మీరు భ్రమపడినారు. మీరనుకొన్నదోషం దాఁటు లోలేదు. ప్రసక్తికలిగింది కనక యింకొకపద్యంకూడా ఆఘట్టంలోదే వుదాహరించి మఱీ ప్రస్తుతం అందుకుంటాను.

మ. " ఇదియే బందరునందు నిల్పె నను నెన్నేనేళ్ళ సంపన్నుఁగా,
నిదియే సల్పె ననేకశిష్యులకుఁ దా నీరోగమే యొజ్జగాఁ,
బొదిలించెఙ్ ధ్రువ మేను దీనిభయముం బోనెట్టగానెంచి నె
మ్మదిగా నొక్కట నిల్చితిన్ నిజము సుమ్మా! తల్లి! కామేశ్వరీ.

సరే? ప్రసక్తివచ్చి పుటోపన్యం చదువర్లవినోదార్థం వుదాహరిస్తే యిది విమర్శకాగ్రేసరులైన తమవంటివారికి పెక్కుశంకలు కలిగించేదిగా పరిణమించిందే. కా గతిః. అవును తప్పేమీ? రోగమేమిటి? అన్ని వుపకారాలు చేయడమేమిటి? యిది ప్రశ్నవ్యాంశం కాకపోతుందా? అయ్యా తెలియక అడుగుతాను. యివన్నీ శంకలేనా అని మిమ్మెవ్వరూ మందలించనే లేదేమండి.—ఆశ్చర్యం. అందుచేత యేదోజవాబుచెప్పే తీరవలసిందేనా? అంటే వినండి. అడిగేవాడికట! చెప్పేవాడట! లోకువట! అంతేనేకాని యివన్నీ పూర్వపక్షాలే అవుతాయా? శాంతం పాపం. యీపద్యచరిత్ర చెప్పవలసివస్తే అధమం రెండువందల ఫారాలేనా గ్రంథం పెరుగుతుంది. పత్రికాప్రవర్తకులు శ్రీయుతులు వెంకటేశ్వరశాస్త్రుల్లుగారు విసుక్కోకుండా ప్రకటిస్తారా? అని కూడా సందేహం. వారు నాకు యెన్నోవత్సరాలనుంచి పత్రిక గౌరవార్థం పంపిస్తూన్నారుగాని యెప్పుడుగాని వొకమంచివ్యాసం విపులమయినది వారిపత్రికకు నేను పంపించిన పాపాన్ని పోలేదని లజ్జిస్తూ వుంటాను. అయితే సుమారు సంవత్సరానిక్ పూర్వం కొన్నివేలకాలాలుదాకా వ్యాసాలు వ్రాసివున్నాను. అప్పుడేవో కొన్నివ్యాసాలు వారిపత్రికకి పంపిస్తే యీలజ్జించడానికి అవకాశమే లేకపోయేది కాని ఆపత్రికలకున్నంత వ్యాప్తి దీనికి లేదనుకొని నే నాకాస్త పనీ చేయలేక పోయాను. ప్రస్తుతం గుం॥ డి॥ విమర్శకుఁడుగారు నా "నన్నయ్యభట్టు" వ్యాసానికి జవాబుగా యిచ్చే "సంశయవిచ్ఛేదానచ్ఛేద ప్రచ్ఛేదోపచ్ఛేద" వ్యాసం న్యాయానికి కృష్ణలో పడవలసివున్నా ఆపత్రిక వారు వీరితత్త్వం పూర్తిగా నా "నన్నయ్యభట్టు" వ్యాసంలో వీరివిమర్శక

గ్రంథాన్నుంచి యెత్తిచూపిన ముప్పయివక్క దూషణవాక్యాలనీ బాగా చూచివుండటంచేతకాఁబోలు వీరివ్యాసాన్ని "తోసిరా" అన్నారు. దానిచేత అసందర్భం యేమీయెఱగని త్రిలింగకదివచ్చింది. వస్తేమాత్రం ప్రాజ్ఞులు వేంకటేశ్వరశాస్త్రిల్లుగారు వ్యాసకర్తగారితిట్లు—

"పదియవనాఁటిముత్తైదువు" లోనైనవిన్నీ హాస్యోక్తులు ద్రావిడ స్త్రీలకుచాలు లోనైనవిన్నీ (నేనుయెత్తిచూపినవి) చూచేవుంటే కృష్ణవారు చేసినట్టే చేశేవారుకాని అవి వారెఱుగనేయెఱుగరని పూర్తిగా విశ్వసిస్తూ వారికి నేనొక చిన్నవిజ్ఞప్తికూడా పనిలోపనిగా అందించుకుంటూవున్నాను. అయ్యా! నన్ను సంవత్సరంనాడు త్రిలింగపీఠంవారి సమ్మానసభలో మీరు చూచివున్నారు. నాకోరికమీద— "చరకసంహితను" కూడా నాకు మీరు యిచ్చివున్నారు. జ్ఞాపకం వుందా? అప్పటి నాశరీరస్థితి యెంతశోచ్యస్థితిలోవుందో! మీకు నేను వ్యాఖ్యానం చేయనక్కఱలేదు. యిది నానాటికి పోయేకాలంగాని వచ్చేకాలం గాదుకదా? అందుచేత అప్పటి కంటే యిప్పుడు యెంత కృశించివుంటానో వేఱే వ్రాయనక్కఱ వుంటుందా? వుండదు. ఇట్టిస్థితిలో—"తిరుపతివేంకటకవుల గ్రంథ విమర్శనం" అనేపేరుతో యెన్నో బండబూతులు (మనుష్యులలో యెవరో తప్ప నోటవచింపరానివిన్నీ వినరానివిన్నీ) తిట్టిన యీ గుం॥ డి॥ విమర్శ కుఁడుగారు యింకా యేమో తారతమ్యశూన్యంగా వ్రాసే చేతగానివ్రాతకు అవకాశంయిచ్చి నాకుపనికల్పించడంలో (ఆయీతత్త్వం యెరక్కే అను కుందాం) మీరు భాగస్వాములయినందుకు నేను మిక్కిలీ విచారిస్తూన్నాను. యీయన తిట్టినతిట్లు మళ్ళా యిక్కడ నేను అనువదిస్తే గ్రంథం చాలా పెరుగుతుంది. ఆతిట్లను చూచేవుంటే యీమధ్య వీరిసన్మానానికి ప్రసిడెంటుగా వీరివూళ్లోనే జరిగినసభకు వచ్చిన పండితులు మెల్లగా తప్పు కునేవారే అని ఖండితంగా నొక్కిచెప్తున్నాను, శ్రీశిష్టావారు (పేరు జ్ఞాపకంలేదు) ఈయన మాగ్రంథాలమీద చేసినవిమర్శనకు నేనుమెచ్చుకున్నా

నంటూ కూడా పుటంకించి యీయన్ని ప్రశంసించారు. యుక్తంగావుంటే నేను ప్రశంసించేస్వభావం కలవాణ్ణో కానో? "గిడుగా? పిడుగా" వగయిరా నావ్యాసాలెటిగివున్న మీబోట్లకు వేఱేవ్రాయనక్కఱవుండదు. రామ! రామ! ఈయన వ్రాసిన డెమ్మీసైజు 116 పుటలలోనూ మచ్చు కేనా వకటిన్నీ యుక్తమయింది లేనే లేదు. చూడండీ మచ్చుకు వకటి చూపుతాను.

నీవు మీసం పెంచావుగదా కవిత్వానికంటూ? మీ తిరుపతిశాస్త్రి యెందుకు పెంచాఁడు కాఁడూ?

అనేది అందులో ఒక పూర్వపక్షం చూడండీ. దీన్నిగుఱించి యెంత వ్రాయాలోను. అసలు యీ మీసం పెంచడం గొడవ యెందుకు వచ్చిందో? చెప్పాలా? ఆత్మకూరు సంస్థానంలో మా దేవీభాగవతం వినిపిస్తూవుండఁగా ఆ సంస్థాన విద్వాంసులు మహాపండితులు శ్రీనివాసాచార్లుగారు— "నాపలు కాలకింపుమ అనంత! గుణాలయనైనయట్టి" అనే పద్యంలో - గుణాలయ లక్ష్మి అనే ప్రయోగము యెట్లా సాధువు అని ప్రశ్నించారు. యేదో సమా ధానం చెప్పాము. తృప్తిపడ్డారు కారు. దానిమీఁద క్రమంగా ఘర్షణ పెరి గింది. భారతం వుదాహరణంగా చూపుతామన్నాం. చూపండిగాని భారతం అంతా మే మంగీకరించే వాళ్ళంకాం, నన్నయ్యభట్టుగారి కవిత్వంలోనే చూపాలన్నారు వారు; అందుకైతే మేం అంగీకరించ లేముగాని (ఓహో గ్రంథం పెరిగిపోతూవుందే! యేంచేసేది? తీఁగతీస్తే డొంక కదులుతూ వుంది కాఁబోలు) సాధ్యమైనంతవఱకు నన్నయ్యగారి ప్రయోగాన్నే చూప లేకపోతామా? (యెప్పుడూ అభ్యుపగమ్యవాదం జిగీషువులకు వుపకరిస్తుం దని నా మతం.) అనే ధీమాకుతో వున్నాం. మర్నాడు నన్నయ్య గారిదే —

" దేవతలు ధర్మపరులు. "

అనేది యిచ్చాం. కొంపమీఁదికి వచ్చింది వారికి. దానితో మెసలడా నికి వీలులేక " ధర్మవృత్తులు " అని దిద్దుతామంటూ పిడివాదం పుంతలోకి

దిగారు వారు, (ఎందుచేత ప్రతివాదులకు మెసలడానికి వీలిచ్చిందికాదో? వ్రాయవలసివస్తే మఱీ గ్రంధం పెరుగుతుంది, పైగా సామాన్యులకు బోధించదు కూడాను.) దానిమీఁద జరుగుతూవున్న ఘర్షణలో వారు మా యుక్తిమీఁద పైయుక్తి తోఁచక రాజుగారితోటి "మహాప్రభూః వీరు లౌక్యులు. బాగా మాట్లాడతారు. లౌక్యులైనందుకు ఆ బాఋమీసాలే గుఱుతు చిత్తగించండి అన్నారు.మీసాలుఆ కాలంలో వైదికానికి చాలాఆక్షేపణీయాలని వ్రాయాలా? అక్కఱలేదు. దానిమీఁద నేనన్నానుగదా? యీ మీసాలు లౌకికరీత్యా పెట్టుకున్నవికావండి. మేమూ వైదికులమే. అతఁడు వెల్నాఁటి. నేను ఆరామద్రావిణ్ణి. అయితే మీసాలెందుకు పెట్టుకున్నామంటే? యిందుకు అని అంతా సుప్రసిద్ధంగా చదువుకుంటూ వుండే మాతాలూకు "దోస మటం చెఱింగియును" అనే పద్యాన్ని ఆవేశంతో చదివేను. ఆపద్యరచన నాఁటికి మా వయస్సు 28 యేండ్లు దాదాపు, ఆయీవయోనిర్ణయం నానారాజ సందర్శనంలో వున్న "తే. కుజుఁడు భూకారకుండఁట?" అనేపద్యం (ఆసంస్థానంలో చెప్పిందే) చదువుకొని పిమ్మట జాతకచర్యలో వుండే జననకాలదశాశేషం పరిగ్రహించి జననం మొదలుకొని లెక్కపెట్టుకుంటే లెక్కలలో చాలా ప్రజ్ఞవున్న గుం॥ డి॥ విమర్శకుడుగారికి క్షణంలో తెలుస్తుంది. నాకన్న తిరుపతిశాస్త్రి సంవత్సరం యేడు మాసాలు కాబోలును చిన్న. యెందుకీసోదె? యెవరు సంతోషించింది? చెప్పండి? అయితే యేంచేతును ఈ పనికిమాలినపని ఆయన కల్పన చేశారు, వృథాగా పత్రిక నిండుతూంది. "కాకస్య కతివా దంతాః" చెప్పొచ్చేదేమిటంటే! యిది జరిగి యిప్పటికి 42 యేండ్లుదాటవచ్చింది. అప్పడు నాకుమాత్రమే మీసంవున్నట్టున్నా తిరపయ్యకి లేనట్టున్నా విమర్శకుడుగారుఅభిప్రాయపడిప్రశ్నిస్తారే! ఆసందర్భం వీరికేలా తెలిసింది? మాయిద్దఱికీ కూడా వుండఁబట్టే మీసం.

"పెంచినార మీసము"

అనడం తటస్థించింది. భవతు. విమర్శకుఁడుగారిపూహే సమంజసం అనుకుందాం. యిన్నాళ్ళదాఁకా యీ శంకకు అవకాశం లేకపోతుందా?

పాండిత్యంలో మన విమర్శకుడుగారివంటి పరిజ్ఞానం లేకపోవచ్చుఁగాని ఆ రాజుగారికి వొక్కరికే మీసం వుందనిన్నీ రెండోవారికి లేవనిన్నీ అట్టి సందర్భంలో—"పెంచినారము" అని చెప్పడం పొసఁగదు కనక వృచ్ఛచేదామనేనా? అనుకోరా? వారల్లా వుండఁగా "మాట్లాడితే మారామేకు" లన్నట్లు గొంతుకపట్టి నొక్కి యేలాగేనా సంస్థానాన్నుంచి పాఱదోలుదామనే దురుద్దేశంతో వున్న ఆ పండితులు వూరుకుంటారా? వారెందుకూరుకున్నారంటే? అసలు శంకకవకాశమే లేదుకనకనే యింకేముంది?—

"గజం మిథ్య పలాయనం మిథ్య."

వినండి భూతార్థాన్ని అప్పుడేకాదు మఱికొంతకాలందాకా యిద్దఱికీ కూడా పూర్తిగానే (కత్తిరిమీసాలు కావు) మీసాలు వుండేవి. (మెలిఁబెట్టివిడిచిన మీసాలపై గొప్ప నిమ్మకాయలు రెండు నిలుపవచ్చు) అయితే అతనివి అంతగఱిబోజా మీసాలుకావు. వకమాదిరివి. నావో? బాగా శివాజీ మీసాలలాగు వుండేవి. ఆ మీసంతోవున్న నా ఫోటో బందరులో ప్రైవేటు డాక్టరు శేషగిరిరావువద్ద వకటి వుంటే వుండవచ్చు ననుకుంటాను. (ఎందుకీసోదె యిదేం ప్రశ్న? యేం జవాబు. యీలాటి చొప్పదంటు శంకలుచేసి పైఁగా అమంగళా శ్లీలపు బండబూతులు తిట్టి అందుకు నేను యేమీ అనక కాస్త యతిప్రాసల కూర్పున్నూ ధారాబాగుందని స్నేహితోడుబహూమతీ చేయదలచుకుంటె దాన్ని పరిగ్రహించడం అవమానంగా భావించి యేదో చెత్త యీలాటిదే వ్రాసి కయ్యం పెంచేవారికి తమ పత్రిక తోడ్పడిందని వ్రాయబోతే గ్రంథం పెరుగుతూవుందికదా? పెరిగితే, చింతలేదు యీ వ్రాతకూడా చెత్తవ్రాతే అవుతూ వుందికదా? చెత్తకి చెత్తేకాక మఱివకటి వస్తుందా? రాదుకదా? అవుతే మంచిదే. యేంచేసేది?) విమర్శకుడిగారికి అవసరమైతే అతని పేర వ్రాసి తెలుసుకోవచ్చును. ఈయన తిట్టిన తిట్లు యెంత గర్హణీయాలో తమకే తెలుస్తుంది. ఆ పత్రిక తాము చిత్తగించలేదనే నా విశ్వాసం. యిప్పుడు అది తాము చూచామని నాకు ప్రత్యుత్తరం వ్రాసేదాకా

పూర్తినిద్దురేపట్టను. ఆపత్రికల తేదీలు ప్రకృతం విమర్శకుడుగారు మీ పత్రికలో వ్రాస్తూవున్న "సంశయావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం"లో వుదాహరించే వున్నారు. (నాకు కలిగిన సంశయ మేమిటో ? విమర్శకుడుగారు ఛేదించేదే మిటో ? నాకు బోధపడడం లేదు. అంత ప్రజ్ఞాశాలులేమి కావచ్చు) ఆ తేదీలుగల పత్రికలు పంపవలసిందంటే కృష్ణాపత్రికవారు తమకు పంపక పోరు. లేదా ? నావద్ద వకటే ప్రతివుంది. దాన్నే పంపవలసిందంటే పంపు తాను. లేదా విమర్శకుడుగారు అలాటితిట్లను వుపయోగించిన "తిరుపతివేం కటకవుల గ్రంథవిమర్శనం" అనే (రు 1-0-0 వెలగల) గ్రంథాన్ని తమకు పంపవలసిందంటే పంపకపోరని తలుస్తాను. ఇందులో యేదో వక పనిచేసి తాము ఆతిట్లు చూడాలి. అయితే ఆయన్ని మీరెప్పుడేనా యేపల్లెత్తు మాటేనా? అన్నారేమో? అందుచేత ఆయనికి మిమ్మల్ని ఆలా (కృతేతు ప్రతి కర్తవ్యం) గాఢంగా తిట్టి బుద్ధిచెప్పవలసివచ్చిందంటారేమో? రామ? రామా? ఆయనకీ మాకూ యెన్నడూ యేవిధమైన సంబంధమూలేదు. వొకరిమొగం వకరం చూచి యెఱుగం, (అయమయమితి ప్రత్యభిజ్ఞగా) యెఱుగనే యెఱుగం. రెండేళ్ళనాడు కాఁబోలు "గ్రామంగచ్ఛ౯ తృణం స్పృశతి"గా మావూరు వచ్చి నన్నుచూచినట్లు వీరిస్నేహితులు నాపేర యిటీవల వ్రాశారు. యీ తిట్లు చాలాకాలంనాఁటివి. కాఁబట్టి యిది నిష్కారణవైరం.

" పండితా పండితానాం "

అంటూ యేకరువుపెట్టివున్నారు అభియుక్తులు. ఆయన మహాపండి తులు. ఆకారణంచేత తద పేక్షయా కుంఠతావచ్ఛేదకకోటిలో పరిగణింప వలసిన మేము ద్వేష్యులం కావలసి వచ్చిందేమో ? ఆ తిట్లు చూచి తాము వారిని ప్రశ్నిస్తే వారే తమకు తోఁచిన సమాధానం సెలవిస్తారు. మిమ్మల్ని యెందుకు యింత నిర్బంధిస్తానంటే ? పత్రికా సంపాదకులకు వ్యాసకర్తల తత్వం తెలియడం కూడా అవసరమనియేను. చిరకాలాన్నుంచి నాకున్నూ మీకున్నూ పరిచయంవుందికాని—"ఎన్నఁడు నిన్నుఁ బెట్టుమనుచు నింద్రపము

సేయన్'' అన్నాడు భాగవతంలో. ఎప్పుడూ మిమ్మల్ని యేమీ నేను స్వార్థంకోరలేదు. యిప్పుడు కోరుతూవున్నాను, తీరిస్తే యీకోరిక తీర్చండి. లేదా ? చింత లేదు. యాచ్న గదా!

" అవమానం పురస్కృత్య మానం కృత్వాతు పృష్ఠతః'' అన్నారు అభియుక్తులు. (మీరూమీరూ యేవో కలహాలు పెట్టుకుంటూ వుంటే మేమూ మేమూ కలిగించుకుంటూ వుంటామా ? అంటారనిన్నీ యెఱుగుదును. యీ కలహం నిష్కారణంగా తిట్టడంగదా.) నాకు తమసహాయమల్లా వ్రాయక వ్రాయక "జన్మానికల్లా శివరాత్రి'' గా మీ పత్రికకు వ్రాస్తూవున్న నా దీర్ఘ వ్యాసాలు (ప్రస్తుతానికి సంబంధించినవి మాత్రమే) మీ పత్రికలో జాగ్రత్తగా ప్రచురించడమే కావలసింది. వుండడం ప్రాయోపవేశావస్థలోవున్నా బుద్ధి యింకా అంతో యింతో ప్రసరింపచేస్తూనే వుంది భగవతి. బహుశః విస్తారంగా మీ పత్రికకు పని కల్పనకాదే అనుకుంటాను. ఆ బ్రాహ్మడు తిట్టినతిట్లకు తగినంత సమర్థనం ఆయన చూపడమంటూ వుండదు. అలా చూపడమే తటస్థిస్తే.

" పిండ్యః ప్లవే త్సాగరే ''

ఆపద్ధతిని అంతతో "భాషామంజరీ సమాప్తా'' కావలసే వస్తుందిగదా? ఆయనికి నామీదవున్నకోపానికి పరిమితే కనపడదు. నామీదకోపం అంతతో ఆగక నన్నయ్యమీదకికూడా ప్రసరించింది. నాకేమో ? నన్నయ్య సమాన గ్రంథనఫక్కీ భారతకవులు తక్కిన వారిలోనే కాదు యిటీవల కవులలోగూడా మృగ్యమని వకఅభిప్రాయంవుంది. యిది తప్పుటభిప్రాయమైనా కావచ్చును. దీనికోసమే అయితే అన్నితిట్లు "దశాహం (దిక్కుమాలిన దశాహం) నాడు గొంటిగించుకొన్న ముత్తైదువునట నేను. యేమి కర్మం పాపం ఆబ్రాహ్మడికి యీలాటి సదూహ కలిగింది ? వకవేళ మేము యెప్పుడేనా ఆయన్ని యేమేనా అనేవున్నామేమో ? మఱచినామేమో అంటే పాపం, ఆగ్రంథంలో ఆలాటి ఆభూతంగా వుండేకల్పన యేమీ

చేసినట్టులేదు. దీనికిఆయన్ని అభినందించవలసివుంది. మా మొదటి తప్పల్లా ఆయన పట్టుకున్నతప్పు.—

క. "ఎన్ని పురాణమ్ములఁ దా
మన్నిటి నాంధ్రీకరించి అనుకంపన్ గా
కున్నన్ దీనిన్ విడుతురె?
నన్నయభట్టాది కవిజనంబులు మాకుఁ."

అనే పద్యంలో "నన్నయభట్టాది" అనేపదం దగ్గిఱే వుంది. నన్నయభట్టు భారతం వ్రాస్తూ వ్రాస్తూ అరణ్యపర్వం ముగియకుండానే చచ్చుకున్నాడు గదా? అట్టి స్థితిలో అతణ్ణి అంత గొప్పచేసి యెత్తుకోవడం యెందుకు? ఇదంతా వెంకటశాస్త్రి దురభిమాన ప్రయుక్తంగాని వేఱుకాదు. (యింతతో సరిపెడితే చింతలేదు. దశాహంనాటి ముత్తైదువులెందుకో? మిబోట్లు కనుక్కోవాలి.) అంటూ తిట్లకు వుపక్రమించడంచూస్తే శోచ్యావస్థలోవున్న ఆ వ్రాతకు ఆశ్చర్యమేకాదు. విచారంకూడా కలుగుతుంది. యెందుకు విచారం నన్నుతిట్టినందుకనుకుంటూ వున్నారా? అలా మీరు అనుకోనూ అనుకోరు. అందుకు నేను అలా వ్రాయనూలేదు. నాకు 70 వత్సరాల వయస్సుగాని ఆయనకు 76 వత్సరాల వయస్సని వారివూరి బ్రాహ్మడే వకాయన యీ మధ్య తెనాలి రైలులో నాకు కనపడి చెప్పి వున్నాడు, అయీ విమర్శన గ్రంథం (బూతులబుంగ) అచ్చై వకసంవత్సరంలోపుకనక దీని ప్రచురణం 75 వత్సరాల ప్రాయంలో జరిగివుండాలి. యేమీ చదువుకోని వాళ్ళకున్నూడా వృద్ధత్వం కొంత వివేకాన్ని కలిగిస్తూందంటారు. యీయన సాక్షులు గదా?

పైగా భగవదనుగ్రహం బాగావుంటే కొలదివత్సరాలలో విమర్శకుడుగారు సహస్రమాసజీవులు పొందదగ్గ బిరుదం. భగవత్స్వరూపులు అనేది నిన్ననేడు వారివూరిసభ్యులు మమ్మ కసిదీర తిట్టి ప్రచురించిన గ్రంథరచనాన్ని కూడా యితర సంశయవిచ్ఛేదాలతో సంపుటీకరించి యిచ్చిన

"1. కవిశేఖర, 2. అభినవతిక్కయజ్వ" లోనైన బిరుదావళితో సహా ధరించే మంచిసమయం రాబోతుంది? అట్టి భవిష్యద్భగవదవతారమూర్తుల చేతితో నేనా.

"దశాహంనాడు గొంతిగించుకొన్న ముత్తైదువు" లు అసకృదావృత్తిగా చిత్రించఁ బడవలసిం దంటాను ? యింతకు వెంకటశాస్త్రిగాఁడు ఆఅవతారమూర్తులపట్ల చేసిన అపచారం యేమిటో ? నన్నయ్యను పురాణాలు తెలిగించినవారిలో చేర్చి గౌరవించడంకన్న అపచారం యేమికావాలి. ఆయీ తిట్లేకాదు. శంకలుకూడా తిట్లలాగే నుంటాయి. వుంటాయేమిటి వున్నాయి. శంకలేతిట్లు, తిట్టులే శంకలు. శ్లో. "త్వమేవాహం త్వమేవాహం" "ముత్తైదు" వల్లా వుండఁగా, పంద, వెంగలి, ఎబ్బెట్రాలు, చూపేదేమిటి ? "ఇట్టి రోఁతలకు మెచ్చు సూరులను నిన్ను ననియతాత్మ జేసినవిధి నందుఁగాక." అని విమర్శకులు వ్రాసిన పరితాపవాక్యాన్ని చూచికూడా శ్రీశిష్టాశాస్త్రులువారు నాకుప్రష్టవ్యులైనారు. తి. వెం. కవులు తమమీఁద వీరు వ్రాసిన విమర్శనాన్ని మెచ్చుకొన్నట్లు వుటంకించి వీరిని ప్రశంస చేశారు. వీరు యిలా అనడానికి వారికి ఆధారం ఏమిటోకదా! నేను నన్నయ్య వ్యాసంలో వీరి కవితాధారను అభినందనీయమని అన్నాను, దానికే పేర్లోదు బహుమతి అన్నాను. విమర్శనం అద్ధాన్నమే అని వ్యంగ్యంగా కాదు వాచ్యంగానే అన్నాను. అంతకు మున్ను వీరిస్నేహితులకు వ్రాసిన కార్డులో వీరిభారత సంశయ విచ్ఛేదాన్ని అర్ధజరతీన్యాయంగా అభివందనీయమన్నట్టు కొంత తేలుతుంది అంతే, విమర్శనగ్రంథాన్ని అభినంద్యంగా వ్రాయలేదే ? అట్టిస్థితిలో శ్రీశిష్టాశాస్త్రులువారు నేనభినందించి నట్టివారి (విమర్శకుడుగారికి సంబంధించిన) పొగడ్తలో ఆమాట యేలా వుటంకించి వున్నారు ? అని నాకు సందేహం. యీ సందేహము తీర్చ తగ్గదే అయి వారిని అడగడానికి తగ్గంత అర్హత నాకు వున్నట్టు వారి చిత్తానికితోస్తే వారు నా కేదో ప్రత్యుత్తరాన్ని అనుగ్రహించనే అనుగ్రి

హిస్తారు. లేదా ? అప్పుడు అంతపాటి అర్హత నాకులేదు కాఁబోలును అని నాలో నేనే లజ్జించి తలవంచుకుంటాను. (వారు యేదేనా వ్రాయ దలఁచుకుంటే పత్రికలో వ్రాయాలిగాని నాకు వుత్తరం వ్రాయరాదు.) యిదిబొత్తిగా అసంబద్ధంగా వుందిగాని మావిమర్శకుఁడుగారికి వారిపూరి (ధూళిపూడి) వారు సమర్పించిన స్వాగతంలో వుటంకించిన అక్కరముల ధోరణి కడుంగడుఁ జక్కఁగా నున్నది. వుదాహరించి చూపుదునా. "విమర్శకాగ్రణీ ! విమర్శచేయుపట్ల మీకలము ఖడ్గమునకే యుద్ది దానిని ఝళిపించి కవిసింహములగు తిరుపతి కవులనే తాఁకితిరి" ఈవాక్యమెంతో సమంజసముగా నున్నది. మేము వారి విమర్శనము నభినందించిన ట్లిందు లేశమును లేదు. ఇది చరిత్ర కుపకరించు ధోరణి, యీ వ్రాఁతనేగాక వ్రాసిన వారింగూడ నేనభినందించుచున్నాను. శిష్టా వారివాక్యమునకే నాకు సమన్వయము కుదురకున్నది. వారి వాక్యము కూడా వుదాహరిస్తే బాగుండునుగాని అ పత్రిక యిప్పుడెక్కఁడుందో వెతకాలి. నేను దాన్ని బెజవాడలో కాఁబోలును చదివినాను. అయితే శిష్టావారి ఉద్దేశమందేమే నా దోషముండి అట్లనియుందురా ! శివ ! శివా ! అదికేవల మపోహ. విమర్శకుఁడుగారి గౌరవార్థము వార ట్లుటంకించి యుందురు. అంతేగాని విమర్శకుఁడుగారు ఆసమయంలోనేమి ? లోఁగడ వుదాహరించిన స్వాగతమునందలి వాక్యశ్రవణ సమయంలోనేమి ? కొంత కలగఁజేసికొని తి. వెం. కవులద్వారా నాకు గౌరవం రావడ మేమిటి ? "యిది నాకు బొత్తిగా అవమానంగా వుండే పద్ధతి" వారు శుద్ధతెల్వితక్కువవారు. పనికి మాలిన వ్రాఁతలు వ్రాయువారు, అందుచేత తద్వారా నా గౌరవాన్ని ప్రకటించడం నాకు బొత్తిగాయిష్టంలేదని చెప్పవలసింది. ప్రస్తుతంవ్రాస్తూవున్న—

"సంశయవి చ్ఛేద"

వ్యాసం చాలాభాగం జాగ్రత్తగానే విమర్శకుఁడుగారువ్రాస్తూన్నారు కాని కొద్దిగాతొందరపాటుమాటలుయిందులోనూలేకపోలేదు చూడండియీవాక్యాన్ని

"అట్లు కాదేని శాస్త్రి (వెం. శా.) గారి తెల్వితక్కువ యనవలసి వచ్చును."

యిప్పటి వ్యాసంలో యింతకు మించిన తుందుడుకు మాటలున్నట్టు లేదు. యిది స్థూలదృష్టిని వ్రాసినమాట. యీవ్యాసంలో పూర్వం నాకెప్పుడు పెట్టని "గార్లూ, బూర్లూ" కూడ పెట్టడమేకాక, నాపేరుకు మొదట శ్రీకూడా తగల్చడాన్నిగూర్చి నేను వాటి సమన్వయాన్ని యీవిధంగా చేసుకుంటూవున్నాను. యేలాగంటే తిట్లుతిట్టి వ్రాసేగ్రంధరచనాఁటికి విమర్శకుఁడుగారికిన్నీ నాకున్నూ యేవిధమైన సంబంధబాంధవ్యాలున్నూ యేర్పాటు కాలేదుకనక ఆలా నిరాఘాటంగా చేతికి వచ్చినట్లల్లా యేకవచనప్రయోగాలతో తిట్టఁగలిగారనిన్నీ యిటీవల కృతియివ్వడం ద్వారా నేను శ్రీతిక్కన సోమయాజిగారి —

"క. నే నిన్ను మామయనియెద దానికిఁ గాఁ గావ్యకన్య"

అనే పద్యం చొప్పున అల్లుణ్ణిఅవడం తటస్థించడంచేత 70 యేళ్ళ బాలప్రాయంలోవున్న అల్లుణ్ణి మన్నిస్తేగాని బాగుండదని "గార్లు" పెట్టి విందు చేశారని సమన్వయించుకున్నాను. అయితే ఆబ్దికంలో భోక్తలికి పెట్టే పిండివంటగార్లేమిటి ? మంగళప్రదమైన పిండివంట యే బొబ్బట్లో పెడితే యుక్తంగా యుండేవి, అని కొందఱనుకోవచ్చునుగాని

"దశాహంముత్తైదువుగా"

నన్ను పేర్కొనడమే కాకుండా యింకోపద్యంలో -

క, ఇద్దఱు భోక్తల కెక్కునె ? తద్దినము" అంటూ మా సీమ గ్రంథంలోవున్న — ఒకరి పెండిలిలో" అనే పద్యంలో వున్న శుభప్రదమైన వాక్యాన్ని—

"ముద్దు గుడవరా ముది పెండ్లికొడకా"

అన్నసామెతగా వ్రాసకుదిరిందికదా ? అని తద్దినంగా అపవదించి అమంగళాశ్లీలాలు వెలార్చిన మాకృతికన్యాప్రదాతలుం గారు యింకా ఆ

వాసననోకే అనుకుంటాను యీ అబ్దికపు పిండివంట (గార్లు) నాకు అను గ్రహించి వుంటారని వూహిస్తాను. నాకు యిప్పటి పెండ్లి (కృతికన్యా పరిణయం) మూఁడోదో? నాలుగోదో? అవుతుంది. తక్కిన భార్యలు తిట్టుమోతులుగారుగాని యీనాల్గో భార్య బాగా గయ్యాళిన్నీ తిట్టుమోతున్నూ దొరికింది. వార్ధక్యం దీనితో గడపాలి. శాంతం పాపం! మొట్టమొదటి పెళ్ళికి పిల్లనిచ్చిన అత్తవారింట కూడా అదేం కర్మమో? నాకు మా అత్తగారు (మీరునమ్ముతారో నమ్మరో?) గార్లపిండివంటతోనే విందు చేసేవారు. అది మీకు ఇప్పటికి యేలాజ్ఞాపకం వుందంటారేమో? నాధార ణయెటింగినవారున్నూ ఆ మధ్య నేను వ్రాసిన దీర్ఘవ్యాసాలు చదివినవారున్నూ యీప్రశ్న వేయరు. నాకు మూఁడోసంవత్సరములో నా తరువాత పుట్టి—మొన్న పురుట్లో పోయిన "ప్రబుద్ధుఁడు" అనేపద్యార్థానికి లక్ష్యమైన మాతమ్ముడు పురుడు సహా యిప్పటికింకా తూ. చా. తప్పకుండా జ్ఞాపకం అతిశయోక్తిగా జమకట్టుకుంటే ఆలాగే జమకట్టుకోండి. నమ్మితే నమ్మండి— "నమ్మిన నమ్మకున్న నది నావశమా" అన్నారు మా పరమ మిత్రులు శ్రీదాసు శ్రీరామ మహాకవిగారు యేదో విషయం వ్రాస్తూ తెలుఁగు నాఁడు అనే చిన్నపుస్తకంలో, యిది విషయాంతరం, ప్రస్తుత విషయం జ్ఞాపకం వుండనడానికి బీజమేమిటంటే? అప్పటికి ఏడెనిమి దేళ్ళవాఁడు నాకొకస్యాలకుడుండేవాడు, ఆకుఱ్ఱవాడు ఆ గార్ల పిండివంట సందర్భములో అన్నాడుకదా? మాఅత్తగారితో—

"అమ్మా! యీవాళ మనింట్లో గార్లు వండుతున్నావు తద్దినమా?"

అన్నాఁడు, అది మామామగారు విని వాణ్ణితిట్టి అయ్యో అమంగళంగా అన్నాఁడే అని నొచ్చుకున్నారు. ఆయన కుఱ్ఱవాణ్ణి తిట్టిన తిట్లు కూడా జ్ఞాపకం వున్నాయికాని యెలక మీఁదా పిల్లిమీఁదా పెట్టి నేను విమర్శకుడుగారిని తిట్టినట్టువారు భావించుకుంటారని పుటంకించలేదు. క్రియ మాట యీవృద్ధదశలో తటస్థించిన అత్తవారివిందులోనే కారా బాల్యదశ

లోకూడా నాకు అత్తవారివిందు "గార్గ" తోనేజరిగేదన్నది యిక్కడ వక్తవ్యాంశం మాఅత్తమామలు నన్నుయెప్పుడూ గారు పదంతోనే పిల్చేవారన్నది ధ్వన్యర్థం యీ మామగారు యేకవచనంతోనే గౌరవించారు. పూర్వం. యింతకూ చెప్పేదేమిటంటే ? యిప్పుడు వ్రాస్తూవున్న వ్యాసంలో మాత్రం దుందుడుకు మాటలు కొంత మృగ్యం అనియ్యేవే సాహసోక్తులు తలకు తగని ప్రసంగాలు చాలా వున్నాయి అని పూర్వ పక్ష సిద్ధాంతాలు చేసుకొనేటప్పుడు ప్రతివారి వ్రాతలలోనున్నా అంతో యింతో వుంటూనే వుంటాయి కనక వాట్లని గూర్చి వ్రాయవలసిందిలేదు. గార్గపురాణం అంతవసరం లేకపోయినా నాజ్ఞాపకశక్తిని తెల్పడానికి వుటంకించాను. శిష్టావారి అభినందన సందర్భములో స్వాగతంలో వున్న విమర్శకుడుగారి —"కత్తిఝళిపించు "ను గూర్చిన ప్రసంగములోన్నుంచి యిలా ఎక్కడికో పోతూ వున్నాము "కత్తిఝళిపించు" వ్రాత చాలా సరసంగావుంది. యేమంటారా ? వ్రాసినవారు యిట్టే తప్పుకోవచ్చు, హిట్లరు మహాశూరుడు కదా ? అతడిమీద మాయింట్లో నేను కూర్చుండి బ్రిటిషు తరపున నావద్దవున్న (బండాడిముక్కకూడాతెగని) మొద్దుచాకు నూరి ఝళిపించవచ్చునుగదా ? అది పనిచేసిందా ? లేదా ? అన్నది విచారణాంతరం. శ్రీకృష్ణభగవానుదేమన్నాడు,

"కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన"

అనలేదా ? ఫలం దైవాయత్తం. మనం చేయవలసింది పనిమాత్రమే అట్టిపనిని విమర్శకుడుగారు చేసినారు కనుక వారు మహాసాహసులని మాత్రమే ఆవాక్యం చెపుతుంది, ధ్వనినికూడాతీస్తే విమర్శకునిశక్తి తి. వెం. కవులముందు అంతగాని కొంతగాని పసకట్టేది కాదుగాని కాకపోయినా సాహసించి అందుకు పూనుకోవడం అభినందనీయమని కూడా తేలుతుంది-ధ్వనిగదా ? "అస్తమేతి గభస్తిమాన్" అనేవాక్యం యెందరికెన్నివిధాల ధ్వనించింది. కాని అధ్వనికికూడా కొంచెం సంబంధం మాత్రం

వుండాలి. యీమాట విమర్శకుఁడుగారు బాగా గమనించాలి. ఇది విష యాంతరం శిష్టావారు స్థూలదృష్టిని అభినందించడంలో ఆమాట దొర్లినట్టు అనుకోవడమే యిప్పటికి నాకు కర్తవ్యం యేదేనా యింతకంటె అధికం వారు తెల్పితే తెలుసుకోవడమున్నూ—పెళ్ళిపీఁటలమీఁద వున్న పెండ్లి కొడుకును వారివారికి తోఁచినట్టు అందఱూ ఆశీర్వదిస్తారు. వాటికి అవయ వార్థాలతో అవసరం వుండదు. ప్రస్తుతం సందర్భం అలాంటిదైనా ప్రసక్తి కలిగి కొంతవ్రాయవలసి వచ్చింది, యెందులోన్నుంచి యెందులోకో పోవడంవల్ల ప్రధానాంశం మఱుగుపడుతుంది. మామీసాల ప్రసక్తిలో విమర్శకులు వేసినప్రశ్న ఆయనకు బొత్తిగా దానిపూర్వోత్తరసందర్భాలు తెలియకవేసిన ప్రశ్నగా ఋజువు చేయబడిందికదా? యీలాటిప్రశ్నలే గుంటూరుసీమలోని (ఆప్రాంతంవారు ఆబాలగోపాలమూ యెఱిఁగిన) సందర్భాలనుగూర్చి కొన్ని వేసివున్నారు. స్వర్గతులుతాగా మిగిలిన విమర్శ కుఁడుగారి బంధువులకే వాట్లవిషయం బరాతంపెట్టి వున్నాను.

వారు యీపాటికి విమర్శకుఁడుగారికి వాటిసందర్భాలు చెప్పేవుంటా రనుకొంటాను. కాని యీవిషయంలో యింకోటి ప్రస్తుతం ఆలోచించాలి. సుమారు ముప్పదియేళ్ళనాఁటి గుంటూరుసీమచరిత్ర యిప్పడు 76 వత్సరాల ప్రాయంలో వుండడం నిజమే. అయితే అప్పటికి 46 వత్సరాల ప్రాయంలో వుండే వీరికి యితరులు బోధించడంతో పనేముంటుంది. అందుచేత యితరులకు బరాతం పెట్టడం కూడా అనవసరమే అనిన్నీ అసలు విమర్శకుఁడు గారికే బరాతం పెట్టడం యుక్తమనిన్నీ యిప్పటికి తేలింది. అయితే ఆయన యెఱిఁగేవుంటే? వాట్లనుగూర్చి మళ్లా యెందుకు ప్రశ్నిస్తారు? అంటే వున్నదంతా దానిలోనే వుంది వల్లన్ను, ఆప్రశ్నించ డమే అత్యాశ్చర్యం. ఆశ్చర్యంలోనున్నూ ఆశ్చర్యం. ఆరోజుల్లో యీవిజృం భించడం బొత్తిగా కనపడక యిన్నాళ్ళకి విజృంభించడాని కారంభించడం ఇంకోటి, కాశికావృత్తికంటె కౌముదే యెందుకు పూర్వం కాకూడదని

మొదట ప్రశ్నించి తరువాత అప్రశ్నించడం బొత్తిగా అనభిజ్ఞత్వప్రియుక్త మని నేను సూచించినతర్వాత యిప్పటివ్యాసంలో ఆపూర్వత్వం గుంటూరి సీమ గ్రంథంలో వున్న నావాక్యాధారం మీఁదే సమర్థించఁబడుతుందని పుబలాటపడటం యింకోటి. శాంతం పాపం! దీన్నిగుఱించి కొంచెం వ్రాస్తాను. వీరేవాక్యం భ్రమపడి దానికి ఆధారమవుతుం దనుకొన్నారో! ఆవాక్యం సీమలో లేకపోలేదు గాని అది మా (తి. వెం.) ది కాదు. ప్రతివాదులవాదంలోది. సీమగ్రంథంలో అంతా రచనమాతాలూకే అని అనుకునే వీరు విమర్శకాగ్రిణులు కావలసివచ్చిన యీకాలం అభినంద నీయం. ఆవాక్యం వీరు పుదాహరించినప్పుడు దానితత్త్వాన్ని బోధపఱు స్తాను. యిప్పటికి వారిసంతోషాన్ని అలాగే వుండనిస్తాను. బొత్తిగా శాస్త్రసంస్కారం లేనివారు యేవో ప్రశ్నలు కూరగాయప్రశ్నలువేసి చాలించక యీబాధకూడా యెందుకో. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" మీసపు శంక నదిల్చినట్లయింది. యద్వా మీసం నేను మాత్రమే పెంచి తిరుపతి శాస్త్రి పెంచనే లేదని వాదసౌకర్యార్థంక్షణకాలం వప్పుకుని మాట్లాడు కుందాం. అప్పుడు మాత్రం "పెంచినారము" అని చెప్పఁగూడదా?— "అస్మదోర్ద్వయోశ్చ" అనేది యేమవుతుంది? యింకా వాదం సాఁగితే వీరు యింకో ప్రశ్నవేస్తారని తోస్తూవుంది. అది యిది.

"మీరిద్దఱూ జంటకవులు గదా? తిరుపతిశాస్త్రి యిప్పటికి సుమారు 20 యేళ్లనాఁడే దేహం చాలించాఁడు కదా? నీవింకా దిక్కుమాలిన వ్యాసాలు వ్రాస్తూ వొక్కొనరంలాగ జీవించి వున్నావేమీ మాయిష్టం వచ్చిన ట్లల్లా మమ్మల్ని వ్రాసుకోవడానికి అభ్యంతరం కల్పిస్తూ"

అనేదికూడా వొకప్రశ్నలోకే చేరుతుందనుకోవడాని కభ్యంతరం వుంటుందా? యీవిమర్శకుఁడుగారి ప్రశ్నలధోరణి చూస్తే, అలాటిప్రశ్న వేస్తారా? విమర్శకాగ్రిణిగారు. యిదివఱలో వేసినప్పటికీ యిప్పుడు కొన్ని బిరుదులు పొందివుండికూడా వేస్తారా? అలాటి ప్రశ్న అంటే? యిప్పుడు

వేయరేమో కాని మునుపు వేయడాని కభ్యంతరం లేశమున్నూ లేదని మనవిచేస్తూ అలాటిప్రశ్నలే వీరు వేసినట్లు యిక్కడ మఱివకటిచూపి ఋజువు చేస్తూన్నాను. దేవీభాగవతపద్యం వీరివిమర్శన కంతకూ ఆయువు పట్టు పద్యం—

"క. ఎన్నిపురాణమ్ములు"

అన్నది లోఁగడ వుదాహరించే వున్నానుగదా! అందులో యీాయన చేసినశంక యేలాటిదో? గమనించండి. అరణ్యపర్వం తెలిగిస్తూ చచ్చిన నన్నయ్య "యేలా నీవిచ్చేమెచ్చు పరిగ్రహించడానికి అర్హుఁడైనాఁ డని కదా? ప్రశ్నించారు విమర్శకాగ్రణిగారు. ఈయన భాగవతం యెప్పు డేనా ఆఖరికి కృత్యాదిపద్యాలేనా చదివివుంటారో? లేక లోకోపకారార్థం సంశయవిచ్ఛేదం చేయడానికి భారతం (అదేనా తెలుఁగే సుమండీ) మాత్రమే చదివివుంటా రనుకోవాలో? తెలియదు. యేమంటారా?

"మ. ఒనరన్ నన్నయతిక్కనాదికవు లీయుర్విం బురాణావళుల్ దెనుఁగుం జేసియు"

అన్నపద్యంలో పోతన్నగారుచేసిన అపరాధాన్నేనా తి.వెం. కవులు.

"క. ఎన్నిపురాణమ్ములు"

అనేపద్యంలో చేసింది. అంతకన్న అధికమైనదా? అట్టిస్థితిలో దీన్ని వీరే (తి. వెం. క) చేసిన అపరాధంగా అపవదిస్తూ—

1. కవితాలలనమొగంబు బూడిదం బులిమెదవే
2. బ్రాహ్మణుండవ యింత దుర్మార్గమగునె?
3. మాసీఁదికరుణ (నన్నయ్య) చచ్చెనటన్న జా
4. దురభిమానంబు నీలోన దొరలిరాక.

యిన్ని అసంగతోక్తులున్నూ సాహసోక్తులున్నూ వ్రాయవలసి వుంటుందా?

పోతన్నగారు నన్నయ్యను పురాణముమాత్రమే తెలిఁగించిన కవులలో మాత్రమే కాదు. పురాణావళుల్ తెలిఁగించిన కవులలో కూడా చేర్చి గౌరవించి వుండఁగా మేము గౌరవించఁ గూడదా? దానికి యీవిమర్శకుఁడు గారి అభ్యంతరమా? మాకు: యిక్కడికి విమర్శకుఁడుగారి ప్రశ్న సౌడభ్యం వెల్లడిగా తెలుస్తూవుందా? సౌడభ్యం (లడయో రభేదః) యీలావున్నా, తిట్లేమో—1. క్రొత్తవిశ్వస్తులన మూలఁ గూరుచుండి: 2. అరయఁ బదిసవనాఁటి ముత్తైదువలనఁ. 3, యిద్దఱుభోక్తల కెక్కుడెత్తద్దినము. 4. చచ్చిచెడంగలారు 5. పదయవనాటి యైదువలభంగి నడంగరే?

యీలాటి అమంగళాలతో వున్నా నిరసనోక్తులేమొ? 1. వెట్టివెంకటాయ. 2 మన వెంకటశాస్త్రి. నీతిమాలిన వ్రాతల్.. 3 ధీరహితా (బుద్ధిహీనుఁడా), 4. నీవె కవివె? సింగిగూడఁ గవిత్వంబు చెప్పలేదె? 5. బుద్ధిలేదె? 6. నక్కపోతునని యుపమించుకొమ్ము.

యింతటి అనాత్మజ్ఞత్వంలో వున్నా యివిలేశమున్నా నేను గణించనే లేదని ఈయన్ని త్రికరణశుద్ధిగా నేను సేజ్జోడు (రమారమి 70 రూపాయిలది సమ్మానించడానికి ఆహ్వానించినదానివల్లనే లోకంగుఱితిస్తుంది కదా? నేను ఈతిట్లపల్లి అమాత్యసార్వభౌమవంశోద్భవులే అయినా బొత్తిగా బొందఁబడుతూ వున్నారుగదా? అని మనస్సారా గుఱితించి "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" అని సమాధానం చెప్పికొని యిట్టి అనాత్మజ్ఞులతో ఆసన్న మరణదశాంతర్దశలలో వున్నమనం వాదోపవాదాలకి దిగడానికి ప్రాజ్ఞలోకం బొత్తిగా అంగీకరించదని యింట్లోవున్నపదార్థం గాని మనం కొని చేసేది కాదుగదా? అని.

" క. అపకారికి నుపకారము నెపమెన్నక సేయువాఁడు నేర్పరి సుమతీ."

అనేపద్యాన్ని స్మరించి ఆరీతిగా యీయన అనుగ్రహాన్ని సంపాదించుకొందామని ప్రయత్నించాను. ఈనాప్రయత్నం కూడా విఫలమే

అయింది. విమర్శకుఁడుగారు దీన్ని అవమానంగా భావించారు. లోక మేలా భావించిందో? చూడండీ. చాలా వుత్తరాలున్నా వక్కపిల్లకవి వుత్తరంలో నుంచి కొన్నిమాటలు మాత్రమే వుదాహరిస్తాను.

గునపఱ్ఱు, తాడేపల్లిగూడెం పోష్టు,
24—5—1939

మానాప్రగ్గడ శ్రీరామసుబ్బరాయశర్మ నమస్కరించి వ్రాసికొనెడి

విజ్ఞప్తి:

“కృష్ణాపత్రికలో ప్రకటింపఁబడినవ్యాసము (నన్నయ్యనుగూర్చినది) చూచితిని. దేవీభాగవతపు విమర్శకుఁడుగారికి మీరిచ్చిన సమాధానము చదివితిని. వారు పశ్చాత్తప్తులు కాకపోరని నానమ్మకము. ఏమందురా?

“క. తిట్టినవారల మరలం గట్టలుకం దిట్టఁబోక కానుక లఱుతం, జుట్టఁగఁ జూతురు శాంతముఁ బెట్టెనె? మీయమ్మ ఉగ్గుఁ బెట్టెడివేళన్.”

నాకాశ్చర్యమైనది. ఇట్టి శాంతయుతుని ప్రేరేపణ లేకయే మీకృతి కర్తగారికి (మానియోగితల్లజునకు) కవిలోకమే సమాధానమీయఁగలదు.

చేవ్రాలు.

అనేకులు కవులు అడ్వకేట్లు (ఇందుఁ గొందఱు వాచా అభినందించినవా రున్నారు.) ఉద్యోగులు (వీరందఱు నియోగులే) నాపూనికను అభినందించిన వారుగలరు. అసలు వారూ వీరూ యెందుకు బోధించాలి విమర్శకుఁడుగారి వార్ధక్యం బాగానే వుండి నలుగురు నోళ్ళల్లో పడపలసిన ప్రాప్తి లేకపోతే వారివృద్ధత్వమే వారిని బోధించేది. “అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతంకర్మ?” నిరసించినవారల్లా నేనెవరిని ఆతిథ్యమునకై ఆహ్వానించితినో వారు మాత్రమే అయితే వారికి మనస్సులో అన్ని అనుచితమైనతిట్లు తిట్టి యేలావెళ్ళి వానిసత్కారాన్ని స్వీకరించేది అనే సంశయం కలగడంలో ఆశ్చర్యం వుండకూడదు. అది మానవసహజమైనధర్మం.

ఎంతకోపం లోపల వున్నా శారీరకధర్మాలుగాని మానసికధర్మాలుగాని మార్పుచెందవన్నది సర్వానుభవసిద్ధం. ఆకారణంచేత మొగం చెల్లక వారు నిరసించారు గాని మతోటికాదు కనక మళ్లా వారిని ప్రార్థిస్తాను. అయితే—

"రానివారలఁ రమ్మని పిల్వ వేడుకనరా"

అని నన్ను లోకం పరిహసిస్తుందేమో? వినండి ఆయన నన్ను తిట్టినా ఆదూషణాలు నాకు భూషణాలుగానే పరిణమించాయి. యీలాటి తిట్లకు వప్పుకోలేదుగాని కీ॥ శే॥ సోమంచి భీమశంకరంగారు (ప్లీడరు) అమ్మాఅలీ బూతులయితే ఆశీర్వచనాలే అని వొకప్పుడు చమత్కరించారు. యీతిట్లు లోకంలో యీలాటివా రుంటారని తెలుసుకోవడానికి అవకాశం గలిగి గురుత్వాన్ని కూడా చేసినట్లయింది. అందుచేత మొదట కొంచెం భారంగా కనపడ్డా క్రమంగా అది చెడ్డపని అయినప్పటికీ ముమ్మాటికికూడా చెడ్డపనేఅయినప్పటికీ దానివల్ల నాకుఁగాని నాయశస్సుకుఁగాని యిప్పుడు గాని భవిష్యత్కాలంలోఁగాని జరిగే అపకారం యత్కించిత్తూ కూడా లేదని నాకు తోఁచింది. దీన్ని లోకం యెంతవఱకు విశ్వసిస్తుందో నాకు తెలియదు.

"ఉత్పత్స్యతే మమ తు కోఽపి సమానధర్మా"

అన్నాఁడు భవభూతి. అలమతి విస్తరేణ. అందుచేత వారిని నేను కవితాధార సాపుగా వున్నదనే గుణలేశాన్ని పురస్కరించుకొని తక్కిన దాన్ని సర్వమున్ను పొల్లుగా భావించి జల్లించి "తోసిరా" జని సమ్మానింప దలఁచినాను. యిప్పటికీ యింకా నాప్రయత్నం అపల్లోనే వుందిగాని "నిరాశాః పితరో గతాః" కాలేదు. వారితిట్లు సమర్థనీయాలు కావన్న సంగతి వారికి బాగా గోచరించినట్లు వారి యిటీవలి సశేష వ్యాసంలో వుండే అక్షరాలవల్ల వ్యక్తం అవుతూ వుంది. ఆ అక్షరాలు చూచాకే నేనీ వ్యాసాన్ని వ్రాయడానికి ఆరంభించాను. ఇంతా వారి వ్యాసం "సశేష"

స్థితిలో వున్నా యెప్పటికప్పుడే జీవితసంశయంలోవున్న నేను రాఁబోయే వారివ్యాసశేషం చూడకుండానే.

" మీగాళ్ళ "

సామెతగా భవిష్యత్తులో రాఁబోయేవారి మాటలను భావనాశక్తిచేత (కవులకు భావనాశక్తి చాలాసంగతులను గోచరింపఁ జేస్తుంది.) వూహించి మళ్ళా యీఆహ్వానాన్ని పంపుతూన్నాను. ఇది విషయాంతరం వారి వ్యాసంలో వున్న యీమాటలు వారికి వారితిట్లను సమర్థించుకునే వుపాయం లేక నీళ్లు నమలవలసి వచ్చిందన్నసంగతిని తెలుపుతాయో! లేదో! చదువరులకు తెలియడానికి వుదాహరిస్తూన్నాను.

" 31 సంఖ్యగాఁ గొన్ని పద్యములు వెగటుగాఁ గనపడునట్లుటం కించి కొంత విపరీతార్థము చేసి వ్రాసియున్నారు, శాస్త్రిగారి యుద్దేశ మేమియో ? నేనట్లు తమ్ము నిందించినట్లు లోకమునకుఁ దోఁచవలయునని కదా ? కానిండు నాగ్రంథ మూమూలాగ్రము చదివినవారికైన సత్యము తెలియఁ బడదా ?"

అని వ్రాయ మొదలిడినారు. నేను చేసిన విపరీతార్థమేమో ? అసలు వారి సుపరీతార్థమేమో శ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారు గాని, లేదా వీరిని ధూళిపూడి సభలో అభినందించి నా పేరు లేక మాయిద్దఱి (తి. వెం. కవుల) పేరులు యెత్తికొన్న శ్రీ శిష్టాశాస్త్రులుగారు గాని లేదా ? ఆ సభకు ప్రెశిడెంటుగా శ్రీ పిఠాపురం మహారాజావారి కాలేజీ నుండి దయచేసిన పండితమండనులు గాని నాకు తెల్పి మందలింతురని కోరుచున్నాను. నేనొ కవేళ అందులో సుపరీతార్థమే వుందని ఆ బ్రాహ్మడికి యీ లోకంలోనే కాదు పరత్రకూడా అపకారం యెందుకు కలగాలని అన్నా: వెగటునాలేదు సొగసుగానేవుంది. స్వర్గానికి మెట్లు కడుతూవుందని అబద్ధానికి సిద్ధపడి వాదించడానికి దిగినా ; ఆయీ ముద్దుమాటలను సీయని రోయని పుణ్యాత్మ లెక్కడేనా పుట్టి వున్నారా ? అనేదే నా శంక : వీరే అక్కఱలేదు విమర్శ

కుడుగారు తమకుఁ దోఁచిన యేవిజ్ఞులపేరులుదాహరించినా సరే. వారేశాఖ వారేనా సరే. యేకులంవారైనా (18 జాతులలో) సరే. ఆడవాళ్లేనాసరే. మగ వాళ్లేనాసరే. ఆ తిట్లు తిట్లుకావనియు, అందులో అంతరార్థం సుపరీతార్థ మున్నదనియు.

" పదియవనాఁటి ముత్తైదువు "

పుణ్యస్త్రీయే అనియు అర్థము చెప్పి విమర్శకుఁడు గారిని వొడ్డెక్కిస్తే నేను సంతోషిస్తాను. (యేదో? కాలకర్మ దోషంచేత కర్మం చాలక అలా నోరు కాదు చేయి జాఱింది అని క్షమాపణ (నాకుకాదు) లోకానికి చెప్పి నిర్దోషత్వాన్ని సంపాదించుకోక యింకా తగుదునంటూ యీ పిడివాదం యెందుకంటాను?) తగుదునని యింకా వ్యాసాన్ని వ్రాసి పత్రిక నిండిస్తూ తమ అనుచిత ప్రసంగాన్ని సమర్థించుకోవడానికి ఉపాయం కనపడక యిత రులు విపరీతార్థం చేశారనిన్నీ—" వెగటుగా వుండేటట్టు ప్రకటించారనిన్నీ అపవదించడం శోచనీయం కాదా? పైఁగా —

శాస్త్రిగారి యుద్దేశ మేమియో? నే నట్లు తమ్ము నిందించినట్లు లోకమునకుఁ దోఁపవలయునని కదా? (లోకానికి నిందించినట్లు తోఁచదు స్తుతించినట్టుగానే తోస్తుందేమి?)

ఈ వాక్యసౌదభ్యం చదువరులు గమనించాలి. శాస్త్రిగారి యుద్దేశం శాల్జోడు నమర్పించుకోవడమే ముమ్మాటికీన్ని అంతే. తిట్టనట్లుమాత్రం లోకానికి తోఁచకుండా శాస్త్రిగారు చేయాలి. చేయగలరా? తిడితేమాత్రం 76 సంవత్సరాల బ్రాహ్మఁడుగదా! యెందుకు పడఁగూడదూ? అంటాను పైగా అంతకంటె అనఁగా తిట్లకంటె అధిక పాండిత్యం పూర్ణానుస్వారంగా వుండి విమర్శనకు పూనుకొన్నవృద్ధులు తిడితే మాత్రం నోరుమూసుకూరు కోవాలిగాని అయ్యో! చూడండని వారితోను వీరితోను చెప్పుకోవడంకూ డానా ?యెంత ఘాతచేశాఁడూ. వెం.శా. (ముదిమి రెండవ బాల్యంబుకదా) అవును తప్పే. దాన్ని వారించుకోవడానికేకదా? శ్రీవారిని శాల్జోడుతో అభి

నందన పద్యాలతో సహాగా సత్కరించడానికి సంకల్పించుకున్నాఁడు. కాబట్టి వారు వాఁడికోరిక తీర్చడంకన్న కర్తవ్యం లేదు. పైఁగా—

"నేను విమర్శన గ్రంథమున వ్రాసిన విషయములకు సరియైన సమాధానము వ్రాసిరేమో చూడుఁడు."

(యెంత ముద్దుగా వుందో? యీ వాక్యం పరిశీలించాలి) అని కూడా వ్రాస్తారే? నన్నయ్యను గుఱించిన ఆక్షేపణ దానిలో వున్నదేనా? మీన ప్రస్తావన దానిలోదేనా? వాట్లనుగూర్చి నన్నయ్యభట్టు వ్యాసంలో మొదటి దానికిన్నీ దీనిలో మీనప్రసక్తికిన్నీ సమాధానం వ్రాశానా? తక్కినదానికి బంధుసముద్రిలకి బరాతం పెట్టివున్నానా? యిఁకనల్లా —

"పదియవనాటి ముత్తైదువు వగయిరా తిట్లకు నేను జవాబుచెప్ప వలసి వుంటుంది. యేమని చెప్పాలో తోఁచకే సేల్జోడు బహుమానంగా యివ్వ దలచుకున్నాను. (వెనకఅథాత్తువాదం చేసి నీయమ్మజిజ్ఞాసా అంటూ వాదించినపండితుడి కేశాలు శిరస్సున ధరించి తనకు రాజుగారిచ్చినబహుమానం ఆయనకిచ్చిన సంగతి లోకానికి తెలియదా? వెం. శా ఆయనకి తీసిపోతాఁడా) ద్రావిడస్త్రీల కుచాలుకూడా తడివినందుకు వొక్క నాకేకాక పత్రికాధిపతులకుకూడా సంబంధం వుండడంచేత మేము ఉభయులమున్నూ చెఱివకసేల్జోడున్నూ బహుమతీ చేస్తేనేగాని మా పాపాలు పటాపంచలై పోవు. వెల్నాటికనక తి. శా. కి యీ ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవలసివుండదు, ధన్యుఁడు: కనక వేంకటేశ్వర శాస్త్రిలవారిని హెచ్చరిస్తూన్నాను సేల్జోడు సిద్ధంచేయమని: యిఁకమీఁదటనేనా యీలాటివారి వ్యాసాలు అనాలోచితంగా ప్రకటించి నాబోటి సర్వసంసిద్ధులకి అమాంగళ్యపు వ్రాఁతలు (మఱివకప్పుడేనా సరే) వ్రాసే యీలాటి ప్రబుద్ధులద్వారా పనికల్పించి బాధించడం యుక్తంకాదని పత్రికాప్రవర్తకులకు తోఁచేయెడల క్రియారూపంగానో వాగ్రూపంగానో వారిఅనుపాతాన్ని ప్రకటించ గోరుచున్నాను. లేదా? పరుండియే నే నింకా బళ్ళని తోలగలను వ్యాసాలు. వాట్లని జాగ్రత్తగా

ముద్రించి ప్రకటించి ఆయీలోపాన్ని సవరించుకోవలసిందని ప్రార్థిస్తాను. విమర్శనగ్రంథం చూచినట్లయితే మీరు యెంత యేవగించుకుంటారో అనుకుంటాను. అయినా నాకోసంచూచి అందేదేనా ఉత్తరం యియ్యతగ్గది వుందేమో ? పత్రికాధిపతులు చూపితే దానికి తోఁచినసమాధానాన్ని యిస్తాను. అధిపతులే అక్కఱలేదు. నన్ను ద్వేషించేవారు సుప్రసిద్ధులు కొందఱున్నారుగదా ? పేళ్ళెందుకు తీరికకూర్చుని ఆద్వేషించేవారిని ఆశ్రయించేనా సరే తిట్లుకావని వారిచేత అనిపిస్తే యింకో స్కేల్లోడుకూడాను. సరేనా అసలు విమర్శకులకు నన్నుప్రశ్నించడానికి అర్హత యెంతవఱకు వున్నట్లు గోచరిస్తుందో ? ఆయనచేసిన —

" పదియవనాఁటి "

వగైరా 31 ఆశీర్వాదాలవల్లనే కాక యింకా గ్రంథంలోవున్న ఆశీర్వాదాలవల్ల కూడా నిర్ణయించి పత్రికలో పత్రికాధిపతుల ఆచార ప్రకారం ప్రకటించి లోకాన్ని సంతోషపెట్టఁ గోరతాను. పత్రికలలో పలుసంగతులు పడుతూ వుంటాయి. వాట్లన్నిటికీ మేము బాధ్యులమా ? మీలో మీరు వాదోపవాదాలద్వారా తీర్చుకోవలసిందే అనిగాని లీగల్‌గా అనిగాని జవాబుచెపుతారా. యిది పత్రికాధిపతులందఱున్నూ మామూలుగా చెప్పే సమాధానమే. యిది స్పెషల్ విషయంగా మీరు పరిగణిస్తారనియ్యేవే యింతగా వ్రాశాను గాని లేకపోతే యీమాత్రానికైతే వ్రాయను. ఈయనకు జవాబు చెప్పలేకపోను? (అనఁగా యిప్పుడేకాదు జీవితానంతరం అధమం ఒక సంవత్సరందాకా కూడా చేతిలో లేఖిని పనిచేస్తూనే వుంటుందని నా పిచ్చినమ్మికి) గాని యీ వయస్సులో యీలాటి అనుచిత ప్రసంగానికి (అనగా కోర్టువారు తీర్పవలసినదానికన్నమాట) నేను జవాబులు వ్రాస్తూ కూర్చుండడానికి లోకోపకార కార్యాలలో తఱచుగా ప్రవర్తించే మీబోట్లు ఆమోదిస్తారా ? మీ పత్రికపుట్టి సుమారు యిరవై యేళ్లేనా కాకపోదుగదా ? యెవిమర్శకుడేనా యే గ్రంథకర్తనేనా —

" పదియవనాఁటి ముత్తైదువు "

లోనైన అప్రుచ్ఛ్యపుమాటలతో బహూకరించినట్లెఱుఁగుదురా ; అట్టిమాట లెన్నఁడేఁనా మీరు (ఇప్పుడూ ఆమాటలు మీరు ప్రకటించ లేదు సుడీ. పాపం ; ఆయనే ప్రతిష్ఠకోసం చిరకాలం దాఁచిదాఁచి యిప్పటి అదృష్టంపండి స్వదర్వ్యంతో బయటికిఁ బెట్టి వున్నారు.) మీ పత్రికలో ప్రకటించి వున్నారా ? అని నా ప్రశ్న. తాము జూడలేదు యీయన తిట్లని యీసంగతి నే నెఱుఁగుదును. యీయన విమర్శకులు కారు. వట్టి అనాత్మజ్ఞులు అని నేను తెలిసి కొన్నాను. మొట్టమొదటనే పంపిన భారతసంశయవిచ్ఛేదం మీఁద అభిప్రాయం అసలు వారు కోరకుండానే నాఅంతట నేనే వొకమాదిరిగా యిచ్చి మెల్లిగా రంగంలోకి అవతరింప చేశాను. అప్పుడీ పుస్తకం విమర్శనం పంపించారు. చూచాను. సమ్మా నించ తలచాను. దానికి ఆయన నాకు అనుగ్రహించిన ప్రత్యుత్తరం ఇది.

" తామే మాగ్రామము వచ్చి సభచేసి చేయవలసి యుండునుగాని నేను తమగ్రామము వచ్చుట తగియుండదు. "

" యెందుచేత తగియుండదోకదా ? కృతిప్రదాత కృతి నాయకుని కడ కేగి సమ్మానింపఁబడుట ఆచారమా ? కృతినాయకుఁడు కృతియిచ్చిన గ్రంథకర్తఇంటికేగి సమ్మానాన్ని పొందుట ఆచారమా ? తిక్కన్న సోమ యాజులుగారికి కేతనమహాకవి దశకుమారచరిత్రను కృతిసిచ్చెను గదా ? దానిని తిక్కన్నగారి గృహమునకు వచ్చి వినిచి సన్మానమును తిక్కన్న గారి గ్రామములో పొంది వుండునా ? లేక తిక్కన్నగారే కేతన్నగారి వూరు వెళ్ళి అక్కడనే కేతన్నగారి కవిత్వాన్ని విని వారింటే భోంచేసి సమ్మానించి వచ్చివుంటారా ? మనుమసిద్ధి తిక్కన్నగారింటికి వచ్చి ఉత్తర రామాయణాన్ని విని సత్కరించి తన రాజధానికి లేదా ? కోటకు వెళ్ళి యుండునా ? యింతటి పరిజ్ఞానంకూడా గుం. డి. విమర్శకుఁడుగారికి

లేదని లోకం అభిప్రాయపడరాదు. నేను అంతకంటే పదేదిలేమ. కాని యేంచేస్తారు పాపం ! వురిలో చిక్కారు.

"అప్రతిపత్తిమూఢమనసా ద్విత్రాస్స్థితా నాడికాః" అన్నయెత్తు నే నెత్తడంచేత యేమీ వ్రాయడానికి కలమాడక యీలా అపహాస్యపు టక్కరాలు వెళ్ళఁగ్రిక్కారే! కాని అసలుశక్తి యీలాటిది కాదు. లౌకికాగ్రేసరులు అంకెలలో మంచి పాండిత్యముంది. దాన్నిబట్టి సంఖ్యావంతులుకూడాఁ అసలు సంఖ్యావచ్ఛబ్దవ్యుత్పత్తి వేఱుకదా) అనఁబడతారు. యీమధ్యనే అభినవ తిక్కయజ్వలు కూడా వారిగ్రామంలోనే (యింట గెల్చి రచ్చ గెలువుమన్నారుకదా) అయి వున్నారు. యీపైని త్రిలోక విజయంకూడా చేస్తే చేస్తారేమో. "పదియవనాఁటి ముత్తైదువునూ, దశహంనాఁటి ముత్తైదువునూ" బంగారు పట్టుతల్లిగా సమర్థిస్తారు. (ఇంకా యీలాటి అపృచ్ఛ్యప్రసంగం చాలావుంది.) దానితో ఆబిరుదేకాదు సర్వమూ సమర్థితం అవుతుంది చూస్తాము. కానీ ధూళిపూడి గ్రామస్థులకు మహాకవి తిక్కన్నగారియెడల గౌరవం లవలేశమున్నూ లేదేమోనని వివేకులు అనుమానించ వలసి వస్తుందేమో అని నాచింత. యేమంటే ? యీయనజ్ఞానం మిక్కిలి సామాన్యంగా కనపడుతూ వుంది. వీరికిచ్చినస్థానమేమో పెద్దది యిప్పుడు తిక్కన్నగారి యశఃకాయమే వుందిగాని అసలు కాయంలేదు. పరిశీలించేవారు అనుకోరుగాని స్థూలదృష్టులు వారిబండారంకూడా యింత పాటిదే అనుకుంటే ? అయ్యో! కర్మమా ! తిక్కన్నగారి 'ప్రజ్ఞావిశేషపరిజ్ఞానానికి యీలాటి వుపమేయ స్థానాలేనగతి ? అలా యెవరంటారు, గాని లోకంలో ప్రాజ్ఞుల సంఖ్య చాలా తక్కువ, ప్రాజ్ఞేతరులే అనఁగా ? జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధులే యెక్కువ. అందుచేత కొంత వారికికూడా మనం భయంపడవలసి వుంటుందని నామనవి. సరిగ్గా నాలుగు పంక్తులు వ్రాయడానికి సామర్థ్యం పూర్ణాను స్వారంగా వుండే వీరు పెద్దపెద్దమాటలు ప్రకటిస్తారే ! యీసాహసం వీరికి యెక్కడనుండి వచ్చిందోగదా ! ఆ యీ

సందర్భం యిఁక లోకమే తేలుస్తుంది. అందుకే నాశాంతి మంత్రాలు వీరికి నచ్చాయి కావు. నాసంధి అంతకంటే నచ్చింది కాదు. నాసమ్మాన్ని నిరాకరించారుసరే, అంతటితో నే నా వూరుకున్నారా ! ఉహూ ! ఊరుకోలేదు, యీకింది వాక్యాన్ని చిత్తగించండి.

" అట్లుకాదేని వారు వచ్చినట్లయిన సభచేసి నాకృతికి నాయకులైరని నేఁజేయఁదగిన విధమున వంచన లేకుండ బహుమతి చేసి పంపెదను."

యీ మహావాక్యంలో .... "నాయకులైరి " అన్నవాక్యంలో కర్త తాత్పర్యం అట్టిదౌనో కాదో గాని నాకు వకస్వారస్యం కనబడుతూవుంది. వెం. శా, తనంతట తానేన్నాయకత్వాన్ని ఆపాదించుకుంటే దాన్ని తప్పించడానికి అవకాశములేక తప్పనివిధి అయి వప్పుకోవలసి వచ్చిందిగాని అసలు నా అభిప్రాయం యీ " బూడిదం బులుము '' బాంధవ్యం అంగీకరించవలసి వస్తుందని కలలోఁగూడా యెఱుగనే యెఱుగను అని స్ఫురిస్తూవుంది. ఇది సత్యదూరంకాదు. యింకా పరిశీలిస్తే "గోడసోఁది పిల్లి మాదిరిగా '' వున్న ఆ మాటలలో అవమానించి పంపుతానని కూడా స్ఫురిస్తుంది, నేను అందుకూ సిద్ధమే చప్పట్లపర్వం చూడండి. నా యందు యెంత ఆగ్రహమో వున్నట్లు అమాంగళ్యపు తిట్లవల్ల స్ఫుటమవుతూ వుండఁగా ప్రేమగా ఈలాటి పరమశత్రుణ్ణి నన్ను జామాతగా విమర్శకుడు గారు బుద్ధిపూర్వకంగా అంగీకరిస్తారని యెవరనుకుంటారు ? భవతు. యేలాగయితేనేమి ? యిప్పటికి మనుగుడుపు ఆహ్వానందాఁకా వచ్చిందికదా ? యీ వివాహం సర్వథా రాణీసంయుక్తకున్నూ పృథ్వీరాజుకున్నూ జరిగినమాదిరిగా ఆచరిత్ర యెఱిఁగినవారు భావిస్తారు. సంయుక్తచంద్రికి యేకోశమందున్నూ పృథ్వీరాజుయందు యిష్టంలేదు. లేకపోతే మాత్రం దైవలిఖితం తప్పుతుందా ?

"ఎన్నఁగ రాదుగా ? మఱియు నేఁటికి నేఁటికి ధాత వ్రాయునో " కృతి యిచ్చి వుండిన్నీ బహుమతి పుచ్చుకోవడానికి దయచేయవలసిందని

నేను సగౌరవంగా కోరితే గతంలో తామొనర్చిన అపచారాలవల్ల రావడానికి మొగం చెల్లక ఆబహుమానం అక్కడకే మూటగట్టి తెచ్చి చేయవలసిం దంటారే ! యిది యెక్కడి లోకజ్ఞానం బాబూ ? ఏమో ? అలా అనడా నికిన్నీ వల్లకాదు; "కవితాలలన మొగంబు బూకిదం బులిమే" వాళ్ళకు దానిలోవున్న స్వారస్యం బోధపడుతుందా ! ఏదో మాదిరి "ముత్తైదువు కదా" వాఁడు కృతిభర్త సేబ్జోడు పట్టుకొని అత్తవారింటికే (స్వంత ఖర్చు లతో కూడా కాబోలును) వెళ్ళి కృతికన్యాప్రదాతను సమ్మానించడం యెట్టిదో ? ధూళిపూడి గ్రామమే తెలుసుకోనుఁగాక. ఆ భారం దానిదే నాకెందుకు—యిఁక ...

"ఏ భూపాలుఁడీ వచ్చినఁ"

అన్నసాఁకును గూర్చి విచారిద్దాం. తృతీయ చరణంలో వున్న—

"సాలగ్రామము మున్నుఁగా గొనఁడు"

అన్నది బాధిస్తుందని కాఁబోలు స్పృశించనే లేదు. ఆసాలగ్రామ పదంవల్ల కాళ్ళుగడిగి మంత్రపూర్వం యిచ్చే షోడశమహాదానాలుగాని దశ దానాలుగాని (అనఁగా పురోహితవృత్తిలో వుండేవారు పరిగ్రహించే వన్న మాట) ప్రవరాఖ్యుఁడు న ప్రతిగ్రహీత కనక పరిగ్రహింఁచడనే స్వార స్యమే వస్తుందిగాని పాండిత్యప్రయుక్తమైన సన్మానాలుకూడా అతఁడు పరిగ్రహించక నిరాకరిస్తాఁడని స్ఫురించదు. స్పృశించక వదిలినా ఆసాల గ్రామం "ఎట్ సెటార్" న్యాయంచేత వచ్చితీరుతుంది. పెద్దనామాత్య ప్రభృతి మహాకవులు అగ్రహారాదులు రాజులవల్ల సగౌరవముగా స్వీకరించే వున్నారుగాని నిరాకరించలేను. (కోకటగ్రామాద్యనేకాగ్రహారంబులడిగిన సీమల యందునిచ్చె.) కాఁబట్టి మన అభినవ తిక్కయజ్వగారు నాయిచ్చు సేబ్జోడు బహుమానాన్ని నిరాకరించడానికి అఁసాకు బొత్తిగా యేమీ ఉపక కరింపనందున — మొగం చెల్లకపోవడమే యిందుక్కారణమని తప్పక యొప్పికో వలసివస్తూవుంది యీవూహ నిక్కమే ఆయితే యిప్పటికేనా

"పశ్చాత్తాపానికి"

వచ్చినట్టు ప్రాజ్ఞలోకం భావించడమే కాకుండా పశ్చాత్తాపం పాపనివారకంకాఁబట్టి పారలౌకికపు చిక్కు కూడా వారికి లేదని తోస్తుంది. నాకు వయస్సు ఉత్తరవయస్సు కనక ఐహికభయంకంటె పారమార్థిక భయమే యెక్కువగా చూచుకోవలసి వుంటుందని వేఱుగా చెప్పనక్కఱలేదు. "శా. నాకుం దోఁచినమాట యైహికమటన్నన్ దీర్ఘయాత్రాపరుల్, వీఁకం జేయు మకాము లందొకటియౌ వేయేళ్లు జీవించినన్." మఱేమీ ఆశ్చర్యంగా కనపడదుగానీ యేభైలాపచ్చీసు వయస్సులో నేనావున్నవారైతే యీలాటి తిట్లుతిట్టి ప్రచురించారన్నా కొంత అంగీకరించడానికి మనస్సు వొప్పుకుంటుందిగాని యీలాటి పెద్దలు భారతాదిగ్రంథపరిశీలకులు విమర్శకులు లౌకికసార్వభౌములు పైఁగా అంతో యింతో కవులున్నూగదా? వీరు! వీరు—

"పదియవనాఁటి"

మొదలైన తిట్లు మమ్మల్ని కాదే అనుకుందాం వేఱొకరినేనాయెంత నికృష్టుణ్ణేనా తిట్టి ప్రచురించి (వారు కోర్టుకు మాలాగే వెళ్ళరే అనుకోండి) మళ్ళా లోకంలో యెలా తలెత్తుక తిరగడానికి వల్లపడుతుం దనుకున్నారో అనేదే పెద్ద సందేహం. మాశిష్యకోటిలో వ్యక్తులిద్దరు యీమధ్య నేను బెజవాడ వెళ్ళినప్పుడు "యీలాటివారి కందఱికీ మీరుజవాబు చెప్పుచూ వుండడం మీది పెద్దలోపం" అంటూ నన్ను మందలించడానికి మొదలు పెట్టారు. దానిమీద—

"నాయనా! ఆయనమీకు దగ్గఱ బంధువులు కాకపోయినా శాఖామాత్రబంధువులు కాకపోరుగదా? నాకుపనిలేకుండా పోయింది. శాస్తి కలిగించుకొని మంచి మార్గానికి తిప్పండి అని అయిద్దఱిలో వకరితో మాత్రము అని చూచాను. కానీ అతనికి యెల్లప్పుడూ ఆ కాంగ్రెస్సు పట్ల తోటే సరిపోవడం చేతనో యేమో? మళ్లా యీప్రసక్తి యెత్తుకోనేలేదు.

లేకపోతే వుపేక్షించేవాఁడు కాఁడు. గుంటూరిసీమ వివాదల పూర్వోత్తరం పూర్తిగా యెఱిఁగి అయ్యో ! అని నొచ్చికొనే వాళ్ళల్లో మొట్ట మొదటివాఁడే. ఉ. "శాఖకు నప్రతిష్ఠ" యీలాటి వృథా అభిమానం అని చింతించేవాఁడే. అయినా—

"నమాజు చేయఁబోతే మసీదు మెడఁబడ్డది'' అన్నట్టున్న యీవ్యర్థ వ్యాపారంలోకి యెవఁడో నావంటి చేదస్తుడుతప్ప యెవఁడు కలిగించుకుంటాడు?అలాకలిగించుకుంటేవిమర్శకుఁడుగారు అవ్యక్తులనుకూడా విభీషణాయిగాళ్ళని నిందించడం వుంది. అది వారివిమర్శన గ్రంథంలో వకవిశేషాంశమే. కీ॥ శే॥ వడ్లమన్నాఁటి నరసింహాశర్మనున్నూ ప్రస్తుతం విశాఖపట్నంలో ఉద్యోగిగానున్న పింగళి లక్ష్మీకాంతాన్నిన్నీ నాఁడేమో? అనఁగా గుంటూరుసీమవివాదములలో ఆవలిపక్షానికి వ్యతిరేకంగా న్యాయపక్షాన్ని వర్తించారని వీరు దూషించివున్నారు. భవతు యిప్పుడు వీరి పుద్యమాన్ని యేబంధుసముద్రులు సమర్థిస్తారో? చూడవలసివుంది. యేదో ఆకాలంలో ఆసీమలో వివాదం జరిగించన్నమాటే కాని అప్పుడు పరమ శత్రువులుగా వున్న వారందఱున్నూ యిటీవల పరమబంధువులుగా మారినట్టు నాకు బాగా అనుభూతం అయింది. అది బ్రాహ్మణలక్షణం. యెందుకు అలాగ మాఱ రంటాను. నన్నయ్యభట్టు—"విప్రులయలుకయు తృణహుతాశనమ్ము దీర్ఘమగునె?" అని వూరికేనేఅన్నాఁడా? అతఁడు లోకజ్ఞుఁడు "లోకజ్ఞునుభయభాషా" అని వూరికేనే వ్రాసుకున్నాఁడా? లేదు. యిప్పటికి సుమారు 16 యేళ్ళకిత్రం నేను హఠాత్తుగా గుంటూరు వెళ్ళడం తటస్థించింది. అప్పుడు శ్రీయుతులు పాటిబండ సూర్యనారాయణ రావుగారు (ప్లీడరు) అరండల్‌పేటలోనే అనుకుంటాను వారు కట్టించిన శ్రీఆంజనేయస్వామివారి ఆలయం చూడాలని బలవంతంగా తీసుకువెళ్ళి యెంతో ఆదరించారు. అప్పటిమాట యెందుకు? సంవత్సరానికి పూర్వం బెజవాడలో శ్రీపాటిబండ సుందరావుగారు (అడ్వొకేటు) యెంతో

ప్రయత్నపూర్వకంగా సపుత్రికంగా సచ్ఛాత్రింగా నన్ను వారింటికి పిల్చు కొని వెళ్ళి సేలువులువగైరాలతో సమ్మానించి విందుకూడా చేశారు. పాటిబండవారినే ప్రత్యేకించి యెందుకు యెత్తుకున్నానంటే ఆరోజుల్లో "పండితబ్రువలక్షణం" అనే పేరుతో మామీఁద కొన్ని దూషణోక్తులు వ్రాసినవారు పైవారిలో మొదటివారు. రెండవవారు బహుశః అప్పటికి పుట్టివుంటారేమోకాని ("కౌపీనవంతః ఖలు భాగ్యవంతః") కనక ఆయుద్ధంలో పాత్రిత్వం వున్నవారు కాకపోయినా వారితండ్రిగారు శ్రీవేంకటరమణయ్యపంతులవారికి ద్వేషుఁడంటూ వుండవలసివస్తే చెళ్ళపిళ్ళ మాత్రమే. కార్డులోకూడా (లౌకికాగ్రేసరులై వుండికూడా) వాఁడు మహా దుర్మార్గుఁడుఅని నిరాఘాటంగా వ్రాసేవారు. శ్రీయుతులు కృత్తివెంటి గంగరాజుగారు ఆవ్రాయడాన్నిచూచి చాల మెచ్చుకొనేవారు. నేను వారి (వెం. ర. య్యగారి) వ్రాఁతనే సమర్థించేవాణ్ణి. దానిమీద గంగరాజుగారికి పంతులుగారిమీద మఱింత కోపంవచ్చేది. యింతే వ్రాయవలసింది, యిఁక వ్రాస్తే సారస్యం చెడుతుంది. శేషం ఊహించుకోండి—లేదా? గంగరాజు గారికి బందరువ్రాసి తెలుసుకోండి-చాలును యీసందర్భంలో నన్ను కార్డులో కూడా వాఁడు దుర్మార్గుఁడు అని వ్రాసేవారి వ్రాఁతను ఆమోదించి నేను సమ ర్థించడపు లౌక్యంయేమిటీ? అని అడుగుతారేమో?అందులోనేవుంది. వెం.శా. ప్రజ్ఞావిశేషం యావత్తూ: ఈబ్రాహ్మణుడువంటి యేకొలఁదిమంది హృదయం లోనోతప్ప ఆనాఁటివిషయం లేశంకూడాయిప్పుడు వున్నట్లేలేదు. వారూపీరూ క్షీరనీరన్యాయంగా వుంటూవున్నరోజుల్లో యీయన మళ్ళాదీన్ని లేపదీశారు. అయితేదీనిమూలాన్ని యీయనకేమాత్రమో లభించడంజరిగిందని వింటాను. అందుచేతకొంతఅవసరమే అని తోస్తుంది."సర్వః స్వార్థం సమీహతే కదా!" యీయన ప్రశ్నలు చూస్తే ఆశ్చర్యంగా వుంటుంది—అత్యాశ్చర్యంగా కూడాను, దేవీభాగవతంలో నమ ? నా తెలివిని చూపించానుమ?. (దేవీభాగ వతమున నీ తెలివి చూపి చూ) దేవీభాగవతాన్ని ఆంధ్రీకరిస్తూ వున్న నేను

నాతెలివిని చూపక యితరులతెల్వి నేలా చూపేదీ? యెరువు తెచ్చుకొనేదా? "ఆదికవిభేద మిందేమి యవసరంబు" అంటూ వకప్రశ్న. యీప్రశ్నకు కొంచెం వ్రాసి యిఁక వ్యాసం విరమిస్తాను. ఆత్మకూరివిద్యావివాదం దేవీభాగవతం రచించడానికి మొదలిడిన కొద్దికాలంలో ప్రారంభ మయింది. ఆపండితులు లక్ష్యవిషయంలో భారతాన్నేకాని వొప్పేవారు కారు సరిగదా? అందులో నన్నయ్యనిమాత్రమే యీచేదస్తం వారికి తెచ్చిపెట్టింది అహో బలుఁడున్నూ. కవిరాక్షసుఁడున్నూ ఆసందర్భం యీకారణంచేత ఆకాలంలో ప్రస్తుతం అవడంచేత ఆగ్రంథపీఠికలో భారతప్రామాణ్యాన్నిగూర్చి చర్చించడం అవసరం అయింది. యెత్తుకున్నాను. చర్చించాను.చర్చించాను. తుట్టతుదకి,

"ఏమైనను భారతమ్మునకు నంజలి సేయక తీరదేరికిన్."

అని ముగ్గురుకవులూ ప్రామాణ్యకోటిప్రవిష్టులే అనితేల్చాను. యీయనకేం తెలిసి ప్రశ్నించారో! పాపం!

"ఆదికవిభేద మిందేమి యవసరంబు"

అంటూ ప్రశ్నిస్తూ. పైఁగా అంతటితో సరిపెట్టక.

"దురభిమానంబు నీలోన దొరలి కాక"

అనికూడా పైని కొసరువేస్తారు. ఆయీసందర్భాలు యెన్నని యెత్తి చూపేది? చూపడమే వస్తే వొక్కఁత్రిలింగ చాలుతుందా? నేఁటితెలుఁగు పత్రికలన్నీ కలిస్తే కూడా చాలుతాయా. యింతటి అమాయికసార్వభౌము లెక్కఁడేనా వుంటారా? యేప్రసక్తిన్నీ లేకుండానే భారతాన్నిగుఱించి అన్నిపద్యాలు పిచ్చిగానీ యెత్తి దానిపీఠికలో వ్రాస్తామా? పైఁగా నన్ను నేను,

1. "నక్కఁపోతని" ఉపమించు (పోల్చు) కోవాలష! సరి! యెవఁ డేనా తన్ను తాను "నక్కఁపోతునని, కుక్కఁపోతునని" ఉపమించు

కుంటాఁడా? విమర్శకుఁడుగారు యెన్నెన్నో బూతుఁగూఁతలు కావుకావు అమాంగళ్యపుకూఁత ఉపయోగించినప్పుడు యీ "నక్కపోతు" కూఁత మాత్రం అంతకు తీసిపోయిందని కాఁబోలు నాకు వదలిపెట్టారు. వారే వుపయోగించవచ్చునే? యిది. "పదియవనాఁటి" వగైరా మృదు ప్రసంగముకంటె చెడిపోయిందా? లేదా? "దున్నపోతు" అని కూడా ఉపమించి కసితీర్చుకోవచ్చునే? యేమంటారా! దున్నపోతుపోలికలో ప్రస్తుతం చాలా బలహీనస్థితిలో వున్ననాకు అది పంచగురువులలో వొక గురువు మామగారు వాడేదికనక ఆశీర్వచనంగా పరిణమించి దున్నపోతుకు వుండే బలపరాక్రమాల్లో యేశతాంశమేనా నాకు అంటుకొని ఆయనగారి చొప్పదంటుశంకలన్నిటికీ యీలాగే సమాధానాలు వ్రాస్తూ ప్రాజ్ఞలోకంచేత

"యీయన కేం మతిపోయిందా?"

అని పరిహసింపఁబడడానికి కొంత వుపకరిస్తుంది కదా? ఆదున్న పోతుపమానం; అంతేకాక ముసలికి రోగికి కృతికన్యాదానం చేసిన పూజ్యులు వానిక్షేమం కోసం పడరానిపాట్లు పడాలి. నేను శ్రీజయంతి పంతులుగారికిన్నీ శ్రీజయపురంమహారాజావారికిన్నీ మిక్కిలి వృద్ధులకు పిల్ల (కృతి)నిచ్చిచూడండి? యేలావ్రాశానో? శ్లో॥ భార్యాగతాదివమథాఽపి మమోద్భవ కన్యాద్వయం జగదతీత కలావిలాసం జామాతరావతి తరాం జరఠౌ చలద్ధౌ సర్వాత్మనాయుషి భవత్కరుణా శరణ్యా" ఆశ్చర్యం. ఆశ్చర్యం. పైఁగా నాకు—

"ఎక్కడో బ్రహ్మదేవుఁడు వ్రాశాఁడఁట? అందుచేత కవితావిష యంలో నాకు పేరు దక్కిందష? ఏమిటా దక్కటా? యీలాటివారిచేత బండబూతులు తినడమేనా? యెవరు తిరిగి నేను—

"అయ్యా! యెక్కడనో? అన్నారు గదా? అదియెక్కడ? యెవరు కనిపెట్టినారు? లేక ......అంటూ ప్రశ్నిస్తూ గేలి చేస్తే గతేమిషో అయొచ్చేదీ పయొచ్చేదీ తెలుసుకోవద్దా? నాలాగ—

" కవితాలలనమొగంబు బూడిదంబులిమెడి "

వారిలో చేరేవారు కారుకదా? వీరు కుంకుమతో పులిమేవారు. వేదజ్ఞానంలేని వైదీకం యెంతశోభిస్తుందో? లోకజ్ఞానంలేని లౌకికమూ అంతేశోభిస్తుం దనుకుంటాను. రెండిటికీ మారెండు వ్యక్తులున్నూ లక్ష్యంగా నేఁటికాలానికి భగవంతునిచే సృష్టింపబడ్డాయి కాఁబోలును. ప్రశ్నల వైఖరేమో? అలావుంది. ఆప్రశ్నలకు సమాధానం రాలేదంటూ నెపం వకటా? చూడండీ యింకోప్రశ్న.

" ఉపపతియా? (అంకుమగఁడా?) అగ్రాసనాధిపతి? "

అని కాశీకృష్ణాచార్లగారినిగురించి ప్రశ్నించారు. దీనిముద్దు లోకం గమనించి మెచ్చి మేఁకతోలు గప్పుతుందని మామామగారితాత్పర్యంగదా! దీన్ని విమర్శించవలసివస్తేనో మొగుఁడుగాని అంకుమొగుఁడుగాని వుండ వలసివస్తే ఆడాళ్ళకేగాని మొగాళ్ళకుఁ గాదుగదా? తి. వెం. కవులు మొగాళ్ళా? ఆడాళ్ళా? వొకవేళ విమర్శకులు "అంకుమొగుణ్ణి కట్టిపెట్ట డానికి ఆఁడాళ్ళే అంటారేమో? అనరు. కృతికన్యకను దయచేశారుగదా? అందుచేత సమన్వయించదు. లక్షణ చెప్పవలసివస్తుంది. ఆలక్షణ వాళ్ళ పెళ్ళాలకో? తల్లులకో? నాయనమ్మలకో? అమ్మమ్మలకో? అనే అర్థాన్ని తీసుకువస్తుంది. వాళ్లుదుష్ప్రవర్తనగలవాళ్ళే అయితే యేమోగాని సత్ప్రవర్తనగలవాళ్ళే ఆయితే ఆలా అపవదించినవ్యక్తి యిహపరాలకు రెంటికీ దూరం అవడంలో సందేహ ముంటుందా? పద్యం సాపుగానే వుందని నేనూ వొప్పుకుంటాను. దానికి స్వేర్లోడుబహుమానం మినహాయించండి. తుట్టతుదకు యీలాక్షణికార్థంవచ్చి తీరుతుందనిన్నీ కంఠంపట్టుకుంటుం దనిన్నీ లోకం యేవగించు కుంటుందనిన్నీ తెలిసే వుంటే విమర్శకుఁడు గారు పాపం! ఆలా చిత్రించి వుండరు. తెలియకపోవడానికి కారణం వొక్కలోకజ్ఞానవైధుర్యంమాత్రమే కాదు. శాస్త్రజ్ఞాన వైధుర్యంకూడా దానిలో చేర్చుకోవాలి. దీన్నిబట్టే నేను "శాస్త్రజ్ఞులుగాని" అని వీరిని

గూర్చి నన్నయ్యవ్యాసంలో వ్రాస్తిని. దానికి నామీఁద వీరికి కోపంవచ్చింది. నన్నయ్యధారతో (తత్సమధారతో) నేను యేయితరకవుల ధారలు (ఆవిష యంలోనే) తులఁదూఁగవని వ్రాశాను. తూఁగేవి వున్నట్టు వీరు కొన్ని పద్యాలమొదళ్ళు సూచించారు; అయ్యో! దేవుఁడ! ఆపద్యాలు ఆమడ దూరంలోకూడా నిలబడలేవు, పనిపడితే ఆయీవిషయం కవులలోకూడా యెవరికోగాని అవగతమయ్యేదికాదు. వీరు చూపినపద్యాలన్నీ వాడివడపోసి వ్రాసినమాటే అది. అందుచే యేమాత్రమో కూర్పునేర్పుమాత్రంతో సర్వజ్ఞత్వానికి దిగి "మనవెంకటశాస్త్రి నీతిమాలిన, తెల్విమాలిన, పనికిమాలిన వ్రాఁతల్" అని వ్రాయడానికి సాహసించిన విమర్శకుఁడుగారికి ప్రస్తుత విష యం బొత్తిగా బోధించదు. నేనుబోధించడానికి ప్రయత్నించినా లాభంలేదు. అని ప్రమాణంచేసి (చెప్పవలసిన విషయం కనక) చెప్పక తప్పింది కాదు. గర్వోక్తిగా భావించవొద్దని అభ్యర్థన, (వచ్చునె ?..........యేమిచ్చినఁగాని కానలకు నేగినఁగాని హరిప్రబోధముల్) అన్నాఁడు ప్రహ్లాదుఁడు. ఆయీ విషయము యీమధ్య యీవిమర్శకుఁడుగారి సన్మానసభకు అధ్యక్షులుగా వుండిన పిఠాపురపు కాలేజీపండితులు నిర్ణయింప వలంతు లవుతారని వారి ముఖపరిచయం నాకులేకపోయినా వినికినిబట్టి విశ్వసిస్తూ బరాతంపెడు తూన్నాను. "కోవేత్తి కవితాతత్త్వ మీశ్వరో వేత్తివా నవా" నేనల్లా విమర్శకుఁడుగారు నన్ను యెన్నితిట్టినా ? ధార సాపుగా వుందనేదానికే సంతోషించాను. తిట్లకేమి ? వాటిశిఖా కోసినతిట్లు అవి గాలికి పోతాయి! అని "నన్నయ్యవ్యాసంలో దులపరించి బహుమానానికి ఆహ్వానించానుగదా.

"ఉపపతియా ? అగ్రాసనాధిపతి పల్లకీలో"

అన్నకూర్పు యెంతో చక్కఁగా వుంది. యతికిఁగాని ప్రాసకుఁ గాని తడుముకొన్నట్లులేదు, అయితే కవిత్వమంటే ?

"యతియుం బ్రాసయుఁగూర్చు మాత్రమే"

అగునా ? కాదుగదా ? అయినా నేను రసపిపాసకుణ్ణి. ఆధారకే సంతసించి మాఅమ్మమ్మల్ని నాయనమ్మల్ని కూడా అన్వేషించే తిట్లను గణించనే లేదు.

నేల్లోడు బహుమతీ యిద్దామనుకున్నాను. నామనోరథాన్ని విమర్శకుఁడుగారు అధఃకరించారు. వారివూరువెళ్ళి అక్కడ దాన్ని సమర్పించుకోవలసిందిగా ఆజ్ఞాపించారు. కాని అట్లాటిఅచారం లేకపోవడంచేత వుపరమించుకోవలసి వచ్చింది. యీబహుమతీ జరిగేవుంటే విమర్శకుఁడుగారు నన్నుద్దేశించి వాడిన "వెట్టివెంకటాయ" పదం సార్థకమే అయిందని కొందరనుకొనేవారు. ప్రాజ్ఞులు సంతసించేవారు. యీమాత్రం ధారతో యతిప్రాసలు కూర్చేవారు ఆసీమలో అనాదిగా పలువురు వుంటూవున్నారు. శాస్త్రజ్ఞత్వం మాత్రం యెక్కడోగాని వున్నట్టు యీకాలంలో కనపడదు. పూర్వకాలములో యింతశూన్యం కాదు. యిది విషయాంతరం. తిట్లు బాగా తిట్టితిమిగదా ? కసిదీరా అనిమాత్రమే యీవిమర్శకులు సంతోషించుకున్నారుగాని వాట్లవల్ల తేలేతత్త్వాన్ని పాపం ? ఆయన గమనించుకోలేదు. అవి ఆత్మాపకారకా లవుతా యనుకొన్నారా ? లేదు.

"బాబుకుఁ బెండ్లియో యనుచు బాలుఁడు సంతసమందె"

అంతే, పాపం ! వీట్లనుగూర్చి నాకువున్న అభిప్రాయాన్ని తెల్పే పద్యాలున్న పుస్తకాన్ని వీరు సపుత్రికంగా కొంత గూఢంగా మావూళ్ళో మాయింటి పడమటివసారాలో గుడ్డకుర్చీమీఁద అనారోగ్యంగా కూర్చుని వున్ననాకు యిప్పటికి రెండేళ్ళ ఆటుమాసాలనాఁడు దర్శనం యిచ్చినపుడు (జయంతిని) సమర్పించి వున్నాను. అప్పటికి వీరితిట్లపుస్తకం రచింపఁబడి వున్నప్పటికీ ముద్రితం కాలేదని శ్రీయుతులు వోపూరి వేంకటేశ్వర్లుగారిచే వీరు వ్రాయించిన పుత్తరంవల్ల తేలుతుంది. నేను వీరికి సమర్పించిన జయంతిలోవున్న—

శా. నన్నున్ దిట్టి జయింపలేరెవరు విన్నాణమ్ము లేనట్టివా
రి న్నీచంపువిధానకగ్గమయిరా యాతిట్లెనాకిప్పు సం
పన్నత్వమ్ముఁ గవిత్వ మెవ్వరునను౦ బ్రాజ్ఞత్వపర్యాప్తిమై
దున్నంగా లిఖియింతురో ? పరమబంధుల్ వారు నాకెల్లరున్.

అనే పద్యమున్నూ—

శా. ఈమంత్రార్థము నే నెఱింగినటు లింకేయార్యులున్నేర రే,
నీ మంత్రమ్ము జపించియే జయముమై నేపారితిన్ దిట్లు నా
కేమిన్ రావనుకోకుఁ డందుననునిం కేయొజ్జలుం బోల రే
నేమో ? తిట్టెడివారిఁ దిట్టకయె హాయి న్నుందు నాతిట్టులన్.

అనే పద్యమున్నూ వీరు చదవకుండానే వుంటారా ? చదివివుండిన్నీ తమపుస్తకంలో వున్న తిట్లను సవరించుకోక పోవడంవల్ల వీరియెడల దైవాని కప్పటికప్పుడే చేసిన అనుచితప్పనివల్ల ఆగ్రహంకలిగిందనిన్నీ ఆకారణంచేత సవరణ చేసుకోకుండానే ముద్రణం చేసుకొమ్మన్నాఁడు, కాబోలుననిన్నీ అనుమానించ వలసి వచ్చింది. యిక్కడ నొక అవాంతర విషయం పైపద్యంలో అతిఝడితిగా స్ఫురించింది. యీలాటి వెన్నో నాకవిత్వంలో నాకు అప్పుడప్పుడు గోచరిస్తూ వుంటాయి. కాని అవి యితరులకు గోచరించి వ్రాయవలసిన రహస్యాలుగాని గ్రంథకర్తకు గోచరించినా వ్రాయఁదగ్గవి కావు. వ్రాసుకుంటేనో ? యెవరోతప్ప తక్కినవారు గేలి చేస్తారు. యెక్కడోగాని సహృదయులుండరు, అందుచే వ్రాయకూడదు. అయినా యిక్కడ వ్రాస్తున్నాను. నేను యేపుస్తకాన్ని అచ్చుపడ్డదాన్ని వీరికి యిచ్చి వున్నానో ? అయిచ్చేసమయానికి వీ రెవరో నాకు సుతరామున్నూ తెలియదుగదా ? అంతకు పూర్వమో ? అంతకంటే తెలియదు. తి. వెం. కవులగ్రంథవిమర్శనం అన్నపుస్తకమంటూ యెవరేనా వ్రాసేరన్నసంగతేనా అప్పటికి నాకు తెలుసునా ? తెలియదు. అదిన్నీకాక అప్పటికే అచ్చుపడి ఆఱుమాసాలకు సుమారుకాలం అతిక్రమించిందికదా ?

జయంతికి; అట్టి జయంతిపుస్తకంలో విమర్శకుఁడుగారి యింటిపేరికి వికృతి అయిన "ఒజ్జ" పదం వుండడానికి నాలో నాకే ఆశ్చర్యంగా కనపడి అది దాఁచుకోలేక ప్రతికక్షులు గేలిచేస్తారని యెఱిఁగికూడా యిక్కడ వుటంకించాను. అంతమాత్రమే కాదు. యీయన శుద్ధ తిట్టుమోతు అనికూడా ప్రకరణవశంచేత ఆపద్యార్థంవల్ల తేలుతుంది. ఇంతేకాదు. "ఒజ్జ" పదానికి ప్రకృతిగావుండే పదం యింటిపేరుగాగలవారైతే తిట్లల్లో ప్రజ్ఞకలవారేగాని పనిపడితే ఆతిట్లల్లో నాకు వారు తీసిపోయేవారేగాని హెచ్చేవారుకారనిన్నీ నాకు వచ్చినతిట్లు నేనెన్నఁడూవుపయోగించననిన్నీవుపయోగించినా అందులోకూడా కవిత్వపదార్థంవుండి క. "వీఁడా? నాకొకకొడుకని గాడిద యేడిచెగదన్న ఘనసంపన్నా?" అన్నట్లుంటాయిగాని యింత అయుక్తంగా వుండవనిన్నీ అందులోనున్నానన్ను తిట్టేవారిపట్ల వాట్లని బొత్తిగా వుపయోగించే వుద్దేశం నాకు అసలేకలుగ దనిన్నీ నేనల్లా వారు నన్నుతిట్టేతిట్లు హాయిగా వినడమే చేసి ప్రచురించి వూరుకుంటాననిన్నీ ఆపద్యార్థం వ్యాఖ్యానిస్తుంది. ఆయీ సందర్భం ప్రస్తుతానిక యెంత అనుగుణంగా వుందో? విజ్ఞులు విచారింతురుగాక. ఆయీవిశేషం నాకిప్పుడే స్ఫురించిందని మొదటనే వ్రాసి వున్నాను. యింకోమాట యిక్కడ వ్రాయవలసింది మఱచాను. నేను విమర్శకుఁడుగారి యింటిపేరుగాని పేరుగాని యింతవఱకెక్కడా వుదాహరించనే లేదు. దానికి నేను చెప్పఁదలచిన కారణం.

" శ్లో॥ ఆత్మనామ గురోర్నామ....న గృహీణయాత్ "

అన్న అభియుక్తోక్తియే; వీరు నాకు పంచగురువులలో వకగురుస్థానం అని మొదటనే సూచించి వున్నాను. జయంతిలో ప్రకృతివికృతిభావప్రకారంగా వున్న యింటిపేరు బుద్ధిపూర్వకంగా వ్రాసింది కాదుకనుక అనిషేధానికి నేను గుఱి గానని ఆయా శాస్త్రజ్ఞులకు మనవి చేసికొని ప్రస్తుతమందుకుంటూ వున్నాను. వీరు నన్ను యెంత పచ్చిగా తిట్టినా నాకు వీరి కవిత్వంలోవుండే సొపుదనమే ముఖ్యంగా కావలసింది. అందుకే నేను

వీరిని సమ్మానింపఁదలంచిందని నన్నయ్యవ్యాసంలోనే నొక్కి-నొక్కి- వ్రాసి వున్నాను. దాన్ని స్వాగతంలో—"కత్తిరుఖిపించడాన్ని వుటంకించినవారు చదివి గ్రహించే వున్నారు. శిష్టావారు అంతశ్రద్ధగా దాన్ని చదవేలేదో? లేక అసలే చదవే లేదో? వీరివిమర్శనాన్ని నేను అభినందించినట్లే అభి ప్రాయపడి ఆవిధంగా వీరిని మెచ్చడం జరిగింది. మెచ్చదగినకళంకలు వున్నప్పటికీ నేను మెచ్చలేదంటే అదినాకుకళంకు. విమర్శకుఁడుగారు మాత్రమేకాదు. యెవరేనా ఆప్రశ్నలలో సారవంతమైనది వుందంటే నేనున్నూ వప్పుకుంటాను. వొప్పక తప్పుతుందా? వాది ప్రతివాదులు వొక రివాదాన్ని వేఁకొకరు మెచ్చడమంటూ వుండనేవుండదన్నది సామాన్యపుమాట గానివిశేషపుమాటకాదు. ఆపక్షంలో నేను వీరికవిత్వం సాపుగా వుందని త్రికరణశుద్ధిగా వొప్పుకోవడమే కాకుండా దానికోసం వీరిని సమ్మానించ డానికి ఆహ్వానించడం యేలాసంభవిస్తుంది? దీనిచేతనే ఆసామాన్యపుమాట వెం. శా. గారికి ప్రతిబంధించేదికాదని ప్రాజ్ఞలోకం విశ్వసిస్తుంది. వున్నంతలో గుణాన్ని అంగీకరించడమే నామతం. ప్రతివాఁడికవిత్వమూ బాగానేవుందంటూ సర్టిఫికేట్లిస్తూ వుంటావు. నీకేమేనా మతి వుందా లేదా అంటూ మాతిరపతిశాస్త్రినన్ను గేలిచేస్తూవుండేవాఁడు. ప్రతివాణ్ణీ విద్యార్థిగా చేర్చుకొని యేదో చెప్పడమే నాపని. ప్రాయోప వేశావస్థలో వున్న యిప్పుడుకూడా "బ్రాహ్మి" న్యైతేనేమి, "నాన్‌బ్రాహ్మి" న్యైతేనేమి సుమారు పదిమందికి తక్కు-వగాలేరు. యిక్క-డ వీళ్ళనిగుఱించి యెందుకు వ్రాస్తానంటే? ప్రస్తుత మవడంచేతనే, అప్రస్తుతపు వ్రాఁత వ్రాయడం నాలేఖినికి బొత్తిగా చేతకాదు. మావిమర్శకుఁడుగారు వారి (ధూళిపూడి) గ్రామానికి సన్మానించే సదూహతో నన్ను రావలసిందని ఆహ్వానించారు గదా? నాకుకావలసినసదుపాయాలు లోఁగడ వుటంకించి ఖర్చులు సుమారు నలభై యాభై రూపాయిలదాఁకా తగులుతాయేమో? అని వుజ్జాయింపుగా సూచించి వున్నాను. దాన్ని యిక్క-డ తపిసీలుగా గుఱికి బారెఁడు

హెచ్చుతగ్గులో వివరించడం అవశ్యకం కాకపోదు. యీవిద్యార్థి మూ(కంతా తాతో యెప్పుడూ రాదు. వృథాగా ఖర్చులు తగిల్చే దురుద్దేశంతో యీమూకని యిప్పుడున్నూ తీసుకు వచ్చేదిలేదు. నాభార్య స్వర్గస్థురాలయే సమయానికి సుమారు యేడేళ్ళ శైశవావస్థలోవున్న కడసారికుఱ్ఱవా(డు ప్రస్తుతం పదేళ్ళవా(డై నప్పటికి నేనెక్క(డికివెడితే అక్క(డికి—"తాడుతో దబ్బనం"గా తప్ప(డు. వా(డికి సంరక్షణార్థమైతేయేమి సహాధ్యాయిగా తమవృకైతేయేమి యింకో విద్యార్థి పెద్దటిక్కెట్టువయస్సువా(డే వస్తా(డు. యిక్క(డికి టిక్కెట్టున్నఅగదా? నాసంరక్షణకంటూ వకపెద్దవిద్యార్థి కౌముది చదివేవా(డు వుండాలి. కానీ బెజవాడలో వంతెన దిగడం యెక్క(డం యీలాటి చిక్కు(వుండడంచేత యిప్పుడు కౌముది చదివే విద్యార్థి వయస్సు చేత పెద్దవా(డేగాని నన్ను యెత్తుకొని "దండాడించడానికి" (దండాడించడం పెళ్ళిలో నాగవల్లినా(డు మావైపున జరుగుతుంది. పెళ్ళికొడుకీ పెళ్ళికూ(తుర్నీ చెఱివకరున్నూ యెత్తుకొని బుజ్జా(తో తెయితక్క(లాడతారు. ఆవంతెనమెట్లల్లో యెత్తుకు నడిచేటప్పుడు అలాగే వుటుందన్నమాట) తగ్గంత శక్తికలవా(డు కా(డు. అందుచేత అసలు ధూళిపూడినుంచి తవిపడితే నన్నుయెత్తుకొని బెజవాడ బ్రిడ్జిమీ(ద "దండాడింపు" చేయడానికి యెవరేనా రావలసి వుంటుంది సమర్థులు. యీవచ్చేవారు తిరిగి మాగ్రామం వచ్చేటప్పుడు ఆవంతెన గండం దా(టేవఱకే కాని మాగ్రామం చేర్చేవఱకూ వుండ నక్క(ఱలేదు. అయితే అసలు బెజవాడలో దిగడంతో అవసర మేముంటుంది? ధూళిపూడికి (తణుకోయిమాచారంగా) తెనాలి దా(కా యెకాయెకీనే ప్రయాణం చేయరాదా? అని ప్రశ్నిస్తారేమో? ఆయనే వుంటే మంగలాణ్ణి పిల్చిపెట్టునన్నట్టు ఆశక్తి వుంటే యిదంతా యెందుకు? నేను యెకాయెకీ ప్రయాణాలుచేసేశక్తికి లోపించిన అవస్థలోకి వచ్చి యిప్పటి కప్పుడే పదేళ్ళుదా(టింది. యిప్పటిస్థితి చెప్పవలసివుండదుకదా? యిది ప్రాయోపవేశావస్థ. మదరాసుప్రయాణం, పొన్నూరుప్రయాణం,

నిన్నమొన్న నవరాత్రిలలో చేసిన తెనాలి ప్రియాణం, యివన్నీ బెజవాడలో మొదట మకాంచేసి తరవాత మళ్ళా మఱునాఁడో? మూఁడోనాడో? రైలెక్కినవే. మళ్ళా తిరిగి వచ్చేటప్పుడు బెజవాడలో దిగినవే. వారివారిని కనుక్కుంటే దీనియథార్థం తెలుస్తుంది. బ్రిడ్జిమీఁద "దండాడింపు" యిప్పటి కెప్పుడూ జరగలేదు, ఆసమయానికి భగవంతుఁడు యేలాగో కట్టసహాయంతో ("వృద్ధో యాతిగృహీత్వా దండం") ఆగండందాటే శక్తిని యిస్తూవున్నాఁడు. ఆపక్షంలో యింకోటిక్కెట్టు వృథాగా యెందుకు తగల్చ వలసి వుంటుందంటే? తీరా అవసరమైతే అప్పుడు మనకు అక్కడ మోసే మనిషి యెక్కడనుంచి సప్లయి అవుతాఁడో? ఆలోచించండి. పెట్టెలూ బేడలూ మోసే రైలుస్టేషన్ను కూలీలు పనిపడితే మనిషినిసజీవుణ్ణి కూడా మోస్తారా? స్పెషలుగా ఆమోఁతకున్కూడా వాళ్ళు అంగీకరించి సిద్ధపడినా? యీటిక్కెట్టు చార్జీకంటె యెక్కువే అడుగుతారో? యింకా అంతకంటేనూకూడా సమయాన్నిపట్టి మఱీన్నీ యెక్కువబిల్లు చేస్తారో? అందుచేత మనం ముందే జాగ్రత్త పడడం మంచిదికదా? ("జాగ్రత్తో భయం నాస్తి") యిక్కడికి మూఁడుటిక్కెట్లన్నట తేలింది. నాకు దూర ప్రియాణానికయితే సెకండు క్లాసుగాని దగ్గఱప్రియాణమేకనక యింటరు చాలును. నావ్యాధి ఆవలీవలికి తఱచుగా వెళ్లేపద్ధతిలోది కావడంచేతగాని అచిక్కలేకుంటే? యింటరులోకాకపోతే గౌరవానికి లోపం వస్తుందని నేనెన్నఁడు అనుకోను. యేంచేసేది.

"అవస్థా పూజ్యతే రామ"

అని యెవ రెఱుఁగరు? యిక్కడికి రమారమీ అయిదు "థర్డుక్లాసు టిక్కెట్లదాఁకా దేఁకినట్లయింది. యింకా కొన్ని సాపదుఋర్చులు గుట్టపు జట్కాలు వగైరాల బాపతు వుంటాయికదా? నేను రోజువారీగా పుచ్చుకొనే మందులు నేనే తెచ్చుకుంటాను. నల్లమందుసహితంగా, వకప్పుడు అవసరం పడితే ఆమందులు సమీపంలో వుండేపట్నానికి యెవరేనా వెళ్ళి తీసుకురా

వలసి వస్తుంది. (దీనికి నేనే సొమ్మొయిస్తాను.) చాలారోజులు వుండ వలసివస్తే తప్ప మూడునాల్గురోజులయితే యీమందులసప్లయిచిక్కు వుండదు. యేమో? వెళ్ళేది పొరుగూరుగదా? యెన్నఁడూ వెళ్ళలేదు కూడాను. యెన్నాళ్ళు పడుతుందో? యిప్పుడు ఆగ్రహంగావున్న విమర్శ కుడిగారికే నామీఁద అనుగ్రహం కలగగూడదా? లేదా ఆవూళ్ళో చాలా మంది సంపన్నగృహస్థులున్నారని వినికి. వారికి నామీఁద అభిమానంకలిగి మఱి కొన్నాళ్ళుండవలసివస్తే వస్తుందేమో? అభిమానానికి కారణం లేక పోలేదు. వారివూరి విమర్శకులు నన్ను యెన్నితిట్టినా వాట్లను నేను సహ నంతో వెట్టివెంకటాయ మాదిరిగా దులపరించుకొని శిరసావహించి వారియం దుండే యేదోగుణాన్ని పురస్కరించుకొని—

"పరగుణపరమాణూన్ పర్వతీకృత్య"

అనే భర్తృహరి వాక్యానుసారం గౌరవించడానికి ఆహ్వానించడం కంటె వేఱొకకారణం యేంకావాలి. రెండోచి వారివూరివిమర్శకులు నన్ను సమ్మానించడానికి ఆహ్వానించినప్పుడు వారు సామాన్యగృహస్థులవడంచేత వారికి మనంకూడా తోడ్పడదామనే వుద్దేశం వారికి కలిగినా కలగవచ్చు. దీన్ని యిప్పుడు నిర్ణయించలేము. నాకు నాజీవితకాలంలో జరిగినవన్నీ యీలాటి సందర్భంలో జరిగిన సమ్మానాలే. వాట్లని వివరించవలసివస్తే చాలా పెరుగుతుంది కనక వుపేక్షిస్తాను. అందుచేత యీధూళిపూడి ప్రయాణం కూడా తుదకు అలాగే పరిణమిస్తుందేమో అని అనుమానించ వలసి వచ్చింది. యిది వుత్ప్రేక్ష కాదు. ఆమధ్య శ్రీరావుగంగాధరరామా రావుబహద్దరుగారి షష్టిపూర్తికి మద్రాసు వెళ్ళి యెవరికీ తెలియకుండానే వద్దామని సంకల్పించుకుంటే తుదకు అది అలా కాలేదు. శ్రీరాజావారి పెద్దసమ్మానమేకాక గౌరవనీయులైన గవర్నరుగారు లోనగువారు వేయి న్నూటపదార్లు తలవనితలంపుగా సమ్మానించి వున్నారన్నది లోకప్రసిద్ధం

కనక విస్తరించేది లేదు, నేనిప్పుడల్లా విమర్శకుఁడుగారివల్ల పొందదలఁచిన సమ్మానం.

"కౌపీన సంరక్షణార్థ మయం పటాటోపః"

తరగతిలోది మాత్రమే. వారు యెక్కువగా సమ్మానిస్తే నేను వద్దంటానా? అనేది లేదు. (అధికం తు ప్రవిష్టం నతద్ధానిః) గాని నాప్రస్తుతావస్థనుబట్టి అంతతోఁటే సంతృప్తి పడతానని వారికి మనవిచేసుకుంచూ వున్నాను. యిదివరలోకూడా మనవి చేసుకున్నాను.

"మూఁ డడుగుల్ మేరయ దొ్రవకిచ్చుటయె బ్రహ్మాండమ్ము నాపాలికిన్"

అన్నమాదిరి ధోరణిలోకి దిగే కపటమేమేనా నామాటలలో వుందేమోనని విమర్శకుఁడుగారుగాని వేఁటొకరుగాని అనుమానపడనక్కఱలేదు. అట్టిబేరాలు నేనెక్కడా చేసివుండలేదు. యేమిస్తే అదే పుచ్చుకొని సంతోషించడమే నాప్రధానప్రకృతి—పోతరాజుగారి—

"క. వ్యాప్తిం జెందక వగవక. ప్రాప్తంబగు లేశమేని పదివేలు"

అనేపద్యం నాకు కంఠోపాఠం. నాకు (పొరబాటుచేతో యేమో? రూపాయనుకొనే అవుతుంది), అర్ధణాకాసు (ఇప్పుడివి అమల్లోలేవు) యిచ్చి సమ్మానించినవారు కూడావున్నారు. అయితే శంకాసమాధానాలతో చేరిన వ్యాసంగనక దీనిమీఁదవచ్చే పూర్వపక్షానికి జవాబు యిప్పుడే చెప్తున్నాను. నైజాం యిలాకా వనపర్తి సంస్థానంలో పదిరూపాయీలు యిస్తే.

"పదిరూపికలిచ్చినావుగా"

అంటూ యెందుకు తగుపులాడవలసివచ్చింది? అని శంకిస్తారేమో? బహుశః యీశంక యిదివఱలో విమర్శకుఁడుగారు వారిగ్రంథంలో యెక్కించే వుంటారేమో? అందులోవున్న శంకలన్నీ యీమాదిరివేకదా?

ఆపుస్తకం ప్రస్తుతం నావద్ద లేకపోవటంచేత నిశ్చయించి వ్రాయలేక పోయాను, పనిలోపని యింకొకటి వ్రాస్తాను. విమర్శనపుస్తకాలు వందో? యేభైయో? నావద్దకు వారు పంపితే యెవరేనా ఉచితంగా కోరితే ఉచితంగా యిచ్చిన్నీ రు 1-0-0 యిన్నీ ఇచ్చి పుచ్చుకుంటే ఆప్రకారంగా యిచ్చిన్నీ వసూలైన ఆసొమ్ము పువ్వులలోపెట్టి వారికి (మనియార్డరుఖర్చుపోను) పంపించుకుంటాను. నాకు పుస్తకాలవర్తకం వుండడంచేత యిది వారికి అంగీకారమైతే యీసహాయంచేస్తాను. దానివ్యాప్తివల్ల నాయశస్సు అభివృద్ధి చెందుతుందనే పూర్ణవిశ్వాసంతోనే వారిని నేను యీవిధంగా అభ్యర్థించడం (క, నేరక కృతిచెప్పుట తననేరమి నపకీర్తి జగతి నిల్పుట కాదే?) తరవాతమాట యేలాగపున్నప్పటికి ప్రస్తుతం వకపుస్తకం పంప వలసిందని ప్రార్థిస్తాను. యీవాదం యింతతో ముగిస్తే అక్కఱలేదు గాని యింకా యీరపుఖండయుద్ధంలాగు సాఁగేయెడల అవసరమవుతుం దేమో అని యీలా అభ్యర్థించడం. తొందరగా పోస్టుద్వారా పంప నక్కఱలేదు.

కొలఁది రోజుల్లో వారిగ్రామానికి నన్ను వెంటఁబెట్టుకొని వెళ్ళనే వెడతారు కనుక అప్పుడు అడిగి తీసుకుంటేసరిపోతుందికదా? విమర్శకుఁడు గారు "హనుమత్ప్లెం" మాదిరిని నన్ను రమ్మని కోరడం ఆలా వుండఁగా ఆగ్రామంలో వుండే సంపన్నగృహస్థులు నన్ను ఆహ్వానించాలనిఅను కొంటూ వున్నట్టు తెనాలిరైలులో వకరు ఆవూరివారే బ్రాహ్మణులు జానపాటి వారు చెప్పి వున్నారు. అందుచేతనైతేనేమి? యిందుచేతనైతేనేమి? ఆవూరి ప్రయాణం నాకు యేలాగా బ్రహ్మ వ్రాసి పెట్టినట్లే వూహకు వస్తుంది.

శా. "ఏవేళ న్మఱి యేస్థలమ్మునను నేయేరీతిగా నున్నదో
ఆవేళన్ మఱియాస్థలమ్మునను ఆయారీతి యైతీరు నూ
ర్యావిర్భావముఁ బొద్దు గ్రుంకుటయుదృష్టాంతమ్ము లిప్పట్ల నీ,
భావమ్మింత యెఱుంగధైర్యము మదిన్ బాటిల్లుఁగా మేశ్వరీ "

కాఁబట్టి వారికిలోగడ సంగ్రహంగా మనవిచేసు కున్నవికాత చేదస్తంగా వున్నా యే అని విమర్శకులు పరిహసించేవైనా మరికొన్ని కూడా మనవి చేసుకొందునా? అయ్యా! నాకు వుండే వ్యాధిప్రకోపావస్థలో వున్నప్పుడు నేనుపొరుగూళ్లోనే కాదు.స్వగ్రామంలో స్వగృహంలో కూడా స్తిమితంగా వుండేస్థితి చాలా దుర్ఘటంగానే వుంటుంది. దానికి కొన్ని వుపాయాలు

"సవాకోటిదరిద్రాలకు అనంతకోటి వుపాయాలు"

అన్నట్టు నేను యేర్పఱుచుకొని గాజుకాయమాదిరిగాఆయుశ్శేషాన్నిగడుపుతూవున్నాను.

మ. "ఎపుడుఁ వ్యాధికి నర్ఘ్యపాద్యములుగా నెన్నెన్నొమందుల్ సమీ
పపుగూటన్ బదిలమ్ము చేసికొనినిన్ బ్రార్థించుచున్ వీలువ
డ్డపుడెల్లఁ భగవచ్చరిత్రములు వ్యాహరించుచున్ నేనిటుల్
కృపణత్వ మ్మెడగాఁగ నుంటి నిది నీదేచల్వ కామేశ్వరీ" ఉ౨౨

అంకెనుబట్టి యీసౌభాగ్యకామేశ్వరిపద్యాలెన్నిపందలున్నాయో చదువర్లు గుఱితిస్తారు. పద్యంలోవున్నఅంశంవల్ల ప్రస్తుతజీవితవైఖరి కూడాగ్రహిస్తారు ఈ కారణంచేతనే నేనువాదానికి భయపడి శ్రీవోపూరి వేంకటేశ్వర్లుగారు నాకు మునియేడు వ్రాసిన (విమర్శకుఁడుగారిఅనుమతిమీదనే అనుకుంటాను) వుత్తరాలకు అనగా విమర్శనగ్రంధం అచ్చుకాకపూర్వం అందులోకొన్ని మచ్చుకు శంకలు వుటంకిస్తూ వ్రాసినవుత్తరాలకు చాలాశాంతంగా నిస్పృహగా మనవి వ్రాసుకున్నాను వారావిషయిం తెల్పకపోరనుకుంటాను. అది అలావుంచి—అందులోదే (సౌభాగ్యకామేశ్వరిలోదే) యింకోటి వుదాహరిస్తే యింకా కొన్ని విశేషాలు బోధపడతాయి.

మ. " ఒక పన్నున్నది నాకు విఘ్నపతినో? ఒక్కండె కన్నుండె నా
కకవీంద్రుండనొ? తెల్పు మంబరొ? భవత్కారుణ్య మీనాకుఁద

క్కాక దేవత్వము నిప్పుడే యిడినటుల్ గాఁదోఁచుఁజిత్రింబు వా
ర్థకదోషాలకుఁగూడ నబ్బెనిటు సార్థక్యంబు కామేశ్వరీ."

చాలును. పెరిఁగిపోతూవుంది వ్యాసం. వక్తవ్యాంశం యింకా మిగిలే వుంది. యీస్థితిలో వున్న నన్ను రప్పించదలఁచుకొన్న విమర్శకుఁడుగారు గాని (నేనువిన్నది నిజమే అయితే) అధూళిపూడిలో వుండే సంపన్న గృహస్థులుగాని యెంతత్వరలో కార్యధూర్వహులయితే అంతమాట దక్కు తుంది. జనవరినెలలోఁగాతప్ప నేను యిప్పటికంటె మంచిస్థితిలో వున్న పూర్వమప్పుడేనా ప్రయాణం చేయలేను. కారణం ఫిబ్రివరి మొదలుకొని మళ్ళా అధమం జూనునెలాఖరులోగా నావ్యాధి నన్ను మరీ బెదరిస్తూ వుండడమే. (యిప్పటిరీతి అన్నిటికీ బెదరఁదగ్గదే కదా!) యిల్లుకదలకుండా "కడుపులో చల్ల కదలకుండా" కాలక్షేపం చేస్తే చిక్కులేదు. అందుచేత జనవరి దాఁటకుండానే ఆ యీప్రయత్నం చేయాలిగాని తరువాత చేసి యేదో రావడానికి భయపడ్డాఁడనీ యేమోఅనీ యేమో అనిన్నీ నెపపెడతా రేమో? అని యీలా వ్యవధివుండఁగా మనవి చేసుకోవడం భయపడడం యెందుకు? చప్పట్లపర్వం జరుగుతుందనేనా? అయితే అది గ్రామం కాదా? వొకవేళ అదిన్నీ జరుగుతుందే అనండీ! అందులో కల్గే విఘ్న చక్రింకంటె యిదివఱలో విమర్శకుఁడుగారు అనుగ్రహించిన తిట్లల్లో తక్కువఅవమానం వుందా? దాన్ని నేను గణించేవాణ్ణి యెప్పటికీకాను. యీలాటి విఘ్నచక్రిలవల్లనే నాపేరు (అసలేమేనా వుండడమే నిజమైతే) బయటికి వచ్చిందని "పుణ్యైర్యశో లభ్యతే" అనేవ్యాసంలో వ్రాసి వున్నాను. అట్టివారు నాకు అభినందించవలసినవారు "ఏమహాత్ములు గల్గ భూమీశ సభలలోఁ గవులకు బహుళవిఖ్యాతి గల్గె" గతంలో జరిగినచప్పట్లపర్వాల వల్ల నాకెంత నష్టం కలిగిందిన్నీ ప్రాజ్ఞలోకం మెఱగనే యెఱుఁగును. అందుచేత—

శ్లో. " అవమానం పురస్కృత్య మానం కృత్వాతు పృష్ఠతః "

అని అనుకుంటూ రానక్కఱ లేదు విధిగా సమ్మానమే జరుగుతుందని నమ్మియ్యేవే రా నిశ్చయించికొన్నాను. వస్తాను. నాకున్నదల్లా వొక్క అనారోగ్యప్రతిబంధకమే. నేను పెట్టిన గడువుమాత్రం మించనీయకండి. వారంరోజులు వ్యవధి వుంచి నాకు తెలపండి. యెందుకంటే? ఆవ్యవధి దినములలో ఆహారాదులలో మఱీ జాగ్రత్తగావుండి మఱికొంత ఆరోగ్యాన్ని అభివృద్ధి పఱచుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తాను. అంతే కాకుండా ప్రయాణానికి అనుకూలించే సుముహూర్తంకూడా వున్నంతలో పీలైనది చూచుకోవడం కూడా అవసరమేకదా। (యిది సున్నపుపిడత ప్రయాణం) తీసుకువెళ్ళినందుకు మీకు మాట దక్కాలి. వచ్చినందుకు నాకున్నూ మాటదక్కాలి, యితరవిధయా రాసాభాసైనా, అనారోగ్య విధయా రసాభాసు కాకూడదుకదా? భగవదనుగ్రహం యెట్టిదో కాని యింట్లో వున్నప్పుడున్నంత అనారోగ్యం అశక్తత యిల్లువదలిన ఉత్తరక్షణాన్నుంచే నన్ను వదలి పెట్టడం వుంది. దీన్నిగుఱించి చిరకాలంక్రితమే ఆలోచించి తేల్చుకున్నాను. సుమారు యిరవై రెండేళ్ళ వయస్సులో వున్నప్పుడు శ్రీవేంకటగిరిసంస్థానానికి వెళ్ళడం తటస్థించింది. అప్పుడు సంస్థానం వారిమీఁద చెప్పిన పద్యాలలో వకపద్యంలో యీశాపం తగిలిందని నాఅనుమానం. యేలాగా " వెఱ్ఱివెంకటాయ " బిరుదం రానేవచ్చింది, కనక ఆ బిరుదాన్ని పోషించే పిచ్చినమ్మకాలు కూడా యిందులో వ్రాస్తాను.

" చెడ్డకాపరానికి ముప్పేమిటి? మొండికాలికి చెప్పేమిటి? "

సీ. " పరసజ్జనావళుల్ పరమబంధులు గాఁగఁ
బిరులయన్నము పుష్టికరముగాఁగ. "

తక్కినది సందర్భనంలో చూచుకోండి కావలిస్తే. అందుచేత యిల్లు బయలుదేఱడానికే బ్రహ్మాష్టో బ్రహ్మం గాని బయలుదేఱి యింకా

పరాన్నం తినకుండానే ఆరోగ్యమే కాదు, శరీరబలమేకాదు. కొంతఅభి వృద్ధిలో వుంటుంది. ఆబరవసాన్ని పురస్కరించుకొనియ్యేవే.

" కూర్చుండి కూడొండలేను వంగుండి తీర్థం "

అన్నస్థితిలో వుండి కూడా బలవదాహ్వానాలకు సిద్ధపడుతూవుంటాను. అందులో యీఆహ్వానం సామాన్యాహ్వానమా ?

" కత్తేస్తావా? బద్దేస్తావా? "

అన్నతరగతిలోదికదా ? అయితే యిదేమిటాత్రిబాబూ ? " నమాజు చేయబోతే మసీదు మెడబడ్డ " దని మెల్లిగా యేదో మతో సాకు చూచు కొని యీవుద్యమం విరమిస్తే చెప్పఁజాలనుగాని నాఅంతట నేనుమాత్రం వెనకంజ వేసేదిలేదు. అప్పుడే—ప్రిభువిచ్చె వేనూటపదియాఋలనునట్టి స్వప్నమ్ములే ధనార్జనములాయె. " యింకాకొన్ని హిరణ్యాక్షవరాలు భోజనానికి సంబంధించినవైతే వున్నాయికాని అవి సమకూర్చడానికి యెవరు గాని చేసే ప్రియత్నం లవలేశమున్నూ వుండ నక్కఱలేదు. కనక యిందులో వుటంకించి గ్రింథం పెంచ లేము.

" శ్లో. ప్రిక్షాళనాద్ధి పంకస్య దూరా దస్పర్శనం వరమ్ "

అనేన్యాయంచేత అసలే యీప్రియాణం మానుకోరాదా ? అని కొందఱు విజ్ఞు లనవచ్చును. కాని వారిమాటలు యీగంగిరెద్దుకు రుచించవు.

"ప. అఱకం గట్టిన గంగి రెద్దురుకదే: ఆత్మీయ వాద్యధ్వని
స్ఫురణం బించుక విన్నన్. "

అన్న గీరతపద్యం యెఱిఁగినవారునన్ను వారించరు. వారించలేరూ నున్నూకనక—" నందో రాజా భవిష్యతి " వెళ్ళే తీరతాను. విమర్శకుడి గారి సమ్మానాన్ని పొందే తీరతాను. వారివూరు నేను వెళ్ళిన తరవాత నాకు అంతాజయమే, కాదే అనుకుందాం. యేభయమూ లేదాయె. ప్రాణభయం

కూడా లేని వార్ధక్యవయస్సాయె. యెందుకు జంకాలీ అంఛాను. నాసాహోర్ధం వారికి నచ్చినట్లే అయితే లోఁగడ నేనాహ్వానించిన ఆహ్వానమేకాక మళ్ళా వారిని ముఖాముఖీనికూడా వారిగ్రామం వెళ్ళినప్పుడు ఆహ్వానిస్తాను. గనక వారుకూడా మాగ్రామం వచ్చి మాగృహం పావనం చేసి నాఅభినందన పద్యాలున్న్నూ సేలుజోడున్ను దయతో స్వీకరించేటట్టున్న్నూ నన్ను ఆశీర్వదించేటట్టున్ను అమాంగళ్యపువాక్యాలు మఱిచి పోయేటట్టున్న్నూ వారి వూరివారిచేతనే గట్టిగా నచ్చఁ జెప్పించి తిట్టినప్పంటికీ ఆతిట్లు గణింపక కృతిపత్రిదాతను సమ్మానించాడు చెళ్లపిళ్ల అనేయశస్సును పొందే తీరతాను అనే దృఢవిశ్వాసంతో యీవ్యాసాన్ని వ్రాశాను. బొబ్బిలి సంస్థానం వారికిన్నీ విజయనగరసంస్థానంవారికిన్నీ వున్న వివాదంకంటె మావిమర్శకుఁడుగారికిన్నీ మాకు (తి. వెం.) న్నూ యెక్కువ వివాదం వుందా? యిప్పటి బొబ్బిలిమహారాజావారి తాతగారున్నూ శ్రీ ఘదానందగజపతి మహారాజులుంగారున్నూ చాలా మైత్రిగా వుండేవారు. ఆలాగే లోఁగడ విమర్శకుఁడుగారు నన్ను తిట్టిపోసినప్పటికీ—

"కొట్టితే కొట్టాఁడు కొత్తకోకెట్టాఁడు"

అన్నమాదిరిగా నేను సంతృప్తిపడి వారిస్నేహాన్నే అభ్యర్థిస్తూ వుంటే దీన్ని యేలా తోసివేస్తారో చూస్తాను"

"బాజాలసందట్లో మంగళసూత్రాన్ని మఱచివున్నాను"

లోఁగడ వొకదాన్ని యెత్తుకొని దాన్ని సమాప్తి పొందించకుండానే యేదో ధోరణిలో పడి యేమేమో వ్రాశాను. అదేమిటంటే? "యేమిచ్చినా సంతోషించడమేకాని పేచీపెట్టడం నాస్వభావం కా" దన్నది. వనపర్తి సంస్థానం వగయిరాలు పరీక్షించి సమ్మానించే పవడంచేత అలా పేచీ పెట్టవలసి వచ్చిందనేమాట లోఁగడనే వ్రాయవలసింది. మఱిచాను యిక్కడవ్రాశాను. అఘట్టంలోకి జమకట్టుకోండి. ఆయీపద్యంవల్ల ఆపేచీ తాలూకు పూర్వోత్తరసందర్భం తేలుతుంది. వుదాహరిస్తాను—

క. " గానమ్ముకన్నఁ గవనం
బేనాఁడేనియును దక్కువే? నరవర : నీ
వీనియతి విడిచి యిచ్చిన
నే నేమని నమ్మతింతు నెఱిఁగి యెఱిఁగియుఙా. "

యెత్తుకొని యీలా మఱచిన వింకా వుంటే వుంటాయేమో! వయోదోషంవల్లనూ అనారోగ్యంవల్లనూ వచ్చే యీహంసపాదులకు చదువరులు నన్ను క్షమించాలి. నావంటివాఁడే వొకఁడు.

గోఁచీ మఱచి పోయి తలపాగా మాత్రం పెట్టుకొని యెవరో ప్రశ్నించేటప్పటికి తొడమీద హంసపాదు వ్రాశాడఁట :—

యిప్పటి నాస్థితి అట్టిదే? విమర్శకుఁడుగారి శంక లెట్టివో! వాట్లనాలకాన్ని చాలావఱకు బయటికితీసి చూపడమున్నూ జరిగింది. యీ చూపడం కొంత వాచ్యంగానున్ను కొంత వ్యంగ్యంగానున్నూ వుంటుంది గనక చదువరులు బాగా గమనించాలి. వారుసమాధానపడక పోవచ్చును. గాని నేను వారికోఱకు మాత్రమే వ్రాయలేదుకదా? నన్నయ్యను పురాణాలు తెలిఁగించిన కవులలో చేర్చినదికదా? నాప్రధానాపరాధం; పోతన్న గారి ప్రవృత్తివల్ల విమర్శకుఁడుగారికి యథార్థం బోధపడి వుంటుందా? యింకా బోధపడదా? యిందుకేనా వారు సంతుష్టి పడితే వారికి వచ్చిన ఆగ్రహంలో నూఱువంతుల్లో 99 వంతులు సవరణ అవుతుంది. మా పెద్దలు కృతార్థులవుతారు. గుంటూరుసీమ అంతా తప్పులతడకే అయినా ముప్పై సంవత్సరాలు నిరాఘాటంగా ప్రచారం చేసి రెండు ముద్రణాలు పొంది సుమారు నాల్గువేల రూపాయలు సంపాదించుకుంది — యీపైని దాని ప్రచారం ఆగిపోయినా చిక్కులేదు. యెంతోకష్టించి వ్రాసిన విమర్శకుడుగారి ప్రయాసకు అమాత్రమేనా చారితార్థ్యం కలిగించడానికి నాఅభ్యంతరం లేశంకూడా లేదుగాని ఆచరిత్రను ఆమూలాగ్రంగా యెఱిగిన విమర్శకుఁడుగారి బంధువులే యెదురుకుంటారేమో కదా? అలా యెదురుకో

వద్దనిన్నీ వారు చాలా పరిశ్రమ చేసి వ్రాసివున్నారనిన్నీ యీతుట్టతుది వయస్సులో నేను యెవరినీ జయించే కోరికతో లేననిన్నీ వొకవేళ "పుట్టెను పుట్టిన గుణం" సామెతగా అట్టికోరిక నాకింకా పోకపోయినా "పిచ్చుక మీద బ్రహ్మాస్త్ర ప్రయోగానికి" సిద్ధపడేది లేదనిన్నీ కాబట్టి నాకోరిక చెల్లించవలసిందనిన్నీ వారినిప్రార్థిస్తాను. ఆపద్ధతిని నీవీమాత్రింవ్రాయు దంకూడా అనవసరమే అని శంకిస్తారేమో ? వినండి నేను విరమించు కొనే తలపుతో సమ్మానానికి అంతఃకరణశుద్ధిగా ఆహ్వానిస్తే దాన్ని వారు అన్యథాకరించి,

మ. "గత మేమో? గతియించెఁ గొంతఅదియుఁగా గయ్యాలతో గొంత శాం
తతతోఁ గొంత వృథాగఁ గొంత కవితానందమ్ముతోఁ గొంత యే
యితి కర్తవ్యము లేక కొంత యెటులో యీపై భవచ్చింతనా
మృతరక్తిం గలిగించి ప్రోవుమని కేలే మోడ్తుఁ గామేశ్వరీ"

అని యిలువేల్పు కామేశ్వరిని ప్రార్థించుకుంటూ సర్వసంగపరిత్యాగినిగా వున్ననన్ను —

తే॥ "కొట్ట వచ్చిన వారిని గొట్టఁ బోక
తిట్ట వచ్చినవారిని దిట్టఁబోక
చతురుపాయమ్ములను శాంతి సతతమార్గి
తమ్ముగావలెనంచుఁ జిత్తమునఁ దలఁతు.

అని జీవిత చరిత్రలో వ్రాసికొని తదర్థమై అవసరంలేని సందర్భంలో కూడా క్షమాపణయిచ్చి లోకానికి దాన్ని వెల్లడించి వున్ననన్ను—

యీ విమర్శకుఁడుగారు సంశయ విచ్ఛేదము అనే శీర్షికతో యింకా యేవేవో ప్రగల్భాలు వ్రాసి యీనాలుగు మాటలున్నా బలవంతంగా వ్రాయించుకున్నారు. గాని యిది బుద్ధిపూర్వకపు వ్రాఁతకాదు. అలాటి వ్రాఁతే అయితే యింతఘాటు తగ్గి వుండదని లోకమెఱింగినదే ? (వెం.శా.

కి కలిగిన సంశయ మేమిటో వీరు తీర్చేదేమిటో? ఆవ్యాసానికి శీర్షికగా వుంచుకున్న "బసవరాజుఅప్పారావుగారు" సంబంధం తప్ప యితర సంబంధం యెట్టిదోతేల్చాలి) యిందుకు కారణం యింకోటి కూడావుంది. మొదట యీ గుంటూరుకలహం తెచ్చిపెట్టింది రాహుమహాదశలో శుక్రుడు యిప్పటికి మళ్ళా శత్రుస్థానంలోవున్న శనిలో శుక్రుని అంతర్దశ వచ్చింది. వచ్చి యిప్పటికి ఆరు మాసాలు కాబోలును అయింది.—అకారణంచేతే,

" ఆలర్కం విషమివ "

అని భవభూతి చెప్పినప్రకారం చిరకాలానికి యిది మళ్ళా రేగింది. యీలాటి తార్కాణంవల్లనే నేను జాతకాన్ని నమ్మే పిచ్చివాళ్ళల్లో వొకణ్ణిగా లోకంచేత పరిగణింపబడతాను. ఆలర్కం. వెఱ్ఱికుక్క సంబంధమైన విషమని వ్యాఖ్యాత వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకం. అది సకాలంలో నివర్తించక యేమాత్రం శేషించినా యెప్పుడో వకప్పుడు మళ్ళాపొడచూపి బాధిస్తుందని సంప్రదాయజ్ఞులు అంటారు. ఆలాగే యిదిన్నీ. అప్పుడు వీరు 46 యేండ్లవయస్సులో వున్న ప్రాజ్ఞులైవుండికూడా— "నలుగురితోపాటు నారాయణా. కులం తోటిపాటు గోవిందా" గా నాడు మమ్మల్ని ప్రత్యేకించి దర్బారు అనే పేరుతో వక పత్రిక పెట్టి దూషించే మహానుభావులలో నేకీభవించి యేవో నాలుగురాళ్ళు రువ్వితే మళ్ళా యిప్పుడునాకు యీ పరిశ్రమ కలిగించ వలసి వచ్చేదే కాదు.

"సత్రాజు పెళ్ళిలో గుత్రాజు కొకపోచ" గా అప్పుడే యేదో అయేది "గోళ్ళని తీరేవనికి గొడ్డ" ళ్ళన్నట్లు మళ్లా యీపరిశ్రమ తగిలేదేకాదు. కాని యీశనిలో వచ్చే శుక్రాంతర్దశకు దీన్ని వీరు మిగల్చడం అంటే? "న దుఃఖం పంచభి స్సహ" అన్నట్లు వారితో చేరక మీరు తిట్టడం బాగా చేతగాదు. అందుచేత నేను మీతో కలవను అని మానిస్వయంపాకస్థుల మాదిరిని శుద్ధశ్రోత్రియంగా పృథక్కుగా తిట్టడం అనేది దైవచోదితంగాని యెన్నివిధాల ఆలోచించినా బాహ్యకారణంగాని అంతః

కారణంగాని కనుపించడం లేదు. అందుచేత యీదోషాన్ని సర్వమున్నూ నాజాతక గ్రహాలమీద "పాపాయుపరపీడనం"గా ఆరోపిస్తూ విమర్శకుఁడు గారి స్నేహాన్ని లోగడ మాటిమాటికి అభ్యర్థించడం జరగనే జరిగింది కనకదాన్నే జ్ఞాపకం చేస్తూ నన్ను రప్పించ దలచినది త్రికరణశుద్ధిగానే జరిగినట్టిదే అయితే నా యిప్పటిస్థితి ఆలసింప తగ్గది కాదు కనక — "శుభస్య శీఘ్రమ్" అనే లోకోక్తికి ఉదాహరణంగా వుండేటట్టు చేయువలసింది ప్రార్థిస్తూ స్వస్తి చెప్తున్నాను. వెం. శా. శతావధాని.

సింహావలోకనం

ప్రసక్తాను ప్రసక్తంగా పైవ్యాసంలో చాలా విషయం నడిచింది. అందుచేత ముఖ్యాంశాలు యిక్కడ వుటంకించడం మంచిదనుకుంటాను.

1. విమర్శకులకు నేను వారి విమర్శన అర్థాన్నంగావున్నా అనుచితంగా వున్నా అపృచ్ఛ్యసంభాషణతో వృథాసాహసోక్తులతో అమంగళాశ్లీలాలతో అప్రగల్భోక్తులతో నిండివున్నా. అందులోవున్న కవితాధార చాలాధారాళంగా వుండడంచేత చేయఁదలఁచుకొన్న సేలుజోడుసత్కారం విమర్శకుఁడుగారు మావూరు రావడానికి మొగం చెల్లక వారివూరే పట్టుకు వచ్చి చేయవలసిందని నాకు విధించడం ఆచార విరుద్ధ మవడంచేత నేను వొకవేళ గత్వాగత్వావారి ఆహ్వానం తుదకు ఫేలయినా దేవుఁడు చాలా మేలు చేస్తే వారివూరుసంపన్న గృహస్థుల ఆహ్వానంమీఁద వెళ్ళవలసివచ్చినా అప్పుడు మళ్ళా వారిని యథాపూర్వంగా ఆహ్వానించడమే జరుగుతుందిగాని అక్కడనే సమ్మానించడం జరగదు అని ధ్రువంగా నమ్మవలసి వుంటుంది.

2. వారి ఆహ్వానం (నన్నుద్దేశించింది) యుక్తియుక్తమే కృతి కన్యాపరిణయం జరిగి కొలఁది కాలమే అయివుండడంచేత సదరు ఆహ్వానం మనుగుడుపు ఆహ్వానంవంటి దవడంచేత నాకు అనారోగ్యప్రతిబంధకం తప్ప యితరప్రతిబంధకాలు లేవు కనుక నేను శిరసావహించి జనవరి నెలలోగా యెప్పుడేనా సరే వారంరోజులు నాకు గడుపుయిచ్చి వెంటఁ బెట్టు

కొనివెళ్ళేయెడల నానల్లమందువేళ వగయిరా యేర్పాట్లకు భంగం కలగని పద్ధతిని మధ్య మధ్యమకాములతో తప్పక రావడానికి సిద్ధంగానేవున్నాననిన్నీ మామూలుగా నాతో మాచిన్నచిరంజీవితోసహా ముగ్గురువిద్యార్థులుమాత్రమే వుంటారుగాని యితరవిద్యార్థులు వుండరనిన్నీ లోఁగడ మనవిచేసినా మళ్లా కూడా మనవి చేస్తాను. యీపత్రియాణమునకు వారితరువాయేగాని నాతరువాయి లేశమున్నూ యిప్పటికిలేదు. ముందుమాట చెప్పలేను.

3. 116 పేజీల విమర్శన గ్రంథంలో వున్నవన్నీ చొప్పదంటుశంకలే కాని వొకటీకూడా సజావుగావున్నది కాకపోవడంచేత జవాబివ్వడ మంటూ మొదలుపెట్టి గ్రంథం పెంచి పత్రిక నించడానికి వొప్పక.

"ప్రధానమల్ల నిబర్హణ"న్యాయానుసారంగా నన్నయ్యను పురా ణాంధ్రీకర్తలలో చేర్చడం పూర్తిగా సమర్థించి చూపడం జరిగింది కనుక చూపినంతమట్టుకేనా వొప్పుకోవలసివుందో! లేదో! లేకపోతే యెందుకులేదో? లోకానికి తెల్పినపిమ్మటఁగాని వృథాగా యిఁక వివాద పెంచవద్దని విమ ర్శకుఁడుగారిని కోరుతున్నాను. యెందుచేతనంటే యీమూలకంగా పేరు సంపాదించుకోవాలని ప్రయత్నించేమీకు యిది ఆవశ్యకంగా తోఁచినా "యెక్కఁడనో ధాత లిఖించినకారణంచేత" రాఁదగ్గపేరు రానే వచ్చింది కనుక నాకిది "యీసులేనుగా" కనపడిందనివిజ్ఞప్తి.

4 మీతాలూకుతిట్లుతిట్లేకాని మఱివకటికావు ఆతిట్లు తక్కఁనవిమర్శ గ్రంథంవల్ల సవరణకావు యెన్నటికీకావు అందులోవున్న వెగటు సర్వమూ మీఁదేగాని నేను తెచ్చిపెట్టిందికాదు. మీబుద్ధిపూర్వకమేకాని ప్రమాద ప్రయుక్తమున్నూకాదు. అందుకు వేఱేసాక్షులక్కఁరలేదు. మీహృద యమేసాక్షి! జవాబుదారీ దానిదే అందులో శ్లేషగాని అన్యాపదేశంగాని యితరధ్వనిగాని యేవిధమైన కిమ్మీగాని లేశమున్నూలేదు. శుద్ధబట్టబయలు కనక ఆలాటి వృథాఆరోపణలు చేయవద్దని 76 వత్సరముల ప్రాయములో వున్న మిమ్మునేను "కడచినప్రమాదమే చాలు యింకా ప్రమాదపు వ్రాతలు

వ్రాసి పరాక్రమించవద్దని మీ శ్రేయస్సుకోసం సాంజలిబంధంగా ప్రార్థిస్తాను —కోపం ఆఁపుకో లేకపోయారు యిప్పుడేమనుకుంటే కలిసి వస్తుంది. యెవరో యెందుకు తుదకి మీ చిరంజీవులూ మునిమనుమలు పసిపాపలు యెదురుకున్నా మీకు జవాబు సున్న.

5. నేనుపెద్దవాణ్ణి మీరూ పెద్దలే (నాకన్న కూడాను) కనక యీ తుదివయస్సులో అనవసరపు వివాద మెందుకు? కనక అన్యోన్యమున్నూ అన్యోన్యసత్కారాలు అన్యోన్యగ్రామాల్లో యథాన్యాయంగా స్వీకరించి లోకం యొక్క ఆమోదాన్ని పొందడం మంచిదని విన్నవిస్తాను. తరువాత తమచిత్తం — యీతుది వయస్సులో మీకు భగవంతుఁడీతీరని శల్యాన్ని తెచ్చి పెట్టినాఁడు. జయేచ్ఛ మీకు యీదిక్కు తెచ్చిపెట్టింది. యింకా పరాక్రమిస్తే మఱీబాగుండదు కనక సమ్మానాన్ని స్వీకరించి జయగుర్తుగా మిమ్మల్ని ప్రేమించే అమాయకులవద్ద డబ్బీలు ప్రచురించుకోండి.

6. మీకు ప్రధానంగా మనస్సులో వున్నకోపమల్లా నేను నాఁడు యెప్పుడో మాంధాతలనాఁడు (ముప్పైయేండ్లప్రాంతంలో) యెవరికో మీ శాఖవారికి సహాసనాన్ని కవితావిషయంలో నిషేధించడంకదా? అది చాలా యుక్తమే అనిన్నీ. అంతేకాని శాఖాద్వేషప్రయుక్తం కాదనిన్నీ. రేపు నాకంటే చాలా పెద్దలైన మీవిషయంలో కూడా అట్టిపట్టుపటాంగం వస్తే అది కవితా విషయంలోనే (లెక్కలవిషయంలో కాదు) అయితే అంతే జరుగుతుందనిన్నీ. దానికి మీరు నాహృదయాన్ని బాగా పరిశీలించాలంటే? మారెండో చిరంజీవి శతావధాన్ని నాతోసమానుఁడనే వుద్దేశంతో యెవరేనా నాపంక్తిని కూర్చోపెట్టేమొదల వాణ్ణికూడా నేను నిషేధించేవాణ్ణే అనిన్నీ స్పష్టంగా మనవి చేస్తున్నాను, కనుక ఆవిషయమైనద్వేషం నాయందు మీరు వుంచుకోవడం కేవలం అన్యాయమనిన్నీ నొక్కి వక్కాణిస్తున్నా నని మనవి.

నాకు ధారాశుద్ధివిషయంలో అనఁగా సంస్కృత సమాసగ్రథన విషయంలో నన్నయ్యకు వన్నయ్యే కాని తక్కిఁన యిరువురున్నూ అతనికి దీటుకారన్నఅభిప్రాయం శాఖాభిమాన ప్రయుక్తం కాదనిన్నీ విద్యాభిమాన ప్రయుక్తమేననిన్నీ ప్రమాణంచేసిచెప్తూ దాన్నిగూర్చి మాట్లాడడానికి మీకువుండుకున్న చదువుగాని అనుభవంగాని బొత్తిగా చాలవు కనక ఆవిషయమై యిఁక వాదం పెంచవద్దనిన్నీకూడా ప్రార్థిస్తాను. తగ్గంత పిండివుంటేకాని ఆయీ విషయం గోచరించేది కాదు. నాఅభిప్రాయం తప్పయితే దాన్ని నిరూపించతగ్గవా రెవరేనా నిరూపిస్తారు. ఈట్లనల్ల దాన్ని నిరూపించడం అసంభవమని యెన్నిసార్లు వ్రాసేది. శాంతం పాపం.

8. నియ్యోగులున్నూ వైదికులున్నూ కలిసి సంబంధ బాంధవ్యాలు చేసుకోవడం దగ్గిఱనుంచిన్నీ నాకు అభినందనీయాలనిన్నీ మాప్రభాకర శాస్త్రికొమార్తను శ్రీయుతులు విస్సా అప్పారావుగారి కుమారున కిచ్చి చేసిన పెండ్లిని నేను మనఃపూర్వకంగా అభినందించి వున్నాననిన్నీ కవితా విషయంలో పిండిప్రోలినారినిగూర్చిన వ్యాసంవల్ల గుణమే ప్రధానంగాని నాకు శాఖప్రధానం కాదనిన్నీ మీకు కారణాంతరంచేత గోచరించక పోయినా యితరుల కందఱకీ పూర్తిగ గోచరిస్తుంది. కనక అదోషాన్ని నామీఁద ఆపాదించవద్దనిన్నీ తామే భరించవలసి వుంటుఁదనిన్నీ మనవి చేసుకుంటాను. తరువాత తమచిత్తం.

9. మీరు మావూరు నేను చేయఁదలఁచుకొన్న సన్మానానికి రావడానికి లేశమున్నూ ఒయపడనక్కఱలేదనిన్నీ రౌండుటేబిలు సభకువెళ్ళిన గాంధీగారిని ఆహ్వానించినవా రెంతభద్రంగా కాపాడి మనదేశానికి సమర్పించారో ? మిమ్మల్నికూడా అంతభద్రంగానే మీగ్రామం పంపించడానికి పూఁటీపడుచున్నా ననిన్నీ మళ్ళామళ్ళా పునరుక్తి ప్రాయంగా మనవి చేసుకుంటూ వున్నాను.

10. షరా:—యింతదాకా యీవ్యాసం వ్రాసిన తరువాత విమర్శకుఁడుగారివ్యాసం తరవాయి కూడా వున్న పత్రిక వచ్చింది. దానిలోసారమల్లా వెం. శా. విమర్శకుఁడుగారికి వోడిపోయినట్టున్నూ అంతేకాక నన్నయ్యభట్టుకు గౌరవం కలిగించాలనే వుద్దేశంతో వెం. శా. వ్రాసిన వ్యాసం వాఁడివుద్దేశాన్ని నెఱవేర్చక నన్నయ్య భట్టుకు న్యూనత్వాన్ని కలిగిస్తూ వుందనిన్నీ పనిపడితే పండితసమక్షంలో పీట్లనేకాక యింకా వారు (విమర్శకులు) విమర్శనగ్రంథంలో వ్రాసినవిషయాలనిన్నీ సమర్థించడానికి సిద్ధంగావున్నామనిన్నీ యేమేమో కొన్ని సాహసోక్తులు వ్రాసి వ్యాసాన్ని ముగించారు. నాకు పట్టరాని నవ్వు వచ్చింది. చెప్పొద్దూ కవితాధార అభినందనీయమని వొప్పుకున్నదేఁదా? లోఁగడ సాహసమున్నూ అనాత్మజ్ఞత్వమున్నూ కూడా అభినందనీయాలే అని వ్రాయక పోవడం తప్పుగదా? అనుకున్నాను.

11. వాట్లకన్నిటికీ సరిపడేమాట యిదివఱలో నా యీవ్యాసంలో అసకృదావృత్తిగా దొంలేవున్నా మళ్ళాయిక్కడ వుదాహరిస్తాను. అయ్యా! పండితసమక్షంతో మీతో వాదించడానికి నన్ను సమర్థుణ్ణిగా లోకం వొప్పుకుంటుందని నేను అనుకోను. అందుచేత మీవిమర్శనగ్రంథంలో వున్న యితరవిషయాలన్నీ వదిలిపెట్టి మీరు నన్ను తిట్టుకవసకోని తిట్టినతిట్లను సమర్థించడానికి మీకు యేపండితుఁడిపేరు నచ్చుతుందో? ఆ పేరుమాత్రం వుదాహరిస్తే అంతటితో మీమీఁదవున్నభారం వదలి పోతుందని మనవి చేసుకుంటాను. యేమేనా వాదోపవాదాలు చేసుకోవలసివస్తే ఆయనా నేనూ చేసుకుంటాము, విశేషించి గ్రంథం పెంచక ఆపండితుల నామధేయాన్ని మాత్రం ప్రచురించవలసిందని ప్రార్థిస్తాను. బాగుందా? యీలా అనుగ్రహించండి లేదా? వొకజయపత్రం వ్రాయించి తెచ్చుకోండి నేను కూడా వ్రాలుచేస్తాను. సంతోషించండి.

12. ఇది విమర్శనగ్రంథానికి సంబంధించిన నావిషయం. మీరు నన్ను సమ్మానించడానికి రప్పించేవిషయం ఆలాగే నిల్చివుందని జ్ఞాపకం చేస్తున్నాను. నేను మిమ్మలిని సగౌరవంగా ఆహ్వానించిన ఆహ్వానాన్ని తాము నిరాకరించారు. అయినప్పటికీ మీగ్రామం వచ్చినప్పుడు మళ్ళా ప్రయత్నించి చూస్తానని పలుసార్లు వ్రాసేవుండడంచేత అది అమల్లోనే వుంది గాని అధఃకరింపఁబడ లేదు. వృథాగా జయేచ్ఛతో పరాక్రమిస్తూ వున్న మీరు శ్రీపోతన్నగారి—

"మ. ఒనరన్ నన్నయ తిక్కనాది కవు లీయుర్విం బురాణావళుల్ తెనుఁగుంజేసియు"

అన్న వాక్యానికేనా వెం. శా. సరియైన అర్థాన్ని గ్రహించారో? లేదో? కాస్త పత్రికాముఖాన్ని ప్రకటించండి. శ్రీమానాప్రగ్గడవారి అబ్బాయి వ్రాసిన పుత్తరం (నేను ప్రకటించింది) తమకేసేనా రుచిస్తే రుచించినట్లున్నూ లేకపోతే లేనట్లున్నూ కొంచెం ప్రకటించండి. శ్లో. "యుక్తియుక్తం వచోగ్రాహ్యం బాలాదపి సుభాషితమ్, వచనం తత్తునగ్రాహ్యమయుక్తంతు బృహస్పతేః" యీశ్లోకార్థం తమరు అంగీకరించేదే కదా? అయితే ఆబాలకవి నేమంటారు.

13. నవ్వొచ్చేది యింకొక మాట వ్రాస్తూ వుంటారు మీరు ధైర్యంతో వ్రాసేదేనా? ఆమాట "మీవిమర్శనగ్రంథ మంతా పాఱచదివితే యేదో విజ్ఞులకు బోధిస్తుందంటూ వ్రాస్తారుగదా? మీరుఆలాపాఱఁజదివితే అప్పుడు అందులోవున్న "పదియవనాఁటి" వగయిరాలు వెగటుగా వుండక మధురంగా వుండడం తటస్థిస్తుందనేనా? మీఅభిప్రాయం. కానివ్వండి మీకుతూహలాన్ని తోసి రాజనడం యెందుకు? ఆలాగే ప్రత్యక్షపరీక్షగా యేపండితుఁడి చేతనో చదివించి ఆవ్రాత వెగటుగాలేదని ఆయన చేవ్రాలుతో నాలుగు అక్షరాలు పత్రికలో ప్రకటింపఁజేయండి. సరేనా? యిక్కడికి సర్వమూ మీఅభిప్రాయానుసారంగానే నేను వొప్పుకొన్న

ట్టయింది గదా! అయితే యిదంతా కొంత గంపచిక్కుగా కనపడుతుంది. తుదకి పసకట్టేది కావంటారా? ఆపక్షంలో మిమ్మల్ని నేను బాధించేవాణ్ణి కాను చక్కఁగా నాసగౌరవాహ్వానాన్ని ఆమోదించి నాసేజ్ఞోడుసత్కారాన్ని స్వీకరించండి. యింతే నావిజ్ఞప్తి. మీగ్రామంలో వుండే సంపన్నగృహస్థులకేనా తృప్తికరంగా వుండేటట్టు మీతిట్లను సమర్థించుకోవడం వకటిన్నీ రెండోది యెవరేనా మీబంధుసముద్రిలు సేజ్ఞోడు బహుమానాని కెందుకు దయచేశారు కారని అడిగితే తృప్తికరమైన జవాబు యివ్వడం వకటిన్నీ జరిగినట్టు విని సంతోషిద్దామని కోరికవుందనికూడా మఱోవిజ్ఞప్తి. అర్థికశంకలే మీరు మీగ్రంథంనిండా చేసివున్నారని నాకు జ్ఞాపకం. అపుస్తకం నావద్దలేదని లోగడ మనవి చేసేవున్నాను. యిప్పుడు వ్రాసిన "సంశయ విచ్ఛేదావచ్ఛేదం"లో శాబ్దికశంకలు కొద్దిగా సూచించారు. వాట్లకి జవాబు యివ్వలేదని కూడా తేల్చారు. ఆగ్రహించారు. మీవాక్య ముదాహరిస్తునా?

"మాదుమీదులు" మఱికొన్ని దుష్ప్రాసములు మొదలగుదోషముల కేమియు సమాధానములు చెప్పక యొక్క హ్రస్వముమీఁది బిందు నిర్బిందుప్రాసమునకు మాత్రమే యెక్కడనో యొకానొకచోట (శాంతి పర్వములోనో యేమో) ఉన్నట్లు స్థాననిర్ణయములేక తమకసి యంతయు వెళ్ళఁగ్రక్కుచు "శాస్త్రజ్ఞులు కానివిమర్శకు" లనియు బహుశః వారు తిక్కనగారి ప్రయోగమునైనఁ జూచియుండరనుకొందు ననియు వ్రాసిన వ్రాఁతయే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది."

అంటూ వ్రాస్తారుకదా? సార్థబిందునిరర్థబిందు ప్రాసవున్నపద్యంలో ప్రధానస్థలాన్ని (నగము ఎసఁగు) అనే పదాలతో చూపితినిగదా? పైఁగా శాంతిపర్వం అంటినికదా? కందపద్యమని తెలిసికోవడానికి కూడా కొంత ఆధారం వుంది. ఏచరణానికి ఆచరణంగా, ఏపద్యానికి ఆపద్యంగా అచ్చువేసిన భారతాలు వున్నయీరోజుల్లో ఆపద్యాన్ని వెతుక్కోవడంకూడ మీకు

క్షమే అయిందా? అదిన్నీకాక ఆవ్యాసంలో "నగములు....ఎన(గుపూర్వ స్థితిన "అన్నంతపఅకు కూడా మొట్టమొదట వుదాహరించి వుంటిని కదా? యింకా

" ముంజేతికంకణాని కద్దం చూపించనుంటారే "

యిది మీకు యుక్తంగా తో(చిందా? లక్షణగ్రంథాలలో ప్రయోగం యిచ్చి వూరుకుంటారుగాని యింతమాత్రమున్నూ స్థలం వగైరాలు సూచించరే? అయితే ఏకతప్పు నాది వుంది. శాస్త్రగ్రంథ సంప్రదాయం తెలియని మీకొఅకు వ్రాసే వ్యాసంలో శాస్త్రజ్ఞమర్యాదగా కలం నడపడం తప్పు కాకపోదు. కర్మం కాలి నాకు ఆలాటి మీతో వాదం వస్తే ఏచ్చింది కాక నేను—

చ. " గురుకులవాసమున్ జరిపి కూరిమి మాధుకరంబు వారముల్
జరుపు చు(నమ్మగాని యొకసాధ్వని నమ్మ!" యటంచు బాలటం
చారులను గొల్చి నేర్చితిమి యొందొక శాస్త్రము పండితుల్ "సెబా
సుర!యనిమెచ్చ(బద్యములు శ్లోకములున్ రచియింతుమొప్పుగన్"
(గుంటూరుసీమ—పూర్వరంగము.)

ఆయీపద్యంలో చెప్పినప్రకారం గురుశుశ్రూషచేసి నేర్చుకొన్న శాస్త్రమర్యాదను విడిచి యేలా వ్రాయడం తటస్థిస్తుంది.

1. "కథంతర్హి హాపితః క్వాసి హేసుభ్రు" ఇతిభట్టిః
2. "మణీవోష్ట్రస్యేతితు" ఇవార్థే వశబ్దో వాశబ్దోవా బోధ్యః"

యీమాదిరిగా(గదా? శాస్త్రగ్రంథాల్లో వుంటుంది. యిందులో వక ప్రయోగవిషయంలో "భట్టిః" అనేనా అన్నా(డు గాని రెండోదానిలో ఆమాత్రమున్నూ అనలేదుగదా! యీలాటి శాస్త్రమర్యాదలు మీకు చూపడం నాది మతితప్పిదంగా విజ్ఞలోకం భావిస్తుంది. యేమంటే?

"శాస్త్రజ్ఞులు కాని విమర్శకులు"

అని వ్రాస్తినిగదా? మిమ్మల్నిగూర్చి: అలావ్రాసి మళ్ళామీకు శాస్త్రకర్తలమర్యాదలను వుదాహరించడం తప్పా, మఱీ తప్పా? అయితే యీవిధంగా ఆలోచించినట్టయితే మీకు సమాధానం వ్రాయడానికి మొదలెట్టడానికే ప్రాజ్ఞలోకం అంగీకరించదుగదా? ఆపద్ధతిని—

"మూలచ్ఛేదీ తవ పాండిత్యప్రకర్షః"

లోకి దిగవలసి వస్తుంది. కనక "కంబళీలో భుజిస్తూ వెండ్రుకలు వెదకడానికి మొదలుపెట్టక "ఛందానురోధంగా ఆపద్యాన్ని యీవత్తూ వుదాహరించవలసిందే. నేను అట్లు చేసివుండలేదు. యెప్పుడో యిప్పటికి సుమారు యాభైయేళ్ళనాఁడు చూచిన దవడంచేత నయితేయేమి యీప్రాస విషయంతప్ప దానిలో జ్ఞాపకం వుంచుకోతగ్గ అర్థస్వారస్యం వగయిరా లేకపోవడంచేతనైతేయేమి, పద్యం యీవత్తున్నూ జ్ఞప్తిలోలేదు. యిప్పుడు మళ్ళా వెదుకుదామంటే? తగినంత వోపిక కనపడడంలేదు. అదిగాక నేనుచూచినభారతం చాలా ప్రాచీనం. అది మా మామగారిది దాన్ని ఆయన జీవితకాలంలోనే మేనగోడలి కుమారుఁడికి ఆయన యిచ్చివున్నారు. దాన్నిప్పుడు బళ్ళారినుండి తెప్పించాలి. యెంతుకీశ్రమ.

"నమ్మినమ్మక ప్రయోగాలు జ్ఞానప్రకాశము వగైరాలు"

యిటీవల సంస్కర్తలు మార్చేశారు కూడాను. దీన్ని మార్చవలసి వుండదుగాని యేమో ఆలాగనిన్నీ నిశ్చయించడానికి వీలుకాదు నానా పరిశోలిస్తేనేకాని: యింతకూ ఆప్రాస దుష్టమా? అయితే అప్పకవి—

"పాఁడి దప్పఁగనిమ్ము నాతండ్రి కృష్ణ"

అంటూ కూడా వుదాహరించి సార్థబిందుకానికిన్నీ సంపూర్ణబిందు కానికిన్నీ (రేఫశ్లిష్టత్వవిషయం వుపేక్షిద్దాం). వుచ్చారణలో యెంతో భేదం కనబడుతూ వున్నా ప్రాసను అంగీకరింపాఁడుకదా? శ్రవణంలో

లేశమున్నూ (పూర్వకాలంలో సంగతి మనకు తెలియదు.) ఇటీవలం భేదమేలేదని—నగము—ఎనఁగులకు ప్రాసపెట్టనే లేదనుకుందాం.

సోమయాజిగారు పెట్టకపోతే మాత్రం మనం పెట్టుకోకూడదా? యిప్పు డనంతా వెదకడ మెందుకంటాను. సర్వతంత్రస్వతంత్రులున్నూ నిరంకుశచర్యులున్నూ అభినవపండితరాయలున్నూ అయిన శ్రీమాడభూషి వెంకటాచార్యులవారికిన్నీ శ్రీఅల్లంరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారికిన్నీ "ఇఁక" అనేపదం ప్రాసలో పెట్టి పద్యం చెప్పవలసిందని కోరినప్పుడు నడచిన వాదంలో ఆఆచార్లగారు తక్కినవి నిరర్థబిందుకాలు పెట్టి చెప్పితే ఆయన ఆక్షేపిస్తే చెప్పినసమాధానం సుప్రసిద్ధం కనక తిక్కన్నగారు అలాపెట్టని పద్ధతిని కూడా యితరమహాకవులరచనలలో కుప్పతెప్పలుగావున్న యీవిష యమై చర్చించడం అనవసరం. ఆభారతం విమర్శకుఁడే చూచి లేదంటే తప్ప యీలోఁగా నేను దాన్ని వెతకడానికి ప్రయత్నించేదిలేదు. పోపూరి వేంకటేశ్వర్లుగారిచేత విమర్శకుఁడుగారు వ్రాయించిన వుత్తరాలకు నేను "లోకమో? పాడో" అనుకొని యాదాలాభంగా అశ్రద్ధగా యిచ్చిన మొట్ట మొదటి జవాబువల్ల విమర్శకుఁడుగారికి బాగా లోఁకువ చిక్కి— వీఁడు తామనుకొన్న అసకృదావృత్తిగా విమర్శన గ్రంథంలో వాడుకున్న "ముత్తైదువు" లాగ వూరుకునే వాఁడేఅని దిమాకు చిక్కి లోఁకువకట్టి అపుస్తకం పాఁతరలోనుంచి బైటికితీసి ఱట్లూదాద్రావిడ స్త్రీలకుచాలు పగ్గె రాదుప్రసంగంతోటే "ఐసరుబోజ్జా" అని ధైర్యంగా నిర్లక్ష్యంగా భవి ష్యదాలోచన లేక విమర్శన గ్రంథం (స్వంతద్రవ్యంతోనే పాపం?) అచ్చొ త్తించుకొన్నారు. దానికీకూడా నేను అజ్ఞాఁ, ప్రయుక్తమైన పనిగదా! అని వోపిక లేనిరోజుల్లో యెందుకీయనతో వాదం పెట్టుకోవడమని యేదో ప్రసక్తిలేని ప్రసక్తిగా

" నన్నయ్యభట్టును "

గూర్చి వ్రాయడం పెట్టుకుని విమర్శకుఁడిగారిశంకలలో వున్న అసారస్యాన్ని దిఙ్మాత్రం చూపి తిట్లనుచూపి అవి కూడా గణింపక శాల్జో దుబహుమానంద్వారా గౌరవిద్దా మనుకుంటే అది అంగీకరించలే. ఉహూ. పైఁగానాకే సమ్మానం. అంతతోటీ వుపరమించలే. నాశంకల కన్నిటికి జవాబివ్వలే దంటూ వొకనెపం పత్తీశంకా యేదో కొంత చరిత్రను పురస్కరించుకొన్నదే. యిప్పటికి ముప్పై యేళ్ళనాఁటి చరిత్ర కొన్నిటికి వ్రాయాలి. యాభై యేళ్ళనాఁటి చరిత్ర కొన్నిటికి వ్రాయాలి. యెంత కుంచించి వ్రాసినా తీఁగదీస్తే డొంక కదిలినట్లవు తుందాయె. అక్కడికీ మచ్చుకు మీసాన్నిగూర్చి వ్రాసి చూపిస్తినాయె. ఆయువుపట్టు శంక నన్నయ్యభట్టును గూర్చి లోఁగడ వ్యాసంలోనేకాక మళ్ళా యీవ్యాసములో పోతరాజుగారి—

మ." ఒనర న్నన్నయ తిక్కనాదికవు లీయుర్విం బురాణావళుల్
తెనుఁగుంజేసియు"

అన్నపద్యం కూడా వుదాహరించి చూపడం అవుతూవుండా? యీవ్యాసంలో యింతతోటేనా కిక్కురుమన కుండా స్వయంకృ తాపరాధానికి (అంటే యీలాటిశంకలకు కాదు. "పదియవ నాఁటివగైరాతిట్లకే) లజ్జిస్తూ యిట్టి అపమార్గంలోకి దింపిన విపరీతదైవానికి చింతిస్తూ నాస్వేల్లోదుబహుమానాన్ని స్వీకరించి (వయస్సుచే) పెద్దలు కనుక నన్ను యీలాగే యెవరేనా తలతిక్క ప్రశ్నలు వేస్తూవుంటే జవాబు యిస్తూ శేషజీవితాన్ని గడుపుకోవలసిందని ఆశీర్వచించి తలదాఁచుకోవడమే యుక్తమో?

"నాశంకల కింకా సమాధానం రానేలేదు" అంటూ "కిందఁబడ్డా మీఁదివాణ్ణే" అంటూ పరాక్రమించడానికి తలెత్తబోవడమే యుక్తమో? లోకంమాటకేంగాని అధూళిపూడిలో చాలామంది అంగ్లభాషా విశారదు

ఉన్నట్లు నే విన్నమాట నిజమే. అయితే వారే మందలిస్తారని నాఆశ యిందులో నాదేమైనా తప్పు న్నట్టు వారికి తోస్తేనన్నుకూడా ఆధూళిపూడి ధూళిరేఁగేటట్టు మందలించడానికి పూర్ణమైన అధికారం కలిగి వుందనివేతే వ్రాయనక్కఱలేదు. యీయననూ— "పాణిగృహీత"

గ్రంథం కృతియివ్వడాన్నిగూర్చి కొన్నిశంకలు చేసి వున్నారు. వాట్లను గూర్చి వ్రాయవలసివస్తే బోలెఁడు చరిత్ర వుంది. అది సుమారు 35 సంవత్సరాలనాఁటి చరిత్ర. ప్రస్తుతం యెంతో ప్రయత్నిస్తేనేగాని మొట్ట మొదట ఆవుత్తరాలు వగైరా ప్రచురించిన ఆపుస్తకం కూడా చిక్కదు. సరే? యేలాగో సంపాదిస్తానే అనుకోండి. ప్రచురిస్తానే అనుకోండి. దాని వల్ల యేప్రయోజనాన్ని సాధించినట్టయింది. ఏమర్శకుఁడుగారిని సమాధాన పఱచడంకంటే యింకేం ప్రయోజన మంటారా? ఆయన తలలో సత్యం వప్పుకొనే రేణువు లంటూ వుంటేనా? ఆబాపతురేణువులు యేవొకటి రెండు వున్నప్పటికీ గుంటూరిసీమలోవున్న ఆయావుత్తరాలనుగూర్చి యేమి యితర విషయాలనుగూర్చి యేమి శంకించవలసి వుండదు లేదా? శ్రీకొప్పరపుసోదరుల స్వహస్తలిఖితానికి మక్కికి మక్కి నకలును మేము ప్రచురించడం. వారుమాకు డాబుదర్పంగా రిజస్టరు నోటీసు యివ్వడం మళ్ళా మేము జవాబు యివ్వడం దానితో—

"నిమ్మకునీరెత్తినట్లు"

వారు కిక్కురుమనకుండా తూష్ణీంభావం వహించి గత్యంతరం లేక వూరు కుండడం అంతా గుంటూరిసీమ ఉత్తరరంగం 119-వ పుట మొదలుకొని 124-వ పుటవఱకున్నూ ప్రచురింపఁబడి వుండఁగా దాన్ని గూర్చి అసలు వారు యెన్నఁటికీ మాట్లడడానికి అవకాశంలేక వారి ప్రమాదాన్ని వారు న్యాయంగా వప్పుకోవడంచేత లోకులగౌరవానికి భాజనులు కాఁగా యిప్పు డీవిమర్శ కుఁడుగారు దానికోసం పెనుగులాడడమనేది—

"గుంజ లార్చాయి"

అనేసామెతను జ్ఞప్తికి తెస్తూవుందో? లేదో? పరిశీలించండి నాయనలారా? అప్పుడు— "పచ్చగడ్డి వేస్తే భగ్గునమండుతూ" వుండే రోజులు గదా? వారికీమాకూ? యేమాత్రం అవకాశం వున్నా సోదరులుగాని వారిపార్టీ వారుగాని ఆకాలంలో వుండేశాఖాభిమానంగాని వూరుకోనిచ్చేదేనా? అసలువుత్తరమే వొకవైదికి స్కూలుమాస్టరుకి చేజిక్కింది. అసలు అతనివద్దవుంచుకొన్నాడు. నకలు వ్రాసియిచ్చాఁడు. పని పడితే అసలుతో హాజరు గావడానికి సిద్ధంగా వున్నానని అసలు దాన్ని చూపించాఁడు. దానిమీఁద దాన్ని మేము ప్రచురించఁగలిగాము. ఆరికార్డంతా యిప్పటికింకా జాగ్రత్త పెట్టే వుంచాను యేమో? యెప్పటి కేం పని పడుతుందో? అని— "కోకాలః (కః కాలః అనరు) కోధర్మః" అంటారు కదా? అభియుక్తులు. చెప్పొచ్చే దేమంటే? విమర్శకుఁడుగారు ముప్ఫైయేళ్ళకి మళ్ళాఅందతా ప్రచురింపచేసే పనికికదా? అంకురార్పణచేశారు. (ఈశంకా సమాధానాలకూ పాండిత్యానికీ సంబంధబాంధవ్యా లేమేనా వున్నాయా? లేవు అయితే దీనివల్ల జరిగే లోకోపకారం యేమి? అంటే. సమాధానం సున్న గదా?) అది నాకు ఆశ్చర్యంగా కనపడి ఆసీమవారికి బరాతం చెప్పి వున్నాను. సోదరులు కూడా వీరివ్రాఁతలకు మనస్సా సమ్మతించరు. సంతోషించరు. ఆమోదించరు. ఈమాట నేను "నన్నయ్యభట్టు" వ్యాసం లోవ్రాసే వున్నాను. దాన్ని వీరు టోలెఁడు అప్రస్తుతాలు వ్రాసి పెంచి యీమధ్యవ్రాసిన "సంశయచ్ఛేదం" లోస్పృశించినట్టుగాని ఖండించినట్టు గానిలేదు. దాన్నిబట్టిచూస్తే వీరిప్రవృత్తిని సోదరులు ఆమోదించేటట్టులేదని య్యేవేనాసమ్మకం. మాతిరుపతిశాస్త్రికిన్ని వారికిన్నీ యెప్పుడున్నూ చుక్కెదురే గాని నాకూ వారికీ కొంత సంభాషణపగైరాలు కలవు. శ్రీరాజా భుజంగ రావుగారికొమార్తలలో వొకకొమార్త వివాహంలో కాదు యిద్దఱు కొమార్తలవివాహాలలో మేమూ మేమూ కలుసుకున్నాము. బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి

శ్రీరామశాస్త్రి శతావధానిగారు శ్రీవడ్డాది సుబ్బారాయకవిగారిని మమ్మల్ని యింకా కొంత మందినిన్నీ పిల్చి విందు చేశారు. ఆవిందులో మా తి. శా. గారు శివరామ శాస్త్రిని ఆపంక్తికి తనతో పాటు రాకుండా చేశాఁడు. నేను యెంత చెప్పినా వినలేదుకూడానున్నూ నేను సోదరులపంక్తిని భోంచేసినవాణ్ణే ఆయీమాభోజనం అయీ అవడంలోనే శివరామశాస్త్రి సహితంగా వచ్చి భోజనానికి ఆఁకలేస్తూందని విస్తళ్ళు తీయకుండానే తొందర పెట్టినాఁడు. అంతకుపూర్వం ఆఁకలే లేదు. యీవేళ తినేదే లేదని శ్రీరామశాస్త్రి గారితో చెప్పి తక్కినవారిని భోంచేయవచ్చు నన్నాడు. ఆయీవిషయం సోదరుల జ్ఞప్తిలో వుందో? లేదో? చెప్పొచ్చేదేమిటంటే? నాకూ సోదరులకూ ప్రధానవిషయంలో తప్ప యిటీవల వ్యక్తిగతంగా లేశమూకూడా ద్వేషాలు లేవు. వారిలో పెద్ద సుబ్బారాయకవిగారు స్వర్గతులైనపుడు వారిసోదరులలో యెన్నో వారో వొకరు (ఉత్తరం తీసి చూస్తేనేకాని సరిగా చెప్పలేను.) ఆవిచారకరమైన దారుణవార్తను నాకు తెల్పినారు. నేను నావిచారాన్ని లేఖద్వారాగానే వారికి సాశ్రుతర్పణపూర్వకంగా తెలిపి వున్నాను.

"ముఖం వుంది. అద్దం వుంది"

యీసందర్భం సోదరకవులను పృచ్ఛ చేస్తే జ్ఞాపకం వుంటే వారు చెప్పకపోరు, యిట్టి సందర్భంలో "రోళ్ళూ రోకళ్ళూ పాడిన" గుంటూరిసీమలో వున్న చారిత్రిక విషయాలు.

"గజం మిధ్య పలాయనం మిథ్య"

గా మావిమర్శకుఁడుగారు అపవదించి యేదో పుస్తకమంటూ వ్రాసిరు 1—0—0 వెలకూడా పెడతారే? పోనీ యేదో మన పేరుమీఁదుగా అబ్రాహ్మడికి కొంచెం లాభం కలిగితే కలుగుతుంది పేరున్నూకలుగుతుంది దానికి స్వేచ్ఛోడుబహూమానంతోడవుతుం దనుకుంటే వొప్పుకోలేదుచూడండి.

ఆశ్చర్యమాశ్చర్యం భవతు యేదో "ఘటం భింద్యాత్" అన్నారుకదా? పెద్దలు: దానికే సంతోషించింది కదా? స్వగ్రామం. వచ్చేబిరుదులేవో వచ్చాయికదా? యింకా ప్రయత్నం యెందుకంటాను? యింకావ్యాసా లెందుకంటాను? యింకా వెం.శా. తెల్వితక్కువవాఁడు నేను తెలివైనవాణ్ణి అని వ్రాసి సంపాదించ తగ్గదేమేనా వుందా? వెం. శా. కూడా సేల్జోడుపట్టుకొని సమ్మానించ డానికి సిద్ధంగానే వున్నాఁడు కదా? దయచేసి స్వీకరించి—

"ఇదుగో? నావిమర్శనకి జవాబు చెప్పలేక భయపడి యెవరో జమీనుదారులు బహుమతీగా యిచ్చిన జరీసేలుజోడు (గడి విప్పనిది) నాకిచ్చి క్షమాపణచెప్పాఁడు."

అని యిప్పుడు సమ్మానించే బంధుసముద్రిలతో ప్రసంగించుకో వచ్చును గదా? యింకా వ్యాసాలెందుకు? సంశయచ్ఛేదా లెందుకూ అంటాను సరే? సార్ధబిందు నిరర్ధబిందు ప్రాసప్రసక్తిలోన్నుంచి చాలా దూరం పోయింది వుపన్యాసం. యీలాగే పెరుఁగుతుంది వ్రాత వ్రాసినకొద్దీ అని లోకానికి తెల్పడానికేనా యిది పనికి వస్తుంది కదా? యింక విమర్శకుఁడు గారు "శృంగిగ్రాహికయా వుదాహరించిన "మీఁదుమాదులు" అనే చోట వున్న దుగాగమప్రసక్తితప్పా? వొప్పా? అన్నదాన్ని గూర్చి కొంచెం వ్రాసి విరమిస్తాను. యిది వీరినేకాదు చాలామందిని పొరపెడుతూ వుంది దీన్ని గుఱించి మాజయంతి 80- వ పుటలో తుదిపంక్తులలో చూడండీ యేమని వ్రాయఁబడి వుందోను.

"నీదు" అనుచోటంబలె "మీదు" అనుచోట దుగాగమము రాదని గురువులవాదము. దీనింగూర్చి "గుప్తార్థ ప్రకాశిక" చక్కఁగా మంద లించినది. కనుక నిపుడేని వారు దానిం జూడందగు."

ఆయీ జయంతిని విమర్శకుఁడుగారికి దాఖలు చేసే వున్నాను. శ్రీ వారు దాన్ని చూడలేదనుకోనా? (లోకంలో మాపుస్తకాలు ప్రత్యక్షర

శోధగా చదివినవారంటూ కొందఱు వుండేయెడల వారి కెవరేనా "ప్రైజు" యిచ్చేయెడల అది వీరికి యిచ్చాకగాని మఱివొకరికివ్వకూడదని నాసలహా) గుప్తార్థ ప్రకాశిక చూడలేదనుకోనా? చూచినా కనబడలేదేమో ? అనుకోనా? యిదేమీ కాదు. చూడడం జరిగింది కనపడా కనపడిందిగాని ఆగ్రంథం వ్రాసిన బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరివారి పాండిత్యం నచ్చలేదనుకోనా ? భవిష్యత్తులో యింకా కలమాడిస్తే అప్పుడుగాని "యీవిమర్శకులుగారు దీన్నిగూర్చి యేతోవ తొక్కుతారో ? బోధపడదు. పడడానికేముంది?

" నేను మాత్రం వూరుకున్నానా ?"

అన్నట్టుశాంతిపర్వములో ప్రయోగం వుందని చూపిస్తే మళ్ళా ప్రశ్నించినట్టే ప్రశ్నించా రనుకోవాలి. యీసారి ఆ "మీదుమాదు" అను గూర్చి యేపుటలో యెన్నో పంక్తిదగ్గరనుంచి యెన్నోపంక్తిదాఁకా వ్రాయఁ బడివుందో ? కూడా వ్రాయవలసి వుంటుందేమో ? అవసరమైతే ఆపని కూడా చేస్తాను. పడరాని పాట్లన్నీ పడాలిగదా ? నేను యిందుకే పుట్టి నట్టున్నూ ఆయన అందుకే పుట్టినట్టున్నూ అప్పుడు లోకం గుర్తించుఁగాక. అప్పటిదాఁకా అక్కఱతే లేదు, ఈపాటికే గుర్తించి వుంటుంది. ("భజ గోవిందం" రోజులుకదా ? యివి యెందు కొచ్చిన పిచ్చి లేక వెఱ్ఱిశంక లివి యెవరిదగ్గఱకేనా వెళ్ళి చదువుకోరాదా?) మీదుమాదు ప్రయోగాల సమర్థనమే కాదు. "మీదుమాదు" పాండిత్యాదులు సమస్తమూ తేలిపోతాయి. దీనితో గుప్తార్థప్రకాశిక 266, 267. 268 పేజీలు చూడండి. 268 లో సుమారు 12 పంక్తులు దాఁటిన (ఓహో! దాఁటి ప్రయోగంపడిందే మళ్ళాతప్పు పడ తారనుకుంటాను.) తరవాత శ్రద్ధగా చదివితిరా మీదుమాదు ప్రయో గాలలో వుండే సాధుత్వం తెలుస్తుంది. యెవరో లాకలూకాయలు ప్రయో గించిన ప్రయోగాలుగావు కానేకావు. గ్రంథకర్త చూపిస్తా: అప్పకవీ యంలోవి. తెలిసిందా ? జాగ్రత్త. సూత్రార్థం కూడా యేకవచనానికే దుగాగమం వస్తుందనిన్నీ బహువచనానికి రాదనిన్నీ చేసుకోరాదని చేసు

కోవడానికి అవకాశం లేదనికూడా సహేతుకంగా ఆయన గట్టిగా మంద లించారు. మీకు సూత్రార్థాలూ గీతార్థాలు (తెలియవు కనుక) వుపయో గించవు కదా ? ప్రయోగాలు చూచుకోండి. సంతుష్టిపడండి మెసలడానికి అవకాశం వుంటేమీరు వూరుకొనేవారు కారు కనక మెసలనే మెసులుతారు గదా ? లేనిపద్ధతినో ? యేమీలేదు. మళ్ళా తిట్లకేరేఁగండి. యీలా అభ్యనుజ్ఞ యిచ్చినప్పటికీ యిటుపైనిమీరు రేఁగుతారని తోఁచదు. తిట్లకు: యేమంటారా ? యింక అబాపతుసరుకు మీవద్దస్టాకులో లేనట్టు పూర్తిగా ఘాటుచచ్చినమాదిరిగా లంఖణాలబోటు వాలకంగా ఎడచిన యిప్పటిమీ—

"సంశయవిచ్ఛేద"

వ్యాసంవల్ల గోచరిస్తూవుంది. యీవివేకం మొదటేకల్గితే మీవయో వృద్ధత్వానికి యింత హానికలిగేదికాదు. అయితే యెవడిశక్యం. దైవం అనుల్లంఘనీయంకదా ? సరే యీవ్యాసంలో మీరు జవాబురాలేదనుకొన్న —నగ—ఎసఁగు. ప్రాసల శంకకున్నూ "మీదుమాదు" దుగాగమ శంకకున్నూ జవాబు వచ్చినట్లేనా ? యిఁక "దుష్ప్రాసాలు" అన్న దానికి బాకీవుంది.

"నీళ్ళల్లో గేదె (బఱ్ఱె)ను బెట్టి బేరంబెడితే యేలాగ ?"

ఆదుష్ప్రాసాలు వున్నచోట్లేవో ? చూపి ప్రశ్నించండి. సమాధానం చెప్పఁగలిగితే చెపుతాను. లేదా ? తప్పే అని వొప్పుకుంటాను. లేదా ? ప్రమాదం అంటాను. అయితే విమర్శన గ్రంథంలో చూపేవున్నాను. చూచుకో అంటారేమో ? ఆపుస్తకం ప్రస్తుతం నావద్దలేదు. మా తిరు పతిశాస్త్రికొడుకు వద్ద విశాఖపట్టణంలో వుంది. వాఁడి అడ్రెసు నాకు బాగా తెలియదు. అందుచేత ఆపుస్తకాన్ని వకటి పంపండని మిమ్ములనే ప్రార్థించ వలసి వచ్చింది. అనుగ్రహించండి. నన్నయ్య వ్యాసంతో

తమరు విరమిస్తారనుకొని వాఁడు చూస్తానంటె వాఁడికి యిచ్చివున్నాను తెలిసిందా ? అయితే —

" తానొకటి తలిస్తే దైవము వొకటి తల్చాఁడు "

అవ్యాసమూ మిమ్మల్ని మందలించ లేకపోయింది. సేల్జోడుబహుమానమూ మీవిజృంభణాన్ని మందలించలేకపోయింది. కొంచెంగా ఘాటుమాత్రం తగ్గించాయి అవి. యెందుచేత ? నేను కవితాధార సాఫుగావుందని సేల్జోడు బహుమానం యివ్వదలఁచినా మీరు అందు కనుకోలేదు. తిట్ల పాండిత్యానికిరా ? బాబూ ! యీ సేల్జోడు అనుకొని వుంటారు. సామాన్యులా ? అవలిస్తే పేగు బులెక్కఁడతారుగా ? అదిన్నీ కాక దానికి వుపమానంగా చూపినకథవల్ల అస్వారస్యం యేలాటి పసిపిల్లాఁడికేనా గోచరిస్తుందాయె బాగా గ్రహించారు. సంతోషమే సరే ? యీలాటి ప్రశ్నలువేయండి తప్పేమి. తోఁచినంతలో జవాబువ్రాస్తాను. శిష్టావారి అభినందనవల్ల మీరు మళ్ళావ్రాఁతకి దిగారుగాని లేకపోతే దిగేవారుకారు. వారు పూర్తిగ పొరఁబడ్డారు. మీతిట్లువగైరాలకు మీకెంత జవాబు కాధారం వుందో ? వారి అభినందనానికి అంతే. యీ సంగతి మీకు త్వరలోనే గోచరిస్తుంది నేఁడో రేపో శిష్టావారు నా "నన్నయ్యభట్టు" వ్యాసాన్ని చదివితీరతారు. ఆధారం దొరికితే నన్ను మందలిస్తూ జవాబు యిస్తారు. దొరక్కపోతే ప్రమాదపడ్డటేనా జవాబు యిస్తారు. ("ప్రమాదో ధీమతామపి" అపి రేవ కారార్థకః అంత లసిధారావ్రతంగా నడిచే జీవితం యెక్కడో కాని వుండదు.) నిమ్మకు నీరెత్తినట్లు గంభీరంగా వూరుకోనేనా వూరుకుంటారు. "అప్రతిషిద్ధ మనుమతం భవతి." కనుక అట్టి తూష్ణీంభావంకూడా వుపయోగమే అవుతుంది. నేను వికటవిమర్శనంచేస్తాను. చూస్తారా ? అంటూ పకవాక్యం నన్నయ్య వ్యాసంలో వ్రాస్తేదాన్ని ఆక్షేపించడం మొదలెట్టి

వున్నారు విమర్శకులు, కర్ణుడు పలికిన పల్కులు వున్నపద్యం చూపి వున్నారు. నన్నయ్యభట్టు భావివిషయం సూచితమైన—

" భారతభారతీసముద్రము "

అన్నదాన్ని గూర్చిన నావివరణం బాగులే దంటూ వ్రాఁతకు దిగారు. యెందుకు తండ్రి? యీ అప్రస్తుతాలు. ప్రస్తుతం మీతిట్లను సమర్థించుకొని బయటఁబడే ప్రయత్నం చేయండి. తరువాత నన్నయ్యభట్టునీ తిక్కన్న సోమయాజినీ యెఱ్ఱాప్రగడనీ వుద్ధరిస్తురుగాని—

"స్వయం తరితు మక్షమః కథ మసౌ పరాం స్తారయేత్"

భారతానిది యేవూరు? మీదేవూరు? భాగవత పీఠికలోవున్న—

" ఒనర న్నన్నయ తిక్కనాదికవులు "

అన్నపద్యార్థం అవగతం కాకో? లేదా? చూడకో? యెంతో గతంలో వ్రాయడమేకాక మళ్లా యీవ్యాసములోకూడా బోలెఁడువ్రాఁత వ్రాసినమీరు భారతంలో వుండేసంశయాలు తీరుస్తారేమి? పైఁగాఅందులో వుండే పద్యార్థాలు నేను అన్యథా చెప్పినట్లు మీరు యెవరో చెప్పినట్లుగా అభూతకల్పన వొకటా? కాదు నిజమే అనుకుందాం. "నహిసర్వ స్సర్వం విజానాతి" కదా? యేపోపద్యం నాకంటె మీరేబాగా అన్వయిస్తారనుకోండి. తగినవయస్సుకాక పోఁబట్టిగాని యుక్తమైన వయస్సే అయితేనావద్ద తమరు యెంతకాలం శుశ్రూష చేయఁదగ్గపాటి సాహితి కల్గి వుంటారో? (యితరులను వద్దు) మీ అంతరాత్మను ప్రశ్నించి చూడండి. అది యేదో యంత్రం వుత్తర దిక్కునే సూచించినట్టు యథార్థాన్నే బోధిస్తూ వుంటుందని యింతగా మనవి చేయడం. స్థూలదృష్టిని 76 యేండ్ల వయస్సుగదా? వొకరివద్ద శుశ్రూష చేయడానికి తగినది కాదని వ్రాశాను గాని బాగా ఆలోచిస్తే 'ముదిమి రెండవ బాల్యంబు' అన్నారు కనుక తగినదే అవుతుందేమో? శాంతం పాపం? యెంతో గర్వరహితంగానే

వ్యాసాన్ని నడిపిద్దామని సంకల్పించాను గాని బూతుకూఁతలు పడలేదుగాని గర్వోక్తులు (యథార్థాలే అనుకోండి) పడకుండా వుండాలంటే మీవ్యాస ధోరణి అంగీకరించిందికాదు. దీనికి మా ముత్తాతగారు చెప్పిన సమా ధానమే గతి. అది జయంతిలో:—

మ. గరువంపుమ్నుడు లిందు నచ్చటచటం గన్పట్టు నప్పట్టునం
బరిహారమ్మొకకొంత గన్పఱచెడిన్ మాపిన్న ముత్తాత యు
ద్ధురితమ్మున్ గుఱియించి చింతిలుచు నుందున్ మున్పదిన్ రెండుదు
ర్దురితమ్ముల్ గురుఁజాడ పైఁచి కవితన్ దూఱంగ నోరెత్తితిన్.

అన్నపద్యంకింద టిప్పణిలోవుంది చిత్తగించండి. ప్రస్తుతం 32-31 గా మార్చుకోండి. యెవరో "పండితాయతే"లు యేవో తొందర మాటలు వ్రాసినంతలో వాట్లకు జవాబు వ్రాయడానికి సిద్ధపడడం వుదార త్వానికి లక్షణం కాదనిన్ని యెఱుఁగుదును. యేం లాభం. యీపిచ్చి సోమయాజులకి అట్టి వుదారత్వం యీ వార్ధక్యంలో సర్వసంసిద్ధమైన స్థితిలో కూడా అమల్లోపెట్టడానికి భగవదాజ్ఞ లేకే పోయింది. పిచ్చి సోమయాజు లను గూర్చి లోఁగడ యేదోవ్యాసంలో విస్తరించివ్రాసే వున్నాను. అక్కడ చూచుకోండి. వాఁడికి తన్నుయెవరేనా స్పృశిస్తే సరి వెంబడించి వారిని యెంతదూరమేనా తరుముకువెళ్ళి స్పృశించడమే వ్రతం. నాగతి కూడా అలాగేవచ్చిందని చింతిస్తాను. సరే? యెంతవ్రాసినా మీ తొందరపాటు మాటలు వుత్తరించతగ్గవి మిగిలినట్లే కనపడతాయి. "యెలుఁగుబంటి కంటన" మన్నట్టు యిది యెప్పటికి తేలేటట్టు లేదు. అత్యవసరాలు వుత్తరింపఁబడ్డాయికదా? తృప్తిపడండి ముఖ్యాంశాలు వ్రాసి విరమించ డానికి సంకల్పించుకొని మళ్లా లేఖినిచేతఁ బట్టేటప్పటికి అంతలో మీవ్యాస శేషం వచ్చింది దానితో యిదికూడా అంటే సింహావలోకనంకూడా పెరిఁగింది. పెరిఁగినా నాకు సంతుష్టి యింతా కలగలేదు. అయినప్పటికి

పత్రికవారికి భయపడి ముగిస్తూన్నాను. యీవ్రాత మళ్ళా యెక్కడికక్కడే దోషాళ్ళతో నిండినటవడంచేత చాలా హంసపాదులతో నిండి వుంది, జాగ్రత్తగా ముద్రించి మళ్ళా మీశంకలు రాకుండా చేస్తే సంతోషిస్తానని పత్రికవారికి విజ్ఞప్తి. ఆయీవార్షక్యంలో—

మ. శివనామమ్ముఁ దలంచి కొంచు నెటులో జీవుణ్ణ గృతార్థుం బొన
ర్చువిధిన్ బద్దేము లల్లికొం చుపనిష చ్ఛృద్ధాన్తకాన్తామణీ.
భవనప్రాంగణసీమ దాస్య మొన రింపం బోవు నన్నెందుకో?
కవనమ్మున్ దెగ వెక్కిరించి గురుఁ డీగర్వోక్తు లాడించుటల్.

అన్నపద్యార్థప్రకారం వర్తిద్దా మనుకుంటే పంచగురువులలో వాకరుగా లోఁగడ మనవి చేసుకున్న తపరు దానికి విఘ్నం కల్పించారు. గతానికి విచారించి ప్రయోజనంలేదు. "భాషామంజరీ సమాప్తా" పాండిత్యంతో యింకా పెనుగులాడక (యిది మీకోసమే చెప్పేమాట) త్వరలోనన్ను తమ గ్రామానికి వెంటఁబెట్టుకొని వెళ్ళి మీరు వ్రాసిన వ్రాఁతలో (గోడమీద పిల్లివాటంగా వున్నదానిలో) యేసమ్మానం మీమనస్సు వివక్షితమో ? దాన్నేచేయండి పిమ్మట నేను నాతోకూడా నా స్వంతఖర్చుల మీఁద మిమ్మల్ని తీసుకువచ్చి నాఆహ్వానంలో (యేవిధమైన యితరార్థములేదు. గనుక) వున్న నిష్కపటమైన శాల్జోడు బహూమానం చేసితరిస్తాను. ఆమర్నాటినుంచి మళ్ళా నా "శివాయనమ ఓం" లోకి దిగుతాను, "ఆలస్యాదమృతం విషమ్" కనుక జనవరినెల లేక ఫిబ్రవరి 15 తేదీకిలోఁగా యీప్రయత్నం చేయండి ఇంతే పెద్దలగు మీకు నా నమస్కారాలు "శివాయనమ ఓం, శివాయనమ ఓం: శివాయనమ ఓం శివాయనమ ఓం " స్వస్తి

అనుబంధం

నేను లోఁగడ సంవత్సరం నాఁడు వ్రాసిన "నన్నయ్యభట్టు" వ్యాసంలో ప్రసక్తానుప్రసక్తంగా భారతం నన్నయ్య గారి చేతిమీదుగాఁ పూర్తికాకపోవడానికి సూచ్యార్థ సూచన నన్నయ్యగారివాణి—

చ. "అమలిన తారకాసముదయంబుల నెన్నను సర్వవేదశా
స్త్రములయశేషపారము ముదంబునఁ బొందను బుద్ధి బాహువి,
క్రమమున దుర్గమార్ధజల గౌరవభారత భారతీసము,
ద్రము దరియంగ నీఁదను విధాతృనకైనను నేరఁ బోలునే॥"

అనే పద్యంలోనే సూచించిందని స్పష్టంగా సూచించి నాను. దాన్ని మానిమర్శకుఁడుగారు అపవదిస్తూ కొన్ని మాటలు వ్రాయుట యేకాక యెవరో చౌదరిగారివద్దనూ యింకా యెవరో బ్రాహ్మణపిల్లవాని వద్దనూ యేవో యుక్తులు చెప్పి ముఖపిధానం చేయడానికి ఆరంభిస్తే వారిద్దఱున్నూ నాపేర తఱుచుగా ఉత్తరాలు వ్రాస్తూన్నారు. వారివ్రాఁత కొంత "శల్యసారథ్య" ప్రయుక్తంగానే కనపడుతుంది గాని అయినప్ప టికీ ఆసంశయాన్ని మనస్సులో పెట్టుకోక నేను—

"అయ్యా! వ్రాస్తే చాలా వ్రాయాలి. కాఁబట్టి వొకసారి మావూరు వస్తే నాకు తెలిసినంతలో మీసంశయం తీరుస్తాను."

అని వ్రాసి వున్నాను. కాని వారిలో వొకరు (చౌదరిగారు) నావ లెనే వృద్ధులఁట! అందుచేత రాలేక మళ్ళా మళ్ళా వుత్తరాలు వ్రాసి నాకు పనికలగిస్తూన్నారు. అందుచేత యీరెండుమాటలున్నూ వ్రాస్తే యిది వారికే కాక తద్ద్వారాగా—

"దేహళీదత్తదీపన్యాయం"

గా యితర పాఠకులో కానికూడా అందించినట్లగు నని పైని వుదాహరించినపద్యంలో వున్న సూచ్యార్థాన్ని వివరిస్తూన్నాను. ఆపద్యంలో నాలుగోచరణంలో—

"దరియంగ నీఁదను విధాతృనకైనను నేరఁబోలునే?"

అనే వాక్యంలో పూర్తిగా యీఁదుట దుస్తరమనే అర్థం కలదా? లేదా? దానివల్ల నన్నయ్యగారు సంశయాత్ములైనారా? అంటే లేదని యెవ రంటారు?

"సంశయాత్మా వినశ్యతి"

అనే అభియుక్తోక్తినిబట్టి తుదకు సంశయం సంశయమే అయింది. అనుకోవడడానికి అవకాశం పూర్తిగా వుండఁగా యింకా వివాద మెందుకో? భవతు. యింకాఅపద్యంలో అయీ అర్థాన్ని బలపఱిచే అక్షరాలు బోలెఁడు వున్నాయి చూడండి—

1, ఎన్నను(ఎన్నఁగలవాణ్ణి కాను). 2. పొందను (పొందఁగలవాణ్ణి కాను), 3, ఈఁదను (ఈఁదఁగలవాణ్ణికాను),

అనే అర్థం రాకుండా చేయడానికి యెవరికేనా శక్యమవుతుందా? నన్నయ్యగారేమో? అయీ మూఁడు క్రియలున్నూ అసంపూర్ణ క్రియలుగా (ఎన్నుటకున్నూ, పొందుటకున్నూ, ఈఁదుటకున్నూ) ప్రయోగించినారు, రెండో అర్థంలో అనఁగా? గ్రంథసమాప్తికాదనే సూచ్యార్థసూచనతో సంపూర్ణక్రియలు(వ్యతిరేకకార్థకోత్తమ పురుషక్రియలు) గా పరిణమించాయి, ఆలా పరిణమించకుండా చేయడానికి—

"విధాతృనకైనను నేరఁబోలునే?" అంటానునేను—

కాఁబట్టి యిదివఱలో పరంపరగా కవులుచెప్పే—

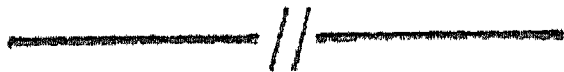
"పూరములంబర పూరితంబులై" అన్నదానికన్న యిది మిన్నగా వుందో లేదో? సహృదయులు పరిశీలించి పరిగ్రహించవలసి వుంటుం దని నేననుకున్నాను. యేదోవిధంగా వాది ప్రతివాదిభావాన్ని కల్పించుకొని వివదించేవారిని తృప్తిపఱచడం నాకే కాదు. యెవరికీ శక్యం కాదు.

నాకు పూర్తిగా పైపద్యంలో అయీసూచ్యార్థం వుందనే నమ్మిక కల్గి వ్రాశానేకాని లోకాన్ని మోసగించే తాత్పర్యంతో వ్రాయలేదు, జీవిత చరిత్రలో దీన్నిగూర్చి వక పద్యం వ్రాశాను, దాన్నివుదాహరిస్తాను,

ఉ. ఎన్నను. పొంద. 'నీఁద' ననుసీత్రితయమ్మును బెద్దయెల్గుతో
నన్నయ పూర్తి చేయునని నమ్మిక లేమివచించు నిట్లొగిం
గన్నులఁ గట్టినట్టులుగఁ గన్పడు చున్నను నేఁటి క్రొత్తతి
క్కన్న ,త్రిలింగ' లోనటులు కావని వ్రాయువృథావివాదియై,

చాలును. ఈయన తాను తిట్టినతిట్లు తనవి కావనిన్నీ యెవరో తిడితే అతిట్లను అనుకరించాననిన్నీ, తాను కృతియిచ్చినట్లుగా అభిప్రాయపడడం సరిగాదనిన్నీ ఆచౌదరిగారు పగయిరాలతో వివదించుచున్నట్లు తెలుస్తుంది ఆమాటలను త్రిలింగ ఆమోదించి ప్రచురించే యెడల దాన్నిగూర్చి వ్రాస్తాను, ప్రచురించడంలో ఆమాటలు ససారాలోకావో అనేవిషయ విమర్శ ఆపత్రికదే అనిమాత్రం వ్రాసి యిప్పటికి దీన్ని ఆపుతాను.

వైకర్తన శబ్దవిచారము

1922 సం॥ అక్టోబరు 25 వతేదీ న్యాయదీపికా పత్రికయందు సంపాదకీయవ్యాసమునందు వృథాకలహ కారకులెవ్వరో నన్నుమిక్కిలిగ వెక్కిరించుచుఁ గొన్ని వాక్యములు ప్రచురించిరి. కాని యాపత్రికను మాత్రమే కారణముననో పత్రికాధికారులు నాకందింపరైరి. కొందఱు మిత్రులు నాపేర నావిషయమును గూర్చి కొంచెము గావ్రాసిరి. కాని వారుకూడఁబత్రికను నాకంపరైరి. ఇటీవల ననఁగా డిశంబరు 17, 18

తేదీలలో గోదావరి డి॥ చిత్రాడలో జరిగిన వార్షికోత్సవమునకు నేను వెళ్ళియుండుటచే. నచ్చట న్యాయదీపిక నాకు గోచరించినది. అందలి

(1) చళ్లపిళ్ల వెంకటకవిగారి హాస్యప్రసంగము

(2) బ్రాహ్మణేతరుఁడీ యగ్రపీఠమునకు నియమింప బడెనే యని కొందఱు ఛాందసపండితులు వాపోయిన నేమిఫలము.

(3) సహనబుద్ధిలేని పూర్వనాగరికపండితు లెట్లు గ్రహింపఁ గలుగుదురు.

(4) మూర్ఖవాదమొనర్చుట పండితలక్షణ మనిపించుకొనదు.

(5) అధికప్రసంగమున కెంతమాత్రమును సాహసించి యుండ రని మావిశ్వాసము.

(6) వేంకటశాస్త్రిగారు సంస్కృతభారతమును మఱియొకమాఱు తిన్నగాఁజదివి.

(7) మన వెంకటశాస్త్రిగారి కప్పటికి సంస్కృతమహాభారతము యొక్క పరిశోధన యిసుమంతయులేదని వెల్లడియగుచున్నది.

(8) వేంకటశాస్త్రిగారు....తమతప్పును బహిరంగముగా నంగీకరింపఁ గోరుచున్నారము.

ఇత్యాది లఘుప్రసంగములు చూచితిని.

శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి యాధిపత్యమున రాజమండ్రిలో శ్రీరాజ రాజనరేంద్రవర్ధంతికి సంబంధించిన సభలో బరస్పర విరుద్ధవిషయములు నన్నయ్యభట్టారకునిచే నాంధ్రీకృతమగు భారతము నందేకలవా? లేక వ్యాసభట్టారకుని మూలగ్రంథమందుఁగూడ నున్నవా? యను సంశయముంగూర్చి కొంచెకచర్చ ప్రసక్తానుప్రసక్తముగాఁ దగిలిన మాట వాస్తవము. పైవిషయమునుగూర్చి యగ్రాసనాధిపతిగారుగాని. నేను గాని యేమాత్రమును బరస్పరజయేచ్ఛతో బ్రసంగించినది లవమునులేదు.

అస్మద్గురువరేణ్యులలో నొకరగు బ్ర॥ శ్రీ॥ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి కవిరాజుగారాసభకు వెళ్లొవచ్చి కూర్చుండిరేకాని శ్రీవారిమనస్సు బొత్తిగా నస్వస్థముగానుండుటచే వారేని పైవిషయముంగూర్చి విస్తరించి ప్రసంగించినవారుకారు, ఆ యీవిషయములనుగూర్చి నాఁటిసభలోనున్న పెద్దమనుష్యు లనేకులు సాక్షులు. ఇందేమేని ప్రమాదమున్నచో శ్రీయుత రెడ్డిగారు తెలుపఁగలరని నమ్ముచున్నాఁడను. అదిగాక నాఁటిసభలో నాయొనర్చిన ప్రసంగమెవ్వరికిఁగాని బాధకరముగ నుండినచో నందఱు మహనీయులలో నొకరేనిలేచి నన్ను మందలింపవలసియుండును,

"బ్రాహ్మణేతరుఁ డీయగ్రపీఠమునకు నియమింపఁ బడెనే"

అను దుఃఖమే మాకున్నచో మేమట్టి సభకు రానేరాకపోవచ్చును గదా? అది యిటులుండె. ప్రస్తుతవివాదమునకెల్లఁ బ్రతిపక్షులకు ముఖ్యాధారమగు న్యాయదీపికా వాక్యమును—

"వైకర్తనుడను విశేషణము కర్ణునకు సంస్కృతభారతముయొక్క ఆదిపంచకమునందుఁ బ్రయోగింప బడియున్నను దానికి సూర్యపుత్రుఁడను నర్థముకాక కవచకుండలములను బెఱికియిచ్చినవాఁడను మఱియొక యర్థము కూడ నుండి యుండుటచే"

అనుదానిని విమర్శింపుదము. పెక్కు నిఘంటువులనను. శ్రీకృష్ణభారత విరాటపర్వమునందలి టిప్పణివలనను, వైకర్తనుఁ డనఁగా సూర్యపుత్రుఁ డనియే స్ఫుటమగుచున్నది. సహజకవచకుండలములను బెఱికియిచ్చుటచే వైకర్తనునికిఁ గలిగిన పేరు

"కర్ణుఁడు"

అనునదియే కాని వైకర్తనుఁ డనునది కాదని శ్రీకృష్ణభారతారణ్య పర్వస్థములగు

"కుండలార్థంబు కర్ణకర్తనంబు చేయుటంజేసి యతండు కర్ణుండునాఁ బ్రసిద్ధిగాంచె"

అను నక్షరములు తెల్పుచున్నవి. యీయర్థమునే, " సహజకవచ కర్తనాత్కర్ణః " అను నీలకంఠయ వ్యాఖ్య ధ్రువపఱుచుచున్నది. దీని యనంతరము

"విశేషతః కర్తనః, స్వారేతిద్ధితః" అని పూర్వపక్షుల వాక్యము ననువదించి వెంటనే

"వస్తు. తస్తు, వికర్తనస్య సూర్యస్యా పత్యత్వా ద్వైకర్తనః"

అను వాక్యమువలన దానినిఖండించుటచే వ్యాసభట్టారకునికావ్యుత్పత్తి సమ్మతము కాదని స్ఫుటమగుచున్నది. కర్ణ, భేదనే, అను ధాత్వర్థ మిందు లకుఁ దోడగుచున్నది. కాని శ్రీకృష్ణభారతములోని యాదిపర్వ స్థితమగు

" సహజ కవచకుండలమ్ములు కర్తనముచేసి విప్రరూపుండగు వియచ్చరవల్లభునకిచ్చిన కతనఁ గర్ణుండు వికర్తనుండునాఁ బడియె"

అనువాక్యము పూర్వపక్షులకించుక చేయూఁతకావచ్చును గాని యయ్యది పూర్వప్రదర్శితప్రమాణమువలనఁ బూర్వపక్ష మతానువాద మాత్రముగాని సిద్ధాంతకోటి ప్రవిష్టము గాకుండుటచే వారి నుద్ధరింపఁ జాలదు. ఇందునుగూర్చి ముందింకను విపులముగాఁ జర్చింపఁబడును. మఱియు యథామూలముగా శ్రీ ప్రతాపచంద్రరాయలవారు పూజా భాషాంతరీకరణమొనర్చిన గ్రంథమువలనగూడ నట్టివ్యుత్పత్తిచెప్పుట ప్రమాదమని స్థిరపడుచున్నది. మఱియు శ్రీకృష్ణభారతములో స్వార్థతద్ధి తాంశమునువదలి వికర్తనపదమునేవాడుటకూడ గొంతచింత్యము. ఏమం దురా దీనింబట్టి తండ్రియగు సూర్యుడును, గొమరుఁడగు కర్ణుఁడునుగూడ వికర్తనపదవాచ్యులు కావలసివచ్చును. అట్లు ప్రసిద్ధిలేదు. వ్యాసభట్టారకు డెచ్చటను వాడలేదు, కావుననే వ్యాఖ్యాతదాని నాచారనిర్వహణార్థముచూపి వెంటనే వస్తు తస్తు అనిఖండించెను. కనుకనే శ్రీకృష్ణభారతము స్థలాంతరమున దీనినేయనుసరించెను. అదియటులుండె, తేలినసార మేమనగా ? వైకర్తనపదము సూర్యపుత్రుడను నర్థమున గర్ణునకు

వాడుట యుక్తమనియు వికర్తనపదము సూర్యునకుమాత్రమే వాడఁదగినది కాని కర్ణునకు వాడఁదగదనియు, కేవల యౌగికముగా గైకొని మనము వాడఁబూనినచో సంస్కృతభారతమున, స్థలాంతరమున నీయుభయపదములకును గర్ణపరముగా వాడిన ప్రయోగములీవలసియుండు ననియు, నట్టిప్రయోగము లేకుండుటచేఁ బైత్రోవ, వ్యాసభట్టారకున కిష్ట ములేదనియుఁ దేలుచున్నది. ఇష్టమేయున్నచో

బంధు, బాంధవ, శత్రు, శాత్రవాది శబ్దములవలె వైకర్తన వికర్తనశబ్దములు రెండును గర్ణునకు వాడియేదీర వలయును. నిజముగా వ్యాసభట్టారకుని హృదయ మీపదప్రయోగముపట్టున నిట్టిదియేయైనచో నిట్టి ద్రావిడప్రాణాయామ మేటికి? మార్గాంతరముకలదు చూడుడు.

వైకర్తనః

అని విడఁదీసికొని కర్తనశబ్దమునకు మీరు త్రొక్కిన త్రోవను ద్రొక్కుట కడుసులువుగదా? "చక్కనిరాజమార్గములుండ సందులేల దూఱవలయును? స్వార్థప్రత్యయ కరణాదిప్రయాస లేకుంటచే నిది మీకు మిక్కిలిగ నుపకరింపఁగలదు. కానియిదియును మిమ్ముద్ధరింపనేరదు. ఏమందురా? ఈత్రోవ గ్రంథకర్తకు సమ్మతమగు నేని కొన్నిచోట్లవై సహితముగా వైకర్తనః

అని ప్రయోగించినను మఱికొన్నిచోట్ల బాదపూరణార్థకమగు పైపదమునువదలి కేవల కర్తనపదమును గూడ

వాడవలసియుండును, ఉల్లెచ్చటఁగాని కర్ణునిగూర్చి భట్టారకుఁడు వాడకుంటచే బూర్వపక్షులు త్రొక్కినత్రోవ నిర్మూలమని స్ఫుటమగుచున్నది. వైసహిత ప్రయోగములు సంస్కృతమహాభారతమున బెక్కులు అందు దిఙ్మాత్రము దాహరింపబడుచున్నవి.

(1) కర్ణోవైకర్తనోరాజ న్యారయామాస

(2) కర్ణోవైకర్తన స్తథా

(3) ఏష వైకర్తనశ్శేత
(4) తతోవైకర్తనః కర్ణః
(5) హతోవైకర్తనోరాజన్
(6) హతంవైకర్తనంశ్రుత్వా
(7) కర్ణోవైకర్తనోహతః
(8) కర్ణోవైకర్తనోరణే
(9) కర్ణోవైకర్తనస్త్వరన్.

పైనుదాహరించిన ప్రయోగములలో (3) వ యంకెగల ప్రయోగము స్త్రీపర్వములోనిది. గాంధారీవాక్యము నందలిది. గాంధారికర్ణజన్మ రహస్యము నెఱిగినదికాదు. కావునయధాశ్రుతార్థమున విరోధపరిహారము దుర్ఘటము. (4) వ యంకెగల ప్రయోగము ఆదిపర్వములోనిది గ్రంథకర్త వైశంపాయనముఖమున బలికించినది. ఈప్రసంగమునాటికిఁ గర్ణునకు బూర్వపక్షుల త్రోవకనుకూలించు నపార్థముగల ప్రాయశ్చిత్తముజరుగలేదు కావుననియ్యెడల యథాశ్రుతార్థమునేచెప్పి కోవచ్చును. అట్టిస్థితిలో "ఆది పంచకమునందు" అనివైకర్తనపదమునెత్తికొని యన్యార్థమును జెప్ప బూనినవారిపాండిత్యమును లోకమేనిర్ణయింపవలసియున్నది. ఇక 8, 9 అంకెలుగల ప్రయోగములు, ద్రోణపర్వస్థములు. తక్కినవన్నియును గర్ణపర్వస్థములు, ఇటయథాశ్రుతార్థముచెప్పికొన్నను నంతబాధకములేదు. వీని నుదాహరించుటకుఁగారణము వ్యాసభట్టారకుడు సర్వత్ర, వైవిశిష్టము గనే ప్రయోగించుటచే బూర్వపక్షులకు కల్పన ఖండితమగుచున్నదని తెల్పుటకేయనియెఱుఁగునది. మఱియు నరణ్యపర్వమున ఘోషయాత్రాసందర్భమున

(1) వైకర్తనం పరీప్సంతః
(2) కర్ణోవైకర్త నోరాజన్

అని ప్రయోగింపఁ బడియున్నవి. ఘోషయాత్రనాఁటికిఁ గర్ణునకు బూర్వోక్త ప్రాయశ్చిత్తము జరుగలేదు కావున నర్థాంతరకల్పనవలనఁ బూర్వపక్షులుత్తమవాదమును బ్రిదికించుకోవలసియుండదు. ఆట్టిస్థితిలో

"ఆదిపంచకమునందు"

అని యెత్తికొని వింతత్రోవను ద్రొక్కుట మిక్కిలి చింత్యము పూర్వపక్షులు తమ్మునీవైకర్తనశబ్దమెక్కడవచ్చి కొట్టునో యన్నంత భయముతో రక్షణ వాక్యములను జాలవ్రాసికొని యున్నారు. అందు మొట్టమొదటి వాక్యమునందలి యసారతను జూపియున్నాను. వేఱొక వాక్యము నుదాహరించి పిమ్మట శేషమును వ్రాయుట కొంతయుక్తమని యట్లు చేయుచున్నాను—న్యాయదీపికలో—

"కర్ణుఁడు కన్యాపుత్రుఁడని తెలిసిన వారేద్దురనియు, నది కర్ణ వధానంతరమువఱకుఁ బాండవులకుఁ దెలియదనియు, స్త్రీపర్వమునందు ధర్మరాజు నోట వెలువడిన ధర్మజ్ఞుని వాక్యములఁబట్టి స్పష్టముగా బోధ్య మగుచున్నది. సూర్యుఁడు, కుంతి, కృష్ణుఁడు, ధృతరాష్ట్రుఁడు భీష్ముఁడు, విదురుఁడు సంజయుఁడు. అను వారలకుఁగాక మిగిలిన వారి, కెవరికిని గర్ణజన్మరహస్య వృత్తాంతము తెలిసియుండినను మహాభార తయుద్ధమునకు హేతువే లేనట్లు వ్యాసు డీకథనుటోషించుచు వచ్చిన విషయమును భారతమును జదివినవారు సులభముగా గ్రహింపవచ్చును"

అని యొకరక్షణ వాక్యమును వ్రాసుకొనియున్నారు. ఇందులోని "ధర్మ రాజునోటవెలువడిన ధర్మజ్ఞునివాక్యములు" అను నవాంత రవాక్యమునందలి యసారత నటులుంచి రహస్యజ్ఞులపట్టికలోఁ జేర్చుటకు దిక్కనసోమయాజి గారికిష్టములేని — ధృతరాష్ట్రునిగూడఁ జేర్చుటకు సంస్కృతభార తోద్యోగపర్వమునందలి యాధారమును గూర్చి ప్రస్తుతమనావశ్యకమగుటచే వదలి యీపట్టికలోఁ జేరని దుర్యో

ధను నికటమునఁ జేరిన భీష్ముఁడు ప్రసంగించిన ప్రసంగము నుదాహరించు చున్నాఁడను—

ఉద్యోగపర్వము, 168 వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ఉత్సాహ యతిరాజంస్త్వాం విగ్రహే పాండవైస నహ।
పరుషః కత్థనోనీచః కర్ణోవైకర్తనస్తవ॥

పైనుదాహరించిన వైకర్తనపదప్రయోగము రథాతిరథ నిర్ణయ ఘట్టమునంద లిది. దుర్యోధను నుద్దేశించి పలికినది, కావునఁ బూర్వపక్షి లిట నర్థాంతరకల్పనకు దిగవలెను, ఆయర్థాంతరకల్పనయందలి యసారత మరలఁ జర్చింప నవసరములేదు, కావునఁ బైపట్టికలో దుర్యోధనుని గూడఁ జేర్చికోవలసియున్నది, ఒకవేళ దుర్యోధనుఁ డెఱుఁగకున్నను భీష్ముఁడు రహస్యమెఱిఁగినవాఁ డగుటచే నట్లుప్రమాదవశమున నుడివి ఆప్రమాదమును సవరించుకొనుటకే యాక్రిందివిధమున నవలంబించె నేమో, ఆశ్లోకములుగూడ నుదాహరించి చర్చించుకొందము.

శ్లో॥ వియుక్తః కవచేనైవ సహజేన విచేతనః
కుండలాభ్యాంచ విన్యాభ్యాం వియుక్తస్సతతంఘృణీ॥

పైశ్లోకమునందలి కర్ణకవచకుండలప్రస్తావము మొదటి వైకర్తన పదమువలన సంశయమునందుచున్న దుర్యోధనుని కనులనీరు తుడుచుటకే ప్రవర్తించినట్లు కల్పింపుదమన్నను, అయ్యవారు తానాడిన యబద్ధమును దిద్దికొన్నను తెలివితేటలుగల దుర్యోధనుఁడు శీఘ్రోపస్థితమగు సూర్య పుత్రుఁడను నర్థమునువదలి తాతగారు తన పొరపాటు సవరించుకొనుటకుఁ బ్రసంగించిన బహిరంగార్థమునెడల నెట్లు విశ్వాసమూనఁగలఁ డనునది యిట ముఖ్యాంశము—మఱియు దుర్యోధనునికిఁగూడ దెలిసినను ధృత రాష్ట్రునితోపాటే చిక్కులేదని యామీఁదఁ బూర్వపక్షులు వాదమునకు దిగు దురు కాఁబోలును, అగుచో నీక్రిందియంశమున కేమందురో ?

కర్ణపర్వము, 67 అధ్యాయము.

శ్లో॥ కోహిశాంతనవం భీష్మం ద్రోణం వైకర్తనం కృపం॥

పైశ్లోకములోని వైకర్తనపదము శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునిగూర్చి పలికిన వాక్యములోనిది. శ్రీకృష్ణుఁడు పట్టికలోఁ జేరినను నర్జునుఁ డందుజేరలేదే? ఈకల్పన కుదిరినఁ గాని యర్జునునికి యథాశ్రుతార్థమున నిజముతెలిసి కొంపమునుఁగునే? అర్జునుని కీరహస్యమే తెలిసినచో భారత మాగిపోక సాఁగునా? ఇట గతియేమి. అర్జునునిగూడ రహస్యజ్ఞులీ పట్టికలోఁ జేర్చుకొనియే భారతమును సాఁగించుకొనుటకుఁ బూర్వపక్షులు ప్రయత్నింతురుకాఁబోలును, అట్లు ప్రయత్నింతురేని వెనుక నెవరో నల్లమందభ్యాసముగల మహాపురుషుఁడు సన్న్యాసమును స్వీకరించుచు నల్లమందునకును దానికి వలసిన గేదె లోనగు పరివారములకుగూడ సన్న్యాసమిప్పించ వలసినదిగా ప్రసంగించిన ప్రసంగముంబోలె నుండునుగదా? వైకర్తన పదద్వారమున నర్జునునికి రహస్యము తెలిసినను జిక్కులేకున్నచో నది తెల్పెడిరహస్యమునే తెల్పు — కానీన పదమును. నన్నయ్యభట్టారకుఁ డర్జుననోటఁ బలికించినఁ దప్పేమి? ఇప్పటికి నన్నయభట్టారకుని భారతమును దమకుఁదోఁచి నట్లెల్ల విమర్శించి యజ్ఞతను గల్పించు వారికి వ్యాసభట్టారకుని భారతముగూడ గుజీయగుచుండుట ధ్రువపడినది. కనుక మనపూర్వపక్షులు వ్రాసిన యీక్రిందిపంక్తులు వృథాభిమాన ప్రయుక్తములో కావో ప్రాజ్ఞులు నిర్ణయింపఁగలరు.

"కానీన శబ్దమునకట్టి సాధువాదమున్నట్లు మనవెంకటశాస్త్రిగారు సాధింపఁగలరా? అనునంశము ముందు పరీక్షింపఁ దలఁచితిము"

అట్టిసాధువాదమనఁగా నెట్టిసాధువాదము? మనపూర్వపక్షులు వైకర్తనపదమునకుఁ జెప్పఁబూనిన యసంబద్ధవాదము, అది యసంబద్ధమైనప్పుడు కానీన శబ్దమున కట్టి దురర్థమును వెంకటశాస్త్రిగారేల చెప్పెదరు. చెప్పరు. చెప్పనిచో విరోధపరిహారమెట్లు ఘటించును? వెంకట

శాస్త్రిగారి వాదము విరోధ ముభయతశ్రీకలదని చెప్పుటయే కాని పరిహ రించుటతో సంబంధించినది కాదని నాటిసభ్యులెరుఁగుదురు. ఈయంశమును చిరకాలముక్రిందటనే ముద్రింపించిన మాభారతనాటక పీఠికలో వ్రాసియే యున్నారము చూడుఁడు.

చ. ఒకటికి నొండు గ్రంధమునకుండు విరోధము దానికేమిః వ్యా!
సకృతములైన పొత్తములెనైఁప నొకండొకఁడున్ మఱింతయే
టికి నొకపొత్తమేనియుఁ బఠించిన దానికి దాని కేలగిం
పక పెఱరీతి గల్గునిది బ్రహ్మకునైన లగింపశక్యమే

సంస్కృత మహాభారతమునందలి వైకర్తన పదమువలనఁ దోఁచెడి విరోధములేమి, తెఁలుగు భారతము నందలి కానీనపదమువలనఁదోఁచెడి విరోధమేమి. బాగుగ యోజించినచో విరోధాభాసములుగాని నిక్కమగు విరోధములుకావని చాలమంది సహృదయులు వక్కాణించు చున్నారు. వారి సమాధానము నాకు హృదయంగమముగానే కనుపట్టినను బ్రస్తుతము దానిని జూపవలసిన యావశ్యకత లేశమును లేకుండ చేసెను. బూర్వపక్షు లకు కానీన శబ్దమెంత యపకారకమో వైకర్తన శబ్దమును నంతియ యప కారకమనిచూపి ముగించు చున్నాఁడను, తెలుఁగు భారతమునందలి కానీన శబ్దము ప్రాస్థానమున వాడఁబడియుంటుటను బూర్వపక్షులు గమనింప వలసియున్నది. ఇది యిటులుండఁగా రామాయణములో పిడుకల వేట్లాటగా నీసందర్భములో క్షమాపణ పదమునుగూర్చి పూర్వమెన్నఁడో యెవ్వరో మమ్మడుగఁగా మేమల్లవారిని బూర్తిగా సమాధానపఱచిన దానినెత్తికొని మమ్ముఁ గొంతవెక్కిరింపఁ బూనుట యాశ్చర్యములో నవాంతరాశ్చర్యము. ఈసందర్భమున వారి వ్రాఁతలోని కొన్నియక్కరము లుదాహరించు చున్నాఁడను,

"క్షమాపణ సాధువనుటకు సంస్కృతవ్యాకరణ సూత్రములేమి? దీనికి ధాతువేది? ప్రత్యయమేది? ప్రకృతియేది? క్షమాపణశబ్దము యొక్క అంత్యమైన "ణ" కారమెట్లు వచ్చును?"

ఇట్లువ్రాసి యీక్రింద మాత్రముకొండొక వినయమును జూపుచు నంతతో ముగించెను. పైవ్రాఁత వలన మేము నాఁటిదినములలోఁ గృష్ణా పత్రికలో నిచ్చిన

" క్షమాపయసిచేన్మాంత్వం "

అనునదిమాత్రమే యీప్రశ్నకుఁ దెలుఁగును గాని యాదినముల లోనే యచ్చటన పాండవాశ్వ మేధములో లిఖించిన పంక్తులుగాని గురు దక్షిణ పీఠికలో నుదాహరించిన క్షమాపణైక పదయోః అను రసగంగా ధరస్థ ప్రయోగమునుగాని లేశమును నెఱుఁగఁడని ధ్రువపడుచున్నది. ఈమాత్రమే చూడక ప్రశ్నించు నీయలఘుఁడు వాచస్పత్యమునం దీవిషయమై యెత్తుకొని నామధాతువునుగా రూపనిష్పత్తిని జూపి వేదము నుండియుఁ, బురాణమునుండియుఁ లక్షణగ్రంథము నుండియుఁ జూపిన యుదాహరణములు చూడకిపోవుట యొకదోసఁగు కాదుగదా? పోనిందు పై జెప్పిన సందర్భములేవిగాని చూడకయే ప్రశ్నించెననుకొందము. ప్రశ్నిం చుటకేని యీమహాభాగున కధికారమున్నట్లుతోపఁదు, చూడుఁడు.

" ధాతువేది? ప్రత్యయమేది "

అనిప్రశ్నించెను? యుక్తమే: వెంటనే ఆవాక్యము నందేప్రకృతి యేది? అనికూడ నడుగ మొదలిడెనే? దీఃకి నేనేమి సమాధానము చెప్పఁ గలను. ఇయ్యెడ ధాతువు వేఱుగను బ్రకృతి వేఱుగను సమర్థించుటయెట్లు? ధాతువేప్రకృతి ప్రకృతియే ధాతవు. కావున నీవిషయమునఁ బ్రశ్నకున కేవిధమైన సమాధానముగాని యీవలసినదిలేదు. అదిగాక పరిజ్ఞాతయే యైనచో మొట్టమొదట మేము కృష్ణాపత్రికలోఁ జూపిన క్షమాపయసి యను ప్రయోగమువలననే సూత్రప్రాయముగా సర్వమును గతార్థమగు

చుండఁగా మరల నెందులకుఁ బ్రశ్నించెడిని, కావున దీనింగుఱిచి వ్రాయఁబూనుట జలతాడనాదివ్యర్థ వ్యాపారములలోఁ జేరునని ప్రస్తుత మింతతో విరమించు చున్నాఁడను.

'అమవసనిసి యన్నమాట'

"అమవసనిసి యన్నమాట అఅసస పెదనా" అని తెనాలి రామలింగ కవి పెద్దన్నగారిని వెక్కిరించినట్లు శిష్టపరంపరవల్ల వినడం వుంది. యీ వెక్కిరింపు రామలింగంవంటి విద్వత్కవివల్ల జరిగిం దంటే నాకు చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంటుంది.

"అమావాస్యాశబ్దతద్భవం అమవస" అని కూడా యెఱుక్కుండా వుండే కవులు ఆ కాలంలోకూడా వుంటే వుంటారనుకుందాం గాని, అలాం టివాళ్ళు ఆపెద్దన్నగారి వద్దకు వెళ్ళి— "ఎమిదిని సెపితివి కవితము" అంటూ యెకసక్కెంచేస్తూ "పెదనా!" అని సంబోధించి మాట్లాడడం కూడానా అని నా సందేహం. ఆంధ్ర గీర్వాణాలలో సమగ్రమైన పాండిత్యం వుండి, అనేక ప్రయోగాలు అత్యపూర్వాలు ప్రయోగించి, యెవరేనా కిక్కురు మనే యెడల— "ఒకరికవిత్వమం దెనయు నొప్పులుఁ దప్పులు నా కవిత్వమం దొకనికిఁ దప్పు పట్టఁ బని యుండదు" అని గర్జిస్తూ, తప్పు పట్టేయెడల వెంటనే— "సిక మొదలంటఁ గోతు, మఱి చెప్పునఁ గొట్టుదు" నంటూ ఢంకామీఁద దెబ్బగొట్టి ప్రకటించే రామలింగ మేమిటి? నిర్దుష్టమైన— "అమవస" పదాన్ని తప్పనడ మేమిటి? అని నాకే కాదు, ప్రకృతి వికృతి జ్ఞాన మేమాత్రంవున్నకవికేనా శంక కలక్కపోదనుకుంటాను. వనిలోపని — "కోతుక" అనేది చిన్నయ్యసూరి తప్పనడంకూడా అనాలోచితమే

అనకతప్పదు. యెక్కడో ప్రయోగించాఁడా రామలింగం ఆ పదాన్ని ? తన కవిత్వంలో "తప్పు" అనేమాట నోటమ్మట వచ్చేటప్పటికి జరగఁదగ్గమర్యాద జరిగితీరుతుందని ప్రతిజ్ఞపట్టేపద్యంలో ప్రయోగించాడుకదా? దీన్నిబట్టి చూస్తే ఆకాలంనాటికి "చేతున్" "కోతున్" అనే ప్రయోగాలు తప్పులనే సిద్ధాన్తం పుట్టివుండదనేమాటకు ప్రతిచెప్పేవా రుండరనుకుంటాను. ఆకాలం దాకా యెందుకు? కూచిమంచి తిమ్మకవిగారి కాలంనాఁటికికూడా ఆయీ అప సిద్ధాంతం బయలుదేఅనేలేదు. కనుకనే—

"తనరారన్నుతి సేతు సేతుహిమవత్"

అని ఆ సార్వభౌముఁడు వాడికొని వున్నాఁడనేది అపోహకాదు. యేదేనా దిద్దితే దిద్దఁబడుతుంది. గాని యీ— "నుతి సేతు సేతు" ప్రయోగం దిద్దితే యింగువ దొంగతనంలాగ పట్టిచ్చి తీరుతుంది. యింతకూ అప్పటికి యీ యిరవయ్యోశతాబ్దంలోలాగ తెలిసీతెలియని జ్ఞానంతో భారతాన్నిదిద్ది "బగ్గంపాడు" చేయడం తటస్థింప లేదుకనక, యీశంకాసమాధానాలకు అవకాశమే వుండదు. తిమ్మకవిగారికి కొంచెం యివీవలికాలంలో వున్న మాముత్తాత నరసకవిగారున్నూ— యీ "సేతు సేతు" యమకంకోసం అంగీకరించేవున్నారు. మాముత్తాతగారు లక్షణగ్రంథాలు వ్రాసినట్లు లేదుగాని ఉభయ భాషలలోనున్నూ మంచి పాండిత్యం గలకవి అనుకోవడం వినివున్నాను. కొన్నిచోట్ల వ్యత్యాసాలుకొన్ని కనపడతాయికాని, అవి ఆయనకు అప్పకవీయం దొరకని కారణం చేత దానికి సంబంధించినవిగా వుంటాయి. పోనీ మాముత్తాతగారిని తోసేసినా తిమ్మకవిగారిని తోసేయడానికి అవకాశం బొత్తుగా కనపడదు. యీ కర్మం సంస్కృతంతోపాటుగా తెలుక్కీ కూడా లట్టులూ, లిట్టులూ, లృట్టులూ పెట్టి ప్రక్రియలు మొదలెట్టడంలో కుదరక పోవడంచేత వచ్చింది. సంస్కృత వ్యాకరణంవంటిదానికే లొంగనివెన్నో వున్నట్టు ఆవ్యాకరణమే చెపుతుంది. అట్టిస్థితిలో యీ "చిన్నదీపం" తెలుక్కేమంత వెలుగిచ్చి సంస్కారంచేస్తుంది ?

ఇంతకూ మనకు కావలసింది, రామలింగకవినాఁటికి 'చేతురు" కోతురు" అసాధువులనే విపరీతజ్ఞానం కవులలో ప్రవేశించలేదనేది. ప్రవేశించేవుంటే యెవరో వకరు లేచి— "యేమిటమ్మా? నీప్రతిజ్ఞ మళ్ళాచెప్పు నీవు నీకవిత్వంలో తప్పులేదంటావే? తప్పులేదనే ప్రతిజ్ఞాపద్యంలోనే "కోతున్" అన్నది వుందే?" అని ముదలకించకపోతారా? ముదలకించి అంతతో సరిపెడతారా? అతఁడు యితరులకు జరిగిస్తానన్న మర్యాదని అతనికే జరిగించి తీరుతారన్నమాట. కాఁబట్టి "చేతురు-కోతురు" అసాధువు లనడం నిన్న నేటి విపరీతజ్ఞానంలో జమకట్టుకోక తప్పదన్నమాట.

యిట్టి ప్రతిజ్ఞలు కొట్టి నెగ్గించుకొనే రామలింగకవి పెద్దన్నగారి— "అమవసనిసి" తప్పనడాన్ని గూర్చిన యితిహాసం పుక్కిటిపురాణంక్రింద తోసివేస్తే బాగుంటుందనుకోవాలి. కాని శిష్టపరంపర చెప్పుకోవడం యేలా తటస్థించిందో గూడా మనం కొంత విచారించాలి. అయితే యీ విచారణ లోకి దిగితేమాత్రం గట్టెక్కడం కష్టం. శిష్టపరంపరవల్ల వినేకథలు అన్నీ నిజాలున్నూ కావు, అబద్ధాలున్నూ కావు. కాబట్టి యీ అవకతవక పద్యాన్ని ఆకాలంలోవుండే యేజ్ఞానలవదుర్విదగ్ధుడో అల్లివుండడంమట్టుకు సత్యం. ఆపద్యం వాళ్ళనోటా వాళ్ళనోటాపడి కాలప్రవాహంలో యిమిడి వుందను కోవాలి. వికటకవిత్వపుగాథ లెవరివేనా రామలింగానికి జమ కావడం సర్వానుభూతమే కనక యిదికూడా ఆయనదానిక్రింద జమకట్టఁబడిం దనుకోవాలి. అంతేకాని రామలింగం— "అమవస" అనే దాన్ని తప్పనడం యెన్నఁటికీ పొసఁగ దన్నది నిక్కం కాకతప్పదు.

అయితే అసలు రామలింగం పెద్దన్నగారికాలంవాఁడే కాఁడని నిన్న మొన్నటిచరిత్రకారులు సహేతుకంగా నిరూపించివున్నారు. కనుక తద్ద్వారా గాకూడా దీన్ని తోసివేయడానికి వీలుంటుందని కొంద రంటా రనుకుంటాను. కాని, యెన్నో కథలు రామలింగానికీ, కృష్ణదేవరాయలికీ, వీరిమతగురువులు

తాతాచార్లవారికీ. వీరికి కృతి నిచ్చినధూర్జటి, ముక్కుతిమ్మన్న లోనైనవారికీ సంబంధించినవి వున్నాయి. వట్టిపొడిమాటలు మాత్రమేకాక—

ఉ॥ ఆ రవి వీరభద్రచరణాహతి డొల్లినబోసినోటికి
న్నేరఁడు, రామలింగకవి నేరిచెఁ బో మన ముక్కుతిమ్మన
కూరపదాహతిన్ దెగినకొక్కెరిపంటికి దుప్పికొమ్ము ప
ల్గా రచియించినాఁడు కవి గాననిచో రవిగాంచ నేర్చునే

అనేపద్యంలోకూడా రెజిష్టరవడం తటస్థించింది. ఆ యీ సందర్భాలన్నీ తుండూతుపాకీ యెగిరిపోయేటట్టు "గజం మిధ్య పలాయనం మిధ్య" గా తోసివేయడానికి అవకాశం కనపడదు. యిటీవలవారు పరిశీలించి చేసిన కాలనిర్ణయాన్ని తోసివేయడానికిమాత్రం అవకాశం వుందా అంటే: అది మాత్రం సుఖసుఖాల ఖండింపఁబడుతుందా? దానికి అధారాలకోసం పాట్లఁబడాలి. పడ్డా దొరకడం కష్టం. నిన్న మొన్న యేభై వత్సరాలనాఁడు జరిగిన వక విషయంలో సాక్ష్యం సంపాదించవలసివచ్చి యీమధ్య నేను సకల చిక్కూ పడ్డాను. ఇంద్రద్యుమ్నునికి యేదో మహాకూర్మం దొరికినట్లు ఆ కాలంలో నాతో చదువుకొన్న వకాయన దీనితత్త్వం యిది అంటూ చెప్పి లోకానికి సందేహనివృత్తిని చేసివున్నారు. దీనిమాటే యీలావుంటే కొన్ని వందలయేళ్ళనాటిసంగతికి తగ్గసాక్ష్యం దొరకడం సులభసాధ్యం కాదు. కాఁబట్టి ఆయీకథలని వినోదంగా చదువుకొని ఆనందించేవారి కుతూహలాన్ని భంగపరచడం మనకెందుకు? యీకథలు చెప్పుకొనే సమయంలో పెద్దన్నగారు వగయిరా దిగ్గజాలతోపాటు రామలింగంకూడా రాయలవారి ఆస్థానంలో వున్నాఁడనే మనంకూడా విశ్వసిద్దాం. విశ్వసించినన్నీ అతఁడుమాత్రం "అమవస" శబ్దాన్ని తప్పు పట్టి వుండఁడని అతనిప్రజ్ఞాతిశయంవల్ల మనం తెలుసుకుందాం. యెప్పుడూకూడా కథాకల్పనలుకొన్ని బొత్తిగా సత్యంగానివి జరుగుతూనేవుంటాయి. వకటి వుదాహరిస్తాను.

వకమహామంత్రివేత్త, మహాతార్కికుఁడు అయిన విద్వాంసునికి, "ఉచ్ఛిష్టగణపతి"ని గూర్చినగ్రంథం నావద్దనుండి తెచ్చిపెడితా నని వక బ్రాహ్మణపిల్లవాఁడు వాగ్దానం చేసి, నావద్దనుంచే సంపాదించినట్లు చెప్తతూ- "శ్వేతార్కగణపతి" లక్ష్మీగణపతి" అనేవి రెండున్నూ పట్టుకువెళ్ళి యిచ్చివున్నాఁడు. "ఉచ్ఛిష్ట" మాత్రం తరవాయి వుండడంచేత ఆ మహాపండితుఁడు నన్ను స్వయంగా అడగడం తటస్థించింది. అందువల్ల నాకీసంగతి తెలియడానికి కారణం అయింది. ఈకల్పనవల్ల ఆ పిల్లవానికి యేం లాభం వుందో? పరిశీలిస్తే యేమీ వున్నట్టు తోఁచదు. ఆపండితుఁడు మాత్రం నావద్ద "ఉచ్ఛిష్టగణపతి" కల్పం వుండికూడా నేను యివ్వక అబద్ధమాడినట్లు నిశ్చయించుకొన్నాఁడు. యింకొకటి, యెంతోమంది — "పాండురంగవిజయం" అనే పుస్తకం రామలింగకవి రచించింది యెక్కడో వుందనిన్నీ చూచామనిన్నీ చెప్పేవారిని నేను స్వయంగా యెఱుఁగుదును. కొందఱు తమవద్దనే వుందంటూ చెప్పడమున్నూ కలదు. అందుకోసం నాచిన్నతనంలో వారివారి గ్రామాలకు నేను తిరగడంకూడా తటస్థించేది. పాండురంగమాహాత్మ్యమే తప్ప ఆపుస్తకంమాత్రం యెక్కడా కనపడ్డట్టులేదు. "పాండురంగవిభుని పదగుంభనమ్మును" అనే పద్యపాదంలో వున్నమాటకు "పాండురంగమాహాత్మ్యకర్త" అని చెప్పుకున్నా సరిపోతుంది. పైపద్యంలో తుట్టతుదను వున్న— "కాకమానురాయ" అనే పదంలో "మానురాయడం" అంటూ యేదో అర్థాంతరం వున్నట్లు కల్పించి వసుచరిత్రకర్తకున్నూ రామలింగానికీ యేదో జరిగిందంటూ వకకథ చెపుతారు. కాని యీపద్యం పాంచాలీపరిణయగ్రంథకర్తను గూర్చిన ప్రశంస కాని అన్యం కాకపోవడంచేత ఆకథ బొత్తిగా విశ్వాసార్హంకాదు.

పాండురంగ మాహాత్మ్యాలు రెండున్నూ వకటేకాని వేఱువేఱు కావనుకొనేవారిలో నేనూ యేకీభవించే వాణ్ణే. కాని "విజయం"లో వంటూ శిష్టపరంపర నాచిన్నతనంలో చదివే పద్యాలలో వకటీన్నీ,

"మహాత్మ్యం" లో కనపడడంలేదు. దాన్ని గుఱించి యిప్పటికిన్నీ నిర్ధారణ నాకు కుదిరిందికాదు. ఆపద్యాలు విశేషించి లేవుగాని పదింటిదాఁకా వుండేవి. యిప్పుడు జ్ఞాపకం వున్నవాట్లల్లో కొన్ని చూపుతాను. సీ॥"ద్విరదంబు నడతోడ నెఱిఁ జెంది" అనే సీసపద్యం మఱిచిపోయాను. ఎవరికేనా వచ్చివుంటుంది. ఇందులోవున్నవిశేషం, యీద్విరదపదం "ద్వి" అనే దాన్ని పోఁగొట్టుకొని "రదం" గా మారడం, మాఱిన తర్వాత, ఆకన్నెయొక్క నవ్వుతో సామ్యాన్ని పొందడం వగయిరా శబ్దచిత్రాలతో చేరివుంటుంది. మఱిన్ని-

॥తేగీ॥ "అతివ కచనాభిజఘనదేహాననముత
మీనదరసాల తారాజపానికరాకరణ"

అనే పద్యంలో, "తమీ-నద-రసాల" యీరీతిగానున్నూ, మళ్ళామొదటి అక్షరం "త" కారాన్ని తొలఁగించి మీన "దర" యీరీతిగానున్నూ. నానాచిక్కులతో వుంటుంది. యిదిన్నీ శబ్దచిత్రానికే సంబంధించి వుంటుంది యీకవిత్వాన్ని అధమకవిత్వం కిందనేలాక్షణికులు నిర్వచించి వున్నారు. గానిచెప్పవలసివస్తే మాత్రం యేరామలింగమో యే పింగళి సూరన్నో కానిచెప్పలేరనుట సిద్ధాంత మే.

చ॥ "అలఘనచంద్రబింబనిభమై తనరారెను వక్త్రమందులోఁ
గలిగిన నామభేదముల కైవడి భాసిలెఁ గప్పుకొప్పు, చె
క్కులి రదనాంశుకమ్ము. లవిగుబ్బలకుఁగా సరిరాకపోయె జే
తులుసరు లయ్యె దానివలెఁ దోఁచెను బొంకపుటారు నాతికిఁగా"

ముఖము చంద్రబింబంలా వుందనిన్నీ, కొప్పు, చెక్కులి, పెదవి, మేఘము, చంద్రుఁడు, దొండపండు వీట్లవలె నున్నవనిన్నీ, చెప్పుకుంటే కొంత సులువుగా కొంతవఱకు. పద్యార్థం తేలుతుంది, "అవి" అనేపదం కేవలం మోసంగా కనపడుతుంది. దానికి పర్వతం అని చెప్పుకుంటే,

ఆమోసం తొలఁగిపోతుంది. చేతులు సరులయ్యే, పూలమాలికలజోడువలె వున్నాయన్నమాట. "దాని" అంటే కత్తి, సూగారు కత్తివలె వున్నదన్న మాట. "అవి" "దాని" యీరెండున్నూ తెలుగుపదా లనే భ్రమకు పూర్తిగా అవకాశంకలిగించేలాగు వాడడమే కవినైపుణి. మొదటి చరణంలో "చంద్రబింబ" పదం కొంత అపమార్గానికి అవకాశాన్ని సూచిస్తుంది. అయినప్పంటికీ ఆవల ఉపమేయాలు మూఁడుండడంచేత కవితారహస్యజ్ఞులు "చంద్ర" వేఱునిన్నీ "బింబ" వేఱునిన్నీ గుర్తించడానికి అవకాశం లేకపోలేదు. మొట్టమొదటిదశలో వున్నకవులకు యిలాటిపద్యాలన్నా నాలుఁగు చరణాలు వకటిగానే వుండే—"సారంగ మద హారి సంపన్నత వహించు ఘనసారసచ్ఛాయ కడురహించు" అనేమాదిరిపద్యాలన్నా యెంతో ఆప్యాయనంగా కనబడతాయి. అలాటివి తాను చెప్పలేకపోయినాచెప్పా లని మాత్రం కుతూహలపడడం తప్పదు. మాముత్తాతగారు కొన్ని పద్యాలు యీమాదిరివి వారి గ్రంథంలో వ్రాసి వున్నారు.

ఆ. వె. జలజకనక కటక నళిన భద్రేభముల్
సకియకంఠకాంతి జఘన చరణ
గమనములకు సాటిగానక వనవృత్తి
నెదిరి పూర్వరూపపదమునందె॥

ఇందులో "వనవృత్తి" అనేపదం శ్లేషిస్తుంది మొదట వాడిన ఉపమావాచకాలు తలకిందైనప్పంటికి రూపం వకలాగేవుంటుంది. లక్ష్మీసహస్రంలో చాలా వఱకు యీమాదిరి కవిత్వాన్ని వేంకటాధ్వరి వాడి వున్నాఁడు. ఆరోజుల్లో మేముకూడా యీమాదిరి కవిత్వాన్ని వాడుతూ వుండేవాళ్ళము. ఆకవిత్వం సంస్కృతంలోనే యిప్పటికిన్నీ వుంది—తెలుఁగులోమాత్రం చెప్పినట్లులేదు—

శ్లో॥ విపక్షరక్షఃపరిశిక్షణక్షమో వ్యథీక్ష్ణ తీక్ష్ణాక్షర రూక్షవీక్షణే॥

ఇది ధాతురత్నాకరంలో యమకంగామేము వాడినది— కాశీసహస్రింలో యీతికమకలున్న శ్లోకాలుచాలా వున్నాయి. వాట్లల్లోకొన్నిటికి అర్థంచేసుకోవడానికి మళ్ళామావద్దకు రావలసిందే. ఆలా చెప్పడమే యెక్కువప్రౌఢిమ అనేవారే లోకంలో పండితులలో చాలామంది. తేలికగా రచించేరచన అసలు కవిత్వమే కాదనిన్నీ, గొడ్లకాపరులకున్నూ గొల్లలకున్నూ వుపయోగిస్తుందనిన్నీ వారివుద్దేశం. పయిగా కాళిదాసభవభూత్యాదుల కవిత్వం— "రఘూణా మన్వయంవక్ష్యే" "శైశవేభ్యస్తవిద్యానాం" "ఇదంకవిభ్యః" మాదిరిది కవిత్వమే కాదనిన్నీ అనేవారు పలువురు కనపడతారు. కాని, యీకాలంలో భావకవిత్వం చెప్పేవారిలో ఆయీరహస్యం యెఱిఁగినవారున్నారని నేననుకుంటాను. వారులోకొన్ని వారివారి క్రొత్త రచనచేత యెంతవఱకు తృప్తిపఱుస్తూవున్నారో నేను నిర్వచించి చెప్పఁజాలనుగాని, శబ్దచిత్రిమంటే వారికి బొత్తిగాకిట్టదనిమాత్రిం చెప్పవచ్చును యీ భావకవు లందఱున్నూ నరకానికి పోతారనే వారివాదం నాదికాదు. కవిత్వం పక్వావస్థకు వచ్చేటప్పటికి ఆ యీశబ్దచిత్రిలమీఁద కవికి రుచి తగ్గి తీరుతుంది. అట్లుతగ్గడంతోటట్టే స్థూలదృష్టులు వెనకటికవిత్వంలాగ అప్పటికవిత్వం లేదని అనుకుంటూ వుంటారు.

శబ్దచిత్రిలమాటా అర్థచిత్రిలమాటా యేలావున్నావక్క— కవికి జన్మానికల్లా యేదోవక గ్రింధంవల్లనే పేరు వస్తుందిగాని రచించిన పుస్తకాలన్నింటివల్లా రమ్మంటేరాదు. వసుచరిత్రి కున్నంత పేరు, ఆ కవితాలూకు తక్కిన పుస్తకాలకులేదు. పెద్దన్నగారు మనుచరిత్రి కంటె మరి వకటి రచించియున్నారేమో కాని బయటికి రానేలేదు, కనక చిక్కేలేదు. కృష్ణదేవరాయలు చాలా పుస్తకాలు రచించినట్లుకనపడుతుంది, బిరుసుపాకంగావున్నప్పటికీ ఆముక్తమాల్యదవల్లనే ఆయనపేరు శాశ్వతమయింది. అభావవిమర్శకులు కొందఱు ఆయనకాపేరుకూడా లేకుండా

చేయడానికి కొన్ని అవ్యక్తపు వ్రాఁతలైతే వ్రాశారు గాని అవ్రాఁతలు తుట్టతుదకు మటుమాయమైపోయి రాయలవారి కర్తృత్వం దానికి స్థిరపడి చాలారోజులు కావచ్చింది. యీవిషయంలో కందుకూరివారిని మిక్కిలీ అభినందించవలసి వుంటుంది. కర్మంచాలక వంశవర్ణన పద్యాలు మను చరిత్రలోవి రాయలు పుచ్చుకోవడం ఆయనకు ముప్పుతెచ్చింది. అందులో స్వవిజయయాత్రాదులు వర్ణించవలసి వస్తుందిగదా అని రాయ లుపెద్దన్నగారి పద్యాలే నుదాహరించుకున్నాఁడు పాపం దానితో ఆయన కొంప ముంచడానికి యిటీవల కవులు చాలామంది సిద్ధపడ్డారు. యీ అభా సవిమర్శకకోటిలో అప్ప కవిగారుకూడా చేరడం మిక్కిలి శోచ్యం. యేలా కలిసిందో యింకొకసీస పద్యం శ్రీవిష్ణువర్ణనంకూడా చాలాభాగం కలిసింది. దానితో మఱింత సందుదొరికింది ఆభాసకులకు. యీజనాపవాదను పూర్తిగా తొలగించడానికి సాహసం చాలక కందుకూరివారుకూడా ఆముక్తమాల్య దలో మృదుపాకంగా వుండే పద్యాల కర్తృత్వాన్ని కొంత మట్టుకుఅర్ధాంగీ కారంతో తాతగారికే అప్ప్టేపెట్టినారు. యీఆపవాదకు కొంత ఆధారమే నావుంది. యేఆధారం లేకుండానే మహాభారతాంధ్రీకరణాన్ని నన్నయ్య గారినుండి తొలగించి రాజరాజనరేంద్రుఁడి నెత్తిని పులిమేవారు కొంద రున్నారు. కొందఱు నన్నయ్య గారి రచనలోచాలాభాగం నారాయణభట్టు నెత్తినపులుముతూ వున్నారు. యీఆపోహలకి తలగాని తోఁకగాని వుండదు. తోచినట్టువ్రాయడమే వారిపని. నన్నయ్యగారి లోపంవల్లనే యీకల్పన పుట్టిందనుకుంటే తప్పులేదు. నన్నయ్య తన సహాధ్యాయియైన నారాయణ భట్టువల్ల రచనావిషయంలో కాకపోయినా తాను ఆంధ్రీకరించేటప్పుడు సంస్కృతం వినిపిస్తూవుండడమో లేక అప్పుడప్పుడు తాను రచిస్తూ వుంటేవ్రాసిపెట్టడమో నారాయణ భట్టువల్ల జరగడంవల్ల కృతజ్ఞతా సూచ కంగా "—నారాయణభట్టుతోడయి నిర్వహింపగన్" అని వ్రాసినాఁడు. అవ్రాయడం వచనంలోకాక పద్యంలో అవడంచేతనో, లేక అతనికివున్న

నారాయణ నామధేయాన్ని సార్థకం చేయడానికో, యితరులను గొప్ప చేయడం యోగ్యులకు సహజగుణ మవడంచేతనో, నిశ్చయింపఁజాలంగాని — "పాకశాసనికి నారాయణునట్టు" అనివ్రాసినాఁడు. దానితో మఱింత మునిగింది. బాగా పరిశీలిస్తే నన్నయ్యగారు పెట్టిన పోలికవల్లనే నారాయణ భట్టు రచించిన రచన లేశమున్నూ లేదని స్పష్టపడుతుంది. కాని కొందఱు అందుకు వప్పుకోరు. "నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్" అన్న గీతా వాక్యాన్ని పుచ్చుకొంటారు. భారతయుద్ధంలో అందఱినీ కృష్ణుఁడేసంహారిం చాడంటారు. అర్జునుణ్ణి—"లంబోదరాయనమః, ఉదరంపూజయామి" కింద జమకడతారు. అయీ ధోరణులు చూస్తే నవ్వువస్తుంది. ప్రస్తుతం మనకు కావలసిందల్లా, కృష్ణదేవరాయలే ఆముక్తమాల్యదను రచించినవాఁడనేదే.

ప్రారంభించినవిషయం విషయాంతరంలోకి చొరబడింది కాని మఱికొన్ని మాటలు యింకా దీన్నిగుఱించి వ్రాయాలి. వకరు నన్నయ్యగారి కవిత్వాన్ని విమర్శిస్తూ—అర్జునుఁడిచేత "కానీన" అని కర్ణుణ్ణి సంబోధింపఁజేసిన నన్నయ్యగారు అనాలోచనాపరులంటూ వకఆభాసవాదాన్ని బయలుదేఱదీశారు. అవునంటూకొందఱు వారి వెనకాల హంగు చేయడానికి మొదలుపెట్టేరు. కర్మంచాలక నేనన్నానుగదా: "అయ్యా! యీలోపాన్ని నన్నయ్యగారి కంటగట్టడం న్యాయంకాదు. వ్యాసుల వారికే ఆపాదించండి అని దానికి తగ్గ ఉపపత్తులు సూచించివూరుకున్నాను. నేను చేసిన అపరాధం అంతమాత్రమే, అయినా దాన్ని పెద్ద చేసి నన్ను దూషిస్తూ కొందఱు యేదో పత్రికలోయేమేమో వ్రాశారు. దానిమీఁద — "కొండ తవ్వి యెలక నిబట్టినట్లు" కొన్నివ్యాసాలు వ్రాస్తే అవలివారు యోగ్యులు కనుక అంతటితో విరమించి వూరుకున్నారు. అవలవా రట్టివారే కాకపోతే పిడివాదంగా పరిణమించి యెప్పటికి తేలేదికాదు. అక్కడ "కానీన" పదప్రయోగంవల్ల వచ్చే చిక్కేమిటంటే; ఆసందర్భం ద్రౌపదీ వివాహఘట్టానికి సంబంధించేదవడంచేత, అప్పటికే అర్జునుఁడికి కర్ణుఁడు కన్యకాపుత్రుఁడని తెలిసి

నట్లవుతుందనిన్నీ, ఆలాతెలిసేయెడల ఆరహస్యం ధర్మరాజాదు లందరికీ తెలియక మానదనిన్నీ, దానితోటి— "కర్ణుఁడితల భారతం" గనుక, భారతగాథే ఆఁగిపోవలసివస్తుందనిన్నీ శంకించేవారి ఆశయం. యీ అభిప్రాయం ఆపాతరమణీయంగా వున్నప్పంటికీ కొంత లోఁతుగాఆలోచించి చూస్తేఅంత యుక్తంగా తోఁచదు. "కానీన" అంటే "ఓకర్ణా" అని సముదాయార్థమే వివక్షింపవలసి వుంటుంది గాని,కన్యకకు అనఁగా కుంతికి సూర్యునివల్ల కన్యకావస్థలో వున్నప్పుడు పుట్టినవాఁడు అనేఅర్థం వివక్షితం కాదు. అక్కడ అట్టితాత్పర్యమే కాకపోతే నన్నయ్యవంటి మహావిద్వత్కవి దాన్ని వాడివుండఁడు. పాదపూరణార్థంగా—"కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః" అన్నట్లే వ్యాసులవారు యెన్నోచోట్ల పాదపూరణార్థంగా— "కర్ణో వైకర్తనస్తథా" అని వాడి వున్నారు. ఆలాటిస్థలాలలో, వైకర్తనపదంతో లేశమున్నూ అవసరమే కనపడదు. కవిత్వాన్ని సమన్వయించేటప్పుడు వ్యాకరణసూత్రాలలోనున్నూ తార్కికులఅనుగమాలలోనున్నూ వున్న లేశలేశాలకు చెప్పినట్లు సార్థక్యం చెప్పడం యెన్నఁటికీ సంఘటింపదు. ఆలాచెప్పేటట్టయితే నిలిచే కవిత్వమేవుండదు సరిగదా; అదియేశాస్త్రంకిందకో వస్తుంది గాని కవిత్వంకిందకికూడా రాదేమో! దీన్నితెల్పడానికే— "ప్రధ్వంసాభావము ప్రాగభావమనుచున్ దర్కింతురు" అంటూ శ్రీనాథుఁడు పరిహసించి వున్నాఁడు. ఇది, అనగా, "కానీన" పదప్రయోగం ప్రాసస్థానంలో వుండడంచేత దిద్ద వలనుపడదుగాని దిద్దడానికి అవకాశం కలగే స్థలాలలో కవిత్రయంవారి వెన్నో ప్రయోగాలు అవయవార్థం వివక్షచేస్తే బాధ కలిగించేవి గోచరిస్తాయి. యెఱ్ఱన్నగారు సకలధర్మస్వరూపుఁడగు యమునిచేత మహాపతివ్రతాశిరోమణి యైన సావిత్రిని, శృంగార ధోఁరణిగా "తనులతాంగి" అని సంబోధింపఁ జేసెను. అక్కడ అవయవార్థం వివక్ష చేయవలసిందని ప్రయోక్త తాత్పర్య మనుకొనేవాళ్ళుంటారా? ఓ అమ్మాయీ అని పిలిపించినట్లే సహృదయు లనుకుంటారు. యిట్లే గరుడుఁడు

"పయోరుహాననా;" అని తల్లిని సంభోధించినట్లు భారతంలోవుంది. దీన్ని వెక్కిరించినవారున్నూ వున్నారు. ఆ యీ చర్చ కొంత భారతవిశేషాలలో వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకం. యీలాటి అనాలోచన ప్రసంగాలతో భారతమహాకవులను అధఃకరించడానికి నాకు బొత్తిగా యిష్టంవుండదు. యింతమాత్రం కూడా తెలియనివారు భారతకవులని నా హృదయం విశ్వసించదు, అట్టివారే అయితే ఆంధ్రభాషకు పరమ గురువులు కావడం తటస్థించదని నా దృఢవిశ్వాసం,

నన్నయ్యభట్టునుగూర్చి కొందఱు మహామహులు శుద్ధ చేదస్తునిగా వ్రాయడం మొదలెట్టినారు— ఆమొదలెట్టడం "రిసర్చి" లో సందర్భం కాబట్టి అది వారి కేదోలాభకారికావచ్చునుగనుక కొంతసహ్యం. ఆచేద స్తులక్షణాన్ని సమర్థించడానిక్కాబోలును- "జపహోమతత్పరు" వగయిరా విశేషణాలు కొన్నిటిని సాధకంగా తీసుకుంటారు. వారికి "లోకజ్ఞు" అనే విశేషణం పొడకట్టదో యేమో! లోకజ్ఞత్వం లేని జపహోమ తత్పరత్వాదులు కవిత్వసారస్యాన్ని భంగిస్తే భంగిస్తాయేమో కాని, దానితో మిళితమైనవి బాధించవు. అప్పటికాలంలో బ్రాహ్మడికి కవిత్వం చెప్పడంకంటే కూడా వైదికకర్మానుష్ఠాన సంపన్నత్వమే అత్యావశ్యకంగా వుండేది అనే మాటను విశ్వసింపనివా రుండరు. ఆకారణంచేతనేకదా తిక్కన్న మంత్రిపదవిలో నుండికూడా సోమయాజులు కావలసివచ్చింది. యిప్పటికాలానికి బ్రాహ్మణత్వానికి వచ్చిన అగౌరవం యెన్నడూ వస్తుందని యెవ్వరున్నూ ప్రాచీనులు కనిపెట్టినట్టే తోఁచదు. కలియుగధర్మాలు అంటూ వ్రాసినవారు కూడా యీ సంచర్భాన్ని బాగా సూచించినట్లే కనబడదు. వారు వ్రాసినతోవ వేరుగానున్నూ యిప్పుడు జరిగేది వేఱుగానున్నూ కనపడుతూవుంది ప్రస్తుత మేమిటంటే: నన్నయ్యగారినిగూర్చి వ్రాసేవ్రాతలు కొన్ని బొత్తిగా యుక్తిసహంగా కనపడటం లేదనేదే. యీ వ్రాసేవారికి నన్నయ్యగారి జ్ఞానంలో సహస్రాంశంకూడా వుండ దనుకోవడం సత్యదూరంకాదు. కవికి వేదశ్రౌత

ప్రవేశం వున్నంతమాత్రం చేత పుస్తకమంతా చేదస్తమయ మవుతుందన డానికి ప్రాజ్ఞులొప్పరు. యితరసామగ్రి లేక కేవల శ్రోత్రియత్వం మాత్రమే వుంటే— "శ్లో॥ భోజనం దేహిరాజేంద్ర ఘృతసూపసమన్వితం" మాదిరిగా కవిత్వం వుంటేవుంటుంది అంతేకాని బోలెడు లోకజ్ఞత్వం వుండి అష్టభాషలకు వాగనుశాసనుఁడై రాజసంస్థాన మర్యాదలు పూర్తిగా యెఱిఁగిన నన్నయ్యగారు కవిత్వాన్ని చెపుతూ బూడిదరాల్చినారనడాన్ని వినడానికి సహృదయులకు కర్ణకఠోరంగా వుండకమానదు.

యీలాటిసందర్భాన్నే పిండిప్రోలి లక్ష్మణకవిగారికిన్నీ శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారికిన్నీ సంబంధించినకథలలో చరిత్రకారులు వ్రాస్తూవచ్చారు. యుక్తిప్రయుక్తులలో లక్ష్మణకవిగారు కృష్ణమూర్తిగారిని అతిక్రమించినట్లు శిష్టపరంపరవల్ల వినడం కలదు, కాని కృష్ణమూర్తిగారిశక్తి అసాధారణమైన దికాని వకమాదిరిది కాదు, శ్రీభాగవతుల హరిశాస్త్రుల్లుగారివంటి మహాసము ద్రులు కృష్ణమూర్తిగారి పాండిత్యాన్ని మెచ్చడం నేనుస్వయంగా వినివున్నాను. అయితే యేకారణంచేతనో చాటువులుతప్ప వారి యితరకవిత్వం వారి పేరుకు తగ్గదిమాత్రం బయలుదేఱలేదు. లక్ష్మణకవిగారుకూడా వట్టిచమత్కారపుమాటలే కాని గ్రంథాలంతగా వ్రాయలేదు. కాని, రావుదమ్మన్నగారి ధర్మమా అని రావణదమ్మీయం అనే పేరుగల "లంకావిజయం" చెప్పడం తటస్థించడంచేత మళ్ళా రెండో పింగళిసూరన్నగారేమో అని లోకులు సన్నుతించడాని కవకాశం కలిగింది. ఆ లంకావిజయంలో సుమారు మూడు నాలుగు వందల పద్యాలకన్న అధికం వుండవు. కాని వున్నంతలో చాలా యుక్తియుక్తంగా ఉభయార్థాలూ స్ఫురించేటట్టు మాత్రం వున్నాయి, వాట్లల్లోకొన్ని యిక్కడవుదాహరించి చూపడం ప్రస్తుతమే అయినప్పంటికీ వ్యాఖ్యానం కూడా వ్రాస్తేనేకాని పాఠకులకు అర్థబోధ కాదని సంశయం కలిగింది. అయినా వక్కపద్యాన్ని వుదాహరిస్తాను.

తే॥ గీ॥ జ్యేష్ఠుఁడా ! లక్ష్మణాగ్రజక్షేత్రిమివు
పదలకుండిన మోసంబువచ్చు నింకఁ
జండనిర్భీకవనచారిపిండిప్రోలి
కవికులవరుతో రిపుత పుఖ్యముగ వలదు,

యీ పద్యంలో రామాయణార్థం, రావణాసురునితో తమ్ముఁడు విభీషఁణుడు రాములవారిభార్యను ఆయనకు సమర్పించితే నేతప్ప చండ, నిర్భీక, వనచారి (కోతులయొక్క) పిండి (సముదాయము) వచ్చి మనమీఁద పడుతుంది, దానివల్ల మనకు మోసం కలుగుతుంది. అని పలికినట్లు గ్రహించవలెను— ఇఁక లక్ష్మణకవిగారి స్వవిషయం, లక్ష్మణకవిగారి భూమిని వెంటనే యివ్వకపోతే మనకు మోసంకలుగుతుంది, చండ. నిర్భీక వనచారి, అనఁగా తీక్ష్ణమైనట్టియు, భయం లేనట్టియు. కవనమందు వర్తించే పిండిప్రోలి కవిశ్రేష్ఠునితో శత్రుత్వం పనికిరాదని దమ్మన్నగారి తమ్ముఁడు అన్నగారికి నీతిని చెప్పినట్లు గ్రహించవలెను. రెండో పింగళిసూరన్నవంటి మహాకవి దిద్దరాని స్థలములో ప్రయోగించిన “కవన” శబ్దాన్ని కూడా ఆక్షేపించే యీకాలపు పాండిత్యాలనుగూర్చి యేమివ్రాయడానికిన్నీ తోఁచదు ఆ శబ్దం యే ధాతువునుంచి పుట్టిందో, ఆశబ్దంలేకపోతే “కవి” శబ్దం మాత్రం యేలా వుంటుందో అనే విచారణ చేసేశక్తి లేనివారు విమర్శనలంటూ చేయడం శోచనీయం దీన్ని గురించి అన్యత్ర విస్తరించడంచేత యిక్కడ అధికముగా వ్రాయలేను. మనకు ప్రధానవిషయం, యిప్పటివలెనే పూర్వకాలంలో కూడా తప్పొప్పులు తెలియక ఆక్షేపించేవారుండేవారనిన్నీ అట్టివారే యెవరో— “అమవస” అనేదాన్ని గూర్చి వెక్కిరించి వుందురనిన్నీ ఆవెక్కిరింపును రామలింగంవంటి మహాపండితుని కంటఁగట్టడం అయుక్తమనిన్నీ వ్రాస్తూ ప్రసక్తాను ప్రసక్తంగా నానావిషయాలు నడిచివున్నాయి, ఈలా నానా విషయాలు నడవడాన్ని కొందఱయితే అభినందిస్తారు కాని అసూయాపరులు “నానాకూళకషాయం” అనివెక్కిరిస్తారు.

పరిశీలనలేనివారు రామలింగకవికి సంబంధించిన వికటకవిత్వపు గాధలు లక్ష్మణ కవిగారికి అంటగట్టడం కూడా కలదు. రాయల కాలంలో రామలింగం యెట్టివాఁడో యిటీవల లక్ష్మణకవి కూడా అట్టివాఁడే అనడానికి తగ్గ గాధలు చాలా వున్నాయి. లక్ష్మణకవిగారికి కొంతపూర్వకాలంలో అడిదం సూరకవిగారికిన్నీ, సోమకవిగారికిన్నీ జరిగిన గాధలుకూడా కొంతచిత్రవిచిత్రంగా వుంటాయి. వీట్లనుగూర్చి అనకాపల్లి హైస్కూలుకో లేక లోయరు సెకండరీ స్కూలుకో హెడ్మాష్టరుగావుండే బులుసు పాపయ్యశాస్త్రులుగారుచాలా గాధలు చెప్పగా వినివున్నాను. సోమకవిగారు శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారి వంటివారు. అడిదం సూరకవిగారు లక్ష్మణకవివంటి కవి. వీరిద్దఱి వాదోప వాదాలున్నూ వినసొంపుగా వుంటాయి. వట్టితిట్లయితే అసహ్యంగా వుంటాయికాని యితరాలు యేకవులవేనా శ్రోత్రపేయంగానేవుంటాయి. వీరిద్దఱున్నూ విశాఖపట్నండిస్ట్రిక్టువారే. సోమకవిగారి గ్రంథాలు చాలా వున్నట్లు వినడమేకాని అవి యింకా బయటికి వచ్చినట్లు కనబడదు. కొంద ఱెన్నిగ్రంథాలు వ్రాసినా అవి ప్రసిద్ధికి రాకపోవడమున్నూ కొందఱు వ్రాసినవి కొంచెం గ్రంథాలే అయినా ప్రసిద్ధికి రావడమున్నూచూస్తే వారివారివాణియందు వుండే రసారసములే కారణం అనుకోవాలి పూర్వకాలంలో రసవంతమైన కవిత్వాన్ని పలుమంది వ్రాసుకోవడమున్నూ నీరసాన్ని వుపేక్షించడమున్నూ జరిగేది. దానివల్లనే మంచి చెడ్డలు లోకానికి కొంత బోధపడేవి. యిప్పుడు మదో మాన్యమో తాకట్టుపెట్టేనా సరే వారివారి కవిత్వాలు అచ్చు వేసుకోవడం జరుగుతూవుంది. వాట్ల నెపఱ్ఱా కొనకపోవడంవల్ల ఆకవిత్వం బాగులేదని తెలిసికోవలసి వస్తూవుంది. లోకం యేలాటి దాన్ని ఆదరిస్తుందో యేలాటిదాన్ని ఆదరించదో తెలుసుకొని కవిత్వం చెప్పడం దుర్ఘటం. కవి తనకు తోచినవిషయమంతా కవిత్వంగా వ్రాస్తూవుంటే అందులో యేదోవకటి లోకాదరాన్ని పొందితే పొందుతుం దనుకోవాలి. "ఏష్టవ్యాబహవః పుత్రా య ద్యేకోఽపి గయాం వ్రజేత్" చాలామంది

కొడుకులు గలవాఁడికి అందులో యెవడో వకఁడు గయ వెళ్ళేవాఁ డుంటే వుంటాఁ డని అభియుక్తులు చెపుతారు. ఆలాగే కవి వ్రాసే పుస్తకాలున్నా కావచ్చును. లోకంతోపాటుగా గ్రంథకర్తకుకూడా తనకవిత్వంలో రసారస విచారణ విషయంలో "వోటు" వున్నట్టే లాక్షణికులు వ్రాసివున్నారు కాని యేమేనా ఆవిషయంలో భారమంతా లోకులమీఁదనే పెట్టడం యుక్తమను కుంటాను.

అయితే వకప్పుడుమాత్రం కవి కల్పించుకుంటేనేగాని తేలదు. జంట కవిత్వాలవిషయంలో "ఇది వారిదీ, అది వీరిదీ" అంటూ తబ్బిబ్బుప్రసంగం వచ్చేయెడల తత్వాన్ని వారువారు చెప్పవలసివస్తుంది. ఆలా చెప్పి నప్పటికీ కొంతమంది వారివారిధోరణిని మార్చుకోవడమే తటస్థింపదు. అట్టిస్థితిలో ఆ విషయంకూడా ప్రాజ్ఞలోకంమీఁదకే రావలసివస్తుంది. వాళ్ళధర్మమా అని భారతకవులు వారివారి కవిత్వాలు విడివిడిగా వ్రాసినట్లు తేల్చారు కాని, ఆలా తేల్చకేపోయి మొత్తం భారతం వుమ్మడిమీద రచించినట్లు గద్యలో వ్రాసే యెడల యిటీవల విమర్శకులు వారిచిత్తం వచ్చినట్లు కలియఁ దొక్కుకోవ లసివచ్చేదే అనుకుంటాను. ఆలా టప్పుడు కూడా కొన్ని గుర్తులవల్ల బ్రహ్మా స్త్రోటబ్రహ్మాంమీఁద వారివారిపద్యాలు విడఁదీయవలసి వస్తేనో? సమాస భూయిష్ఠమైనదిన్నీ తత్సమపదభూయిష్ఠమైనదిన్నీ వకరిదనిన్నీ. ఆంధ్రపద భూయిష్ఠమైనది వకరిదనిన్నీ. ఉభయంకలది వేఱొకరిది అనిన్నీ యేర్పాట యితే చేస్తారు గాని, అందులో కొంత అన్యాయం జరక్కపోదు. వకటి మాత్రం వుంది. సమాసాలు దీర్ఘదీర్ఘంగా వాడినవారు తెలుఁగుకవులలో పలువురయితే వున్నారు గాని నన్నయ్యగారిసమాసధోరణిమాత్రం యెన్ని వేలపద్యాల్లో పాతిపెట్టినా కనుక్కోవడానికి అవకాశం వుంటుందని నా నిశ్చయం. యేమేనా యిటీవలివాళ్ళు "కలగాపులగం" గా కలియఁ దొక్క కుండా వుండడానికి వారివారి గద్యలే అధారమైనవన్నమాట ప్రధానమయినది. వా రేకకాలపువారు కాదుగదా. "ఉమ్మడిదిమ్మడి" వ్రాఁత యేలా తటస్థించ

ధం. అంటారేమో? అది నాకున్నూ తెలుసును. నారాయణభట్టు కన్నడంలో కాఁబోలును చాలాగ్రంథాలు వ్రాసినట్టు యెవరో వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకం. కావచ్చును. ఆయనకవిత్వంకిందఁ గాని రాజనరేంద్రునికవిత్వంకిందఁగాని నన్నయ్యభారతాన్ని జమకట్టడం అన్యాయ మనేకాని నేను వ్రాసేది, నారాయణభట్టు మహాకవి కాదనడానికి కాదు. రాజనరేంద్రుఁడు విద్వాంసుఁడే కాని కృష్ణరాయలవలె కవిమాత్రం కాఁడు. కవి అయి వుంటే ఆమాట నన్నయ్యగారు పీఠికలో వ్రాయకపోతారా ? "భోజచంపు" అనే నామాంతరం కల రామాయణచంపును కాళిదాసున్నూ భోజుఁడున్నూ కలిసి రచించినట్లు వక పుక్కిటి పురాణం వినఁబడుతుంది. ఆ పురాణంలో కాళిదాసుని వేశ్య ధనాశచేత కత్తిపీటతో మెడకోసి చంపినట్టున్నూ, పిమ్మట భోజుఁడు తనఆయుర్దాయంలో సగం కాళిదాసుకి యిచ్చి బ్రతికించినట్లున్నూ, ఆసమయానికి యిద్దఱికీ శేషించిన ఆయువు స్వల్పమాత్రమే అయినట్లున్నూ ఆస్వల్పాయుర్దాయాన్ని యీ రామాయణ చంపూరచనకిగ్రింద వుమ్మడిగా యిద్దఱున్నూ వినియోగించినట్లున్నూ, యుద్ధకాండ తరవాయిగా వుండఁగా వారిద్దఱున్నూ కీర్తిశేషులైనట్టున్నూ, అందుకే ఆభాగం యితరులు పూరించవలసివచ్చినట్లున్నూ చెప్పుకుంటారు. కాని పూరించినకవి యీసందర్భాన్ని లేశమున్నూ వ్రాయకపోవడంచేత యీకథ బొత్తిగా విశ్వాస్యంకాదు. వకరిఆయుర్దాయాన్నివకరికివ్వడాలు పురాణాలలో లేక పోలేదు గాని భోజకాళిదాసులు పురాణపురుషులలో చేరరుగదా ?

యితర పుక్కిటిపురాణాలను ఖండించి నిజం తేల్చడంకన్న, శబ్దాలకు సంబంధించిన పుక్కిటిపురాణాలను ఖండించి నిజం తేల్చడం చాలా తేలిక— యెందుచేతంటే, శాస్త్రాధారం వుంటుందికదా ? అమవస, అమాస, అమావాసి, యీ మూఁడున్నూ అమావాస్య శబ్దానికి వికృతులని నైఘంటికులు సమ్మతించడానిక్కారణం మహాకవిప్రయోగాలే కదా ? అట్టి నిర్దుష్టశబ్దాన్ని రామలింగం వెక్కిరిస్తాఁడా ? యింకా "యింతలు

కన్నులుండఁ దెఱువెవ్వరి వేడెదు భూసురేంద్ర" అన్నస్థలంలో "ఇంతలా? కాతా?" అని స్వల్పత్వద్యోతకంగా అభినయించినట్టున్నూ దానిమీద పెద్దన్నగారు విపులత్వద్యోతకంగా హస్తనిర్దేశం చేసి— "కాదోయి మనమఁడా ? యింతలోయి" అని వకచెంపకాయ బహుమతీ చేసినట్టున్నూ చెప్పుకొనే కథ నిజమో అబద్ధమోకాని. హృదయంగమముగానున్నూ విశ్వాస్యంగానున్నూ వుంది. యిదేమిటి పనికిమాలినకల్పన. రామలింగం "అమవస" తప్పని వెక్కిరిస్తాఁడా ?

కొందరు తప్పుకానిదాన్ని అనవసరంగా తప్పని తప్పుత్రోవలు త్రొక్కడం లేకపోలేదు. వుదాహరణకి వకటి చూపుతాను:—వసుచరిత్రలో— చ॥ "కొమిరె మనోవ్యథం దెలిసి గ్రుచ్చికవుంగిటఁజేర్చి తల్లి శుక్తిమతి" అన్నచోట తల్లియైన శుక్తిమతి కూఁతురుయొక్క మనోవ్యాకులత్వాన్ని తెలిసికొని అనే అర్థం వ్యాఖ్యాత రాస్తే. అక్కడ— కొమిరె అంటే కూఁతురు కాదు. వ్యాఖ్యాత పొరఁబడ్డాఁడు, అని కొందరు వాదిస్తూ, యౌవనవతియొక్క మనోవ్యధ అని అర్థం చెప్పాలంటారు, యింతకన్న దురన్వాయం వుంటుందా ? పోనీయండి గణంచెడితే చెడింది గాని అక్కడ "కుమారి" అని తత్సమపదంగాని, "కుమార్త" అని వికృతిపదంగాని వుందనుకుందాం. అప్పుడు కూడా యౌవనవతి అని అర్థమే చెప్పుదు రోటు ? అందాఁకా యెందుకు ? యెవరేనా, "మీకుమార్తపెండ్లెప్పుడు?" అని శారదాబిల్లుకు వ్యతిరేకించే పెండ్లికూఁతురునుగూర్చి అడుగుతారను కుందాం. అప్పుడు చనగండాలు దీరని ఆపసిపిల్లనుకూడా యౌవనవతిగానే అపలపించవలసిందేనా ? కుమార శబ్దమునకు స్త్రీత్వబోధకమైన యీకార ప్రత్యయం చేరితే— "కుమారీ" అనేరూపం ఏర్పడింది. దాని తద్భవ రూపాలు—కొమిరె, కొమార్త, కొమారిత, కొమరిత, కొమారి, లోనైనవి, యిందులో మొదటిదిన్నీ చివరిదిన్నీ కుమారీ శబ్దానికి మఱీదగ్గరగా వుంటాయి. కొమారి. అనేదానికి కూతురు అనే నిఘంటు కర్త వ్రాశాడు.

కామిరె పదానికి వ్రాయలేదు. అంతమాత్రంచేత. అది యే శబ్దాన్నుంచి పుట్టిందో, ఆశబ్దానికి సంస్కృతంలో వున్న అర్థాలెట్టివో ఆలోచించుకోవద్దా? పాపం నిరపరాధి వసుచరిత్ర వ్యాఖ్యాతనుతూలనాడ వలసిందేనా?

దీనిమాదిరిని అమావాస్యా శబ్దానికివున్న అర్థం "అమవసకు" రాదని మాత్రం ఆ పద్యం "ఎమిదిని సెపితివి" అనేది చెప్పిన మహానుభావుఁడు అనలేదు, అందుకు సంతోషించవలసివుంటుంది. శబ్దతత్త్వం తెలుసుకోవడం చాలాకష్టం బాగా ఆలోచించిచూస్తే ఆ యీ శబ్దాలు చదువుకొని దానితత్త్వం తెలిసికొని కవిత్వం చెప్పడం కంటె, యేమీ చదువుకోకుండానే లోకవ్యవహారపు మాటలతో కవిత్వం చెప్పడమే మెఱుఁగనుకుంటాను. యేమంటారా? గ్రాంధికభాషాకవికి వున్నబాధ యీకవికి వుండదు. "ప్రత్యక్ష మేకం ప్రమాణమితి చార్వాకాః" అన్నట్లు అన్నిటికి లోకమే ప్రమాణంగా వుంటుంది. గ్రాంధిక కవిత్వమయితేనో? ప్రయోగాలు వెతకవలసి వస్తుంది. వెతికియిస్తే అవి లేఖకప్రమాదాలంటూ వక వాదం. కావు సరియైనవే అంటూ సమర్థించడానికి తలప్రాణం తోఁకకు వస్తుంది. కొందరికి వాదమే ప్రధానంగాని సత్యాసత్య విషయంలో బొత్తిగా పట్టింపే వుండదు. అందుచేతే కాఁబోలును భవభూతి "వాచాం సాధుత్వే దుర్జనో జనః" అని అన్నాఁడు, అంతతో కూడా తృప్తితీరక—"అతిదుర్జన ఇతి వక్తవ్యం" అని అసూత్రం క్రింద వార్తికాన్ని కూడా తగిలిపించాడు. భవభూతి తాత్పర్యాన్ని బట్టి సుశబ్దాలను అపశబ్దాలనే వారు—"అతిదుర్జనులని" వున్నప్పటికీ దీన్ని యెఱిఁగి తప్పనే వారికే సమన్వయించుకోవడం యుక్తంగాని యెఱక్క తప్పనేవారినిగూర్చి సమన్వయించకూడదు. వారికంతే జ్ఞానం భగవంతుడనుగ్రహించాఁడనుకోవాలి.

జ్ఞానాతిశయం కలవారు కూడా వొకప్పుడు ప్రమాదపడి ఒప్పును తప్పనడం కనపడుతూవుంది. పండిత రాయలు అంటే యెఱుఁగనివారే లేరుకదా? "శ్లో. ఆమూలాద్రత్నసానోః...,వాచా మాచార్యతాయాఃపద

మనుభవితుంకోఽస్తి ధన్యో మదన్యః" అని గర్జించినకవితావీరుఁడు, యీయన ఢిల్లిపాదుషా కూతురిని పెండ్లాడినట్లు చెపుతారు. కూఁతురు కాకపోవచ్చునేమో కాని తురుష్కకులస్త్రీలుమాత్రం కాకపోదు. "యవనీనవనీతకోమలాంగి" వగయిరాశ్లోకాలు సాక్ష్యమిస్తాయి. ఆయన భార్య యవనస్త్రీమాత్రమే కాదు. ఆయన యౌవనదశ యావత్తున్నూ తురుష్కప్రభువుదగ్గిరే గడిచింది. "శ్లో॥ ఢిల్లీవల్లభపాణిపల్లవతలే నీతం నవీనం వయః" అని రాయలే వ్రాసుకున్నాఁడు. చెప్పొచ్చేమాటేమిటంటే యీయనకి తుట్టతుదరోజుల్లో పశ్చాత్తాపం కలిగి, పోఁగొట్టుకొన్న బ్రాహ్మణత్వాన్ని సంపాదించుకోవాలని ప్రయత్నం చేశాఁడు. అప్పుడు అప్పయ్య దీక్షితులుగారు కాశీవాసం చేస్తూవున్నారు. భట్టోజీదీక్షితులుగారు అసలు కాశీవాసులే. వీరిద్దఱున్నూ విచారణచేసి— "నీకు బ్రాహ్మణత్వం యిఁక యీజన్మానికి తటస్థించదు" అని ఖండితంగా చెప్పేటప్పటికి వారిద్దఱిమీఁదా పండితరాయలకు పట్టరాని కోపం వచ్చి భట్టోజీదీక్షితుల వ్యాకరణగ్రంథం మనోరమమీఁద.— "మనోరమాకుచమర్దనం" అనేపేరుతో ఖండన వ్రాసినట్టున్నూ, అప్పయ్యదీక్షితులవారి అలంకారశాస్త్రగ్రంథంమీఁద యేదో వకగ్రంథము వ్రాసినట్లున్నూ శిష్టపరంపరవల్ల విన్నాను. "మనోరమాకుచమర్దనం" అక్కడక్కడ వున్నట్టుకూడా వినడం కలదు. చెప్పవచ్చే మాటేమిటంటే, అంతటి మహాపండితుఁడు పండితరాయలు అప్పయ్యదీక్షితుల గ్రంథాన్ని ఆక్షేపించడంలో— పురతః అనేప్రయోగాన్ని అపశబ్దంగా నిర్వచిస్తూ, అంతతో వూరుకోక— "కాళిదాసభవభూత్యాది ప్రయోగాణా మభావాచ్చ" అంటూ కూడా వకవాక్యాన్ని వ్రాసి వున్నాడు. ఈమాట వున్నగ్రంథం "రసగంగాధర" మనేదానికి శేఖర గ్రంథకర్త మహావైయాకరణ శిరోమణి—నాగేశోపాధ్యాయులు వ్యాఖ్యానం వ్రాస్తూ, పండితరాయలమాటలను అనువదించి సమన్వయించి—వస్తుతస్తు, అనిప్రారంభించి. ఆపదంయొక్క సాధుత్వాన్ని నిర్వచించి కాళిదాస

ప్రయోగాన్నికూడా కనపఅచినట్లు జ్ఞాపకం. కేవలమున్నూ కోపమే ప్రధానంగా పెట్టుకొని పండితరాయలు అప్పయ్యదీక్షితుల వారిని దూషించే తాత్పర్యంతో వ్రాయడంచేత సుప్రయోగాలు కూడా అపప్రయోగాలనడం తటస్థించింది. కాని లేకపోతే అట్టి ప్రమాదం కలగదేమో అని నే నను కుంటాను. అటుకిరితం యెంతకోపం వున్నా విమర్శనకు వుపక్రమించే టప్పటికి దాన్ని తగ్గించుకోవడం విమర్శకుల మర్యాదను కాపాడుకోవడానికి ముఖ్యసాధనం. పండితరాయలకు కోపం రావడానికి కారణం వ్రాసే వున్నాను. పాపం. అతణ్ణి బ్రాహ్మణజాతిలోన్నుంచి బహిష్కరించడం కంటె యేంకావాలి? మనకు ప్రస్తుత మేమిటంటే; ప్రతిప్రాణికిన్నీ కోపం సహజగుణమైనప్పటికి విద్యావివాదములలో దాన్ని తగ్గించుకొనిన వారికి పరాభవము రాదనిన్నీ అన్యథాగానైతే పరాభవం తప్పదనిన్నీ తెలిసికోవాలి. ఎంత పాండిత్యం కలవారికేనా కోపం ప్రమాదాన్ని కల్గించి ఒప్పులను తప్పులనిపించేటప్పుడు, అసలులో కొంత లోటుంటే వేఱే చెప్పనే అక్కరలేదని వ్రాయనక్కఱలేదు, పండితరాయల విషయంకన్న యెక్కువ వుదాహరణం కోపానికి చూపవలసివుండదు.

పెద్దన్నగారి "అమవసనిసి" మీఁద ఆయీ విషయాంతరాలు దీనిలో నడిచాయి. మహాపండితులకు కూడా అప్పుడప్పుడు శాస్త్రీయమైనప్రమాదాలు తటస్థించడం కలదు కాని వారు మార్గాంతరం తొక్కి సమర్థిస్తూ వుంటారు, దీన్నిగూర్చి మా గురువుగారు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారివల్ల విన్నదే వక సంగతి వ్రాస్తాను. అనంతశయనం మహారాజావారు కాశీకి విచ్చేసినప్పుడు వారు చేయించిన విద్వత్సభలో యెవరో మహాపండితుఁడు శ్రీ రాజావారిని సంబోధించి మాట్లాడే సందర్భంలో— "మహారాజన్" అని సంబోధించేటప్పటికి సభంతా పండితమయమై వుండడంచేత ఆశబ్దాన్ని గూర్చి వకరి మొఖాలు వకరు చూచుకోవడానికి మొదలు పెట్టేరట. అంతకు పూర్వమే అసలు పండితుఁడికి ప్రమాదం గోచరించింది. ఇదియేమంత

పెద్దవిషయం కాదు. కర్మధారయ సమాసంలో రాజన్ శబ్దం అకారాంతమవు తుందని సర్వసామాన్యంగా తెలిసేదే. అట్టి స్వల్పవిషయం పెద్ద పండితుడి నోటరావడంచేత చట్టన తప్పనలేక వకరి మొఖాలు వకరు చూచుకోవలసి వచ్చిందట. అప్పుడాపండితుఁడు ఆశబ్దానికి విశేషార్థం చెప్పి ఆపండితుల సంశయాన్ని తీర్చినట్లు గురువుగారు చెప్పగా విన్నాను. మహారాజ శబ్దం కర్మధారయసమాసంగా వుంటేకద మీరనుకొన్నట్లు అకారాంతం కావడం ప్రస్తుతం నాఉద్దేశంలో అది బహువ్రీహి కాని కర్మధారయ కానేకాదు. కర్మధారయలో "గొప్పరాజు" అని మాత్రమేవస్తుంది. అర్థం. బహువ్రీహిలోనో: మహచ్ఛబ్దవాచ్యుఁడు, అనఁగా "అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్'' అనే శ్రుతినిబట్టి సర్వమహత్తరుఁడు పరమాత్మ కనుక అతడు ప్రభువుగా కలవాఁడా, అనఁగా రాజులలో నీకన్న నెవ్వఁడును అధికుఁడు లేఁడనే విశేషార్థం వచ్చిందన్నమాట. ఇట్లాటి సందర్భాలు వింటూవుంటే మహాపండితుల ప్రమాదాలు కూడా కొంత వన్నెనే కలిగిస్తాయనే అంశం తేట తెల్లమవుతుంది. వారు చెప్పిన అర్థానికి పండితులున్నూ మహారాజావారున్నూ సంతోషించి ప్రసంశించారఁట ఇది విషయాంతరం,

తప్పొప్పులు భాషావిషయంలోవిచారించేవారు క్రమంగా సన్నగించారు. యీ చర్చ యెందుకూ కొఱగాదనేవారే పలువురు కనపడతారు. ఇది అట్టి చర్చే అయితే అన్నిగ్రంథాలు దీన్ని గుఱించి యెందుకు పుడతాయో ? నిన్న మొన్న ఆంధ్ర యూనివర్సిటీవారు చిత్రప్రభ అనే వక మహాగ్రంథాన్ని ముద్రింపించారు. ఆగ్రంథం సుప్రసిద్ధ మహావైయాకరణులు శ్రీభాగవతుల హరిశాస్త్రుల్లుగారు రచించిన కౌముదీ వ్యాఖ్యానవ్యాఖ్యానమవడంచేత వర్గత్రియందాఁకా దేకింది, అసలు వ్యాకరణం చదువుకొన్నవాఁడి కవిత్వమే— "భాగోతప్పద్యాలు, బొమ్మలాటపద్యాలు. పొగటివేషప్పద్యాలు'' గానున్నూ వుంటుఁదనే యీ కాలంలో ఆలాటి గ్రంథాలవల్ల

ప్రయోజనమేముంటుందో? యూనివర్సిటీవారు యీమాత్రం పరిశీలించనే లేక పోయా రనుకోవలెనా? యేమనుకోవడానికిన్నీ అవకాశం కనపడదు. యేదో డబ్బోయేగాణో చేతులో పడేవాదాలయితే యెన్నేనా చేయడానికి చాలాపంది అంగీకరిస్తారు. కాని, యీలాటి శబ్దార్థాలు గాని సుశబ్దాపశబ్దాలుగాని విచారించే దిక్కు కనపడదు. కవులకుమాత్రం యిది తప్పదు.

యిప్పుడు మనకు "అమవస" అపశబ్దమో సుశబ్దమో తేలిందికదా? వాక్యాక్కదాన్నిగూర్చి వ్రాయవలసివస్తే యీలాగే కట్టకట్టలుగా పెరుఁగుతుంది చూడండి— "ఈపాటికి కట్టిపెట్టు నీప్రసంగం" అంటూ తఱచుగా జనులు వాడుతూ వుంటారు. యీశబ్దాన్నిగుఱించి విచారణచేస్తే యెంతచేయాలో ఆలోచించండి, ప్రసంగం నోటితో చేసేదిగదా. కట్టడం తాడుకూ,తంకరకూ సంబంధించింది. అట్టి సందర్భంలో యేలాకుదురుతుంది? ఔపచారికంకార తప్పదు. భాషాప్రపంచకంలో నూటికి తొంభై మాటలు యీలాటివేకనపడతాయి. యిది బహుశః తాటాకుపుస్తకాలు వాడుకొనే రోజుల్లోదేమోఅని నేననుకుంటాను. పండితులు శిష్యులను చదువు ముగింపు మనిచెప్పడానికి యీలా వాడేవారేమో, ఆమాట క్రమంగా యితరాన్నికూడా ఆపుచేసే విషయంలో వాడుతున్నారేమో. కాగితప్పుస్తకానికి కట్టడమూ పెట్టడమూ వుండదుగాని తాటాకుపుస్తకమైతే భద్రంగాకట్టి జాగ్రత్తపెట్టడ మవసరమే కదా? ఏదోస్థూలదృష్టిని వ్యవహారానుసరణంగా అర్థంచేసు కొనేవారికి యేచిక్కూ కనపడదుగాని శాస్త్రప్రకారం తెలుగుభాషలోకూడా క్రియాకారకాన్వయాలు కుదర్చవలసివస్తే నన్నయాదుల ప్రయోగాలలో యెన్నో కుదరవు. "నన్ను వివాహమై నహుషనందన!" యీవాక్యం దేవయాని యయాతినిగూర్చి పలికేది. అగుధాతువు యొక్క క్త్వార్థక రూపం కదా "ఐ" ఆనేది దానిలో కర్త యయాతిమహారాజు. యయాతి యేమికావలెను? వివాహంకావలెను. యయాతి వివాహంగా యెన్నటికేనా మాఱతాడా? "తీర్థానికి తీర్థమూ, ప్రసాదానికి ప్రసాదమూ" గా వుందో,

లేక యేలావుందో? అన్వయజ్ఞులు విచారించుకొందురుగాక. పైగా, నన్నున్ అనే ద్వితీయాంతానికిగతియేమిటి? "ఓ రాజా నీవు నన్ను పెండ్లియై" అన్నా సరిగాకుదరదు. రాజు యీపెను పెండ్లి అవడమేమిటి? యివన్నీ సశంకలు, యీ శంకలు తెలిసీతెలియని పండితులకు గోచరించేవి. యేమీ తెలియనివాళ్ళకు లేశమున్నూ పైస్థలంలో శంక కనపడదు. "నీవునన్ను భార్యగా స్వీకరించి" అనే అర్థమే అవుతుంది. వాళ్ళని యీ ద్వితీయాంతమూ బాధించదు. ఆ ప్రథమాంతమూ బాధించదు. అయితే నన్నయ్య శాస్త్రజ్ఞుఁడేకదా? యిట్టి "అనన్వయపు మాట నేల ప్రయోగించాఁడు?" అంటూ స్థూలదృష్టులు శంకిస్తే శంకిస్తారు. నిజానికి యిది అనన్వయపు మాట కాదు. కానేకాదు. ఆ అనన్వయం మనలోపంవల్ల కలుగుతూవుంది. లోకంలోవాళ్ళకు సర్వసామాన్యులకు సుళువుగా అర్థంకావడమేమి? యే మిడిమిడి జ్ఞానాన్నో సంపాదించుకొన్న మనకు సమన్వయం కాక పోవడమేమి? అనేవిషయం యిక్కడ బాగా గమనించవలసి వుంటుంది.

నన్నయ్యగారు "లోకజ్ఞులు" అనేవిషయం తెలిస్తే పైశంకకు లేశమున్నూ, అవకాశం వుండదు. లోకంవల్ల సమన్వయించుకోతగ్గమాటలే కవిత్వాలలో, అందులో విశేషించి భాషాకావ్యాలలో వుంటాయి. గీర్వాణ భాషాకావ్యాలలో కూడా కొన్ని వుంటాయి గాని యింతగా వుండవు. యేక దేశాన్వయాలు వగైరా కొన్నివిషయాలకు గీర్వాణానికిన్నీ దీనికిన్నీ పూర్తిగా పోలికవుంటుంది— "అంతకకోపులైన యద్దేవపతాకినీపతుల దివ్యనిశాతమహాయుధాహతిఁ" యిక్కడ "అంతకకోపులు" అన్న విశేషణం, "పతాకినీపతుల" అనే సాధ్యసమాసైక దేశంలో అన్వయించాలి. పైఁగా, యీ "పతుల" అనే పదం మళ్ళా ఆయుధాలలో అన్వయించాలి. యిట్టి వింకను మఱికొన్ని కలవు. భారత విశేషాలలోఁ గొన్ని వివరించితిమి. "అడరుకురుప్రవీరుల వరాన్వయసంభవున్" అనేది దీని వలెనే సమన్వయించుకోవాలి. శంకించేవారు ఆయీ సందర్భాలు గమనించాలి.

సంస్కృతము ననుసరించేవికొన్ని తెలుఁగులో వ్యవహారా న్ననుసరించేవి కొన్ని కాక దేన్ని అనుసరించకుండా వున్నట్లుండేవి కొన్ని వుంటాయి. అందొకటి మచ్చుకు చూపుతాను— "తేజెనేనిని బటు శోకవేగమున" యిందులో వుండే "ఏనిని" ప్రాసస్థానంలో వుండడంచేత దిద్దడానికి అంకదనుకుంటే వశరు నాపేర వ్రాశాయకదా? ప్రామాణ్యజ్ఞానం అంటూ వకటి వుండాలిగాని లేకపోతే దీన్నిమాత్రం— "తేజెనేని నిబిడశోకవేగ మున" అని దిద్దకూడదా? అన్నారు. అప్పుడు మళ్ళా వెదికితే తిక్కన్న గారిదే— "ప్రళయమొందెనయేనిని వారని యుద్యోగంబునకు ఫలం బేమి" అనేది శల్యపర్వంలో కనపడింది. యెందుకు కనపడ దంటాను. అదేమైనా తప్పుగనకనా? నిక్షేపంవంటి ప్రయోగమాయె, ఏన్. ఏని. ఏనిన్. ఏనిని, ఇన్నిరూపాలున్నూ సాధువులే. హరిన్: హరిని, హరినిన్. హరినిని అనేరూపాలు లేవా? నన్నయ్యగారివి కూడా దొరుకుతాయి కాని అవి చట్టన దిద్దితే మాఱిపోయేస్థలాల్లో వున్నాయి. పుట్టుపూర్వోత్తరాలు తెలిస్తేకాని వీనిసాధుత్వం తెలియడం కష్టం నన్నయ్యగారు త్రొక్కినత్రోవను వదలకుండా తిక్కనాములు నడుస్తూ కొన్ని క్రొత్తపోకళ్ళు కనపఱి చినట్లు వారివారి కవిత్వాలు పరిశీలించేవారికి స్పష్టపడుతుంది. యిది అలాటిదికాదు. అయితే నూటికో కోటికో వకరుంటారేమో ప్రయో గాలకోసం భారతం చదివేవారు. తక్కినయావన్మందిన్నీ కథకోసమేభారతం చదువుతారు ఆలాటివారికి ప్రయోగాలతో అవసరమే ముంటుంది? "ఉ॥ అమ్మనుజేంద్రుఁడైన నలుయజ్ఞము ధర్మజురాజసూయ యజ్ఞమ్ము ప్రయాగఁజేసిన ప్రజాపతియజ్ఞము" అనే పద్యంలో ప్రయాగశబ్దాన్ని మువర్ణకంలేకుండా నన్నయ్యగారు ప్రయోగించా రనేపరిహాస్యం పరిశీలకు లైన "కైతగాళ్ళ"కు తప్ప తదితరులకు గోచరించదు. గోచరించిన పింగళి సూరన్న "గయలోఁ గాశిఁ ప్రయాగ౯" అనే ప్రయోగించు కొన్నాఁడు. "ఏనిని" అనేదాన్ని గుఱించి యిటీవలి భారతసంస్కర్తలు యింకో విశే

షాన్ని టిప్పణిలో వ్రాశారు. ఆవిశేష మిది: "నేని" అని, "ఏని" కిరూపాం తరము, యీరూపాంతరాన్ని వప్పుకోవడంవల్ల కలిగినలాభ మేమిటంటే; "మదీయభాషణ మెన్నఁడున్నేని మోఘముగాదు" అనేచోట "లుక్సంశ్లేషౌ నాఽచి" అనేసూత్రమునకు వ్యతిరేకం లేకుండా సవరణ అవుతుంది. కాని అప్పకవినాఁటికి యీరూపాంతర సత్తను లాక్షణికులు గ్రహించినట్లు లేదనుకోవలసి వస్తుంది. గ్రహించినట్టే అయితే— "ఏని" అనేదానిలో వుండే "ఏ" అనేది "నే" గా మాఱినప్పుడు నకారానికి విశ్రమం పెట్ట వచ్చునంటూ లక్షణం కల్పించి ఉభయయతులలో చేర్చవలసి వుండదు. ఆరంభప్రత్యాఖ్యానాల్లో సమఫలం కనపడుతూ వుంది కనక అప్పకవికృత లక్షణంఖండింపఁ బడ్డప్పంటికీ యిప్పటివారి వూహ తోసివేయనక్కఱలేదు.

ప్రస్తుతవాదం— "ఏనిని" అనేది వుండ దనేదానికి, "నేని" అనే రూపాంతర సత్తబాధకంగాని సాధకంగానికాదు. ప్రౌఢవ్యాకరణ కర్తకూడా యీ రూపద్వయసత్తాను అంగీకరించ లేదు. మొత్తం తెలుగుశబ్దాలలో యెన్నోయిట్టివికల్పాలు అనాదిగా ఉంటూవున్నాయి-ఏగుధాతువులోఅఱసున్న వున్నట్లు ప్రాచీనప్రతులలో కనపడుతుంది. యిటీవల వారు అది లేకుం డానే అధాతువును వాడుతూవున్నారు. దీని కేవ్యాకరణమున్నూ సాధకం గాని బాధకంగాని అయ్యేది లేదు. రావుశబ్దం పరమైనప్పుడు వికల్పంగా రెండక్షరాలు మాత్రమే వున్నపూర్వపదానికి అకారాంతానికి దీర్ఘం— సుబ్బారావు వగైరాలలో కనపడుతూ వుంది. రావు శబ్దంరాజశబ్దాన్నుంచి పుట్టినట్లే అనే ఆధారాలు కనపడతాయి. ఆశబ్దానికే రాజుశబ్దం పరంగా వుంటే దీర్ఘం కనపడదు. సుబ్బరాజు, రామరాజు వగయిరాలు దీని కుదా హరణాలు. ఆయీ ప్రయోగాల కన్నిటికీ వ్యవహారమే ఆధారం గాని యితరాధారం కనపడదు.

దేవతా వాచకమైన గీర్వాణశబ్దానికి ముపర్ణకాన్ని చేర్చి నంతలో అది భాషావాచక మవుతూవుంది. గీర్వాణ మంటే సంస్కృత భాష. ఇట్లే,

మహారాష్ట్రము, ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, లోనైనవి. ఇవి సంస్కృతశబ్దములే అయినను సంస్కృతంలో వీటి కీలాటిఅర్థం కనపడదు. ఆంగ్ల, అన్నది సంస్కృతపదంకాదంటారేమో? పోనీ దాన్ని వదలిపెట్టండి. తక్కినవాటివిషయమే ఆలోచించండి. ఆయీసందర్భంకూడా వ్యవహారబలీయస్త్వాన్ని పురస్కరించుకొన్నదే. తనమయము, మెనడుపోత్రివులమయము. లోనైన తెలుగుశబ్దాలకు సంస్కృతంలో వికారార్థమందున్నూ ప్రాచుర్యార్థమందున్నూ వచ్చే "మయట్ప్రత్యయం" చేయడం యేవ్యాకరణంచేత సాధింపఁబడుతుంది? అదిన్నీ వ్యవహారవ్యాకరణాన్ని పురస్కరించుకొన్నదే. కాఁబట్టి వ్యవహారంలో మాటలన్నీ గ్రామ్యాలనడం అనాలోచనపని. ప్రస్తుతం తప్పా కాదాఅని వాదించుకొనే "ఏనిని" అనేది వ్యవహారమున్నూకాదు,వ్యాకరణంచేత నిక్షేపంలాగు సాధించఁబడుతుంది. కవిబ్రహ్మగారిచే ప్రయోగింపఁబడింది కూడాను అందుచేత, స్వచ్ఛమైన "అమవసనిసి" పదాన్ని తప్పనడం యెట్టిదో, దీన్నితప్పనడంకూడా అట్టిదే. నిఘంటులో అమావాస్యాశబ్దతద్భవరూపాలకు దేనికిఁగాని ప్రయోగాలు యివ్వలేదు. అంతమాత్రంచేతఆరూపాలకు ప్రయోగాలు లేవనుకోకూడదు కొన్నిటికి అతిప్రసిద్ధాలనే హేతువుచేత కాఁబోలును నిఘంటు కర్తప్రయోగాలు చూపలేదు. అన్నిటికీ ప్రాసస్థానంలోనున్నూ యతిస్థానంలోనున్నూ ప్రయోగాలుదొరకాలంటే దొరకనూదొరకవు. అంతమాత్రంచేత అవి సుప్రయోగాలు కావనుకోఁగూడదు.

కోర్కెలు. అనేదానికి యిద్దఱు మహాకవులు యతిస్థానంలో వాడిన ప్రయోగాలు కనపడ్డప్పటికీ కొందరు "పిడివాదానికి" వుపక్రమించడం మిక్కిలీ సాహసం. చూపఱులు, అనేదిపింగళిసూరన్నగారే కాక, సంకుసాల కవివరుఁడే కాక, తిక్కన్నగారుకూడా వాడినప్రయోగం వకటి కనపడింది—

క॥ పెక్కండ్రు నొక్కపోరను
నుక్కఱభంజింతుఁ, జంపు టుడుగుదు, రాజుం

దక్కఁటిచూపులు లెంతయు
వెక్కసపడఁ జిత్రగతుల విహరింతుఁ దగన్॥

అయితే దీన్ని దిద్దివేస్తా మంటారు. యీలాగే వెనక- "అవల" అనేదానికి "అవుల" అనేరూపాంతరంలేదంటూ కొందఱు వాదించారు. కవులు వాడినవైతే వున్నాయి గాని అవన్నీ దిద్దడానికి వీలిచ్చేవే అవుతూ వచ్చాయి. అప్పుడు నర్సభూపాలీయంలో కాఁబోలును— "సురాద్రియౌల" అనేప్రయోగం దిద్దితే గణభంగం కలిగేది దొరికింది. "అవుల" అనే రూపం వుంటేనే "ఔల" అనేరూపం పుడుతుందిగాని లేకపోతే పుట్టదని వేఱే చెప్పనక్కఱలేదు. దానితో ఆవాదం ముగిసింది. పగుల్చు, మిగుల్చు, తగుల్చు, లో నైనవాట్లకు క్త్వార్థకంలో— పగుల్చి లోనై నరూపా లుండవంటూ వకవాదం వెనక కాలంలో వచ్చింది— దానికి శంభుదాసుని ప్రయోగం "కుంభిపీఠము పగుల్చి" అని యతిస్థానంలో దొరికింది. దానితో ఆవాదం ఆఁగింది. అప్పకవిలోనై నవారు చాలాగ్రంథాలు శోధించి కవుల కెంతవఱకు సాయపడాలో అంతవఱకున్నూ పడి పుణ్యం కట్టుకున్నారు కాని యింకా విశేషాలు యెన్నో యితరగ్రంథాలమాటల్లా వుంచి భారతంలోనే కనపడతాయి అని నేను అనుభవపూర్వకంగా తెలుసుకున్నాను. చాలావఱకు భారతంలో కృషిచేసి, యెవరో నిమిత్తమాత్రంగా ఆక్షేపకులంటూ బయలుదేఱితే ఆవిషయంమీఁద నా అనుభవాన్ని ప్రకటించడం కూడాజరిగింది. దేవీభాగవత పీఠికలో—

ఉ॥ అప్పకవీంద్రుఁడున్ మఱియు నంతకుఁ బూర్వులు నవ్యులుం గృతుల్
జెప్పిరి భారతంబున విశేషములం దిలకించి వారిక
న్గప్పి విశేషముల్ శతము గన్పడు చున్నవి భారతమ్మునం
దిప్పటికిన్, సముద్రమున నెవ్వఁడు పారము నిర్ణయించెడిన్.

అని అనుభవంమీఁదే వ్రాయడం తటస్థించింది. ఆ యీసందర్భాలు యెన్నో అనుభవపూర్వకంగా అంతో యింతో తెలిసికొంటినిగాని నాకీ దెబ్బ య్యేపడిలో నొక ఆశ్చర్యకరమైనవిషయం భాషావిషయంలో తటస్థించింది. అది భాష పుట్టింది మొదలు యెవ్వరికిఁగాని తటస్థించి వుండదని ముమ్మాటికీ చెప్పగలను— అది యేమిటంటే: వ్రాస్తేకూడా విశ్వాసార్హంగా వుండదు— అపజయం పొందడం, పొందికూడా, జయం కలిగినట్లే కాక యింకా కలుగుతుందని సంతోషించినట్లు ప్రకటించుకోవడం. యథార్థమువారి ఆత్మకేనా గోచరమవుతూవుందో, లేదో అని యెన్నోమాట్లు అనుకుంటాను. కాని, నిజంతెలియదు. ఆలాటిశక్తి యేం చదువుకుంటే కలుగుతుందోకూడా బోధపడడంలేదు. అన్ని విద్యలకన్న ఆవిద్యమాత్రం యెక్కువదిగా తోస్తుంది. అవిద్య పూర్తిగా పట్టుపడితే వకలోకంకాదు పద్నాల్గులోకాలు జయింపవచ్చునుగాని ఆవిద్య పట్టుఁబడడ మనేదే దుర్ఘటం. నిజంగా అది వక తపస్సువంటిది—

శ్లో॥ యద్దుష్కరం యద్దురాపం యద్దుర్గం యచ్చ దుస్తరం,
తత్సర్వం తపసాప్రాప్యం తపోహి దురతిక్రమమ్.

అన్నదానితాత్పర్యం యిప్పటికి నాకు పూర్తిగా బోధపడింది- యీ తపస్సులో కృతార్థులైనవారు పూర్వకాల మం దున్నట్లు సాక్ష్యం లేదు. వున్నట్టయితే శ్రీహర్షుఁడి తండ్రి శ్రీహీరుఁడు తనపరాభవాన్ని వొప్పుకొని తన స్యాలకునిపాదుకలు తన దేవతార్చనస్థానంలో పెట్టుకొని వుంటాఁడా ? యీ కథ చాలామంది యెఱిఁగేవుంటారు కాని చదువరుల వినోదంకోసం కొంచెం వ్రాస్తాను. సంస్కృతంలో—"నైషధం విద్వదౌషధమ్" అని పండితులందఱూ యేకవాక్యతగా మెచ్చుకొనే నైషధాన్ని రచించినమహాకవి శ్రీహర్షుఁడు. ఇతనితల్లి మామల్లదేవి అనిన్నీ తండ్రి శ్రీహీరుఁడనిన్నీ, యితఁడు చింతామణి మంత్రోపాసకుఁ డనిన్నీ యితఁడు నైషధంలోనే—

శ్లో॥ శ్రీహర్షంకవిరాజరాజమకుటాలంకార హీరస్సుతం
శ్రీహీరస్సుషువే జితేంద్రియచయం మామల్ల దేవీచయం,
తచ్చింతామణి మంత్రచింతనఫలే కావ్యే మహానైషధే ”

అని వ్రాయడంవల్ల తెలుస్తుంది. శ్రీహర్షుడి తండ్రికిన్నీ మేనమామకున్నూ విద్యావాదం తటస్థించింది. రాజ్యవిషయంలో బాంధవ్యం గింధవ్యం యేలా చూడకుండా ప్రవర్తిస్తారో రాజులు, పండితులు విద్యావాదంలోకూడా అంతే అని వేఱే వ్రాయనక్కరలేదు. యీవాదాలు యిప్పటివారికి రుచించడం లేదు గాని పూర్వం బాగా రుచించే వన్నందు కెన్నో సాక్ష్యాలు చూపవచ్చును. ఆవాదంలో శ్రీహీరుఁడు వోడడం తటస్థించింది. వోడినవారు జయించినవారి పాదుకలు స్వయంగా నెత్తిని పెట్టి తెచ్చికొని దేవతార్చన పీఠం దగ్గఱవుంచి పూజించడం పందెం ఏర్పరచుకొని అసలువాదంలోకి దిగి వుండడంచేత శ్రీహీరుఁడు సత్యానికి కట్టుబడి పాదుకలు తెచ్చుకొని పూజిస్తూ వున్నాఁడు. యిప్పుడొక శిరోమణిగారు పందెం కింద కొన్ని మృదువైన మాటలు వ్రాశారు. అవి యింకా పత్రికకెక్కలేదు. యెంతో మృదువుగా వున్నాయి. అవి చూచితీరవలసిందే. అది అలావుంచుదాం. అప్పటికి శ్రీహర్షుఁడు పుట్టి వున్నాడో లేక గర్భస్థుఁడుగా వున్నాఁడో తపిసీలుగా తెలియదు. మొత్తం శ్రీహర్షుఁడు స్తనంధయుఁడుగా వున్న రోజుల్లో, కాలం తీరడం చేతనో లేక యీ పరాభవ దుఃఖము చేతనో శ్రీహీరుఁడు స్వర్గప్రయాణం చేయవలసి వచ్చింది. శ్రీహీరుఁడికి “ఆత్మావై పుత్రనామాసి” అని వుంది. కనక తన పరాభవాన్ని తనకొడుకు ద్వారాగా తీర్చుకోవాలని మాత్రం మనస్సులో బోలెడు కుతూహలం వుంది. వుండి మాత్రం యేం చేస్తాఁడు. పాపం? కాలం తోసుకువచ్చింది. అప్పు డేమిచేశాఁడంటే: తనకు ఉపాస్యంగావున్న “శవచింతామణీ మంత్రాన్ని” భార్యకు సక్రమంగా ఉపదేశించి యీ మంత్రం కుఱ్ఱవాఁడికి నీవు ఉపదేశించి మంత్రసిద్ధి తుద

ముట్టిన తర్వాత నీ సోదరుణ్ణి నా కొడుకుచేత సభలో జయింపఁ జేసి మళ్ళా యీ పాదుకలు అతని వతనికి వప్పఁ జెప్పేటట్టు చేసేవఱకున్నూ నా ఆత్మకు శాంతి లేదన్నాఁడు. ఆ పతివ్రతాశిరోమణి భర్తమాటలు జ్ఞప్తి యందుంచుకొని పాలిచ్చే సమయంలో నాలుగో మూడో అక్షరాలకంటె ఆ మంత్రం హెచ్చుగా వుండదు గనుక ఆకుర్రవాడిచేత పలికిస్తూ వుండేది ఆ కుఱ్ఱవాఁడికి, అమ్మా, తాత, అనే మాటలకంటె ముందుగా ఆ మంత్రాక్షరాలే క్షుణ్ణంగా నలిగి చిలకలాగ అస్తమానంఅదే అంటూవుండేవాడు. కాని అంతలో ఆమంత్రం సిద్ధిస్తుందా? సిద్ధించదు. అది శవంమీఁద కూర్చుండి జపం చేస్తేనే కాని సిద్ధించదట. అందుకే దానికాపేరు వచ్చింది దీనికి ఆతల్లి వక వుపాయం చేసింది. పదునైనకత్తి దగ్గఱ పెట్టుకొని కుఱ్ఱవాడిఁ చేత హేలగా ఆమాటలు అనిపిస్తుఅనిపిస్తూ, వెనకముఖంగా కడుపుమీద కుఱ్ఱవాణ్ణి కూర్చోపెట్టుకున్నట్లే కూర్చోపెట్టుకొని గొంతుకు తెగ్గోసికొంది కుఱ్ఱాఁడు మంత్రపఠనం చేస్తూనే వున్నాఁడు. దేవత వెంటనే ప్రత్యక్షమయింది. అఖండమైన జ్ఞానం వక్కచేమాటు పుట్టి ఆపళ్లాన్ని — అమవసనిసి, పున్నమనిసిగా మాఱిపోయినట్లయింది. తల్లిమరణం గోచరించింది. దేవతా ప్రసాదం చేతనే తల్లిని బ్రతికించాఁడు. ఆశ్చర్యమేమి? వెనక పరశురాముఁడు పితృప్రసాదంచేత తల్లిని బ్రతికించాఁడా లేదా? దీన్నిఁ బట్టి చూస్తే అప్పటికి శ్రీహర్షుఁడికి వయస్సు మూఁడేళ్ళకు లోపని తోస్తుంది. పిమ్మట అయిదో యేటో లేక యేఁడో యేటో వుపనయనం తరవాయి కాస్తా తీరింది. చ్యవనుఁడు వ్యాసుఁడు లోనైన మహాఋషులవలెనే పుట్టుకతోనే సమస్తవిద్యలున్నూ వచ్చినట్లుమనం విశ్వసించడాని కభ్యంతరం లేదు— ఎందాఁకానో ఎందుకు నిన్నమొన్నసంగతి మాపరమ గురువులు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలుగారి సమకాలీనులు శ్రీబాలశాస్త్రుల్లుగారికి యేడేండ్లవయస్సు దాఁటకుండానే వేదం సమగ్రంగా వచ్చినట్లు చూచినవారే చెప్తుతారు. లేదా, కథ క్కాశ్శేమిటి? ముంతకు చెవులేమిటి? పర్యవసానం వినండి. ఆయేడేళ్ళవయస్సులోనే తల్లిగారి ప్రేరణచేత మేనమామను వాదానికి ఆహ్వానించాఁడు—జయించాడు

"వాదిదౌర్బల్యమే కాని వాద దౌర్బల్యం వుండదు" కనక యేవిషయంలో తండ్రి వోడిపోయినాఁడో ఆవిషయంలోనే వాదించి తండ్రి వాదాన్ని నిల్వఁబెట్టి అయనపామకలు ఆయనకు మట్టఁజెప్పి పితృఋణాన్ని పూర్తిగాతీర్చి, పరశురాముఁడో లేక "సి. ఆర్. దాసో" పొందిన ప్రతిష్ఠను పొందినాఁడు. మనకు కావలసింది ప్రస్తుతం యింతవఱకు మాత్రమే అయినా, తరవాయి కూడారెండుమాటలలో కథ తేల్చేస్తాను- జయమైతే కలిగిందిగాని వాదం న్యాయంగా వుండని హేతువు చేతనున్నుఅందులో ఆవాదం వేదార్థం చెప్పడానికి సంబంధించిం దగుటచేతనున్నూ శ్రీహర్షుఁడికినోటమ్మట పురుగులు రాలడాని కారంభ మయిందఁట! దానితో తల్లిగారు విచారిస్తూ అన్నగారితో —"కుఱ్ఱాఁడి కేదో యిలాటిరోగంమొదలు పెట్టిందిరా" అని వెళ్ళి చెప్తూ దుఃఖించేటప్పటికి, "అవును వీఁడి కీకర్మం తటస్థిస్తుందని నేనప్పుడే అనుకున్నాను, వీఁడు మొన్ననాతో వాదించేటప్పుడు వేదానికి అపార్థం చెప్పడంవల్ల యీకర్మం తటస్థించింది, అయితే యేమిలే నివారణోపాయం కూడా వుంది—

"శ్లో॥ కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్యచ.
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనం"

అని మహాభారతంలో వుంది, కాబట్టి నలచరిత్రను కావ్యంగా వ్రాస్తే యీదోషం శాంతిస్తుం" దని చెప్పి మేనల్లుణ్ణి కూడా "నాయనా! యిలా చేయవోయీ" అని శాసించాఁడు. మన శ్రీహర్షుఁడు గారు రచన కారంభించారు. ఆరంభించి కొంత రచించేటప్పటికి వైద్యం గుణమైతే యిచ్చిందిగానీ ఆరచనమాత్రం బ్రహ్మభేద్యంగా వుంది. లేశమున్నూ దానిలో ప్రసాదగుణమన్న మాటే లేదు— అంతాశబ్ద చిత్రమయంగా వుంది—వచ్చిన అక్షరమే పదిసార్లు రావడం వచ్చిన పదమే పెక్కుసార్లు వచ్చినట్లు కనబడడం యీలావుంది. విడదీసుకుంటే భిన్నభిన్నపదాలుగా మాఱామాఱతాయి, చక్కని అర్థమూవుంటుంది. అయితేమాత్రం ఆకవిత్వం యెవరికోకాని శ్రవణ పేయంగా వుంటుందా? యెన్నో నిఘంటువులు దగ్గఱ పెట్టుకుని అన్వయించుకుంటే గాని అసలు తేలనే

తేలదాయె. అలాటిది యేదో కావ్యానికి పదో అయిదో తన పాండిత్యం తెలుపుడు చేసుకోవడానికి చెపితే చెప్పొచ్చునేకాని అన్నీ అలాగే వుంటే ఆకవిత్వం యేంచేసుకొనేది. అప్పుడు మేనమామగారు మేనల్లుఁడి అప్రాథమిక కవిత్వానికి అనమ్మతిని తెల్పక "అబ్బాయీ! యింతకన్న తేలిక పాకంలో రచన వుండాలి" అనిచెప్పి దానికివుపాయం కొంతబుద్ధికి తీవ్రత్వాన్ని తగ్గించవలసి వుంటుంది గనుక తోబుట్టువుతో "అమ్మాయీ! వీడికి ప్రతిరోజున్నూ మినప్పిండితో యిద్దెనలుచేసి వాట్లను బచ్చలిపాదు క్రింద కూర్చుని తినేటట్లుచేయవలసిం" దన్నాఁడు. ఆమె-అలాగేచేసింది. దానితో ఆయనబుద్ధికి వుండే తీక్ష్ణత కొంత తగ్గి కాస్త తేలిక శైలిలోనికి కవిత్వం దిగింది. అలా వక అర్ధమండలంరోజులు గడిచాక మేనమామగారు క్షేమసమాచారం కనుక్కోఁవడానికి వచ్చి— అబ్బాయీ! యేంచేస్తూ వున్నావురా ?అని అడిగేఁడఁట. దానికి శ్రీహర్షుఁడు—

శ్లో॥ అశేష శేముషీ మోషమాష మశ్నామి మాతుల! అనిజవాబు చెప్పాఁడఁట! యీమాటకి అర్థం- యావత్తు బుద్ధినీ అపహరించే మినపకుడుము తింటూ వున్నాను మామా. అన్నమాట. గురువులు శిష్యులకు విద్యాభ్యాసం చేసేరోజులలో బ్రాహ్మణార్ధాలకు వెళ్ళవద్దని నిషేధించడం యీ కారణంచేతనే అయివుంటుంది. అధోరణివిని, మేనమామ పూర్వంకంటె కొంత ధారలో కస దిగినట్టు తెలిసికొని, సరే! యీధోరణిలో వుంటే లోకానికి కొంతవఱకు వుపకరిస్తుం దని చెప్పేటప్పటికి శ్రీహర్షుఁడు పిమ్మట నైషధాన్ని సంపూర్తిచేసినట్లు వినడం, యీయితిహాసంవల్ల మనం తెలుసుకోఁ దగ్గముఖ్యాంశం. పరాభవ మన్నది సాధారణ మైనదికాదనిన్నీ, అది ఆజన్మమందుమాత్రమే కాక జన్మాంతరానిక్కూఁడా అనువర్తిస్తుందనిన్నీ ఆయీ పరాభవాలు కొందఱు తీరికూర్చుని తెచ్చుకుంటారు. అది మఱీ బాధకంగావుంటుంది. యితరులను వృధాగా ఆక్షేపించడం యీతరగతిలోకే చేరుతుంది. కాని, దానిలోకృతకృత్యత్వం కలిగితే చేరదు. తప్పుకానిదాన్ని తప్పనడంలో యీచిక్కు తటస్థిస్తుంది. అచిక్కు లోకాన్ని యెంతకట్టు

కున్నా యెవరో వకరు న్యాయ శీలురువుండి బయట పెడతారుగాని పెట్టక మానరు. అందుచేత అట్లాటిపనులు పరాభవాసహిష్ణువులు చేయకూడదు.

పెద్దన్నగారి "అమవసనిసి" ప్రయోగాన్ని యెవరో లోకలూకాయ తరగతిమనిషి ఆక్షేపించివున్నాడేమో కాని రామలింగం కాదన్నది మనం ముఖ్యంగా గమనించాలి—

మ॥ ఉదయం బస్తనగంబు సేతువు హిమవ్యూహంబునుంజుట్టిరా
విదితంబైన మహాన్ మహాంధ్రకవితా విద్యా బలప్రౌఢి నీ
కెదురేరీః సరసార్థబోధఘటనా హేలా పరిష్కార శా
రద నీరూపము రామకృష్ణకవిచంద్రా! సాంద్రకీర్తీశ్వరా!

అన్న పద్యార్థమునకు లక్ష్యభూతుఁడైన రామలింగకవి యేమిటి? "అమవసనిసి" తప్పని పెద్దన్నగారిని— "ఎమిదెని" అంటూ గేలిచేయడ మేమిటి? యీలాటివే మఱికొన్ని పుక్కిటిపురాణగాథలు మఱికొందఱికి సంబంధించి వున్నాయి- మఱొకప్పుడు మఱొకదాన్ని గుఱించి వ్రాస్తాను—

తెలుఁగుకవుల కందఱికీ భిక్ష పెట్టిన నన్నయ్యగారి కవిత్వంలో శిరోభూషణంగా సర్వజనాంగీకారాన్ని పొందిన వొకానొక పద్యాన్నిగూర్చి నాకు తోఁచినట్లు కొంచెం విమర్శించి మఱీ దీన్ని ముగిస్తాను—

ఉ. నిండుమనంబు నవ్యనవనీతసమానము పల్కు దారుణా
ఖండలశస్త్రతుల్యముజగన్నుతవిప్రులయందు నిక్కమీ
రెండును రాజులందు విపరీతము కావున విప్రుడోపు నో
పండతిశాంతుడయ్యునరపాలుడుశాపముగ్రమ్మరింపగన్

అందఱూ యీ పద్యాన్ని మహాపొగుడుతూ వుంటారు. యిది గొట్టకాపరులకూడా తెలిసినశైలిలో వుండడమే ఆ పొగడ్తకు కారణమను కోవాలి. నా బుద్ధికి యీ పద్యంలో యెన్నో అనవసరపదాలు కనబడ తాయి. "ప్రథమ కబళే మక్షికాపాతః" అన్నట్లు ముందుగా మనస్సుకు "నిండు" అనే విశేషణం యెందుకంటాను. ఆనన్నయ్యగారు యీపద్యంలో వాఁడిన అంశాన్ని వచనంలోనే వాడేయెడల యీ"నిండు" అనే విశేషణం

వేయరనుకొంటాను. "నవనీత" అనేదానికి "నవ్య" అనేవిశేషణం కూడా ఆ మాదిరిదే. అప్పుడు క్రొత్తగా పెరుగు తఱచి తీసినవెన్న అనే అర్థం రావడాని కంటారా? ఇక్కడ కావలసింది మెత్తదనం గాని అన్యం కాదు. ఆ మెత్తదనం మఱికొంతసేపటికి అంతరిస్తుందని యెవ్వరున్నూ అనఁజాలరు. అసలు ఆపదం యోగరూఢం. అంటే అవయవార్థం వుండి ఆపదార్థానికి రూఢిచేత బోధించేది, కాఁబట్టి "నవ్య" అనే విశేషణాంశం కూడ దానిలో "నవ" అనేదానిలో కొంత యిమిడి వుంది. యిక్కడికి రెండు పదాలు వృథాగా పడ్డట్టు తేలింది. యీ పైని ఆఖండలశస్త్రానికి "దారుణ" అనే విశేషణం కూడా వ్యర్థమనియ్యేవే నాకు తోస్తుంది. అయితే ఆ వజ్రాయుధం చాలా ఘోరమైనదని తెల్పడానికి అది ఆవశ్యక మంటారేమో! అప్పుడు దారుణంగాని వజ్రాయుధం యింకొకటి వుండ వలసివస్తుంది. శాస్త్రజ్ఞులేమన్నారు? సంభవవ్యభిచారాభ్యాం స్యా ద్విశేషణ మర్థవత్ అన్నారు. యిక్కడ సర్వదా దారుణత్వం సంభవించడమే కాని వ్యభిచరించడం అనఁగా అతిక్రమించడంలేనేలేదు—కాఁబట్టి యిదిన్నీ వ్యర్థమే. అదిన్నీ కాక "పల్కు" అనే రెండక్షరాల మాటకు సుమారు పదకొండక్షరాలమాటతో వర్ణించడం యెందుకంటాను. పైఁగా "జగన్నుత" అంటూ వక సంబోధన పదం యతికోసం పడ్డట్టు వప్పుకోక తప్పదు. యిదిన్నీకాక వజ్రాయుధానికి స్వల్పాక్షరాలుగల "పవి" అనే పర్యాయ పదం వుండఁగా అంతపదంవాడి స్వర్గంలో వున్న ఆఖండలుణ్ణి భూలో కానికి తీసుకురావడ మెందుకంటాను? యిదిన్నీ కాక, శస్త్రములు, అస్త్ర ములు, అనేవి ధనస్సు ద్వారాగా శత్రువులమీఁదకు పంపబడేవి. వజ్రాయు ధాన్ని ధనుస్సహాయంవల్ల ప్రయోగించ నక్కరలేదు. కాఁబట్టి దాని విషయంలో శస్త్రపదం వాడడం కూడా అనాలోచితమే అంటాను. పైఁగా "విప్రులయందు" అనడంకన్న యిది తెలుఁగుకవిత్వంగనక "బాపల యందు" అనడం యుక్తమంటాను. యెక్కడేనా గణభంగం వస్తుందనే చిక్కు వుంటే తత్సమపదం వాడుకోవచ్చును గాని అట్టిచిక్కులేనప్పుడు తత్సమాలు వాడుకోవడం యెందు కంటాను. మఱిన్నీ యీపద్యంలో

"నిక్కము" అన్నదికూడా అంత అవసరంగా నాబుద్ధికి తోఁచదు— "కావునన్" అనేది లేకపోయినా దాని అర్థం దానంతట అదే వస్తుంది. నాలుగో చరణంలో నరపాలుఁడు అనేది రాజు అనే అర్థమందు గదా వాడఁబడింది. అందఱు రాజులూ నరులను పాలించేవారుగానే వుంటారా? వుండరు. ప్రస్తుతవిషయమేమో బ్రాహ్మణత్వ క్షత్రియత్వ జాతులమీఁద ఆధారపడి వుండడంచేత కేవలజాతిమాత్రబోధకమైన శబ్దాన్ని వాడడం యుక్తం. "యీలాటివాదం యుక్తంగాదు, పద్యకవిత్వంలో వచన కవిత్వంలోలాగ అవసరమైనంతమాటే పడాలంటే పడ" దంటారా? ఆమాట నాకూ తెలుసును. పైవెక్కిరించు ధోరణినిగూర్చే శ్రీనాథుఁడు "ప్రధ్వంసాభావము ప్రాగభావ మనుచున్ దర్కింత్రు విద్వాంసు" లని యీసడించడమున్నూ యెఱుఁగుదును. యెఱిఁగీ కూడా కొందరి విమర్శన మార్గంయీలా వుంటుందని తెల్పడానికే యీ కాస్తా వ్రాశాను.

పనిలో పనిగా మనప్రాచీనకవుల బిరుదాలను గూర్చి నాకు తోఁచిన మాటలు కొన్ని వ్రాసి దీన్ని ముగిస్తాను. నన్నయ్యగారికి "అష్టభాషా వాగనుశాసనుఁడు" అనే బిరుదం వుంది. సంస్కృతమున్నూ, ప్రాకృత భాషలు ఆఱున్నూ తెలుఁగున్నూ కలిసి యెనిమిదిభాషలలో వ్యాకరణము లెఱిఁగి శాసించిన మహాకవి గనుక యీయనకు యీబిరుదు సార్థకంగా కనపడుతుంది. తిక్కన్నగారికి— "ఉభయకవిమిత్ర" అనేబిరుదం వుంది. యిది అంతకన్న చమత్కారమైన బిరుదం. ఆ కాలపు సంస్కృతాంధ్ర కవులందఱూ తనకు మిత్రు లని కాని, వారందఱికీ తాను మిత్రుఁడనని కాని, లేక రెండుకవిత్వములతోటిన్నీ తనకుమంచిసంబంధం వుందని కాని ఆ బిరుదంవల్ల తెలియఁబడుతుంది. యిఁక యెఱ్ఱన్నగారికున్నబిరుదమో "శంభుదాసుఁడు" అనేది. దీనికిన్నీ కవిత్వానికిన్నీ స్థూల దృష్టినిచూస్తే సంబంధమే కనపడదు గాని సూక్ష్మదృష్టిని పరిశీలిస్తే ఆయన కవిత్వభాగ్యం శంభుప్రసాదలబ్ధమని తెలుస్తుంది. మొత్తం కవిలోక గురువులగు కవిత్రయమువారి బిరుదములు సాత్వికా లని తేలుతుంది

తిక్కన్నగారికి సమకాలీనుఁడైన కేతన్నగారి బిరుదము — "అభినవదండి" అనేది. యిది దండికృతదశకుమార చరిత్రాన్ని తెలుఁగులోకి అనువదించడంవల్ల కలిగిం దనుకోవాలి. ఇదికూడ రాజసబిరుదం కాదు. మఱిన్నీ శ్రీనాధుఁడుగారి బిరుదము మొట్టమొదటిది— "సకలవిద్యాసనాథ" అనేది. ఇది నానావిద్యాపరివిష్టత్వమును దెలుపుతుంది. గౌడడిండిమభట్టుగారిని జయించి ఆయనకంచుఢక్కాను పగులగొట్టించడంవల్ల కలిగినబిరుద మనుకుంటాను— "కవిసార్వభౌముఁడు" అనేది. డిండిమభట్టును జయించింది సంస్కృతకవిత్వవిషయంలో అయివుండాలిగాని తెలుగులో కాదు. సంస్కృతభాష అప్పటికాలంలో మనవారు యావత్ప్రధానభూలోకముగాఁ దలఁచుచున్న ఆసేతుహిమాచలపర్యంతమున్నూ వ్యాపించివుండే భాషకనక ఆసార్వభౌమబిరుదం సార్థకం కావచ్చును— కేవలాంధ్రమునఁ గవిత్వము చెప్పువారికే అయితే దీనివిషయంలో సమర్థించడం పుస్తకాపేక్షే యెందుచేత? అవయవార్థం సమన్వయించకపోవడంచేత కావలసివస్తుంది. కాబట్టి "నేతిబీరకాయ" వంటిది. ఆయినప్పటికీ శ్రీకూచిమంచి తిమ్మకవిగారికి యీ బిరుదం వున్నట్టు కనపడుతుంది అయిచ్చినవారి తాత్పర్యం ఆంధ్రదేశమునకుమాత్రమే సమన్వయించుకోవలసేనా వుంటుంది లేదా అవయవార్థవివక్ష చేయలేదనేనా అనుకోవాలి, యికపెద్దన్నగారి— "పితామహబిరుదము" నుగూర్చి: ఇందు లేశమును రాజసత్వం కనపడదు— ఆంధ్రప్రబంధరచనకు మార్గం తీసినవారిలో మొదట వాఁడవడంచేత నిది సార్థకమే— అయితే యీయనకు రాయలవారు తొడిగిన— గండపెండేరము మాత్రము, కేవలము రాజసబిరుద మనక తప్పదు. అనేక రాజులను జయించి తత్సూచకమయిన గండపెండెరాన్ని రాయలు ధరించినట్లే తనసంస్థానకవికిఁగూడ నాబిరుదాన్ని ఆయన సామర్థ్యాన్నిబట్టి రాయలు ధరింపఁ జేసినాడు. అంతేకాని పెద్దన్నగారు తనకది కావలె నని రాయలను కోరినట్లాధారము లేవియును గనుపడవు. శ్రీనాధునికనకాభిషేకము "దీనారటంకాల"తో జరిగింది. పెద్దన్నపెండేరము నవరత్నములతో నిర్మింపఁబడింది. యేదోమసిపూసి నేరేడుకాయగా జరిగించుటకు వారికేమి దారిద్ర్య

పీడ వుంది ? పెండెరము కాలిని ధరించడానికి వీలుగా వుంటుందనుకుందాము, కంచుఢక్కా యెందుకు పనికివస్తుందా అని నాశంక. అయితే అప్పటివాళ్ళకు ఆమాత్రం కూడా తెలియదా యేమిటి ? ఆకవిగారి ప్రయాణాలలో ఆఢక్కా వాయించఁబడడం ఆచార మనుకుంటాను. మఱివక విషయం. ఆ యీ బిరుదాలు విశిష్టాద్వైతులలోనున్నూ చాలా తీవ్రంగా కనపడతాయి. ప్రతివాదిభయంకరంవారు కవిగండభేరుండంవారు లోనైన మాటలు గృహనామములలోనే కనపడతాయి. మఱిన్నీ కవితార్కికకేసరి లోనగునవి మిక్కిలిగా విశిష్టాద్వైతులలో కనపడతాయి. అవి కేవలంగా రజోగుణప్రధానాలని వివరింప నక్కఱలేదు. ఆ యీ రజోగుణవ్యంజకాలైన బిరుదులు తుర్యాశ్రమస్థుల కుండడం కొంత విచార్యం కాకపోదు. కవికులగురుత్వానికి స్థానభూతుఁడైన కాళిదాసుకు "మహాకవి" అని మాత్రమే బిరుదు కనపడుతుంది, యిట్లే దండిభవభూత్యాది పెక్కుప్రాచీనకవులకున్నూ తావన్మాత్ర బిరుదమే కనబడుతుంది. అప్పటికి యింతకన్న నధికబిరుదాలు లేనేలేవని వారివారి అభిప్రాయ మనుకోవలసి వుంటుందని దీనివల్ల మనము గ్రహించవలసి వుంటుంది. అప్పటికే కాదు, బాగావిచారిస్తే యిప్పుడుకూడ ఆబిరుదు కంటే యితరబిరుదాలలో యెక్కువగౌరవం లేనేలేదేమో ? యీలాగే కాకపోతే "కనిష్ఠికాధిష్ఠిత కాళిదాసా" అనే పేరుకు ప్రధానభూతుఁడైన కాళిదాసుకు మఱియొకబిరుద మేలలేకుండెడిని ? కాఁబట్టి రాజులకు మహారాజు బిరుదములాగు కవులకు మహాకవి బిరుదమే యెక్కువగౌరవాపాదక మనుకుంటే యుక్తమనుకుంటాను. తక్కినబిరుదాలు రాజులకు "రాయవేశ్యాభుజం" గాదికమువలెనే కవులకును వచ్చి వుంటాయి. మేము శ్రీవిజయనగరంలో— "అలకాళికాదాఁసుడొకవీశ్వరునకే గణన కెక్కును మహాకవి పదంబు" అని వ్రాసేటప్పటికిఁగూడ మాతాత్పర్యం యిట్టిదే అని తెలియుచుండడంచేత యీ యభిప్రాయం కొత్తది కాదని చదువరులు తెలిసికోగలరు — మఱొకప్పుడు దీన్నిగూర్చి విస్తరించి వ్రాస్తాను.

———

* ముఖ్యమైన సవరణలు *

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
9	11	టిపా	పాటి
13	2	కమ్మి	కతమ్మి
19	8	ఖక్తుల్	ఘక్తుల్
25	10	బించి	బిచి
37	20	గ్రిహిం	గ్రిహించి
41	13	వీడు	వీడి
48	17	శతా	శత
55	18	శతా	శత
77	7	మిక్కా	మిక్కి
85	5	సప	సరప
85	11	కాదు	లేదు
89	20	కాదు	లేదు
90	11	భాగ	భావ
102	6	మాద	మాన
147	24	పాతా	తాపా
162	19	హీణ	హీ
216	10	నికరాక	నిక

షరా:— తక్కుంగల స్వల్పవ్యత్యాసములున్ను అంటని అక్షరము లున్ను యథాన్యాయముగా సవరించుకోగోరుదుము — (ప్రకాశకులు)